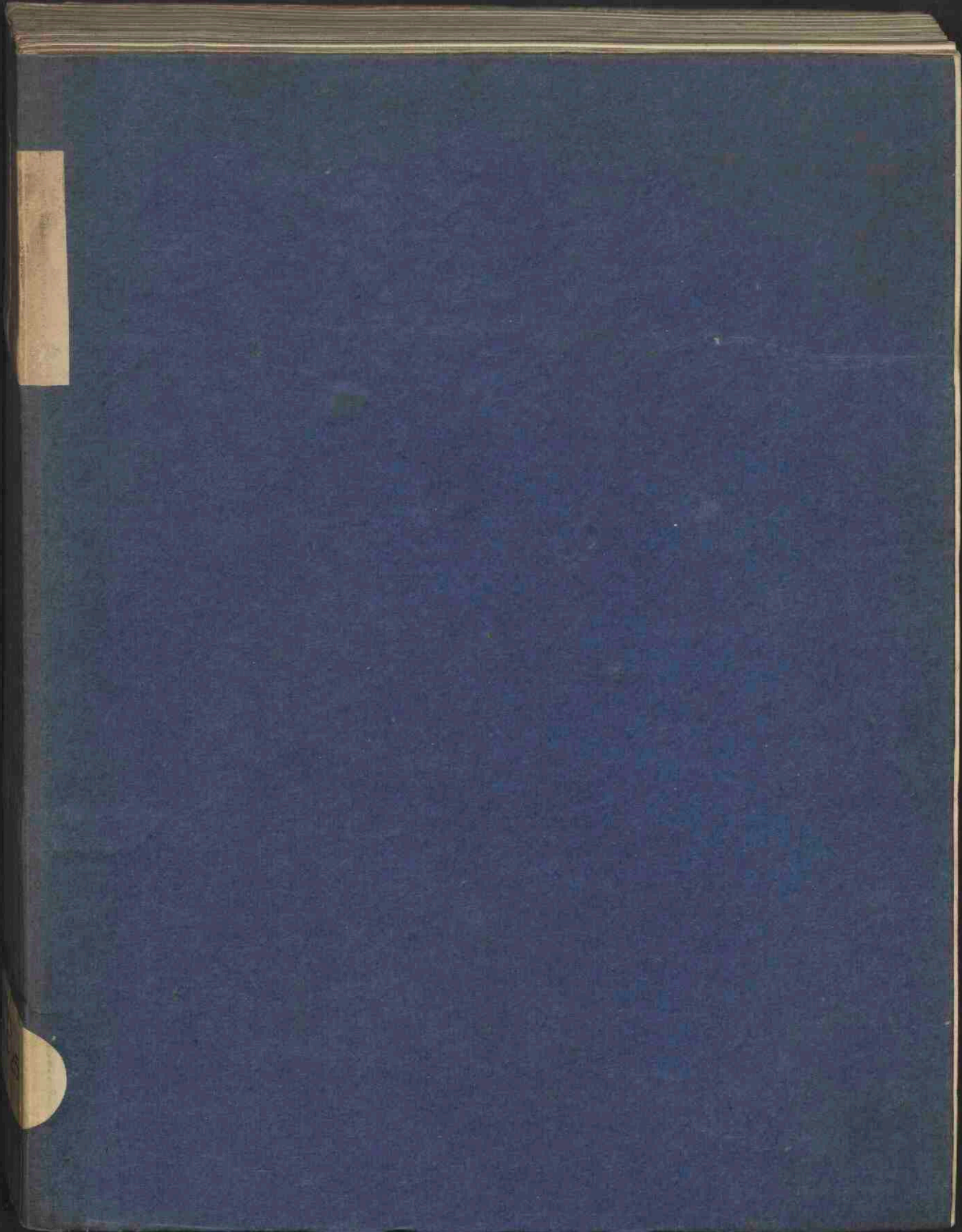

Reis door Zwitserland, 12 Aug. - 29 Sept. 1855

<https://hdl.handle.net/1874/389730>

Hs.
0 C 25

O. C. 25

Hss. Ackersdijck.

28

T 1316

d.

Ms. Akard. 28.

1875

Zondag 12 Augustus 1855. Wy vertrokken reeds
te half 9, drie uurgen, Utrecht, in de hoop met een
werkwijking op een kleine reis te vinden. De
laatste dagen hadden my zeer vernood, en ik
was den laatste avond tot 3 ure in den nacht be-
lij genood. Myne vrouw was, behalve de ver-
moeidheid van de vele knipselgke zorgen, zeer kwal-
ten geringe van ongesteldheid. Het is nogt genood,
lyk wanneer men dan eindelyk op weg is.
Mevrouw Henschen, die Opt. en Ad. te Godes-
berg gaat bezochten, maakte dit begin der reis
met ons.

Te Arnhem bezochten wy de familie Beyer-
man; de jonge dames waren te Amsterdam
om feest te vieren; de heer Caran en myne vrouw,
nicht van Beyerman, waren er gelogend. Wy
zitten saam in den tuin van den heer van
Braam en bleven praten tot kegen 2 ure, toen
wy naar de Nederlandsche Stoomboot gingen,
die van Rotterdam komende den Dijn opvaart.
Het weder was op het land kinderlyk warm;
op de rivier was het zeer goed.

2

De vaart leverde niet, branders op; en wouen bij,
tegenwoordig weinig reizigers en geen daer wij veel
kennis mede maakten.

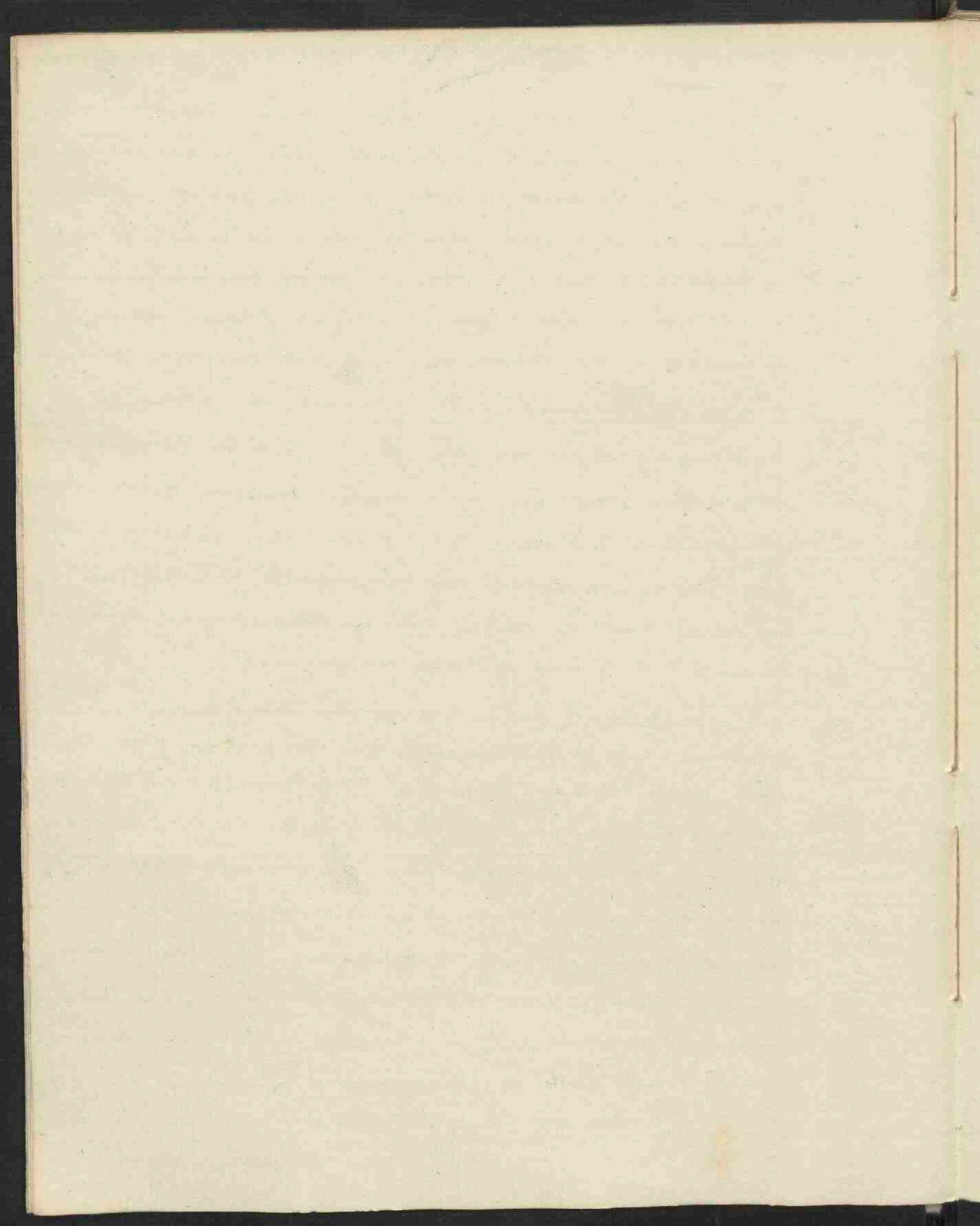
Wij bleven in de groote Krijnuit waar het niet
minder gaet was dan in een paar kamertjes,
die erf en zeer ruw, en daarbij bovendien duur
waren voor een kalen nacht. Ik sliep nog al
maat, tot ruim 4 ure

Maand. 13 Aug. toen wij te Dufelsdorf aan land
men. Myne vrouw ging nog wat naar bed;
ik niet; toch was ik nog mooi. Het weder was
zeer donker en het regende voortdurend, zoo dat
het begin der reis niet zeer genueglyk was. Over
het eker werd het toch zeer schoon weder en hier
naar maakten wij gebruik om de Stendrochöle
te bezuaten. Op den Elberfeldschen spoorweg
bereikten wij ongeveer in een half uur de aanloop
plaats Hochdahl, van waar een wij uitstraten
te wandeling in de vallei van de Duffel ons
de gelepenheid gaf de rotsen, waar die kleine ri-
vier doorstroomt met hare stye wanden, singten,
holen, schoven gebovnte, ook een kleine water-
val, nept goed te zien. De zon scheen nu helder en
alles verstruunde zich in het bezte licht. Ik had dat
niet meer gezien, doch nu waanweleniger en wat
meer genuegen. Onze chaxia deed de, wij moeyely-
ken togt over de steene en door het water, langp
afpanden en in het midden van allerlei bezwaren.

met ruad en vralytkhand; Zy want ook eindelijk voor
vermaect.

Er is in dese rotten veel grooter bevyfheid dan voor-
zer; men heeft menigvuldige steengruenen geopend en
nu is men op veel plaatsen met een groot aantal
beders aan het werk. Men heeft veel marmer voor
verwillend gebruik, dat in narrow London gevonden
wordt; - kalksten die in groote haerechoven
byzonder in de tuopen van het smelten van het
yzer gebruikt wordt. Het is vooral de uitbreiding
der vermaectingen aan de Roor, ook de verlatene
gelegenheden voor narrow of spoorwegen, welke dese
steengruenen zoo veel leven geven. Men maakt veel
spoorwegen, als teken van de groote, intoluitend in
het belang van de steenen, die op lange wegen wagen
naar de stations worden aangevaerd.

To Hochbahn, waar wy op den triumpherende trein
maakten, zag ik de inrichting om de wagen van Lok-
nath op de trecken, dat een half uur nader by Duss-
eldorf ligt en nu veel lager dat de helling vanden
tuaf 1 op 30 bedraagt. Men had aannemelyk een
grond rad gemaakt, dat met een stoomwerktuig in
beweging gebracht werd, en daarvoor het touw van
yzerdraad, waaraan de trein bevestigd was, op een
trammel opwand. Dese taaksel heeft men geheel op-
gevoerd; thans gaat dat touw op de ene baan naar de
neder in het gewelf (even als vroeger) gaat daar een
dij over een rol, om op de markt van de baan weder

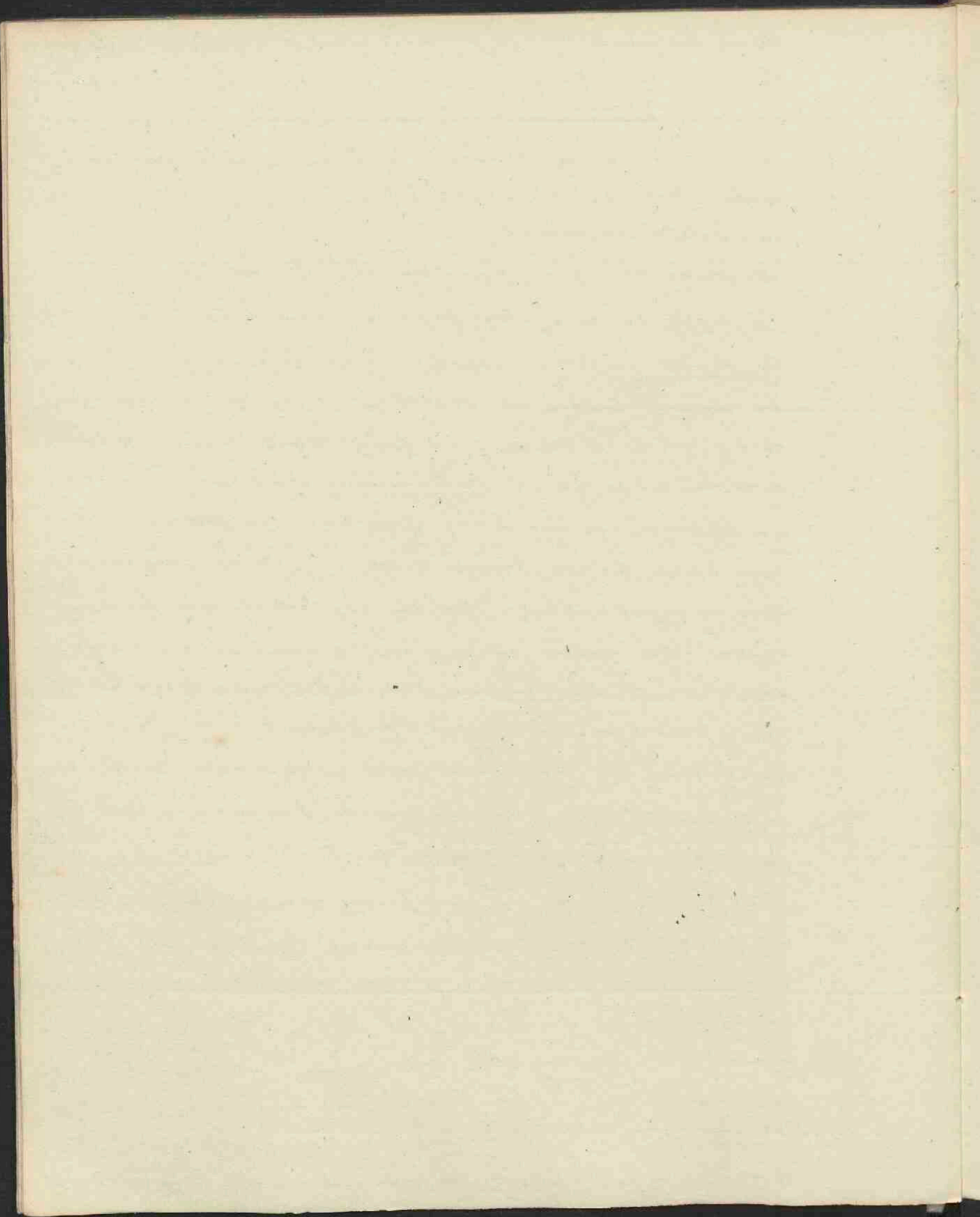

4.
boven des grond niet te koven. Aan dit laatste eind van
het traan wordt een een trein met een locomotief of
wel een locomotief alleen berokt, welke naar de
neden gaat en daardoor den anderen traan naar boven
trekt. Dit zeer eenvoudig Helvel spant veel kosten uit
en slaagt volkomen.

Het was zeer gunstige tijd tegen 8 uur terugkeeren.

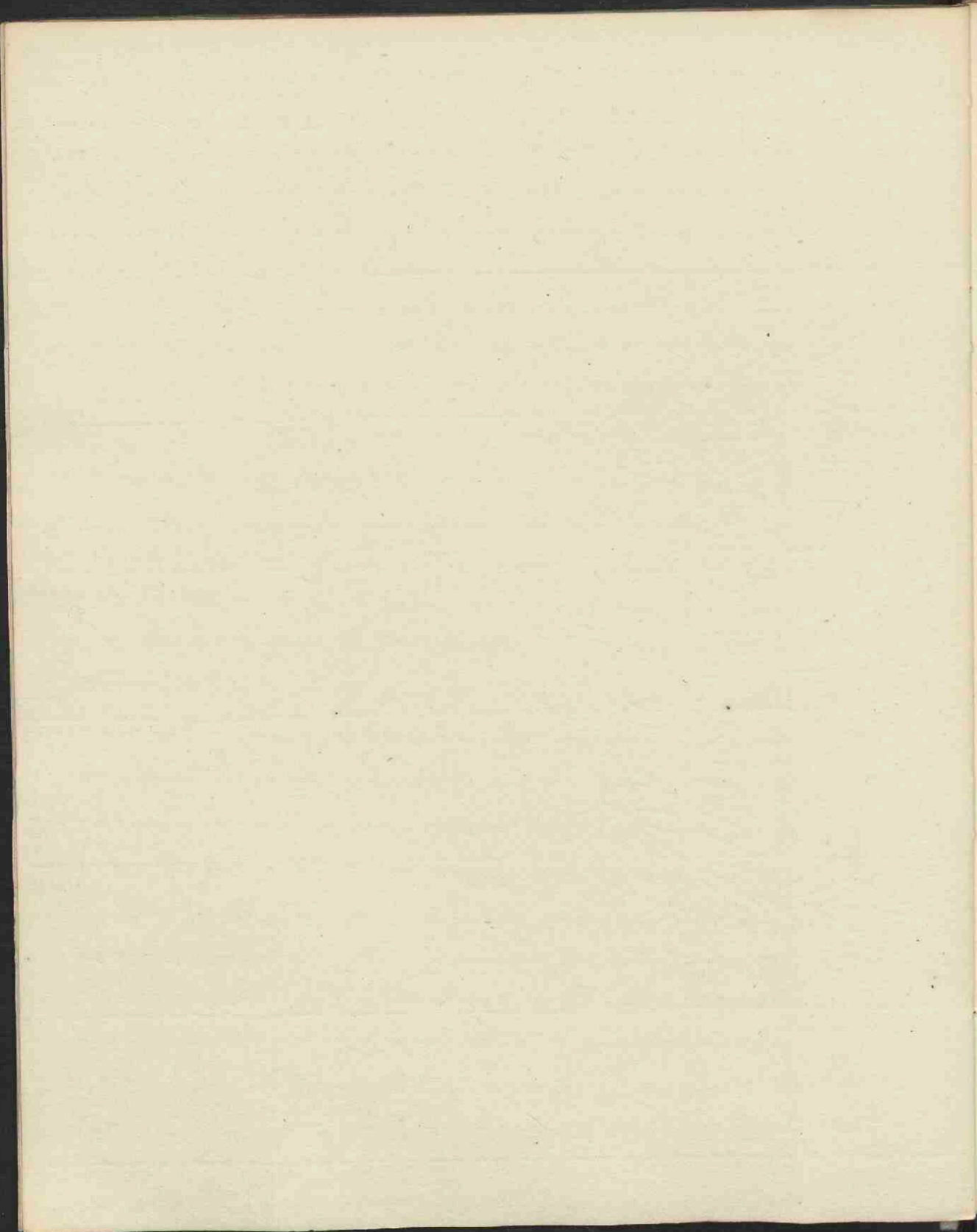
Dingsd. 14 Aug. Wy begonen ons reeds vroeg naar
Gräfrath om te raadplegen over de oopen van Maria,
die nyinge hebben tot scheelzien. De spoorlijn, die
te 8 u. naar Elberfeld vertrekt, bracht ons in minder
dan een uur naar Vakwinkel, van waar een w.
gondje ons in een half uur, over een gaeder weg,
aan onze bestemming bracht. Meer dan twaalf
dan voorbedachtloze, hebben wy alleen den jongen
dokter De Lauw gesproken, waaronder wy twee vol-
doen. Vrouwen. De taerlaed van tyden was by velden en
zeer groot, en wy werden spoedig tot den laatste
teugelaten. Wy beviel ons goed en ryw raad trekte ons
waarsamen, Myne vrouw en ik behuamen ook
eenig voorschijfs voor onze ongen.

Wy hebben in en om Gräfrath gemanteld, en die ver-
telyplaats naar een veld onze landgenaten ge-
noegzaam leeren kennen. De landstreek is heuvel,
achtig en niet onbarmhartig, ook goed bebouwd. De
keine stad, op zeer ongelijken grond gebouwd, heeft
teer wonen naar melbaert, de huizen zijn goed ge-
bouwd, de straten buitengewoon goed geplaveid. Het
is niet twyfelachtig, of de naam van den ongen is

de hoofdoorzaak van die volkomen; de vele herbergen en wint-⁵⁰
kels zijn onmiddellijk naar zijn bevelen bestemd. Het bevelen,
de ons niet onbekend, dat de vader, die alle zijn bezittingen in
de herberg, het Hof van Holland, ontrent, geen andere
plaats heeft om hem wien lang te laten wachten, dan
het verpand van dat huis; terwijl zij by zijn zoon
door een buitengewoon maritiem gang in een zeer on-
zindelijk klein netjes komen, om lang te wachten;
en ook de kamer, waarin de doctor zijn puticum
ten ontbijt, geheel niet net was.

Dezelfde avond, met wien wij hier gekomen
waren, bracht ons naar Elberfeld. De weg is goed
en het land wordt schooner als men in het Wupp.
perthol komt. Het weder werd slecht: kond en
regenachtig. Wij hebben toch, zoo heel de tijd kachet,
ons amperien. Elberfeld is geheel versierd en
fabriekstad: ruim aangelegd, met breede straten,
tehoore huizen met meelde gebouwd, uitstekend
plaat. Doch vooral groote fabriekgebouwen
boven welke zich een menigte rookruilen, in de
fou, zoo dat de kleur van de stad en de rivier in de
luke zeer gelijken naar die der Engelse Steden Bir-
mingham en Manchester. De luke was ook op
veel plaatsen door donskichten reuk van katoenen
mil-waferbergen bedorven. Wij wandelden
naar Bevern, dat het neulinge is van Elberfeld, en
was intussich niet daarvan andersheid. De val-
lei van de Wupper is niet breed, van door de onre-
vedige lengte dazer Steden. De huizen van beide

ryden zy te stye om de stad veel breeder te maken,
wel zy er tuinen en landhuizen op de hoopen. Boven
alle andere steden met het Belvédère van den heer El,
lor van Elisia-Höhe genaamd. De hooft met boort
begraeft heet „der Hande“ Het is een runde toren,
waarin een schoone val is, en boven een ruim uit,
rijt over het Wupperthal. De eigenaar, een zeer rijk
man, heeft er veel goed aan besteed byna zonder
eenig genot; hy en zyne vrouw zyn byna altijd
buiten't land. De tuin is vol aubergin tusschen
de schoone planten; de wandelingen rondom zyn
volkomen vermaarlouf. Een plomp gebouwe
teeken maekt hervinnigen aan Switserland, die zo
veel woort de eerste evangelieprediker in daren.
Zyn gemest te zyn, geboren in Engeland 647, 2e.
stroom te Karsimeth 717. Een ander monu-
ment van wit marmer is in 1823 opgerigt ter
eere van den eerste stichter deser wandeling,
Diemel. In het zelden lykter gezien: een man-
schelyke portret met vleugels, een geheel en een
half gevormes. Het optekens kan dienen om te
duen men hoe Duitche letter misvormt kan
van worden. Zy zyn byna onleesbaar.

In beide omkrent de ryghheit geene byvander
te der opzamelar. In het ooy valt, wat algemeen
bekent is, dat het nedery rivierste, aannanbelyk
al, bemagtkracht aangevend, de aannaliding tot de
fabrieksryghheit gegeven heeft. Thans is men met die

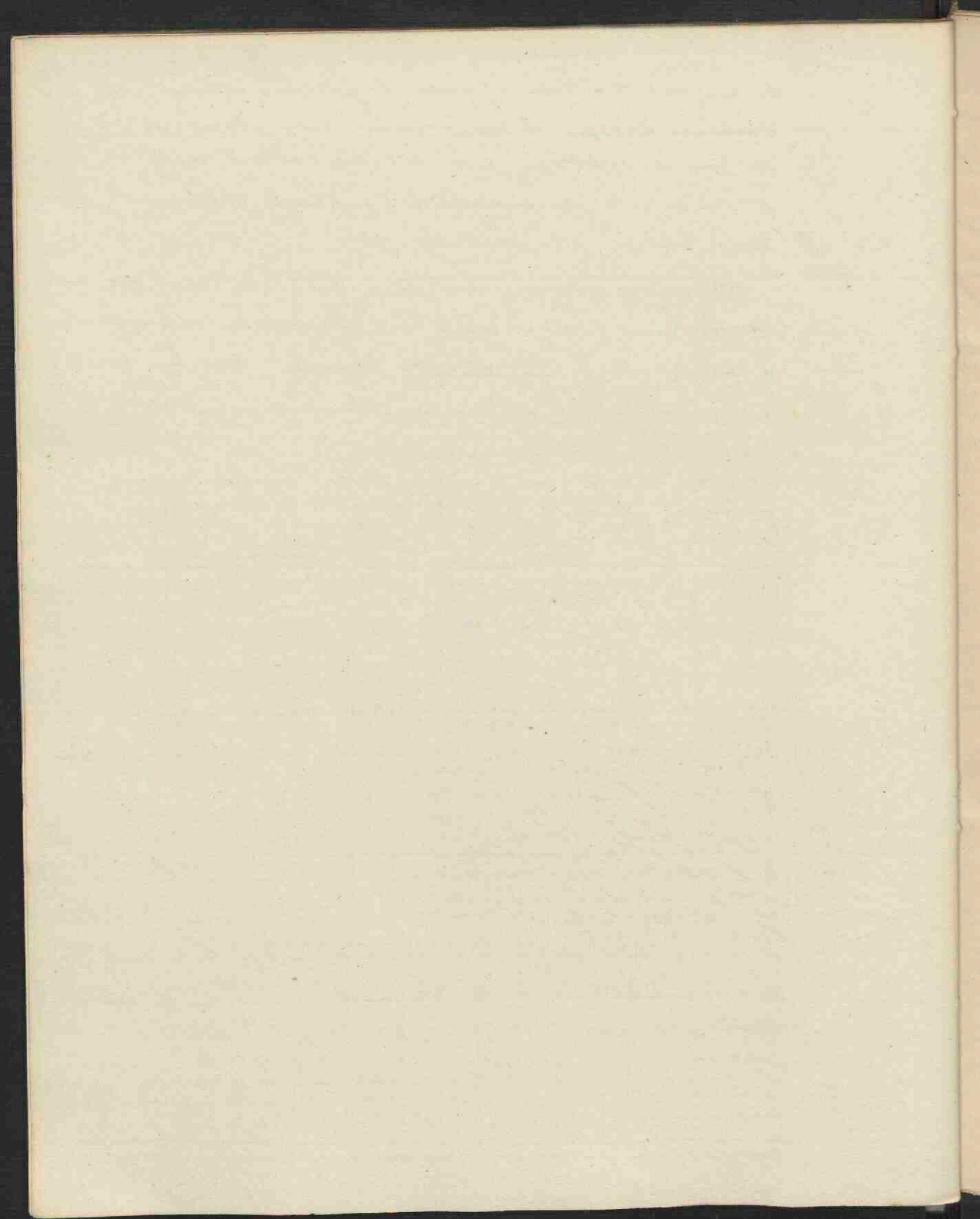
2
Düsseldorf heeft ruime aanspreek, en in veel opzichten schoon
geboort en bevoorrecht met uitgestrekte wandelingen, kan
my niet behagen. Ik heb reeds vroeger dien indruk in mijn
dagboek vermeld. Het is des of men en voltrecht een groot
stad van koop willen maken, terwijl de stof daarvoor ont,
brant. Men heeft voort de bevolking die van de nadering af,
hangt, de taal daer, de ruimsche gebouwen gemaakt, de Bus,
gort nye byzaken, by nye auto blybbaar noch in getal niet.
is ryfel van geëvenredige van de ruimsche. My viel ditmaal
ook ny groot gebied aan rindelykheid in het oog. De
meestersaameling gechiedt als private industrie, met
keine handvering voor bevolking verand, dat is een sterke
stelsel. Want andere tussentjes was ik ook naar komen,
Het water is op veel plaatsen onrein en verspreidt sterk
te lucht. Het gebouw had reeds, algemeen de halfthuis,
en de straat en lage. Het leedmen. Dit alles ontstiet de
andere bekende stad.

kracht niet meer te verstaan; doch de rest van eenige fra-
turen, ook die van groote kapitalen, is hier. Het rijk
katsenen stoffen en tijden welke hier bloeyent zijn.
De groote rijkdom is in het aeg vellent door de groo-
te schaal en de praacht der publike gebouwen: stad,
huis, paleis van justitie, enz.

De eerste trein om terug te komen was die van
acht ure; doch met een „droochte“ naar het
naburijg dorp Steenbeek zijnde, konden wij te $\frac{1}{2}$
van hier naar Duffeldorp niet trekken, want wij
nour 8 u. aankwamen.

Woensdag 15 Aug. Wij verlieten Duffeldorp met den
spantrein van 8 u. 40 min. ten tijde der Ruilen voor half 11,
naar spoorweg naar de steenbeek naar Bonn. Hier tege-
ten ons aangekomen, vaden wij dadelijk naar Gadesberg,
waar wij het nummer hadden, om de acht en veertien
met den kleinen Emilie in tusschen van te treffen. Wij be-
kwamen goede kamers in de groote herberg van Blintler,
hielden misdagemaat en daarna maakten wij naam,
met mevrouw Blintler, een wandeling in het schoone land
lang de rivier den tijn van den Graaf Schmarckenberg in het
dorp Shuffentorf. Het weder was daren, morgen zeer grims
en regenachtig; nu was het mat lutt, maar toch niet goed.
Den avond bleven wij by Ope en Ad., te wonen by een Tine,
eische familie Lendersorf, wat naar hun zin.

Donderd. 16 Aug. Vertjeslagen van de Normaringen der
vorige dagen. Het weder was ongunstig; Ad. en Ope
kwamen tot ons; maar wij gingen naar het eten niet uit.

Ma da. middag wandelden wy heen naar Mehlau, van
naar ont naar Königswinter. Opz. en A. met Emilio ble.
nen hier, terwyl wy met hew. Bouscherden Drachenfels
doelgen, Maria en mevrouw B. op erel.

Wy truffer. wy wy goed vreden. Is oft een toeten. 190. Lohas
re verlichting. Men was bezig enige herstelling te
maken, om den val van het gedeelte van de onder
toeren te verhoeden. Een deel der rots, dat geplaten is,
pougt men daar een zwaren heu te ondersteunen, ter
wyl men de plaats wil val maken opdat er geen
water meer indringt. Men toeren zey. poeft men
door het inmetselen van steenen, die er uit ge.
nallen waren te sterken. Dit werk geschiedt van
rekening van den staat, die de ruïne heeft overgeen.
men van een bouwgenootschap of zield, dat er eise.
naar van was. Den negen en wy fer naumer
nood ontkomen; dook niet de rochtigheid van de weg.
Dit en de vernasieheid naopte. ont kadelyk hui.
maards te gaan en thee te drinken.

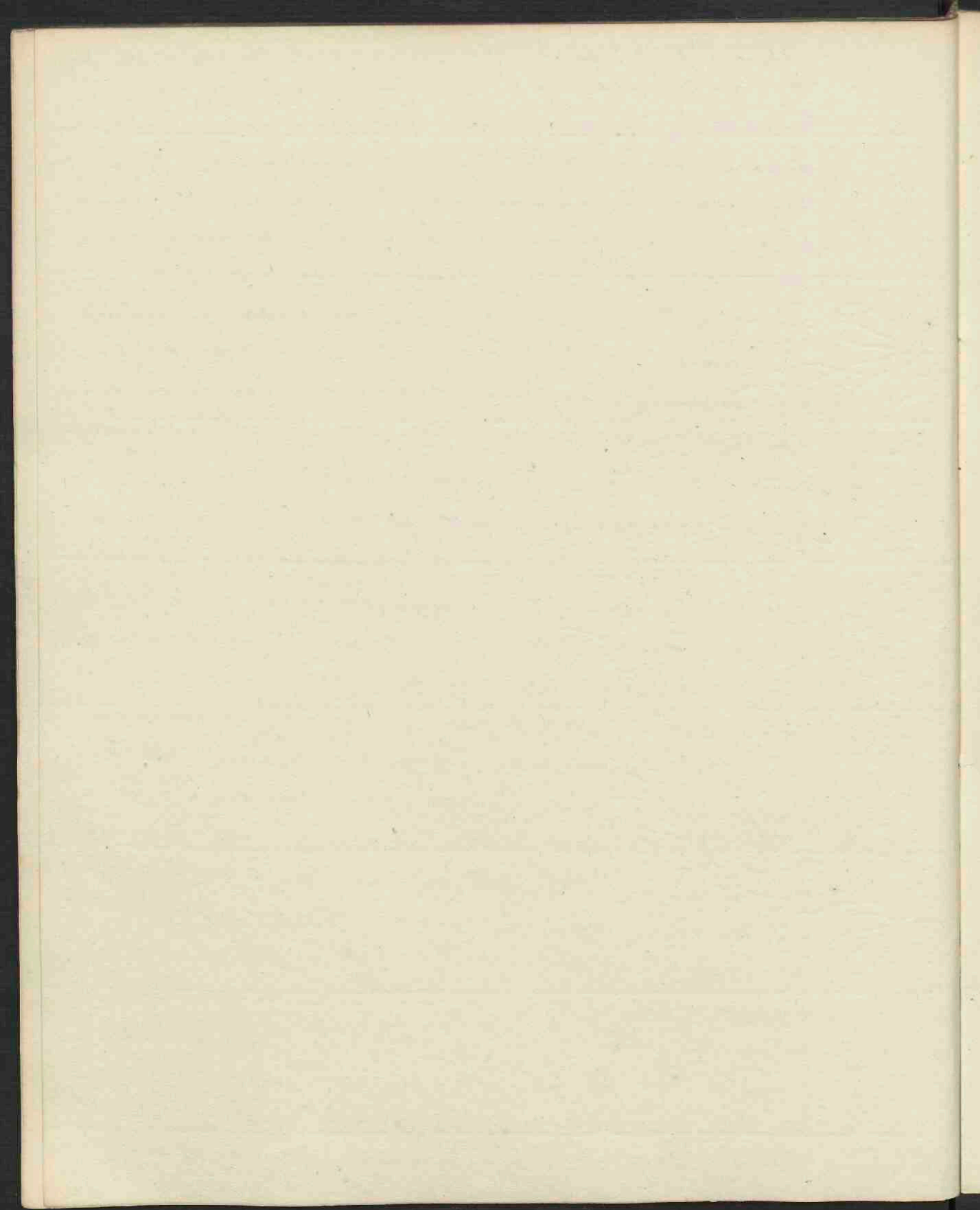
Vrydag 17 Aug. Wy maakten zaam eene toekome van
deling naar de ruïne, naar de brow, enz. door deze lie.
re straat. Het weder was by afwijfeling zeer waekt en
« wansaan, en zeer donker met negebuisen.

De zennidag en avond waren schoon, de verlichting
uitstekend goed. Wy wandelden naar Plattendorf, waar
men zeer wansaan aan den Rijn zit. Wy dronken
hier koffie en verhoefden ons lang in het gezigt van de
Terengebuisen.

7
Oms vielen gahels veldem was een schoone krom-
den in dit bosch in het oop. 2) worden ook over de
geneeskunst opgeraamd.

x Dit is onjuist: de predikant, by wien zy te Diendoff
en Oberbreit geweest is, werd wederhand te stelling
geplaatst.

Zaterdag 18 Aug. Dieren, morgen, verlieten wij allen Go.⁹
derberg. Wij reden te 9 ure naar Nhemel, vassien over
naar Königszwinter, waar voor 11 ure eene bust voor,
bykman, die ons tegen een uur te Heunied bracht.
Wij hielden hier middagmaal, en reden daarna naar
Thounepat, het bekende landhuis van de voriken van
Heunied, en hun gewoon bywoning. De weg gaat
teen berg op; wij bestoeden er ongeveer anderhalf
uur aan. Het huis, dat wij stichtte uitwendig ge-
zien hadden, is groot en maakt eene goede vestooring,
ook in de wete, van den Rijn, is het een steen in het
landschap. Doch veel meer behaagte ons eene witte,
stichte wandeling in het bosch dat uit de schoonste
eiken en beuken bestaat. De donkerheid van het dit-
te loof was treffend afgegriffeld door de zon, die op
nals plaatsen door doorheen schaan. Eenige punten wa-
ren ook merkwaardig om het uitzicht: een genaamt
Zum Halvestoff, waar men in het Friedrichsthal
ziet, - een by den naam dikken eik, waaronder Kär,
het eerst heeft op den togt naar Frankryk, - en een
darde op Altwied, dat men, in een ingesloten, veld;
binnen een der kronkelingen van de Uelö ziet liggen,
met de ruine van een kasteel. In dit dorppe heeft
Hölheid eenigen tyd by den predikant gewoond; het was
dat voor haar en voor mijnne vrouw een aangename
herinnering; ook voor my was het merkwaardig dit
plekje te zien, maar van ik zoo dikkeylt gehoord heb.
Toe. wy terug kwamen verspreide de avonturen van
herolyken glaad op het groote tafereel dat de Rijn met

zjne avont van hieruit opleest. Wij waren, allen opzete,¹⁰
gen. Wij dronken happy by den "Förstner" en reden by het val-
len van den avond, langs de, ambasen, naar den die. Wij
gekomen waren, naar Menwid koop. Het veld aan
over dezen genuefelyken dag bleve. wij nog lang 2000
proaten.

Zondag 19 Aug. Menwid was my bekend; de
thye, negelmatige straten, met vlakke plavei, dat met
my bezwaan worde, hadden zich weinig veranderd. De
huizen verstaanen meer verval dan vernieuwing. Eene
voornamste rygerheit is toch nog zeer in blaci, die
van de kostschalen en de Hollanders dragen zeer by
tot dien blaci. The deed sene tuonkeling in den
"Lohlofsgarten", achter het koninkelyk paleis, langs den
Ryn. Hy is op groote schaal aangeplegt, met schoone
boomte beplant en zeer met onderhouden. Dit is
en groot voorrecht voor de bewoners der kleine
stad, die er veel gebruik van maken.

Kort na elf ure zyn wy vertrokken; met de Me.
dardanische stoomboot naeren wy den Ryn op, om
onze voorgenomene reis naar Zwitserland te vervol-
gen. Opz. en st. zyn nog in Menwid gebleven. De
boot was aanpaukelyle weinig bezet; doch voort,
duerend naar het getal 200 toe dat het eindelyk be-
tig werd. Het behouwe weder en de zondag droegen hier-
tae by. Ja heb weinig gespraat. Een Engelseman, die
onmiddellyk uit Mein-Holland kwam, waar hy
verschieden jaren als Schapenfabrikker had doorebragt,
en die ook andere affelipine straken, de Kaap, Zuid-
amerika, enz. bezocht had, heeft my veel verhaald.
Het kwam neelal overeen met hetgeen ik er my van

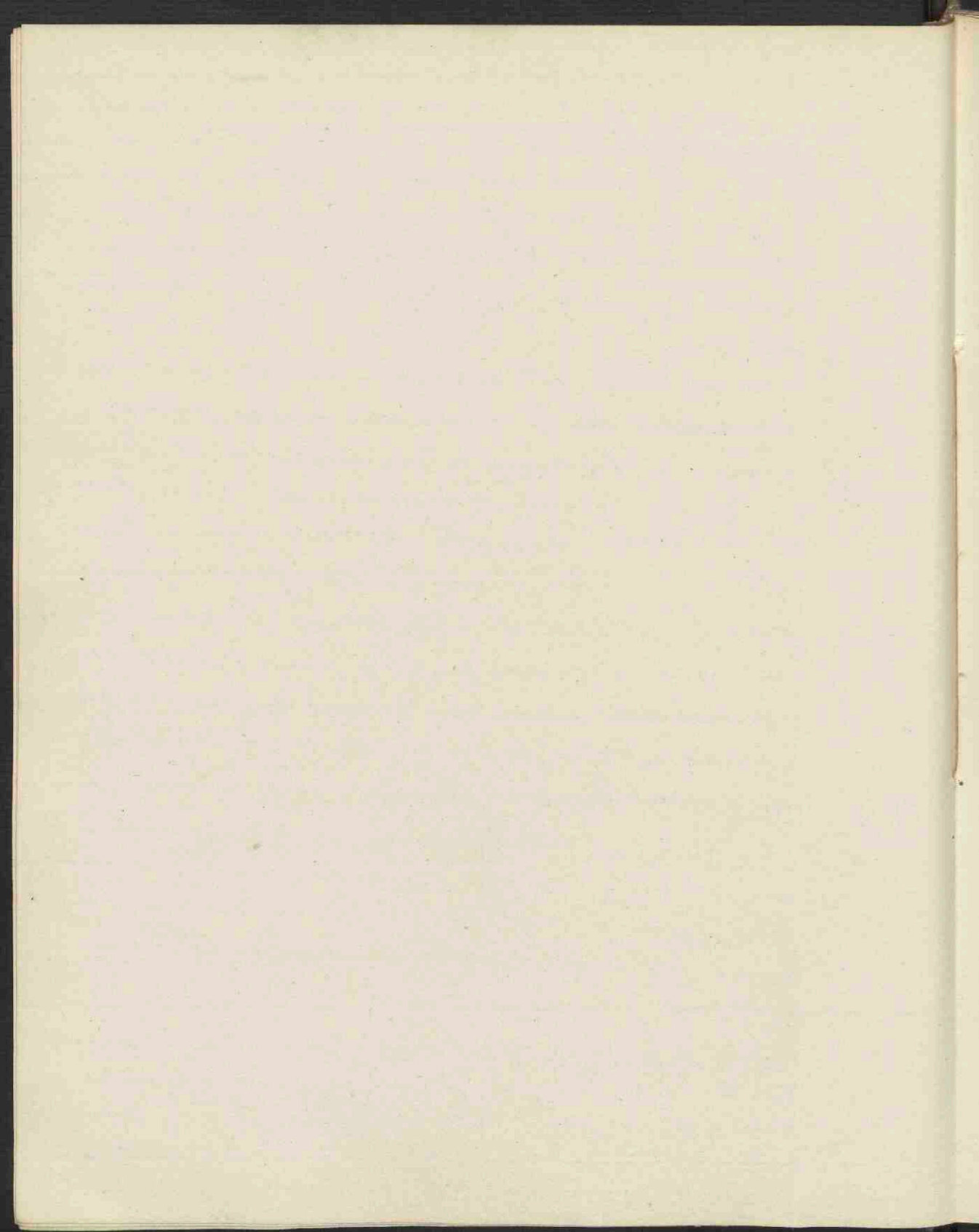
x En was ook, vooral op het laatste, geresolueerd
aan boord, waaraan de wienige kuisheid en bescha-
ning, en de te geringe mate in het gebruiken van wijn
een onaanvaardbare invloed maakten.

11
naarstelde. Alleen was zyne beschrijving der wilden op
Holland gunstiger dan die ik wel van anderen
vernomen had. Hy zeide dat zy goede menschen waren,
veel beter dan de blanken, die met hen in oorspraking
kwamen. Zy hebben geen lust om te werken; dit komt
van de weinige behoeften en van den overloed van
wilt. Zy behaaren minner verlegen te zyn om levens-
onderhand; vogels, viervoetige dieren zyn er by hondert
duizenden.

Mer een Pruisisch beambte van rang, zoo hy my
noothuwam, sprak ik over den oorlog. Wat hy my
mededeelde omtrent de stemming in Duitschland
en Pruisen was in overeenstemming met hetgeen
andere hebben opgemerkt. De Franschen en Engels-
chen verliezen de sympathie die vroeger naar hen
bestond; overigens is er groote verdeeldheid. Men
verhengt niet dat de regering geen Duitsch bloed
heeft vergaten; maar men gevoelt diep de vadelijke
vernedering van Duitschland, dat zich heeft laten in-
vleed op het lot van Europa heeft ontzagd, over-

x
wy kwamen over 4 u. aan, en beproefden nog op
den spoorweg tot Ludwigshafen te gaan; doch de
trein vertrok juist toen wy aan de station waren.
Wy namen daarom onzen insteek in de „Rhein-
schen Hof“

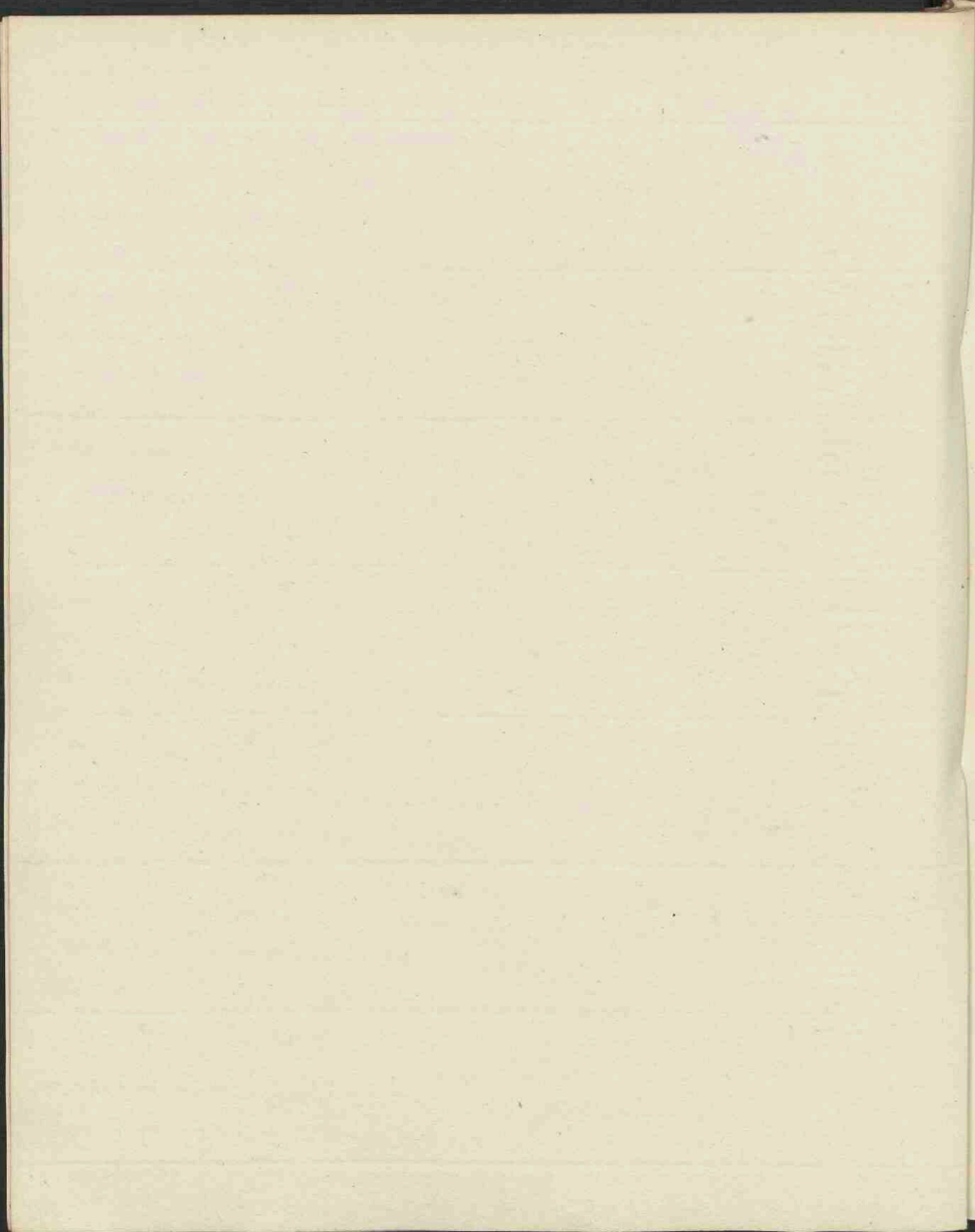
Maand. 20 Aug. zyne vrouw was wat ongesteld;
tot Basel te gaan, zoo als ons plan was, kwam niet in
bedenking. Wy bleven toch ook niet gaarne in Meining;
en zoo vertrokken wy te 9 u. 35 min. naar Ludwigsha-
fen, waar wy in twee uren aankwamen. Mer een om-

12
nibus naar Munheim en daar te 12 uur op den Spoorweg
naar Heidelberg, waar wy binnen het uur een kwamen.
In het Hotel Friedrich werden wy goed ontvangen. De
gong alleen aan de open tafel eten, en praatte veel met
twee Geneedte dames, en een heer. Daar zyne vrouw
niet kon uitgaan, het ik myne courante wandelingen in
en om de stad tamelyk uitpoband. Ik was niet opge-
meke om bezochten te maken, hetgeen ^{de} ook ten onnatuurlyke
vergoefte vande beproefde hebben, dewyl de Lopen, zekeren
zyn, en op dien tyd de professoren in den regel afwezig
zyn.

De stad heeft maar eens groote straat
op den linker oever, in de richting van de Neckar. De
vallen is ongelyk en de hooften zyn naar de westzijde te
stijl. Landhuizen of woningen met tuinen zyn er
echter vele op die hooften, ook aan de linker zide
den rivier. Er is algemeen meer netheid dan in de
meeste Duitsehe steden; de huizen hebben, ook uitwendig,
dij het voorkomen van niet vernieuwde te worden.
De konig school, die eens gewigtige plaats bekleedt,
heeft ook enige fraaye gebouwen. Ik behield de
hoogte boven de stad, waar ik behalve het uitzigt, de
lehone boomen bewonderde. De ruïne van het klost.
leed niet de wandeling daarby is wyd befaamd en met
rage; men vindt er niet leyt de weergade van. Deze
avond was er muziek en er werd veel gewandeld en
zelfs stil gezeten, maar het zachte weder aanleiding
tae gaf.

Dinsdag 21 Aug. Het ging met myne vrouw wat be-
ter, zoo dat wy de reis konden vervolgen. Kort voor 10 u.
vertrachten wy, en lagden den narrow way tot Basel in
minuten dan hier heen af; het niec de laatste tyd is, want

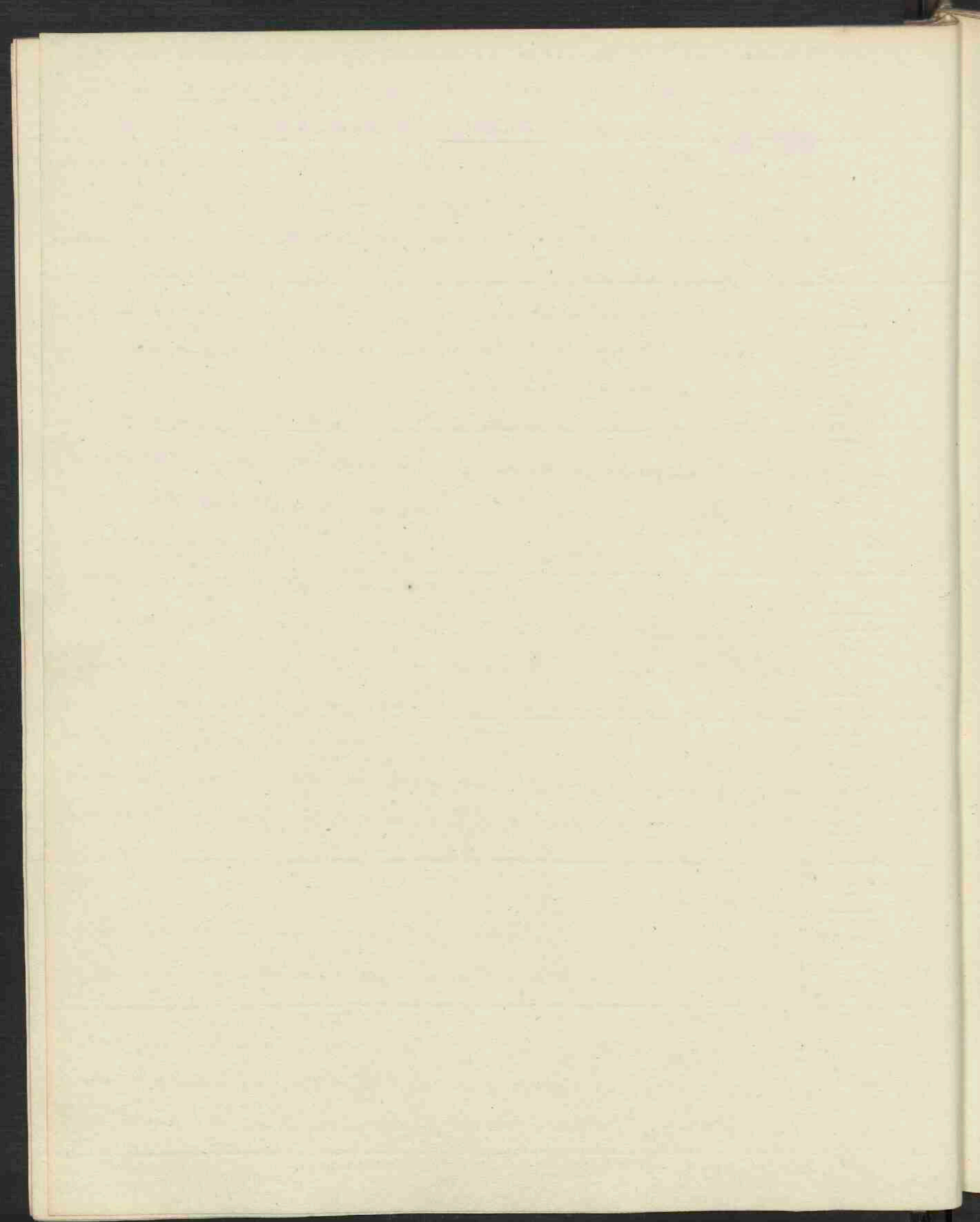

13

Streek van een gedeelte reiden wy in den hertogin. Wy hielden
ons zeer korte op; te half 2. bezochten wy Carlsruhe, te 3 u.
Offenburg, te half 6 Freiburg, te half 8 Basel. Tot Oos-
ten, een Vorste familie met ons in den wagen, een oude
dame met drie zeer mooie jonge meisjes en twee jonge
knaars; de vroelyheid en onuitputtelijke spraakzaamheid
dezer jonge lieden was merkwaardig en aangenaam
om te zien en te hooren; wy gingen, nu al, velen met
hen, naar Baden. Overigens heeft het gezelschap velen
ons welken belang gehad.

Het land was ons bekend: vruchtbaar, goed be-
bouw, meedring kadakt met allewyl voortbreng-
fels. Men was bezig met het groeven te openen. Het
grasland stond zeer schoon, het is onwel bevochtigd
door kleine groepen met bluisjes. Men ziet veel
oefenboomen en 4 stonden goed bezaaid. Men zag ook
labaklanden en loofden van het droogte. Daarby,
die wy later bemerkten dan die in ons land.
De kringen van het Schwarzwald en van de Vogesen,
van behoudensachtige jongten, en by het anderpaan
dan van het landschap heiligt schoon. Het me-
der is gisteren en heden zeer aangenaam, nu en dan
byna te waanen.

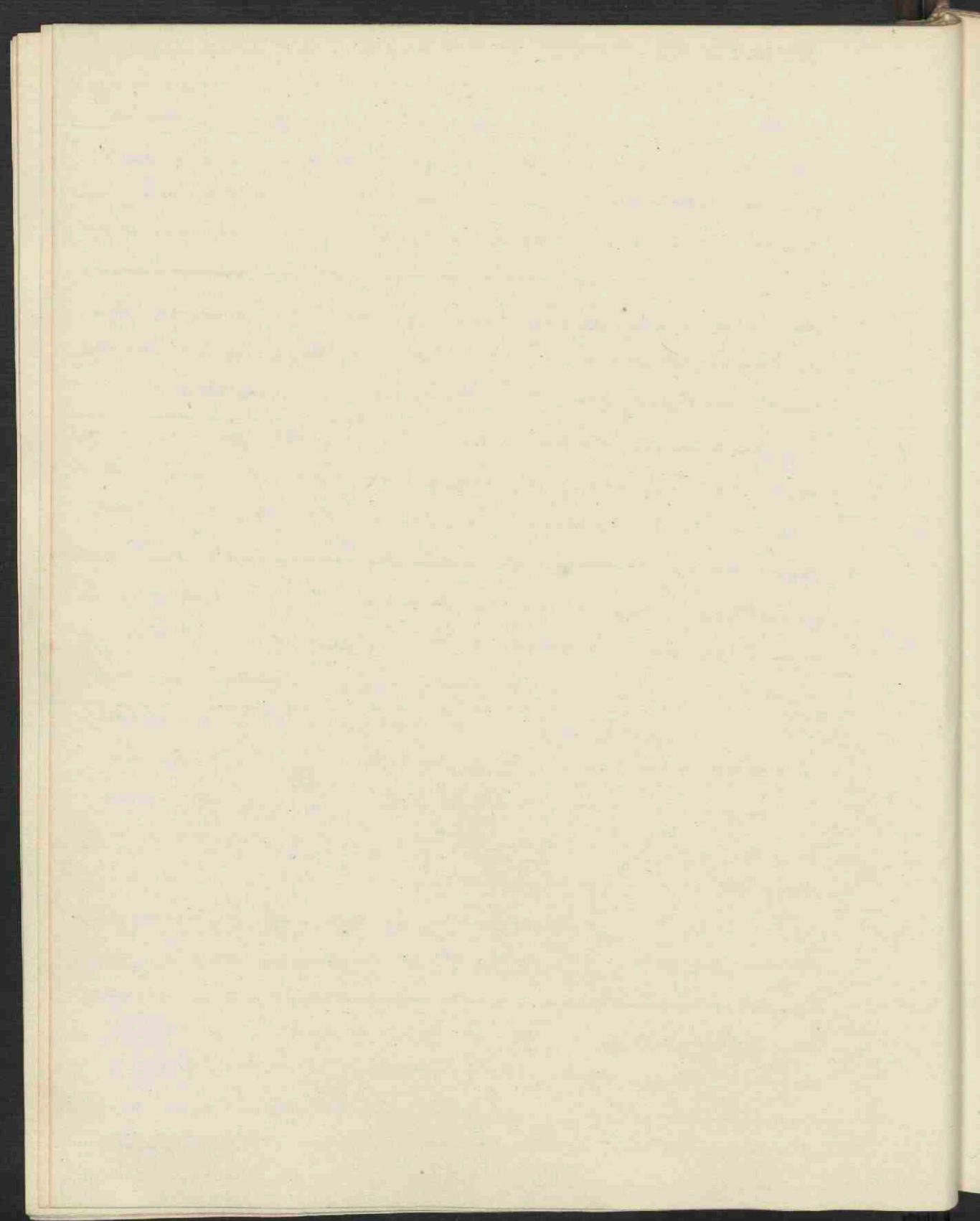
De spoorweg is van het groote muzelykheid te
overwinnen tot stand gebracht; wy den langen af-
stand hebben wy meer twee kleine tunnels ont-
moet, en wel van wy Zwitserland naderen, niet
nu van van Hellingen, de laatste aanloopplaats
van Basel. Dour volkzaamten 4 u wy by het binnen-
kamen van Zwitserland niet gekend.

Woensdag 22 Augustus. In den vroege morgen was in Dertien
 land te zien. De bevestiging van keizeren was als gewoonlyk,
 gisterenavond was en byna geen plaats in het groote kasteel de
 drie koningen, deren morgen was, dan de post de Zwabland
 van westrookenden zeer groot. Wy westrookten te half tien naar
 Zurich. Ons lot was in een bynaagen te ryken en dit was dit,
 maal een vervoert. Wy namen zeer weinig, veelal alleen,
 slechts de forse Dantz, zamen van den Ulmocherster leri,
 kerkbaker, student, eerst te Tubingen, thans te Heidalburg,
 reide met ons, ook wat diergenans op den borch.

Wy westrookten te half tien; de weg liep op den linker
 oever van den Ryn, diebygelyk zeer nabij de rivier. Het
 schone land, met veel bosch en weide, lagten en val,
 liggen, kleine rivieren; dit alles by heerlyk weest, maakte
 op ons den aangenaamsten indruk. Wy reden door een
 streek die veel Romeinsche overblyfsels bevat, en waren de
 minen van Augusta Rauracorum gevonden in 1791. Wy
 reden door Rheinfelden, vroezer een zeer betuiste vesting.

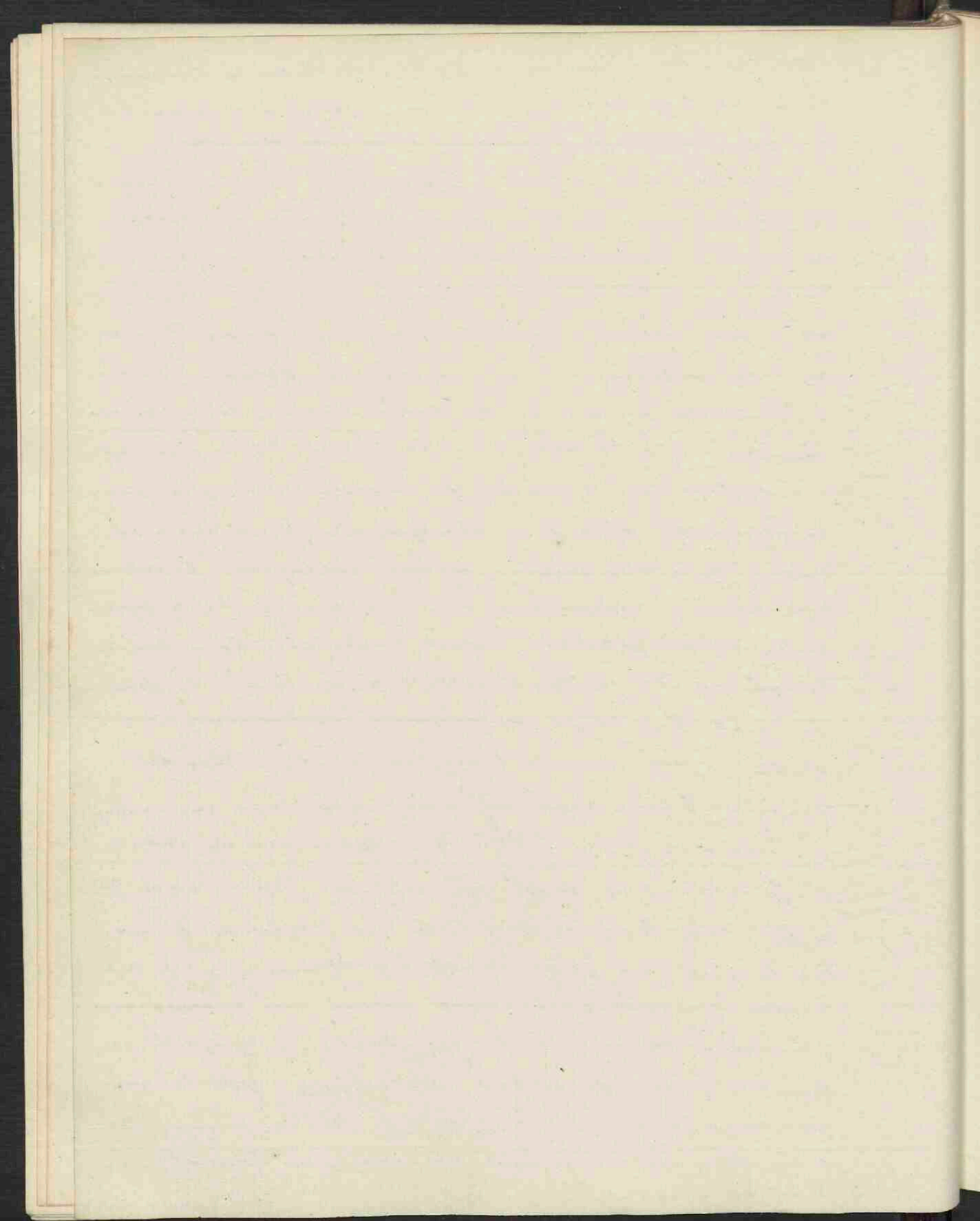
In het volgende stadsje Speier, hielden wy middagsmaal.
 Veruulgeni door het Kriekthel naar Bonn. De grachten
 op dezen weg waren byzonder schoon: in de valleyen, de
 Aar, Roepf en Simmatt, en op de groene bergen. Deze stad
 heeft een wezenaand voothoek; zy ligt nabij de vereeniging
 der drie rivieren; ook nabij de Romeinsche stad Mundorf,
la, waarvan niets over is. Op korten afstand is de eiloy
 van Königsfelden, bebouwt op de plaats, waer Keiser H.
 best van Oostenryk in 1308 vernood werd, naer hy over de
 Ryn was. Zy werd gesticht door zyne dochter Agnes, die grove,
 te voothoek met eenenmalige waerkeinsche en woestdicht
 voothoek, of althans voothoek te kenne, voothoek.

To half 5 kwamen wy in Baden, de bekende badplaats, waar de nette straten en huizen, de fraaye winkels, etc. etc. wenselyk het verloop der koersgasten daar bemerkten.

Onder de zaken die onze opmerking voortken behooft de plekke gewoonte in de dorpen om de wafthoopen voort de huizen aan de straat te plaatsen. De hevelke beplanting wordt er door bedorven, en het ontbrek de, re welkry melvarende goed gebouwd dorpen. Wy sa, ja veel ontfloemen en algemeen zeer kalder. Er was veel vromer, met name van kalen katten, sommige ma, song waren met 10 paarden gespannen. Dit heeft plaats van de fabrieken, waarvan de wafthoopen op nieuw na, werd overdekt, dikwyl, in dezelfde richting als, vromer, door de grondstof kromen. Dit is, afgetrokken behouwd, een groote vloepilling van kraciken, en het heeft geest het in de wafthoopen goede rekening. Er is bemeef, kromer in Zwitserland voor met, die elders kraciken is, en, met meer daer, de menschen in Zwitserland van vlytig en met weinig loon worden. Tafelen

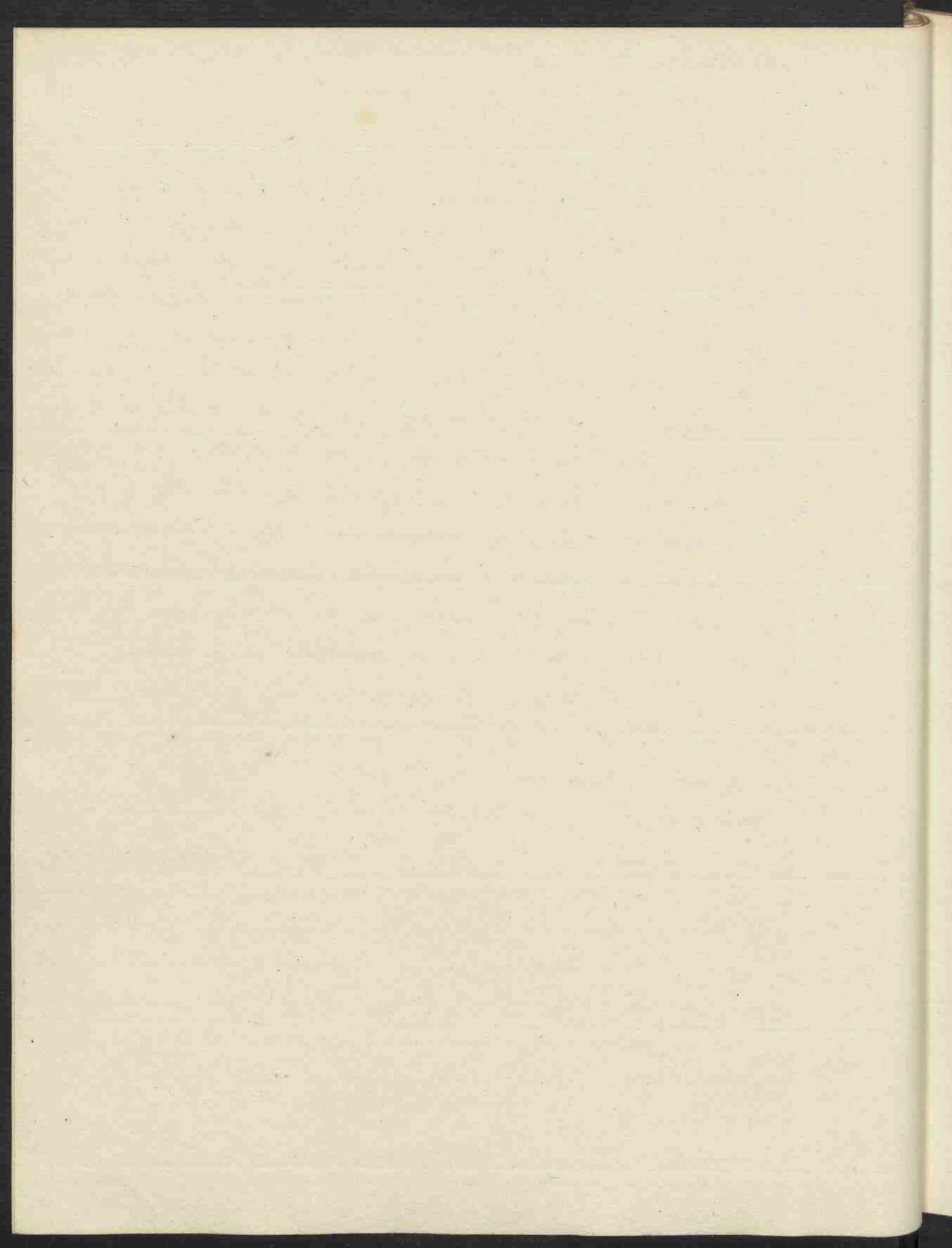
Brug in Baden. Wy veel werken aan den aanleg van spoorwegen. Over den spoorweg, die sedert lang vastwid is, bröge men ont van Baden naar He, rich. Wy kromen hier tydig aan, maar het dunde wy lang er wy goede huizingen behouwen, in het vromer was men overvloedig kromer met vromer ons was juist ontvanger had. Wy kromen teregt in een, belevou van de kromer Balloune. Na het avond, etc, wafthoopen ik wy wat met wyne vromer. De vromer was kindertlyk gemaakt, de avond was heel en schouwen.

Zaterdag 23 Aug. Wy kochten weder in Stachelbary aan
 te komen; - dit is ons byna gelukt, doch niet volkomen
 en niet zonder manygelykheid, die tot de lastgevallen der
 reisgeen in Duitschland behoren; doch niet te min een
 onmanigend en tyd. Onze waard in Zurich zette my
 naauwkeurig mee in de reis met de steen boot tot
 Laeken, en van daar met den postwagen tot Stachelbary
 maken kon. Alleen deide hy my aan, te half elf te
 vertrekken; zonder eenig nut zonde ik waagen gaan.
 Toen wy dien raad wilden volgen, zonde men ons da-
 delijk, dat wy te laat gingen; op de boot die te 8 ure
 vertrok, was reed de weggen. De Kapitein die reede
 dienstig zcheen, ried my nu niet naar Laeken te gaan,
 maar verstrokt geen plegerheid zye zonde een weg
 gaen te behoren. Wy moesten tot Schmerikon verren,
 daar was uitdakeand waerwaer te behoren; hy zelf
 zonde my daar wambereken een een zeer bruyf man,
 die waard hulder, en hy beloopte my dat wy nog ty-
 dig en niet demiddt dan met de post onze bedden
 myn bereiken zonden.

Op die wy, gerustgesteld, vanden wy een heer van
 Zurich in zyne volle lengte door; het vader was
 hecker en de kinderen vertoonde, niet in volle proefte
 der kinan my zont oft of de dorpen nog fraayze ge-
 worden waren. Sedert myne laatste vaart. In welke
 lye is de melwaert en bereyking steeds toegenomen, zoo
 dat de woeningen myn talryker en beter wunden. Het is
 myn aldyd de bygepartikularie welke dezer voertpoort
 maakende.

Toen de v. waanen wy te Schmerikon, een melwaert
 doer, maar de Kapitein ont niet behulpzaam zonde zye
 die waard van het Ruyli hadt niet verholpde was, en

een gouden wapen te bezorgen, toen zeer hoopzoo prij; maar
 weder ik zoudde hand als de wapen werkelijk een goed
 was. Drie na lang wachten vertrokken een zeer slechte
 wapen, waarbij ons goed was ongeschikt vande geplante
 worden, dat ik groote schade veroorzaagt. Het bleef een
 duideijk dat my in handen van bedrifting gevallen was.
 van. De waard Muller wilde my nabetrouwde wapen mee
 dien slechten wapen zwaepen te nemen. Ten slatte van
 klaarde ik leeren der waard met de skoudbout naar
 Zurich te zenden vanden dan my zoo te laten dwingen.
 Men heeft by myn goed het dat ik twee franken vanden
 betaald hebben, naar de maate van, dien slechten wa-
 gen voor den dag te halen. De hulpswaardige kapi-
 tein, bleek nu de bondgenoot van de scholmeester waard
 te zyn.

Ik moest nu andere hulp zoeken: niet
 zonder maate kwam ik te weten, waer de Amman
 woonde. In hem vond ik een zeer bevolupte en be-
 liefde man. Hy vertelde my dat waard meer klachte
 over die misdrieken waren voorgekomen. De vrede-
 ger konde steeds by de port betyde bediening van
 zyne reis vinden, en de kapitein konde met de ver-
 kunnheit om de reiziger daaraan af te houden en
 hen voor slechte betiening schandelyk hooge pryze
 te doen betalen. Op zyn verital ging nu de perlyke
 postmeester van Lint, die reeds geen pappebande wagen
 had, met my naar het naburige Wenzach, waer ik
 met den postmeester, of ergelyk deins zom, vanden
 maate onvoornemen, dat my dadelijk van Schenkerhof
 waerde afgehaald, met een gouden wapen en uit-
 muntende paarden de reis voortzetten; hy reeds
 ging met ont. Den ondengenden waerd gaf ik de
 twee franken om den omslag van een klein neppe,

x De beslepende volkslag had plaats op 9 April 1798.

+ Gleemte woude slechts als een veld, niet als een stad
beschouwd.

ding te veranderen, was als my de Amman vreed; die ¹⁸
overigens verbleefde dat, als ik te by hem desponeren
wilde, by de raak verdelmaty zandde tus nitwering
bracen, en my den uitelap, mes de twee franken terug,
naar Spachalberg zunde overmaken. De waard en
de kapitan zanden me lach wie oncastrafs blynen.

De waarnote was zeer kinderlyk gemaekt; de avond
werd me zeer aangenaam. Tegen half 6 pastrale,,
kan my. Waarsch is een leken en ryk neek. Wy
kwamen spoedig over het Leitstanaal en in het kanton
Glarus. Dit bestaat uit een grote valleij tafelen
terge dopen. Wy zagen twee bergen van out; -
de arondverlichting was heerlyk. Toen de zon onder
was zentou my de kasste en mansdelijze. De ont-
ken neegen elkander spreedij op. In het bevaende
Gafels hebben my ont wat opphouden. Toen het nog
dag was. Over de hoofdstad neder my traer het neege.
donker was. Het was te laat om nog tot Spachalberg
dus te ryden, daarom zochten wy, op raad van de
jonge postmeester, nachtkwaartier te Schwanden
waer my zeer vriendelyk ontraepen werden. Het
was ongenes negen ure.

Vrydag 24 Augustus. Wy neegen me de valleij op, en
na ongenes ander half was kwamen by een het grootste
badhuis van Spachalberg. Opgetogen over de schone val-
leij, waer wy uit een terreken over de ontraepde en de twee
my. Het was me vrees negen ure. Wy neegen ont zeer
naar ons zentou in, ontheten en bleven thuis om de groes.
te waarnote. Het gerijt op de valleij en de twee bergen was
ont neege een groes zentou. Te half een was middagmaal;

Ten den Clauwen-pot.

het gezelschap was minder talryk dan wy het in Weiskind
 en Engelder gevonden hadden. Toen het wat koeleer
 werd, maakten wy een wandeling naar de dichtstbijgelegen
 knuppel, waar wy de waterval van den Brunnbach za-
 gen, naregans de valleij van de Lint op, door het dorp
 Leittel, etc. Te acht uren was avondtwe. Wy vonden
 vele jonge jachtgenooten, die zoo even door de Wäggi
 en Klau Thälts hier aangekomen waren, en morgen vroeg over
 den Vernersboden naar Althof dachten te gaan.

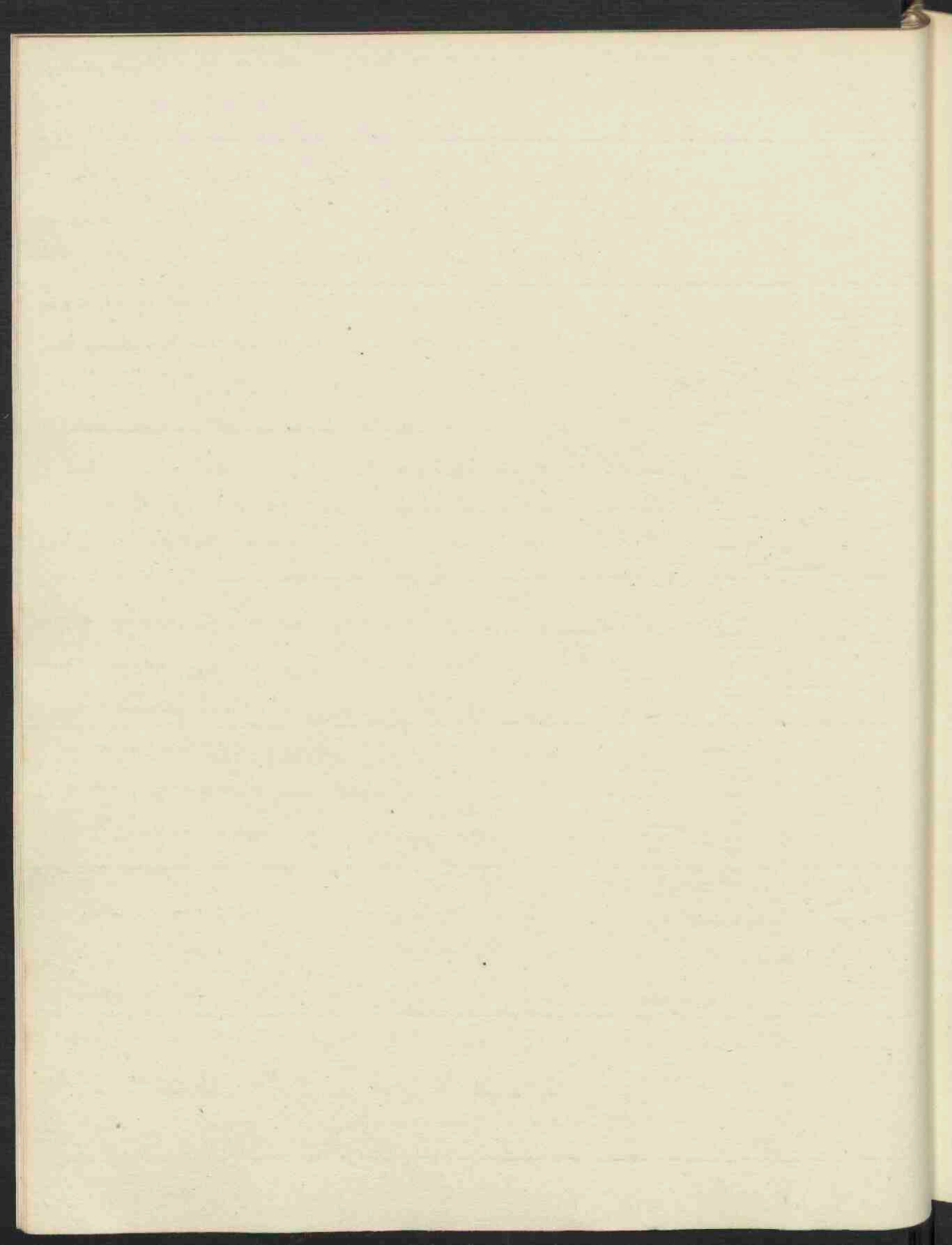
Wapdag 25 Augustus. Wy hebben dezen morgen en dezes
 avond wandelingen gemaakt. Een heer, dien wy by het ont-
 byt aantroffen, leidt ons ont te verperellen, hetgeen
 wy gaarne aannamen. Het bleek ons later dat het de heer
 Daurler, kerkenaar en plantingdier uit Reusich was. Wy
 wandelden de valleij der Lint opwaarts, die wyls door
 gebouwen, dat by de warmte zeer verblijde, kwam,
 men coert aan een klein waterval, den Frußbach,
 en op weinig afstand van daar aan den groeten rivier,
Fischbach genaamt, beide op den linker oever van de
 Lint. Deze laatste wordt zeer gromd en verdient
 het. Het water stort van ongemeenlyke hoogte en in
 groote haastelheit, in het midden van een half roet
 van ruten, dat door het waterstof als verrot is. Wy ge-
 naten lang dit verheuen schouwspel en gingen toen aan
 de onryde der rivier over de hoogte loop. Meer nog,
 wy dard gingen wy nu de waterval van coert en tensen het
 langer gadesalte, dat men in de nabylieid niet zien kon.

Wy kwamen op den terugweg door het dorp Leittel,
 nearby de hervormde kerk en het franze "Pfarr- en Schule
 haus". Hier zagen wy een steen ter herinnering aan Dürler.

4. De huizen op de heuvelen achter Dornham en Dierbach vormen
eene gezonde Boll schimmigheid, met een goede bodem en eene hanteer-
prestatie van

Wien's mildheid niet naar deze schant heeft bygevoegd,
 Hy stierf in 1840. Zyn doot heeft iets troeffonds. Hy bekwam
 in 1837 voor het eerst den Töbi, die 3538 meters hoog is:
 onderschijft het genaas van dien togt bekendende, mouchle
 by zyn testament, wens daer de schant van Leupphal te
 giffend wad. Hy wunne bekonden, tenopz doot in 1840 met
 eenige vrienden den Uetliberg by Töbi's bekonden, wien
 niet het minste genaas is, had hy een hel en verlong hee
 lenen. Hy was van Lucern, doch bevoornde Zürich; hoe
 wel hy katholic was, twiende hy een praete belangstelling
 in deze schant die byna uitsluitend voor hervorvonden
 dient. Er sijn in deze gemiente slachty 4 katholic
 ke gelöwmen, welke toch een klein kerk hebben, die van
 een tyd der hervorming bekonden is.

Deze wandeling heeft ons rems twee eenen beug
 gehouten; - te vyf ure onbrennen wy een twee
 se. Links van de Sint ginge wy opwaards in
 de vallei naar den waterriet Diesbach, die op den
 rechter oever ligt. Deze is niet zoo hevellyf als de
 Ditschbach, doch niet te min een vrom waerdig. Van
 een stylen hooft vrom slach het weder lang een vromte
 waterwand; de grante stroomt wordt een gebroten en
 naar den op man een diep, tel dat na eenje hromte
 lenen, het beneden opperougen. Nadat lang een halding
 kompend naar de Sint Stromt. Ten Reussen
 door de dorpsse Rüthy, Dornhant en Diesbach. In
 het eerste viel ons een amsienlyke schone bouw, in
 het tweede een prachtige herberg in het oug. Het sijn
 de rykste en amsienlykste inwoners van het kanton,

waaraan men die gekanmen verschuldigt is.

Wij waren nabij den watercraal groote schapen geklompd
kunt, dat aanmerkelyk beschadigd was. De giste en men
besochtigde my later, dat dit kunt in de kopsken van den berg
genoot en geklompd was, en daorne in den lucternaal gewoel,
fan, die ter mee groote knacke om en topen de ratten slenck
en naar beneden waert.

De schreef reden aan abd. en Opt. De post is hier zoo gaet
inverijft, dat twee maal daags brieven aankomen en nu
trekken; - eveneens verrijft.

Wij hebben nu weinig kennisfen gemerakt. Aan tafel
heb ik gaet gesprek gevonden en ook heel veel vernomen
omtrent Glarus; doch ik wil dit laten papen te nu
zamenen tot eenig zamenhangend overzigt. Weinig ges
ten zyn klypend, daarvoor is de tyd needer vromby; doch
verrunder komen er nu veel.

Zondag 26 Aug. Ik ging dezen morgen met myne
vrouw in de heroornde kerke van Sittthal. De ge
meente bestont byna uitsluitend uit landlieden; de
preake was eenvoudig en kort (over Jaeb. I. 20 av); de
predikant sprak levendig en in gaet Duitsch. Het is
een vassuitgang; ik heb vruer taal in het Zwitter-
-Duitsch hooren preken. De laarste lueschield
ans van vander uitgangen. Het was heel vrom; le
vuldig; uit de ontreken en vooral uit Glarus komt
men gewoonlyk des zondags hier; zoo dat onze dorp
heel drie maal zoo talryk was als gewoonlyk. Hierdoor
ontstont natuonlyk enige vromlykheid; doch en werd
niet gedunst; de muziek speelde verpoofs. Zoo men
om zonde, wat het vooral de waerke die den luct d'actue

+ Da Hr. Cuvier in Privat-darcent.

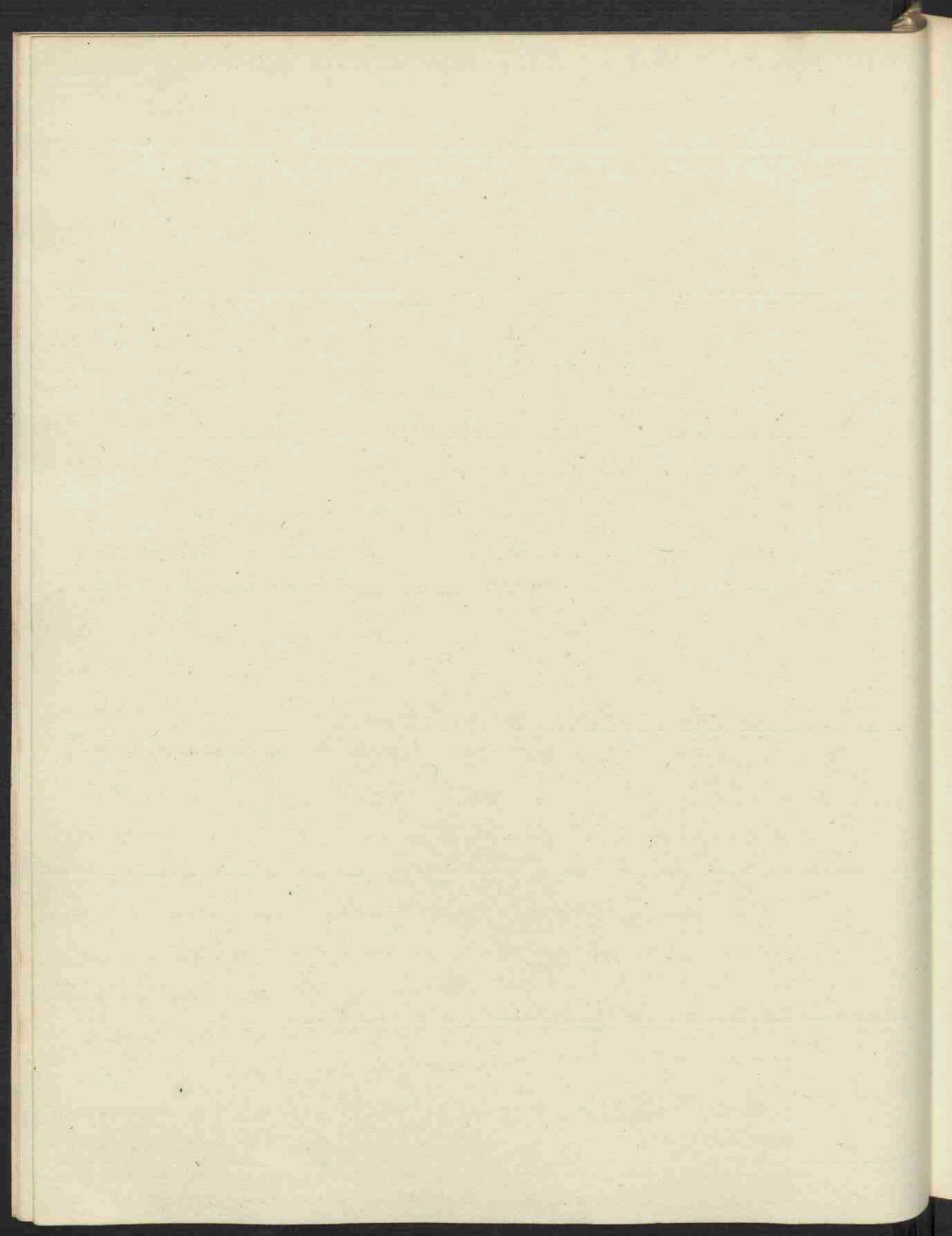
x Die Haut- und Klauen-senke. S. 396.

21.
Dier.
Dieram. Verloren, want heeft met toe des nachts twee
line gekant, doch toen was het „Kirchweibe“.

Tegen den avond was en zwaar onweeder, dat de
bergen heerlijk verlichtte; het was een verheven loof,
neel.

Wij hadden gisteren reeds kennis gemaakt met
drie pastoren uit Straatsburg, twee profeso-
ren der theologie, Baur en Curitt^e en een arts, Baer,
het. Met de twee eerste vooral hebben wij heel veel
gepraat. Van hen vernamen wij o. a. dat zij door
de landsteden byna waren geroept terug te komen, want
zij leefden een heel maagelijken en ongewonen part in het
kanton Glarus aanteekenen: tusschen het Klontal en
den Turner Beken. De verklaring van deze vandenloop
handelswijs was deze. Er is in eenige steden van Zwit-
serland een gewantelicht richte onder het noemen uit
gebruiken, volgens de beschrijving klassenrichte men
draeft; dit heeft groote schade veroorzaakt, en dat
men alle middelen tegen het smetting aanwendt;
dan stelt men voor dat men het met alle kanten
aanstekes, en daarom heeft men den toestand het
het kanton nabeden, lang en andere wegen, dan die in geen
aanwinting komen, met toe in de Alpen, dat maagelijk liefst kan
zijn. De reizigers hadden dus, want het te weten, een verhoor
aansteden. Men had hen eindelyk, na ondervraag, tegeleten,
dat de goden en onzes waren terug gezoeken.

Maand. 27 Aug. Wij hadden by het ontbyten nog eens belang-
ryk gesprek met onze nieuwe kennissen uit Straatsburg,
ditmaal onder den toestand van Frankryk, en aanteekenen
wij zeer oovervloedigen. Het reus in de helderheit van de

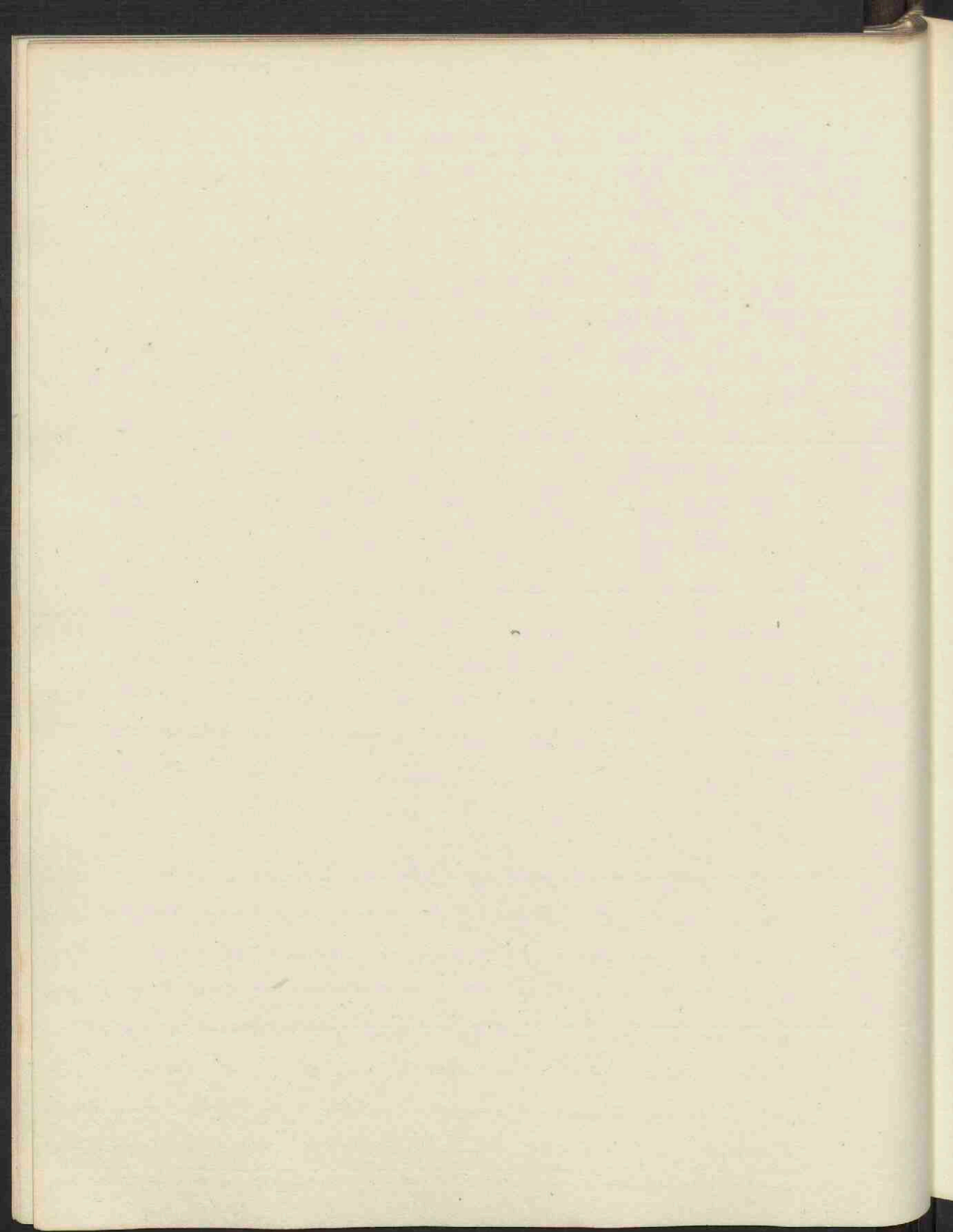
Beelden van den Heer Bannet bereikt ons by uitkomst. In namen 2.2
de alpanstokken weder op, ^{my name} met leedwese afscheid van hen.

Het on weder keeft op een groot kwartier naar heid, even ke,
meer het dorp Rukhy, enige verwanting gemaakt. Wy zijn
dwarheen gewandeld; het was een groote heuvelacht stiek
en steenen, die door een zeer onbeduidend bergtoevanget
op den hooft geworpen was, ongeveer drie vaten dik en vijf-
tig schreden lang. Het waterige slooppes nu enkel als of
er niets geboord was. Enige mannen waren bezig de
hooft op te ruimen, by welke arbeid wy zich blyklaars niet
onverschrokken. Evenwel zullen sommige de vydingen weder
kunnen poken.

Hi heb my meest met lezen en schrijven bezig gekon-
den. De heide keeft my niet veel aangehaalt.

Wy wandelden dezen avond hooftmanes naar den
Fatschbach en na met Maria en Louisa. De vrees
voss flacht weder keeft zich niet verwandelyke; het
was een heerlyke avond. Alleen Yuxana vossken om
de toppen der bergen; doch de verlichting by het
aandergaan der zon was treffend schoon. De water-
val had veel meer water dan zatmalop.

Dingsd. 28 Augustus. Dezen morgen bezochten wy
de School. Het lokaal is uitstekend goed, ruime loka-
tise zal in op twee verdiepingen, terwyl de derde verdie-
ping tot tuoning van den predikant bestemd is, waar
om ook het gebouw „Schul- und Pfarrhaus“ heet. Wy
vonden alleen de hoogere klassen ny byeen, de lagere wa-
ren juist gesloten. Oefening om kleine gebichten van buiten
te leeren, het rekenen met het hoofte en het gezamt vonden
wy by. Het is natuurlijk dat ik by zulk een vlytig bezoek

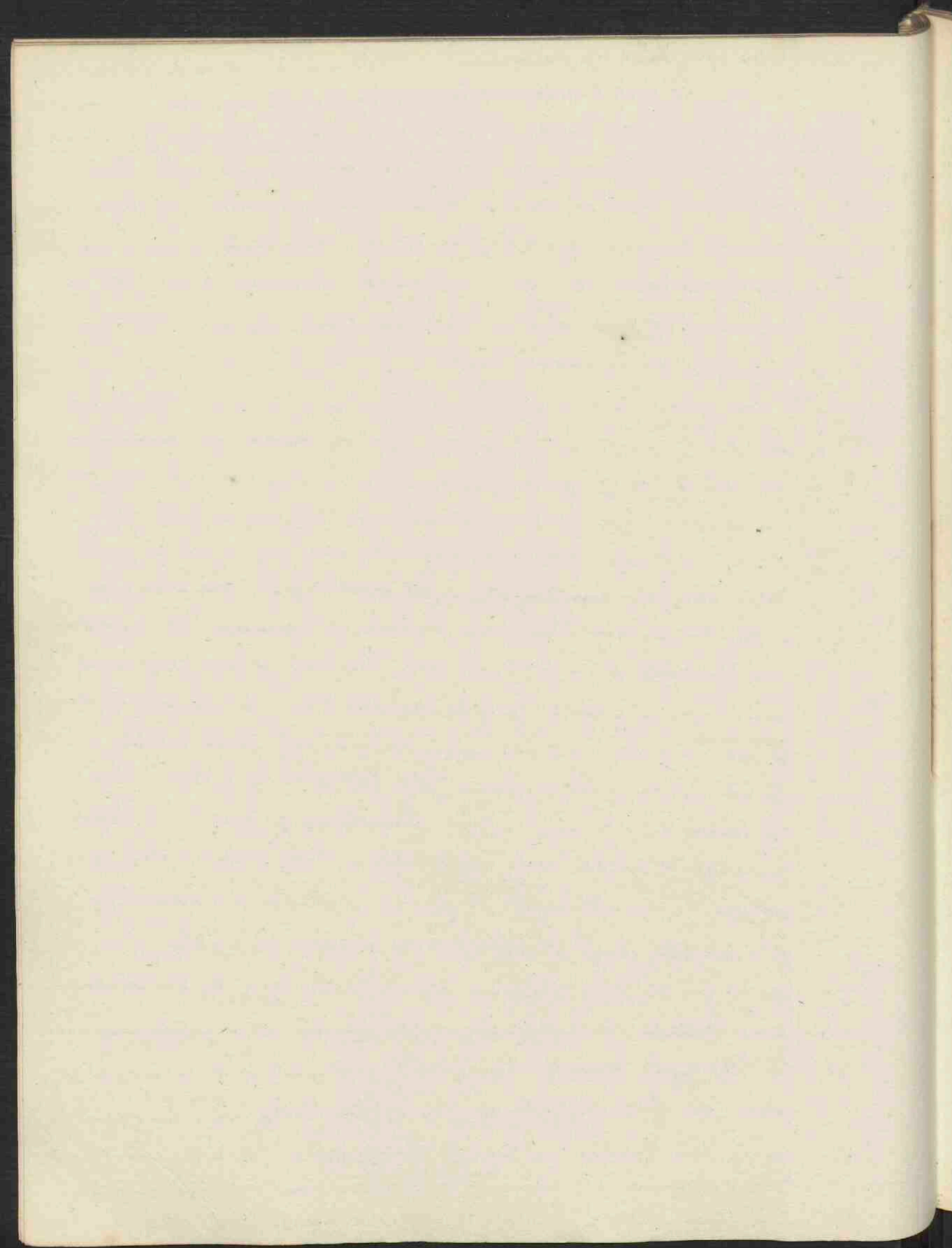

geen overhaal kan vullen; doch taal kon, in opzichten, dat
 hetgeen ik zag en hoorde op my een zeer gunstigen indruk
 maakte. De kinderen hadden een roij en vralyle voorkomen,
 niet bedroefd en toch zeer bescheiden. Daar by toongemandel
 den valpde ont eenige meisjes, die niet leef konden en o.a.
 een klein gezichtje om de spraakloosheit in hunne taal
 te luchten te hebben. De meester, met wien wy spraken,
 was eenvoudig en beschaafd. Hy zeide my dat de twee af-
 deelingen elk in drie klappen verdeeld zijn, welke de
 lagen van 7 tot - 10, de hoogen van 7-11 uur, huren,
 van half een tot half 3 en tot half 4 onderwijst ont-
 wangen. In den winter wordt des avonds nog twee uur
 meer gewoont onderwijst in het zingen, lezen, En 2 1/2
 uren twee meester, doch bovendien, nog ondermeester.
 En is evenwel naar het getuigenis twee uren naar een uur
 tanger in het dal nog een hulpschool, dewyl de kinde-
 ren vooral in den winter niet zoo ver zouden kunnen
 komen. De school wordt, behalve door hetgeen haren
 vrijwillig geschenken is, door de Gemeente behoeft,
 de Kantonsregering asept alleen. Taarigt en aannemede,
 ging. De school is van de kerk geheel afgescheiden,
 zy waart door de katholieke kinderen aenkomst te
 weten. Deze zijn sterker leering in getal, thans niet
 meer dan vier. Het goddienstig onderwijs wordt op de
 school niet gegeven, wel dat in de bybelijke historie.
 Het het 12^e jaar kunnen de kinderen de school verla-
 ten; evenwel blyven zy verplicht tusschtyl een stuf (200
 uren) herkalings onderwijs te komen bywonen. Het is
 aan de fabrikanten verboden hen op dien stuf te laten wer-
 ken. Dit duurt tot dat zynkel onderwijs der Confirmanden

x *finstine*

den worden opgenomen. Er zijn in deze gemeente
 ruim 150 schulplichtige kinderen. Wanneer de onder-
 verzorgers die in de school te Eindhoven worden, zij naar
 die schoolbestuur geraaden en vernemen. Bij het raad
 verzuimen worden zij op nieuw vernomen; en, vervolgen,
 wordt hunne nalatigheid ter kennis van het ge-
 nigt gebracht dat hen in baate veroordeeld. De pre-
 dikant is voorzitter van de Commissie van Leering
 naar het lager onderwijs.

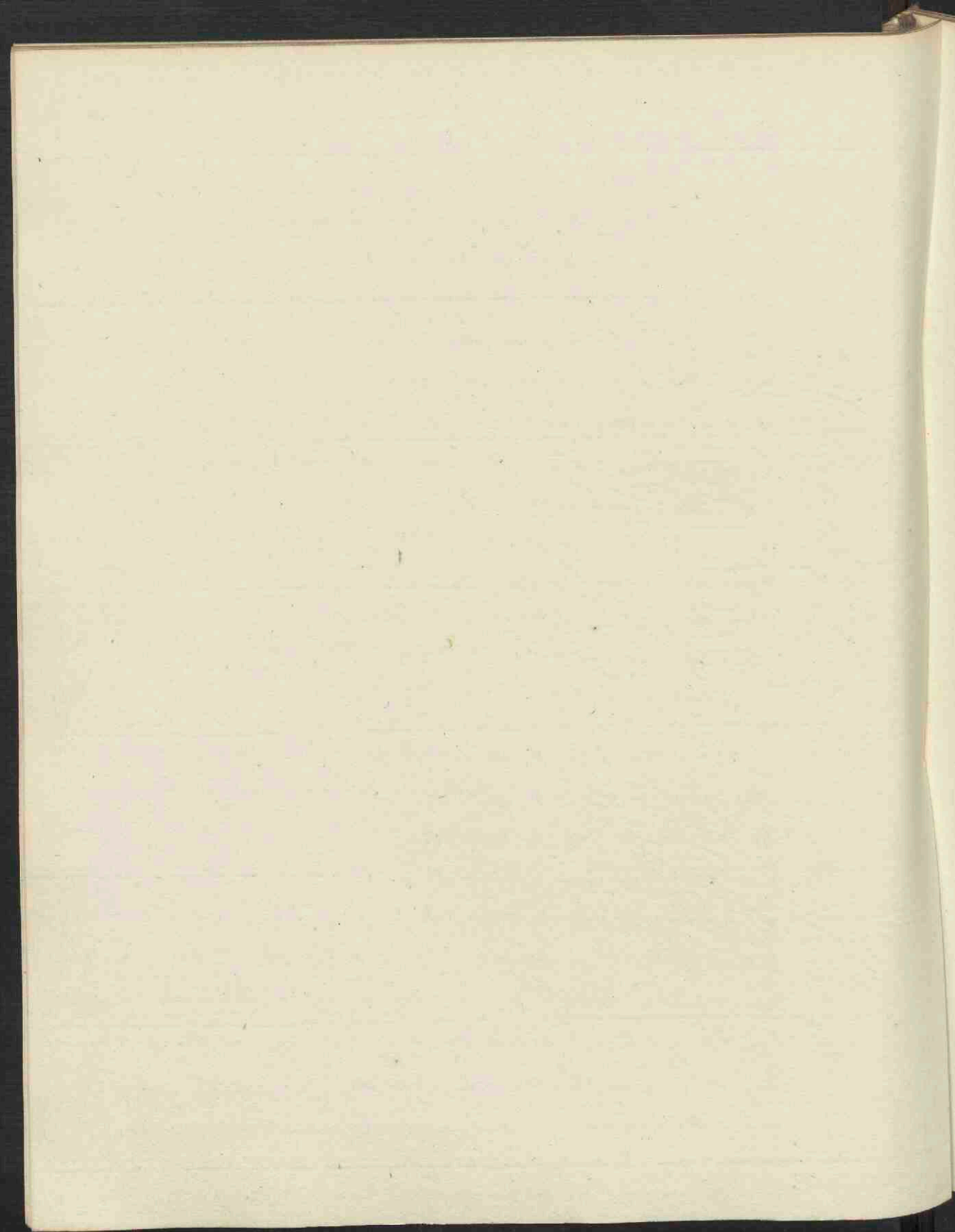
Wij hebben ook onze wanders, naar als naar de Alleen naar
 de hies, een vrankheit gerijst op de valle, en de bergen.
 De Lent, die wij vrank, vier stroomen, vrankte wij sterk
 en dat gewicht wordt wij van vernieuwd door een
 zeer wies, bespitsen, die uit een eng dal, tusschen
 twee bergen, zonder bepaald bed, maar beneden kam
 des vrankte bij wij bepaald over de vrankte
 die hij zelf heeft aangevend; maar dit vrankte, ook in
 den winter, sloop hij groote stukken rots en veel slijk
 mede, zoo dat de kousen, maar hij nu onder door
 gaat in een vrankte. Des Bild eniet "achten wilden
 Walstromt" zoo als de beschrijving zijt. Vertelen
 vrankte heeft het onmiddellijk hoe het vrankte met
 aangevend, vrankte het een geheel onbetrouwd
 stroomt, zoo dicht bij, zoo vrankte en wachte dat en
 de vrankte onbetrouwd door vrankte. De twee bergen
 waartusschen de Duinaapelsch, zoo is zijn naam, wie
 de "Tobelsche" komt, zijn links (van ons) de Saasberg,
 rechts de Kilchenstock; de eerste met veel gebouwen
 en groene vrankte en vrankte vrankte. De tweede
 sloop, onbetrouwd, maar ook bepaald. Meer op den
 achtergrond vrankte men tusschen deze, hoogere die Kant en sloop

en op twee plaatsen met sneeuw bedekt, tegen den blaauwen
hemel afstaken. Zy heten Riechetstock en Stöppelstock.
Die zyn toch nog niet de hoogste van deze ry, en waren
naar wy denken ons hant slechts weinig steggen. Komt
nu de Kärpfstock, die 8400, en de Hauptstock, die
9610 voer hoog is te voorzigen, de laatste met eenige
sneeuw bedekt. Ik wil natuurlijk niet al de namen
der bergen afschryven, die wy zien, en die wy noemen kon-
nen. Het is alleen om de herinnering te bewaren van die
bergen welke wy nu doorend aanschouwen, dat ik
enkele voornamen daarvan hier mededeel.

De Garnistock is de noordwestste berg niet ons,
westelyk. Noordelyk wordt dit prachtige amphitheat-
er door den Glarnerich (8920 v. hoog) zindelyk
door den Tödi (1110 v. h.) gesloten, beide met veel
nevenschroeven en veel sneeuw, byzonder de laatste
met wit getrokken ysvelden.

Van alle deze bergen beklommen wy dezen avond
slechts den Saasberg tot aan de eerste huizen in
de "Matten" of berencide. Dit was een heerlyk
maar allerleefte wandeling. De ikon is dertig dagen
brandend geweest, dat ik er veel hinder in het hoefde
gehad heb. Wy mochten dus valschets schaduw van
ken en die vonden wy op het laatste dore het bosch,
wy klommen met het voornemen niet verder te gaan
dan wy zonder hinder dan konden, byzonder van sch-
nie. Onverzoep kwam wy hooger dan ons plan was,
en de wie spring volde om ons heen om te worden
dwa by valschets niet meer waard. Toen wy boven het

Ook hieraan was de rous achter de bergen en zo,
 water wy het heerlijk gezicht van de toppen der bergen
 nog bewaard terwijl wy in de kaelte der Johanne
 waeren. Wy ontmoeteden veel landlieden
 die groote vruchten havi van de bergen naar de
 nedre dyaagen. Terwijl wy hier wat rusttellen sprac
 ken wy niet enige van hen, zeer eenvoudige, gaede
 lieden. De bewoners deraer kuyten, kuyten den grond
 rondom hurre woning in eigendom, en dit is mede
 de hoofdvorsach waerom wy hier en niet in de
 valleer wonen ook in den winter. Zy hebben vrom
 waerde en kom ook nog aandeel in de gemeentegron
 den, of alpen. Voor de kande 4/5 y valoude kuyten
 en is nog ruims overvloed van hout. Wy maecten
 op twee pleatien den Durnagelbock passeren. By het
 afgaan werd myne vrouw op een deraer kuyten by
 na duizelf.

Woensdag 29 Augustus. Deraer morgen besaeren
 myne vrouw en ik ons reeds tegen half zes op weg
 naar de "Pantebriicke". Wy wilden de oek
 land kaelte gemeten, en ons ons niet te veel te
 vermaeyen neden wy te paard; vrom wapen is er
 geen wep. Wy werden zeer behoud. Tot aan
 den Fatschbock waren wy het dal reeds op 22
 waest. Het wordt groeterhar naar mate men her
 zer komt. Eindelijk naderen de rotien, maar en
 men tot elkander, terwijl het pad zeer krankeel.
 Die nerschepte de bekende begrekeling als of men tel
 kent aan het einde van het dal komt om tegen stei

x den Schreyenbach

hooge ratten te Huizer. Behalve eenige minbedinden²⁷
de niet men rechte weg een Lohorn, watsonal, die van
den Staubbach herinnert, doch veel minder hoog (4 tot
500 voet). Wy waren tot hier toe op den rechter oever der
Leint geweest; nu kwamen wy aan eene stechte brug,
die de paarden niet overgaf, te minder omdat aan
de overzijde een stiel pad tusschen het geboomte be-
gint dat men niet anders dan te voet opklim-
men kan. Dit viert in een klein half uur aan
de merkwaardige brug. Ik had re naar veel janan-
gerien; doch het was niet meer doerlaffe. Door
Ineenvalle, inoedrukt en beschadigd, werd wy in
het voorjaar van 1854 afgebroken, en onmid-
dellyk eene nieuwe de arnaast geband, juist beter
dan de vorige. Van de noordbrug, die intusschen
gedrukt heeft, liggen nog eenige bomen, die men
om het genaar naar de werklieden niet gesaden acht-
weg te nemen. De brug bestaat uit een steen,
brug over een 196 voet hoog afgrond, waas in de
diepte de Leint niet gesaat kan weg vacht. Tenzyl
men de stoutheid van dit werk bewaant, ont-
vange men ook den indruk der ratten die zich rond
om verholpen

Waarom, vraag ik my, heeft men juist hier zulk eene
brug gebouwd? Men heeft my hierop geantwoord
dat hiervoor de toegang naar menschen en naar het
zeer kortelyke alpenmaiden vercheift worde, maar
om den ook, behalve de Staat en de gemeente, de
eigenaar der alpen, v.a. de Kathalieke Gemeente

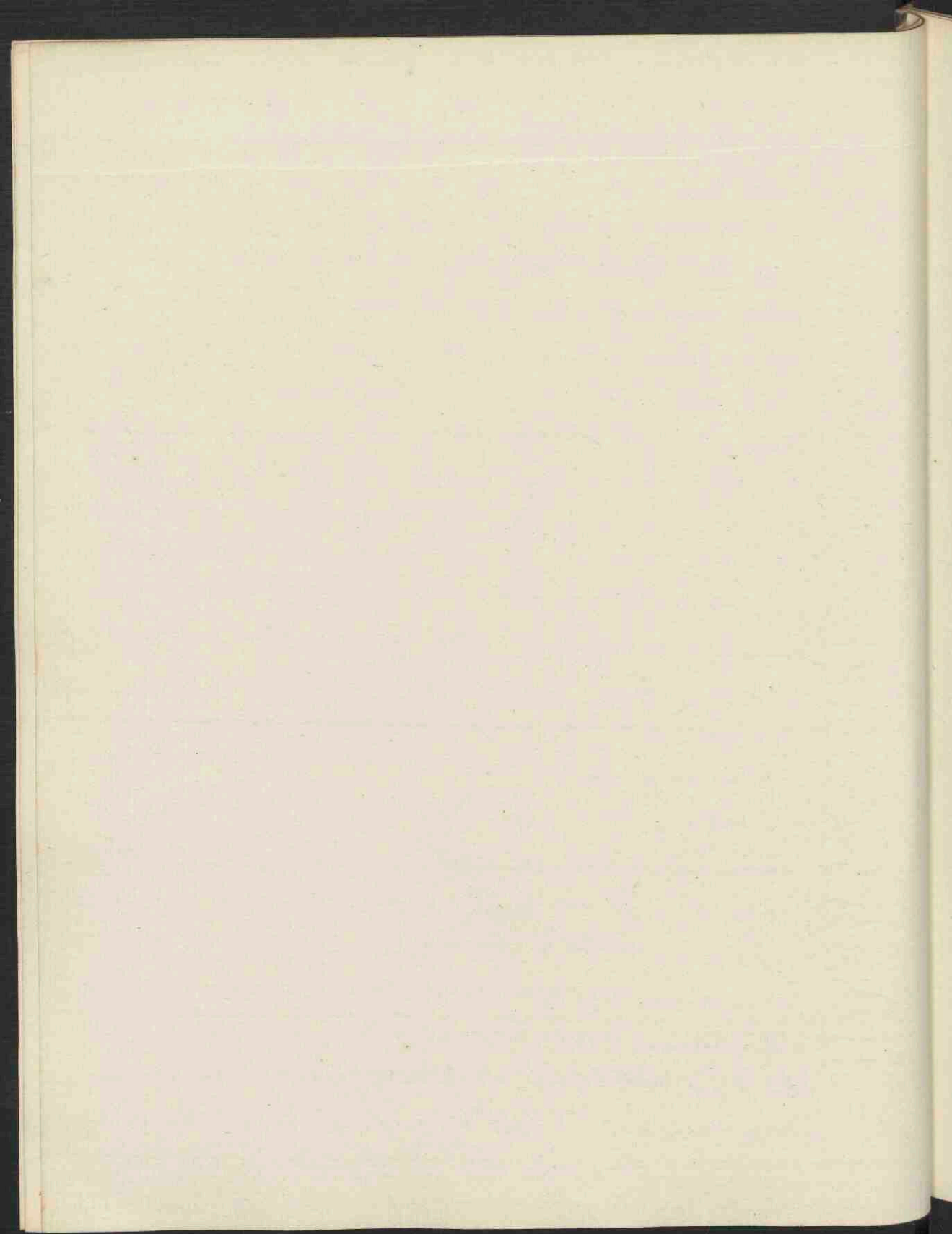
x Deur Todi en de gnaelden wonden wy meer velle,
die hebben kunnen win, doch alleen indien wy niet
neder en hooger geklomme waren.

Onder de roeten die wy voorbijgingen waren de Baum-
garten - alpe en de Selbschrift, die wy door kunne lood,
naeste tempo wanden troffen.

van, glans tot den bouw hebben bygedragen. Deze ge-
meente woopuik die meide touw een bepaald getal
ree dat de pacht en op mogen vanden.

Wij zijn de brug overgegaan en links op den Ulyalp
gestegen, ongeveer een half uur ver. Wij kwamen
over den Limmombach. Het zongt op den Tati en
zine nenenbergen met de yswallen, die er van af da-
len is een schouw. Na dat ^(wij) ont in dit zongt wies-
tijd, uitgerust en gelaupf loedden, gingen wij over de
hooft naar de Sandalp, waarop men den Tobi
en deans omgerving nog nader kwamen. Ook so-
van berg bestegen wij slecht ruims een half uur;
Het lag niet in ont pluis den maagelyken tuft
tot op de Obere Sandalp en tot aan de yswallen
naart te zetten. Wij zonden tuch ongevraagd

naar wel wat voortgegaan zijn, doch kwamen
aan een plaats waar het onmakel der weg af
leier het smalle pad in het holland vlak van
volsteenen had weggepueed, en wij door die
luffe afkruisende steenen moesten voortwaard
gaan terwijl een afgrond naast ons was. Het
vrouw wiesdich hoover, en het gunde niet wel
gancest zijn een waapstuk te doen, dat bouwen
zeer weinig meer te zien belooft. Wij keerde
den terug, ~~hield~~ nu door de laatste wand wij den
Limbach aantroffen en meltra op de plaats kwamen
men waer dere met den Limmombach niet meer
nigt en nu de Leint veruit, Wij gingen nu weder

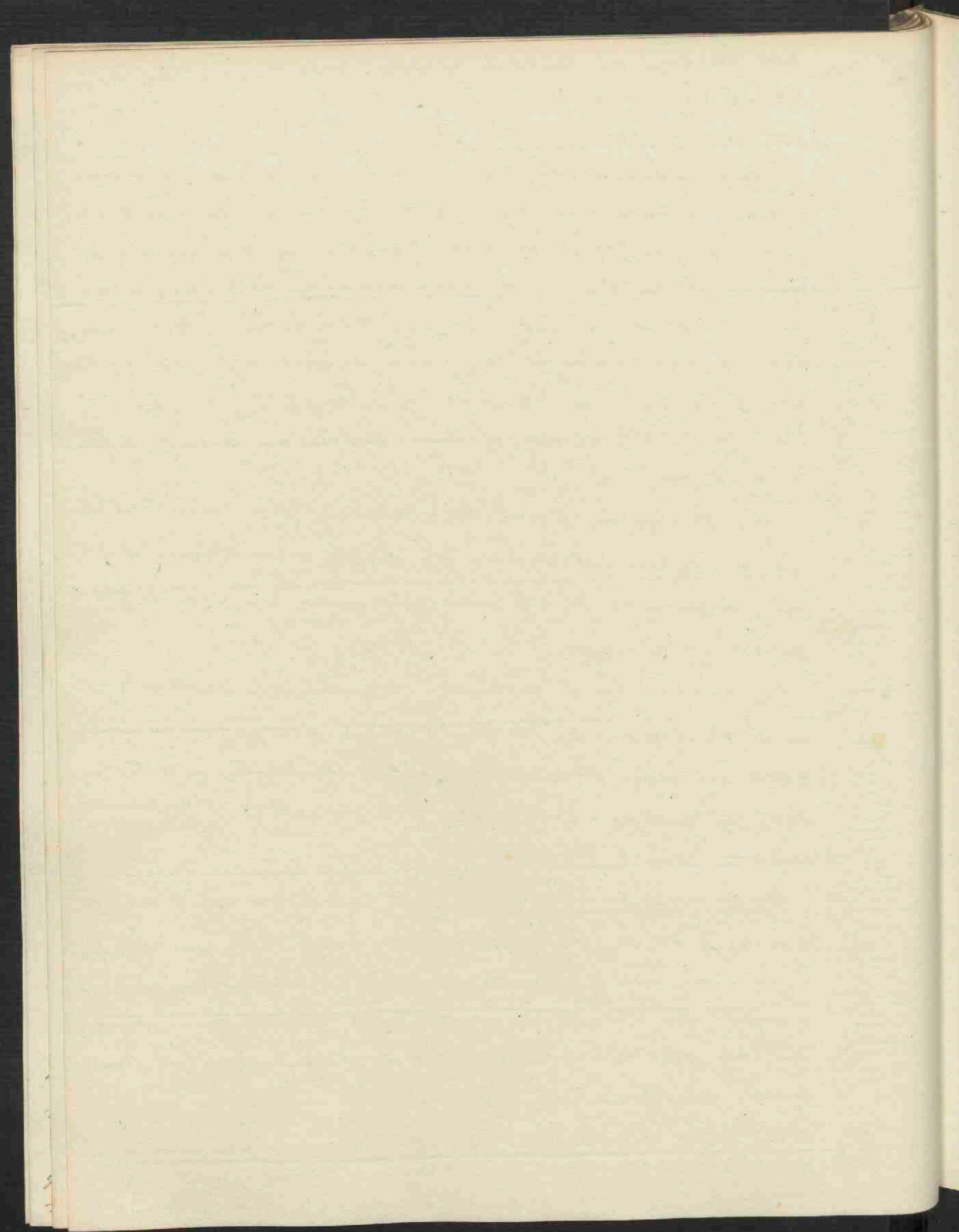
29
over de brug en keanden op onzen weg terug. Staby de
plaats waer wy de paanden terugvonden stond het heup.
ste huis in dese valleij. Hier rustten wy lang uit
en gebromden in de schaduw ons vintd'apmael van
brood, vleesch en wyd, die wy hadden medegebragt,
en waerby wy nog wat kunden mededeelen aan
onze joden en aan de vier kinderen, dat vrouwe van
den huise, eindelijk ook aan haarreke. Dit wy
kleinigheden op reis, en s'ont d'agen zy zeer by toe
keel gemaegen van zulkke uitstappen; en dan die
laerleij niet anders te doen heb maken dan dat her,
inmerig op.

Wy kwamen voor twee ure terug, rustten hier
uit en namen deel aan de kuffy met brood die
hier dagelijks te 4 ure gebromt worden. Wy duen
dit anders niet.

Wy vinden meer en meer gesprek en worden meer
onze kennisgenote bekend; doch het getal is wat
klein en voor vennootschappelyke uitstappen, is weinig
staf. of gelegenheid. De belofte heer Denschen
is naar Zurich toegezgaerd.

Donderdag 30 August. Dazen dag heb ik meest met le.
van en schryven doorgebracht. Wy hadden bekefte aan vroe
en maekten de noon slecht klein wandelingen in de
nabyheid. Toen wy wat groeter wandeling onderne.
men, na den middag, begon het te regenen, en de lucht
bedekte mit geheel met wolken.

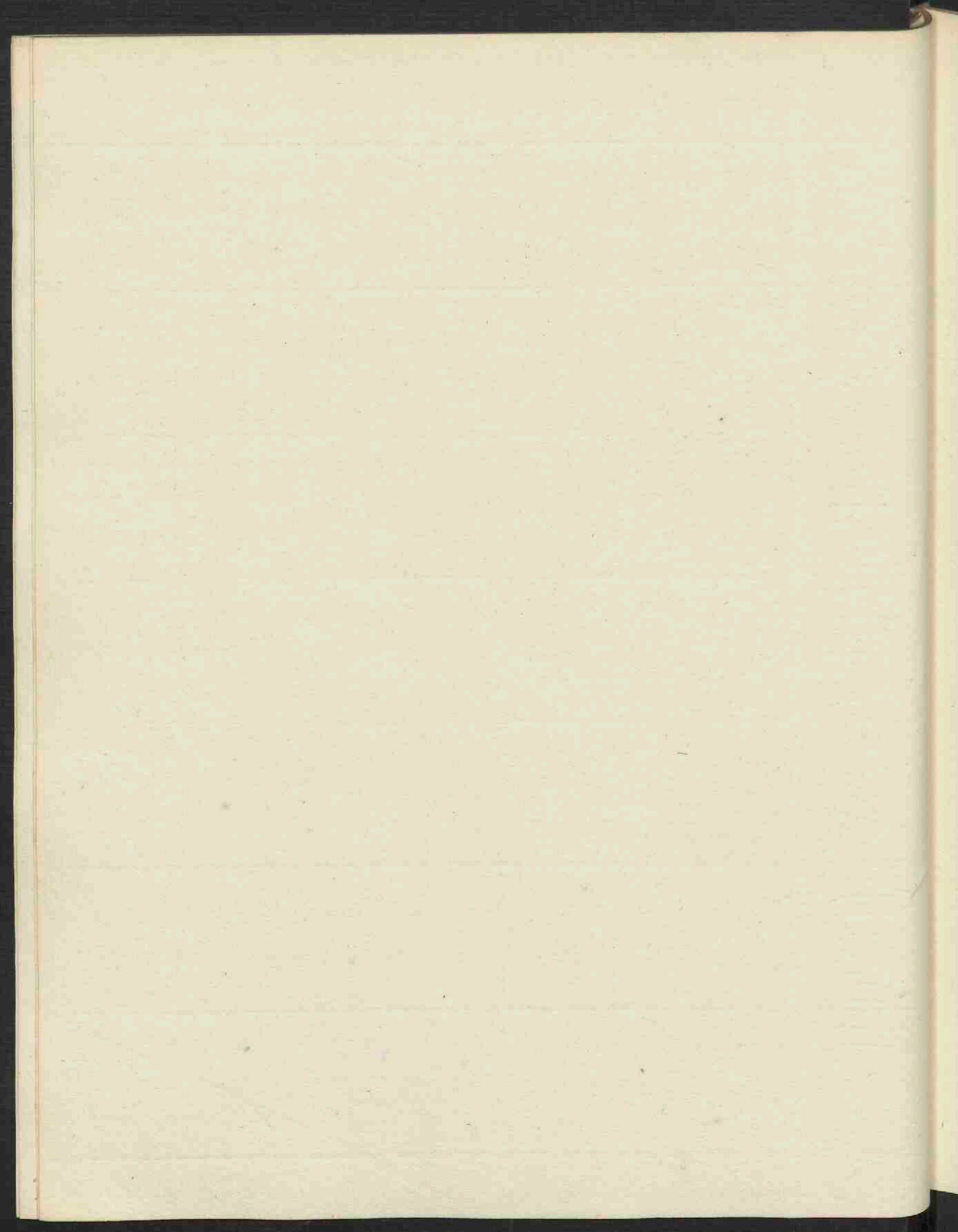
Ik heb my nu reeds bezig gehouden met plannen van
het vervolgen der reis. Ongelukkig doet zich op nieuw de
mangeligheid op, die ons vroeden jense van Solomons

keeps, namelijk de Chalupa. De dagbladen konden telkens de
30
richting in, die, my nader voorgenomene richtingen weder
op te geven. Dit is byzonder het geval met de Italianen,
zohal nallagen of die daaraan grenzen, zoodat die voor de
maand van September 2002 aantolkend zijn.

Vrijdag 31 Aug. Myne vrouw was niet zeer veel, zoo
dat wy geen uitstap ondernamen. In de morgen van de
vrijdag in de kerk van de Heeren Gebroeders Becker en Mill in het dorp Rie,
thij, raam een kerk van hier beneden waards. Een
der eigenaars, de Hr. Becker, een zeer aanvaardig man,
was zoo vriendelyk my zelf te begeleiden en alle
naauwkeurig aan te loopen, op alle myne vragen te
antwoorden. Ik wil hier na optekenen wat ik op ver-
schillende wys ontrent dit onderwerp vernomen heb.

Toen ik terug kwam was het weder zoo schoon
dat ik myn vrouw aanbedijde een tweede
tocht te ondernemen. Wy gingen weder alleen te
gaan, ditmaal op de hoogte aan de linker zyde
van de Leik; wy kwamen in het bosch, het pad
werd heel stijl, zoo dat wy Maria en Louisa laten
terugkeeren, en beproeven wilden inas het pad
heen waerde. Ongewoely waren wy vry lang en
niet van huis gekomen. De dag begon te dalen,
zoo dat wy niet geraden vonden, denzelfden weg
door het bosch terug te gaan. Dus voorwaards en
afwaards tot wy aan de brug van Riehy kwamen,
men. Dit was een weder dan wy verwacht had-
den, zoo dat het donker was toen wy de brug overste-

ten, en wy vanden nuw een geheel nuw huiswaards³¹
te maken hadden. Het was byna 8 u. toen wy aan-
kwamen. Nu hadden wy nuw een grooten school:
niemand had Maria gezien, en wy vonden haar mee
Louise niet op onze kamers ook niet in de zaal,
Onze outdeltours was groot; doch wel era bleef
het dat Louise op den ongelukkigigen insal gekomen
was om ons op de altane te wachten. Haewel
het valkommen dienst was, wy namen ons
voor onze wandelingen des avonds later te
besochten.

Zaterdag 1 September Wy bleven heden in het dal
en ik bracht een groot deel van den dag met lezen en
schryven door; ik las en schreef nuw over de myne
leid in die Kantou, schreef ook een langen brief aan
van Beek in Utrecht. Ik geniet ook nuw het verlyf
in dit schoone land zelfs nuw op myne kamer
zit. Elke blik uit het venster is een genot.

Tegen den avond maekten wy een vry groote wandel-
opmaardt in het dal; het weder was zachter; alles
was nu den regen was frisheit; de berge waren byna
onbeslacht.

Mer onze dirgenonten maekten wy dagelijks meer ver-
koudt en wy zyn nuw reeds veer opgeklimmen door het
verstek van anderen die nuw ons gekomen waren.
Onder desen was de Prinsf. Generaal Zallikoff
mer zyne vrouw, vromer vater en twee dochters van
dese. Wy hebben weinig ongenot met hen gehad. Zyne
vrouw verhaalde my dat hys was nuw haewel hundert
van afkomst, doch reeds sedert vele generatien Prins
is. Dat ook in Italic en andere landen tabken derpe-
is.

x

Ik heb nog al veel gespraak met den bekende Prins.
Hauptenborf uit Berlyn, hoewel er weinig overblijfselen
mijn tuffelen onze gezindten was, hetgeen ik niet van
Borf, doch ook niet het onderwerp van gesprek was.
Zijn broeder, die Oberpfarrer in Brandeburg is, was
ook hier en had meer nog het voorkomen van den
warmhertigen geestelijken, die niet van zyne menscheit
heilichheid bewust was.

Er was ook de Baron Koopff Oberregierungsraad te
Hasselburg met eenen zeer katchaafje, leetprijge maar
interet ruzikke vrouw.

Hollanders hebben wy hier niet aangetroffen. Er
zijn eenige, blakt daerreezend geweest o.a. een Ober-
Jachtinspecteur Jonckens uit Arnhem.

* Ecole préparatoire de Théologie à Batignolles.

T Rev. Hasmer.

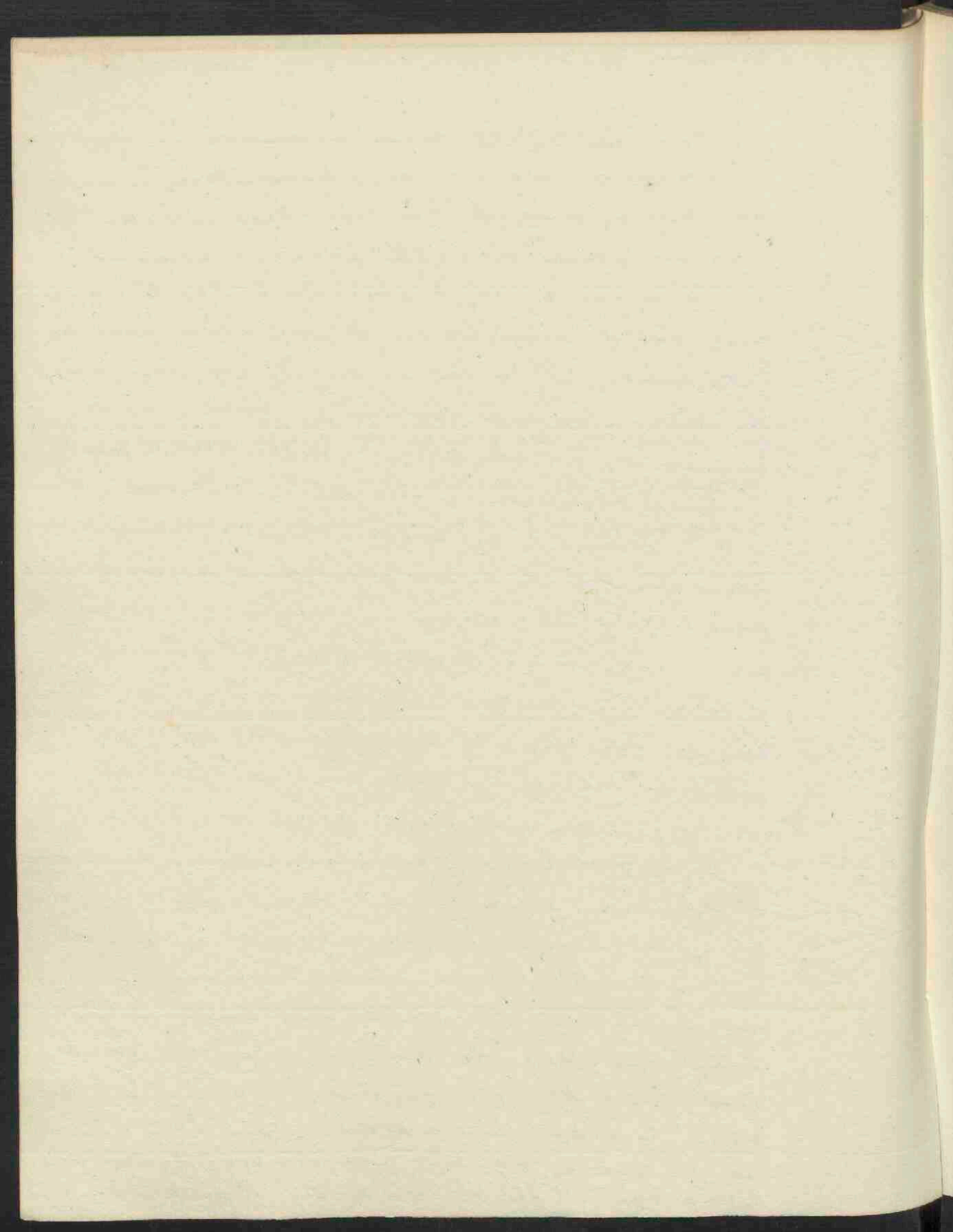
milie gematualiseerd 2yd; doch dat zy alleen met de
 Zwitserche nag de betrekking levende handen. In het
 begin der 17^e eeuw hebben zy in het Kantons Thurg.,
 gauw een oud kasteel tot „Saignevie” gemant, van
 dat het steeds gemeenschappelyk eigendom des ja.
 milie blyft; en alle tien jaren de leden uit alle landen
 daar byeenkamen. Zy tusschen outang op dat familie
 feest geweest, hadden ook degen op het kasteel door
 zekragt, want men byzonder hartelyk en vroelyk by
 een geweest was. Het kasteel, zende zy, is nag velle
 men als in de Middeleeuwen, het is nooit ingenomen
 of beschadigd.

* Onder de nag aanwezigen is de He. Blumer, die 24
 jaren Landammann van Glarus geweest is en
 zyne vrouw, zeer vriendelyke, met onderigte en
 spraakame lieden; — de heer Martij en zyne vrouw,
 by de zoon van een Glarner die in Lubek rijk gewor.
 den is, zeer leerdige, vriendelyke lieden. Hy heeft in
 Hamburp gewoont en leeft nu buiten Zurich een
 klein huis gebouwd. Verder Prof^{Don} Wosinger uit
 Tschuggen, Jurist, — Prof. Fickel uit Parys, een El.
 Lector die literatuur onderwyft in een Seminarium
 voor protestantsche geestelyken*. De Engelschen blyven
 in den regel niet; Slechts een manke uitzondering, die
 met zyne vrouw lang op Madera geweest is, en met
 twee kinderen, eens Engelsche kainsuis en eens Portu.
 geische min reeds lang hier is en nag blyft. Er valt nog
 kans te ontmoeten en met zyne vrouw nag minder te spreken.
 Zwitserche families. Waaren er vasthouden doch die
 gaan dupelyk heen; de vrouwen met kinderen waaren

Onze Maria had een Speeluoetje gevonden waer
mede hy veel deel nam aan den dans. Zy heeft veel
genoege van de reis en gevoelt sich onwel op hare
plaats.

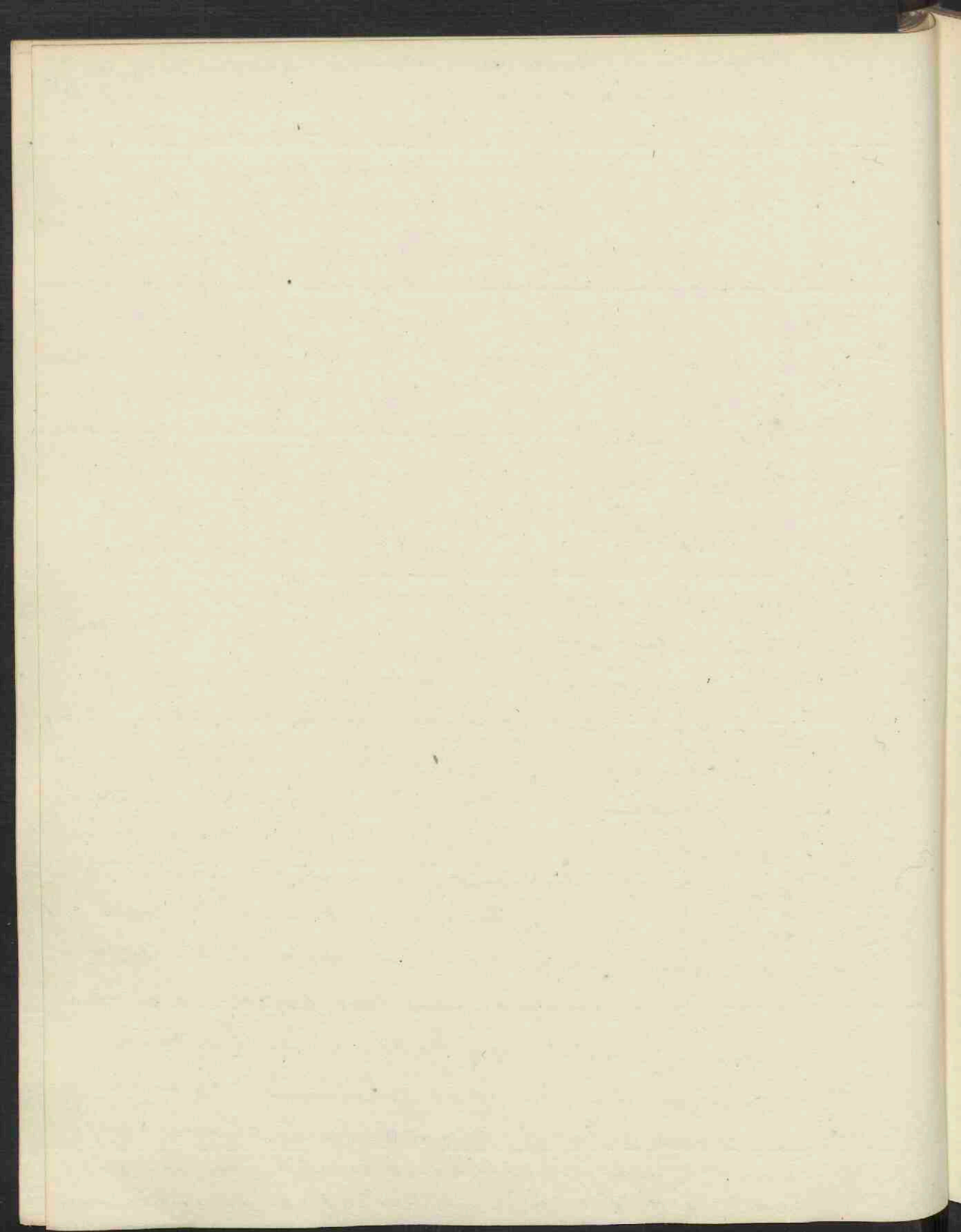
veelal alleen en worden door hane mannet afge-
haald.

Zondag 2 Septemb. Een groot deel van den dag viel
 aan uitgaan met te duchen; daarentegen was er
 veel lezen en vrolykheid in huis. Veel families kwamen
 uit Glarus en andere plaatsen herwaards, zoo
 dat meer dan hondert gasten aan tafel waren,
 waarvoor de reijfers slechts een klein gedeelte
 uitmaakten, en spoedig na het eten begon men te dan-
 sen, hetgeen duurde tot aan het vallen van den
 avond. By het avondeten was het klein gezelschap
 der koerjassen en reijfers meder alleen. Dit
 is landgebruik en wy hebben ongeveer hetzelfde te
 Schintzwilb, en op andere plaatsen was wy niet
 luyd hebben, aangekloppen. Niet is de versameling
 plaats voor de aamienlyken van het grootste ge-
 deelte van het kantoor, gedurende den winter. Alleen
 kennen elkander en de heerscht grante hartelykheid;
 men is vrolyk en niet vroedam. Men bemerkt ook
 wel, dat vele dorer bergbewoners met vreemde
 landen en beschaving geheel niet unbekand zyn. De
 Landammann brage my met vertelken van haren
 kennis. Zy waren ook niet ons Land zeer wel be-
 kend en wat zy ontrent vore nyverheid zenden was
 niet beter intygt dan men by vore Landgenoten
 dvergant aantrefte. Het eijgeneschip is, van den
 invloed der Handelsmaatschappij was hun niet ont-
 gaan, Zy hebben hune betrekkingen voor vore
 scho handel by voreken met Harve. Holland is
 hider gelyke en het voreken op den Ryk kan de gude

koopers zyn. Doch de Hollanders hebben zelf te 34
ineeggemaakt dat by hen geen katoenmarkt is
en dat zy niet de tafelen, perionen, tafelen
Zwitserland en andere landen zyn.

Ik had aan tafel naast my twee families die
onmiddellyk uit van Diemen's land kwamen:
R. L. Dobson van Hobart Town een byaard man
met twee dames, die my zaid dat by ander dan
20 jaren daar geleeft had en 'nus alle gewone
landbouw en handel in land gedaan had; en
Arthur Smith, een jong man, die van zyn oom,
1ste jongs op dat eiland gecost was en nu in
Engeland gebooren was om in den "Temple"
rechtgeleerdheid te studeren in het voornemst
advocaat op van Diemen's land te worden.
Wat zy my verhaalden, kwam zeer overeen met
hetgeen ook ander reysigers my den 19 Aug. 98.
zeid had. Sedert eenige jaren noemt alst,
naam dat eiland Tasmania; het overtreft van
de halouien op N. Holland. Het klimaat is
niet zeer afgeper, de grond is by uitstek vrucht-
baar. Het land is kenmerkelyk en zoo schoon als
byna' geen andere landen. Hier wordt geen
goud gevonden en dit is een groot voordeel, want
men gaan de narowdeelden niet fry om it naar
Melbourne en andere halouien en hierdoor
wordt de slaatub oppy vermindert. Zy gaven in
dit opzigt zunitiger bericht dan zyn voorges. n. n.
niet; de orde en reedlykheid, zaiden zy, worden steeds
beter, en de police is uitstekend. De jonge man was

haalde mij dat hy op het land gevaarnd had en 35
dat het daar geheel niet ongewoon was met
ongesloten deuren te slapen. Wat de reis betreft,
was de eerste slacht $2\frac{1}{2}$ de twee 5 maanden
onderweg gemaakt naar Engeland.

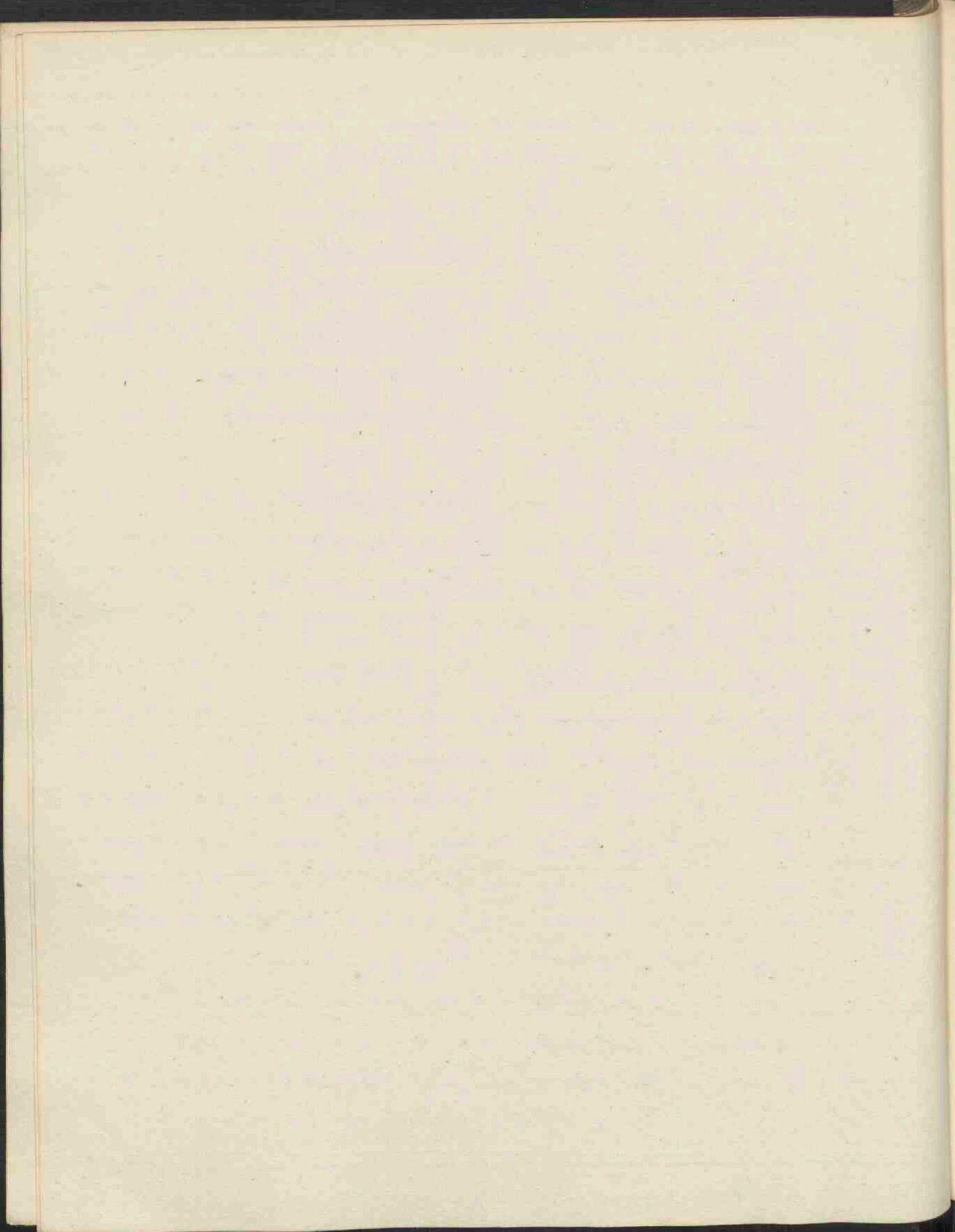
Wij maakten dezen avond dierzelfe wandeling
die wij reeds meer gemaakt hebben, leuter de
rivier op. Naar de rivier was niet volkomen
had opgehouden, was het zeer aangenaam de
Alpen rondom zich van de lucht te zien
en maken.

Ik heb heden een brief geschreven aan den Mi-
nistre de l'agriculture, de l'industrie et des
travaux publics te Parys, om te melden dat ik
het Congres der Statistiek niet kan bywonen.

Maandag 3 Sept. Deze dag was niet voortspree-
dig; myne vrouw leed aan kriespyn, zoo dat zij tegen
den avond zich zeer ongesteld gevoelde. Ik heb
mij heel met leren en aantekenen bezig gehouden.
Dezen morgen ging ik nog eens naar de fabriek van
den Hr. Becker, die ik vrijdag bezocht had, om hem
nog wat te vragen; - hy gaf mij weder met voorho-
mendheid behoud.

Dezen namiddag heb ik met de heeren Marti,
Blumer en Michel het kalspel gespeeld, dat de
Italians Batija noemen. Het is een vandyg aan
nog al veelje en het noorkaft beweging.

Dawna maakte ik een wandeling met den Hr.
Michel, ongeveer dierzelfe die ik vrijdag met myne vrouw

Vermaakt heb, doch in omgekeerde richting. Wy gingen
 nu eerst aan de ontvriezing der rivier toe van de brug
 van Käty, en van daar aan deze zijde langs de brug,
 ten dach lager dan bij de vorige beuvaling. Wy had-
 den nu een stap tot gesproken. Hy is niet de behout naar
 Straatburg en behout dus tot de Lutherischen; doch
 hy onderwyft aan een school bestaend aus tachtien
 thijve Studenten in de theologie op te leiden naar de
 Calvinisten. Die behout worde behartigd door een
 verzameling van vermogende heren, doch
 niet naar de kleine van Coqueval. In verband
 daerom my in zoo veel opzichten met hem overeen te
 stemmen; zyne gevoelens zyn de tegenwoordige
 de van Prof. Hengstenberg.

Dinsd. 4 Septemb. Deze dag was myn ouder-
 thijve dan de vorige; het heefe byne voortdu-
 rend gevoeld en myne vrouw heeft zwane
 kiespyw gehad zoodat zy het bed byne niet
 verlaten heefe. In hielt my vooral bezig mee
 stukken te lezen over de vorsemaande Luth-
 halanie of lieve de school voor arme kinderen.
 Dezen avond bevalte ik de nieuwe Spinn-
 my die opgericht worde door twee heren, Becker
 zy is op groote school en de nieuwe zalen verto-
 nen zich zeer schoon. Men was my bezig de
 wicklingen te plaatsen doch gedeeltelyk waren
 zy geplaatst en in volle werking ik hou te hier
 door zeer naamskeny hier.

x met den Landammann.

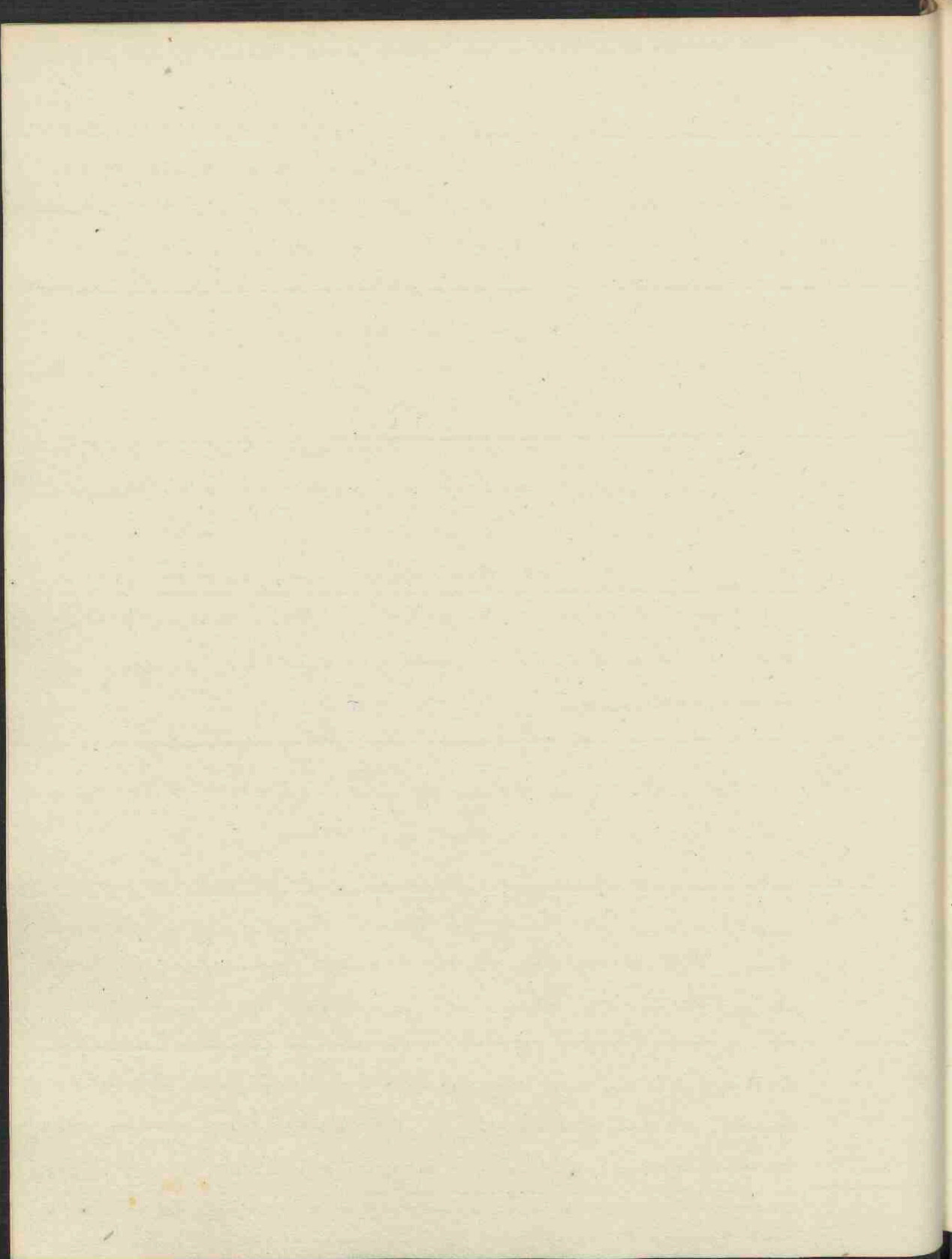
My bekwaamen, hebbe een brief van Opremanen en een van
Ercegranger.

Woensdag 5 Septemb. Myne vrouw was wat
kater, doch nog altijd zeer zwak en lydend. Het
roefende byna verstandend. Ik heb nu den niet
dag enader wat bodsja gespield, en verroepen,
eene wandeling gemaakt, die my maagten afha-
ten, omdat de nezen niet ophield. Ik heb my be-
zig gehouden met lezen en aankochten over die
land.

Donderdag 6 Sept. Leer treurige dag; myne vrouw
was erger dan te voren, en de nezen was byna een
der lufkemporing. Zelfs het balsem, dat my zed-
rende eene drooge bui begonnen hoorden, maar
ten my afbraken. Ik ging in den nezen over land,
overigens heb ik my meest met lezen en tehooren
besig gehouden.

De Heer en Mevr. Marty en Prof. Kiechel zyn de-
ren avond vertrouwen. Ik heb nog al met hen gepraat;
nu twisde het gereschaps zeer klein.

Vrydag 7 Septemb. Er was wat katerschap; een
middel van Dr. Wulf in Bonn hebben my te Glycerus
cateren klaar maken en dat heeft gunstig gemaakt
Ook het lueder began heden beter te worden, na
den middag roefde het niet meer. Ik maakte er ge-
bruyk van om de twee Walernallen, den Dr. Schleich
en den Schreyenhardt te bezoeken; eene nog groo-
te wandeling, die echter nu in belangt werd. Er was
in beide een buitengewoone overloed van water. Ik
ging nu nabij mapelyk, en keerde daarin van de

overzijde van de Leuth terug.

Wij behuuden daeren avond twee veel schone kamers dan die wij tot nu toe hadden, beneden. Bij ons verblijf verbleef is dit niet van dat belang.

Zaterdag 8 Septemb. Het schoone water was kwikte ons daeren morgen; de kaptin vertoonden niet op niens in al huise heerlijkheid. Myne vrane was veel dater. Dit deed mij besluiten om een klein uitstap te maken, die mij naar was van beneden, naar het Serffterthal. Men noemt het ook Kleinthal in tegenoverstelling van dat der Leuth, dat veel groo-ter is. In Stachthberg was gaer ruyting te hooren; ik wandelde daarom naar Biersbich, waar men mij in de poort dadelijk een waagentje met een paard bezorgde. Ik reed nu de Leuth af door het dorp Luchsingen waar mij oer een fraaye tuin in het oog viel, als een der bezorgen van Inklusant en bekening die taanemen naar mate met vaast. gaet. Leuth is een schoone lachessal van den Leuthelbach. Door mij een paar dorpen, le- mye mij twee andere op de hoogte van de overzijde die Leuth lasen, kwam ik in het groote veld of dorp Schwandien een van de plaatsen die door de fabrieken bynaar aan Inklusant en bekening taanemen. Het zyn katoen- en spinnerijen, draaerijen, -mergen en -drukkerijen, die na het jaar 1820 zyn op-gevoert. De winkels van allerlei waren van weelde bewyzen den rykdom.

Men valt de Lucht in de Leuth, en ik slaep refts op, om het dal dat naar de eerste gemeent loopt op te ryden.

x Sole, dat het Schuimden behaart. Soul. Des Cantons
Glauc. J. 269

Waly Ensi 247 ik was aan de overzijde de one,
Blytsel, van den onder was, een. leent naatpad; en kan
de my voortollecen has men. niet voozger behalpen heeft.

Des Cantons Glauc. J. 33

Een schone kunstweg in water de gemeenschap in, dit dal gemakkelijke. Die worde gebouwd voor na, koning van het Kantón, het werk is in den laatsten tijd reeds grotendeels voltooid; alleen Tufcha Ensi en Matt is nog een gedeelte onder weg, des dit jaar ook in winter veranderd zal worden, dit is nog niet alles; links van mij heeft een niemis weg hoof op den berg, naar een dorp of gebucht, dat anders van het westen bijna uitgegloten konde zijn. Deze wegen worden met dergelijke zorg en opoffering gemaakt als die over de groote alpenpassen, alleen zijn zij veel minder breed. Er is een verlichte mildheid van de kleine republiek in het aanleggen dier wegen. Men heeft gemeend dat ook deze door de natuur minder bevestigde valleien alle de voordeelen der andere wat den Staat betrefft deelen moest en men heeft dat de westkant, die hier nog zeer achter is, op die wijze het best zal bevorderd worden.

Aanvangs was het dal een erg dichte sprong opene het riet en bekent een breedte van ongeveer een half uur. Het is veel wilder dan het Leinthal. Bergschanden, watervallen, kornen, van de hooge bergen, een, lichte, was zeer schoon, eenigzins als de Ristenthal.

Ensi is het eerste dorp dat meer dan 1000 inwoners tellt, zeer verspreid in de alpenweiden, aan den berg. Het was eerst bijna het eenig middel van bestaan; in den winter ook het welken en kloven van hout. Er zijn veel armen en jaarlyk is gaau eenige hundertden elden, vooral bij de oogst, werk facten.

In Elm is eene kerk en eene school. De proci-
kant, zeide men my, is een jong ongehuwd man
van 23 jaren. De school wordt vlytig bezocht,
de gemeente telt wel 200 kinderen.

Ik zag op eenige plaatsen wat aard; geen ander
groen, maar veel aardappelen.

De Elm zag ik een zaagsaag.

In 1837 heeft men er toch eene School gebouwd 40.
die nu als middelpunt van het dorp is en boven,
alle andere gebouwen, uitsteekt. Kortgele bekende
het tot het volgende dorp Matt. Het was de prodi-
kant van deze gemeente die door milde bydragen
in het gantse kanton de School tot stand
bragt. De Fabrickmyverheid begint niet
ook hier te vertigen, de Serupf heeft gevoegzaam
water om als kracht gebruikt te worden. Er is
eene katoen-spinnery en weavery, met eene ryer-
tuynery.

Het volgende dorp Matt is wat meer byeen gebouwd,
doch heeft minder inwoners. Men moet veruulgen,
naar Elm, waar ruim 200 maal inwoners zy,
als in Engli. Dit is het laatste dorp. Men vindt er
eene herberg waar men nog een eyerhaak tot mid-
dagmaal verschuift. Men moet nu naar Schwan,
den 1454 niet getelommen. Men maakte nog
eene vrij groote wandeling nocht de vallei
op. Er zijn nog voortbouwende woningen, en die
normen gebuuten, welke afzonderlyke namen dra-
gen. Het hoogste, een half uur van Elm, waar de
keer wandelle, heet Anterstonebach. De Serupf
is daar een helser Straumpf, 200 ad. het een paar
uren verder uit de Gletscher ontstaat. Overal
ziet men alpen weiden en "Seenuhlen", waar de
wunderen ophouden. De neestapel is hier zeer
aanzienlyk en men zoude meer weedaart veruulgen
ten dan en bestaet. Doch de weide is slecht, een
weinig eigendom van de neebadere. Zy behoort groot

Er zyn in de laatste jaren een aantal families uit
dat dal vertrokken; meest naar Brazilië; saam
ongeveer 200 Zielen; nu men my reide inwast uit
Luzi en Math, slechts een paar families uit Elm.
Het waren byna zonder uitzondering arme lieden;
voor sommigen heeft de gemeente de reiskosten be-
taald.

In de herberg weet men my eene opening in de ratten,
boven aan hun wand, waar men de lucht doorheen
ziet. Men noemt die Sint Martini - Loch. Tweemaal
in het jaar schijnt er de Son door, namentlyk 12 maart
en 1 octob. (?) Dus reide men my in de herberg.

41

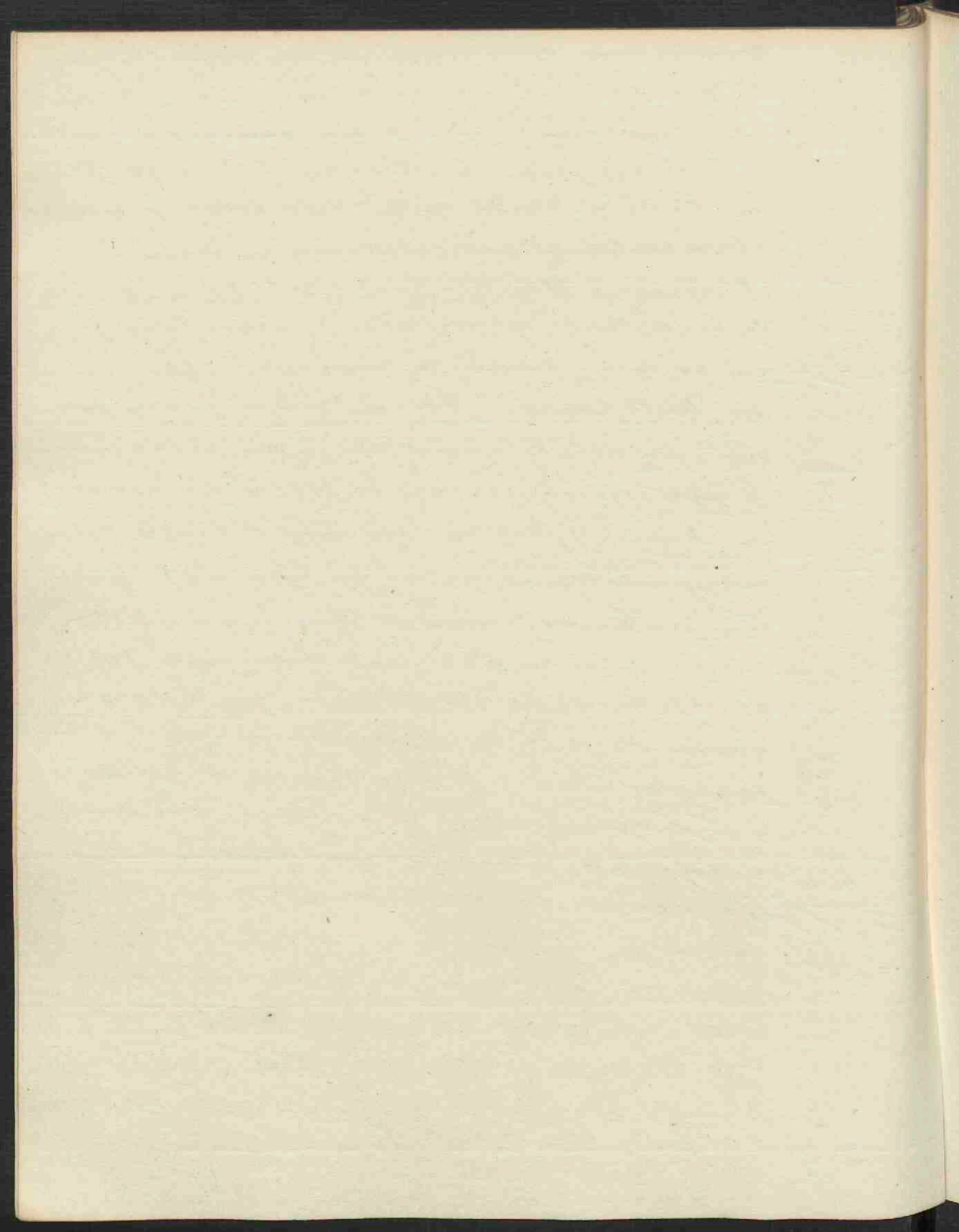
tandels, men rykere eigenaars in glaven en eelden,
En geheelte behouft aan de gemeenten. De eige-
naars verhuuden hinnen „alpen“ gewoonlyk vrom
niet of vyf jaren, met bepalung van het getal stude-
res die er in twiden mogen. De betaling geschiedt
gedeelteelyk in geld gedeelteelyk in waas.

Er zyn ook plouatien in het gebergte, maar, op
kopaalde tyden, elkeen gras maeyen map, om
naeder voor het nee te vergaderen. Men maent
dit „Waldheuen“. Hieraan maent graetig gebuise
gemaekt door de armere lidien, die althans eeni-
ge gyten geduren el den winter op die wys van,
den kunnen. Het zyn evenwel dikwyls byna
ontuepaukelyke plaatsen, en het is niet raender
tenentigwaer dat men er havi inraent.

Het schoone weder na vele dagen, neffen hand de
geheelte bevalking daer uitgaan om te hoogen.
Hierdoor trof ik byna geen inwoners in de dal-
pen aan; zoo dat ik zelf, niet in de zalpauheid
was de byzondereheid op te merken, dat hier nog
de nationale, zelvermaandigde, kleeding in gebruik
is die in het dal der Lintz geheel verdwenen is.

De plaats, waer ik my levont, leende en grootst
konste van de Alpenatuur: uitgestrekte groene
velden met evenip boek afgesnield; doarboren
style groenere natien met intesit scherpe punten
die in de blaasne lucht zich als musen nechtien.
Dit zyn de Bündner Berge. Op nael plouatien zyn
zy met sneeuw bedekt.

De weg, dien ik nu zoo gemakelyke zwaeren had, om

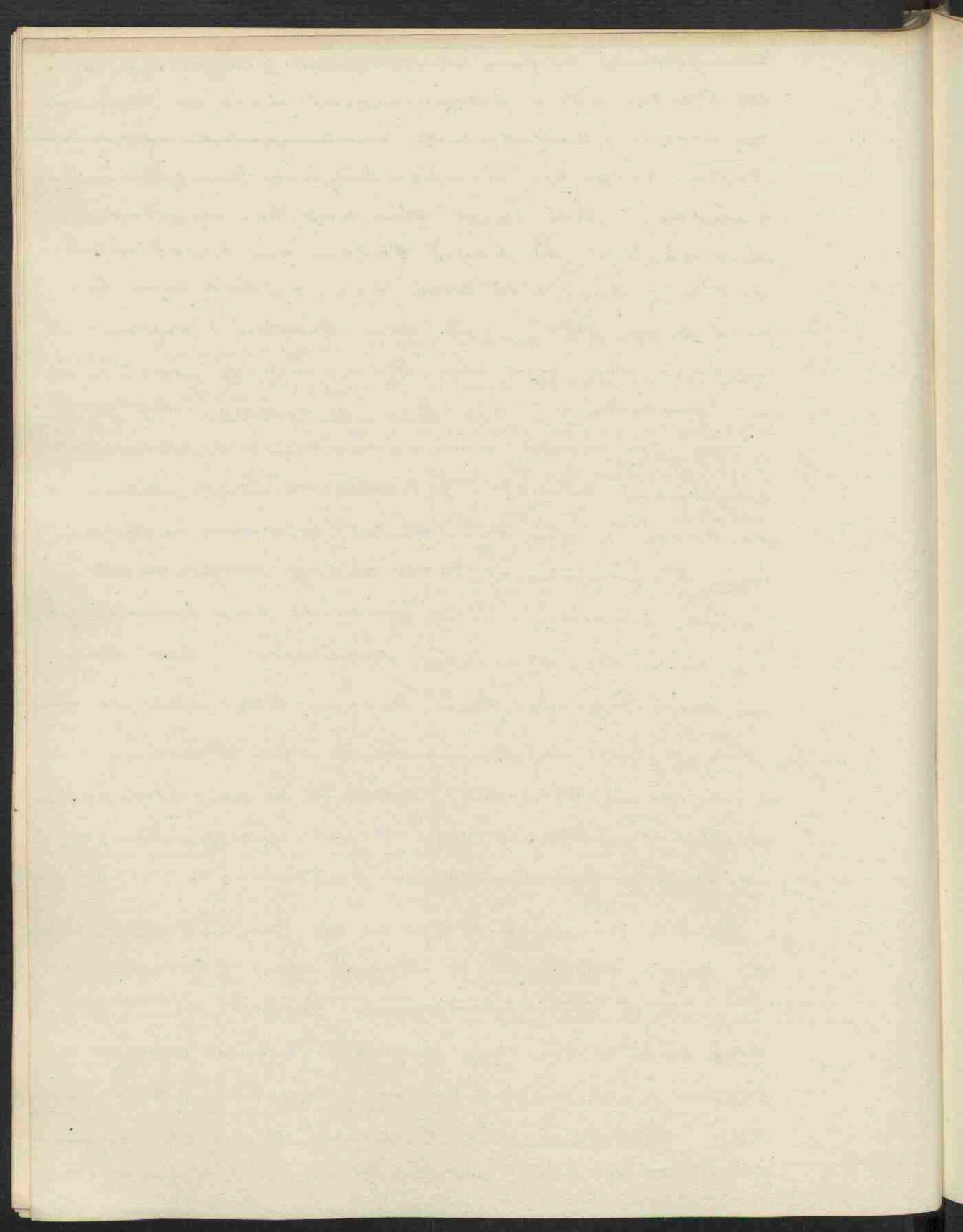
42

het pad maar ik nu zoo kalme en eenvoudige wandel-
de, zijn den 4^{en} en 5^{en} Oct. 1799 met de grootste
inspanning en het schrikkelijke lyden, door het Rus-
sisch leger onder Sumarow gepasseerd. Ik stond
hier voor den beruchten Raniser pass. De beru-
ming bestaat hier nog aan de ydelijsheden van die-
oorlog. De tactieken zijn zeer knopend. De groote
noodzaak beruht zich in Italië met zijn regnerend
leger van 25000 man, als bondgenoot van Oosten-
ryk. De Oostenrykische generaals beynaden hem zijn
naam en belemmerden hem was by kinderen. Om
dien staat van zaken, te veranderen, werd bevolen, dat
de Russen alleen in Zwitserland, de Oostenrykers en
Italië zouden stuyden. Sumarow moest nu het
land dat hy had leeren kennen verlaten, en de Oos-
tenrykers haastten zich Zwitserland te verlaten
en hy er aenkwam. Zelfs hielden zy den pass van
den Gathard niet beret. De Franschen maakten
hiervan gebruik; Sumarow vond een hardnekkige
tegenstand by het insrukken van Zwitserland, waar
hy beretting van bondgenooten verwachtte. Toen
hy nu oprechte om zich met zijn landlieden onder
kruisakop te vereenigen, vernam hy dat deze, door
de Oostenrykers verlaten zijnde, door de Franschen
verslagen en naar Sargans naar Graubünde
land gemaken was. De Franschen hadden Schwytz
beret. Niet sterk genoeg om hen daar aan te hal-
ten, ging hy over den Pragel, sloep zich door de
Franschen in het Klünthal, berichte Glarus; doorn
de Franschen tot Späfels kamp. Doch nu was hem

De Panijer - per vaert naar Rivier in het
Vander - Rhain - Thal. Hy is niet byzonder maaer
lyk; doch zando altyd voor een lozer quaeylyk
te papieren zyn; en den 5ten Oct. 1799 was hy reeds
met Smeerm bekabel; en het lozer was uitgepat
en verkouwend.

geen uitweg en geen herstel over. Glarus was door de Oostenrykers uitgezwaagd, door de Fransche op nieuw, zoo dat de verhuizerde afgemalte Russen zelfs het noodzakelyke voedsel niet vonden. Men weet hier nu, hoe de Russen met goed in de hand kaden en brood en vleesch, dat men hun niet geven kon omdat men het niet meer had. In dien lastigden toestand van, waarom om over den Pambel-pas, althans de onvolgrypste van zyn leger te hebben. Hy val, bracht het, maar met ontzettend verlies. De kanonnen werden gedraagen worden; maar de Soldaten vielen dood neder; zoo dat er byna geen kanonnen of zelfs andere wapenen te hande werden; en de geheele leger vervuld was met lyken van beruiken Soldaten. Maar dan een derde van het leger kwam door ellende om. Het is niet te verwonderen dat Suwarrow en vervolgens Keizerin Catharina verantwoordigd het landgevoel van Oostenryk spreken, dat al dit ongeluk berokkend had.

Op den terugweg berucht in den Plattenberg, by Engi, links van de Leont. Men heeft sedert onafhanklyke tyden platen van Gysteen uit dezen berg, en deze zyn een der eerste waarden gemaakt die Glarus naar andere landen, ook naar Holland heeft uitgevoerd. Het bergwerk behoort aan den Staat en het werk getuigt onder behoorlyk toe-

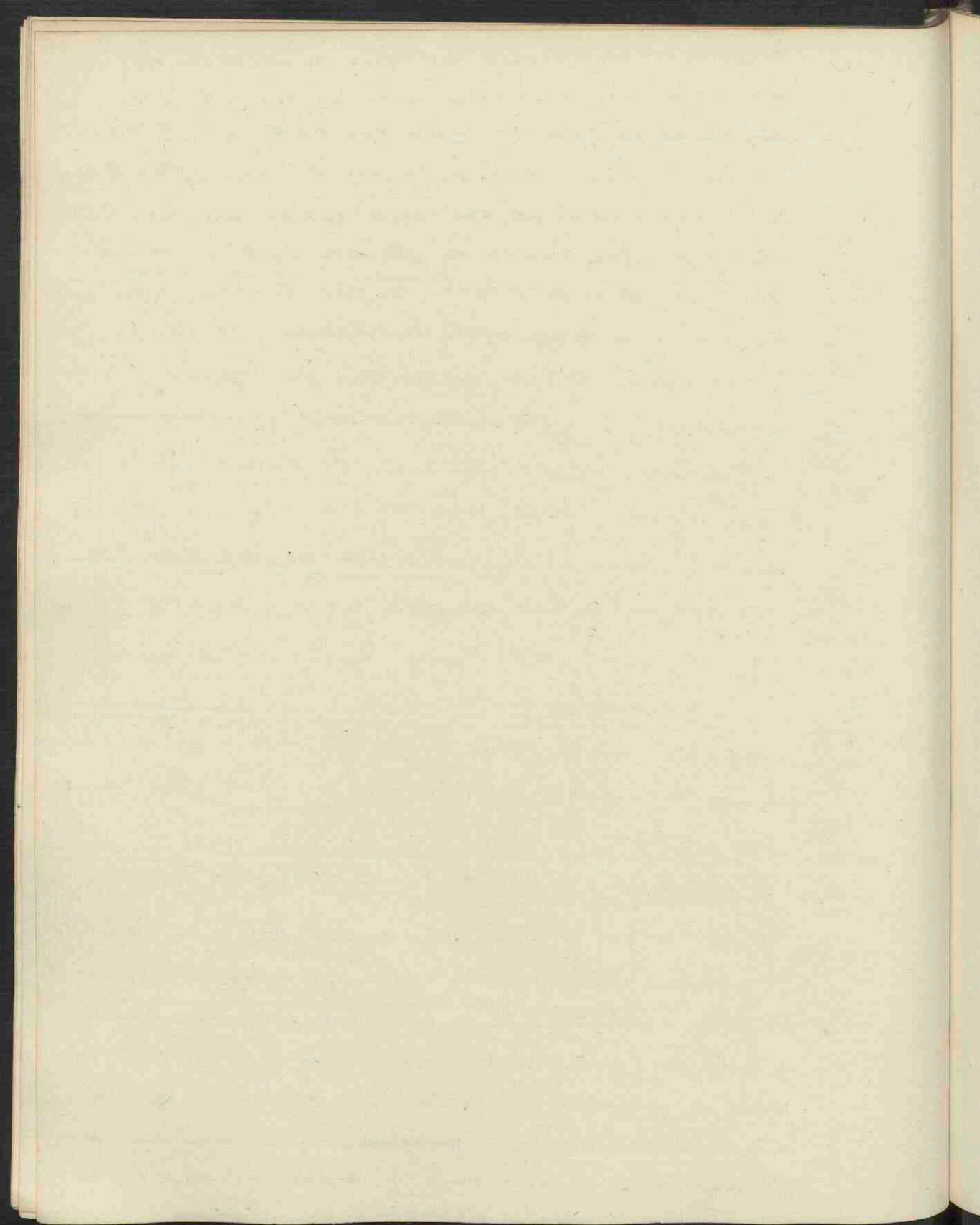

44

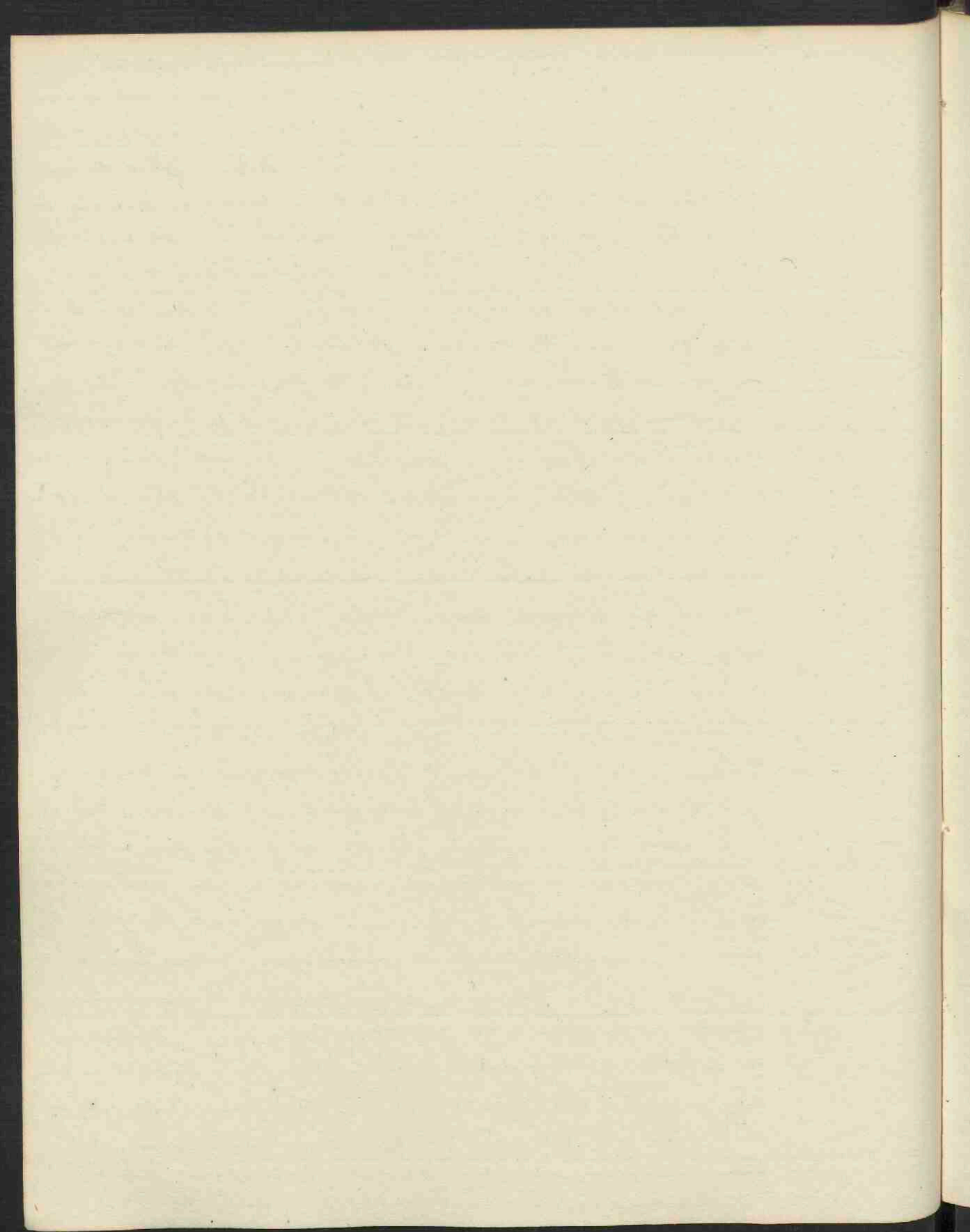
zigt. Voordael leent het byna niet meer op; ook
wordt er tegenwoordig weinig gemerkt; 400 men
my rende slechts met 40 tot 50 man. Heiden wa-
ren de meesten ook voor het hoven in de besp.
De tegre waarop het werk geschiedt is zeer een-
voudig. Het komt er slechts op aan een heel
daenlyk groote platen, zonder bakken, zelyma-
tig van den berg af te schilferen. Beden ry
magneten waar zy by suorten opperveld
wordent. De oprichter was afwezig anders
vande ik wyllyt my wat vernomen hebben.
Zyne vrouw was my tocht de leyen met af-
drucken van stenen en planken, die van tyd
tot tyd veranderd worden en zorgvuldig was
den opperveld. Zy ry voor de geognosie
zeer merkwaardig.

In het vrin drie unen kortaad om de heel
la op te ryden; wat minder voor den to-
my weg.

Zondag 9 September. Den schoonen helder
dag gebreute ik om een wandeling te maken naar
den Terneer Baden. Tegen negen ure begaf ik my op weg.
Ik began te klimmen kort voor ik aan den Fötschbach
kwam. Het pad was zeer stijl; maar het liep veel door
bosch, en ik had de zon achter my. Op onverwachte
hoop, niet men twee andere waterfallen van den
Fötschbach in een half veld van begraede alpen, maar

achter hooge kale rotsen; zy vertoonden zich byzonder talrijk.
 In twee en een half uur was ik beneden op de val, en ik
 vond ik my in eene uitgestrekte alpenweide door een
 nap heel hoogen wand begrensd. Hier vond ik denzelf
 den Fätschbach terug, dien ik op twee plaatsen had zien we
 derstorten, en die ik nu als een Britander, stroomend zig
 noordzywaarts langs een schand dammenbosch, dat witte
 deerschip afsteek by de groene weiden. Twee en een half
 uren de grens van de kantons Glarus en Uri, en hier ving
 de Urner Boden aan. Deze is ongeveer twee uren lang
 en een kwartier breed. Er worden een groot aantal
 rundvee op gevoerd en daarran zyn vele „Lammhutte“
 geplaatst. Het tweede van de twee karkten; eerst
 verleden vrydag waren de „Lammen“ met kunnigheid
 den van de koopete alpenweide hier aangekomen.
 Na eenige weachen koren zy van hier naar de valle
 terug. Men zeide my dat er ongeveer 300 stukken op de
 de alpe waren. De Boden is privaatbezit, alle
 eigenaars zoudt er zyn eifen weid in en laat van zyne
 rekening naar beziden. Gemeenschappelyke weiden en
 karkten is hier nabestreeft niet in gebruik. Het
 was heten weid en karkten - markt; doch men bemerkt
 weinig daarnav. De koopers gaan rond by de weidwe
 den en in de Lammhutte, dingen daar over de prijs en
 betalen gewoonlyk bestand; de eigenaars bekomen het
 geld van kunnig Lammen, indien zy niet verrewer van de
 markt naar den Boden zekommen zyn. Ik heb in
 de hutten, de karkten taekende. Zy worden hier veel
 zoo groot gemaakt als in het kanton Bern en el
 ders; 30 tot 32 pond is het gewone gewigt. De
 prijs was tegenwoordig 45 tot 50 Centimes het pond.
 In het midden der Lammhutte is eene karkten, die

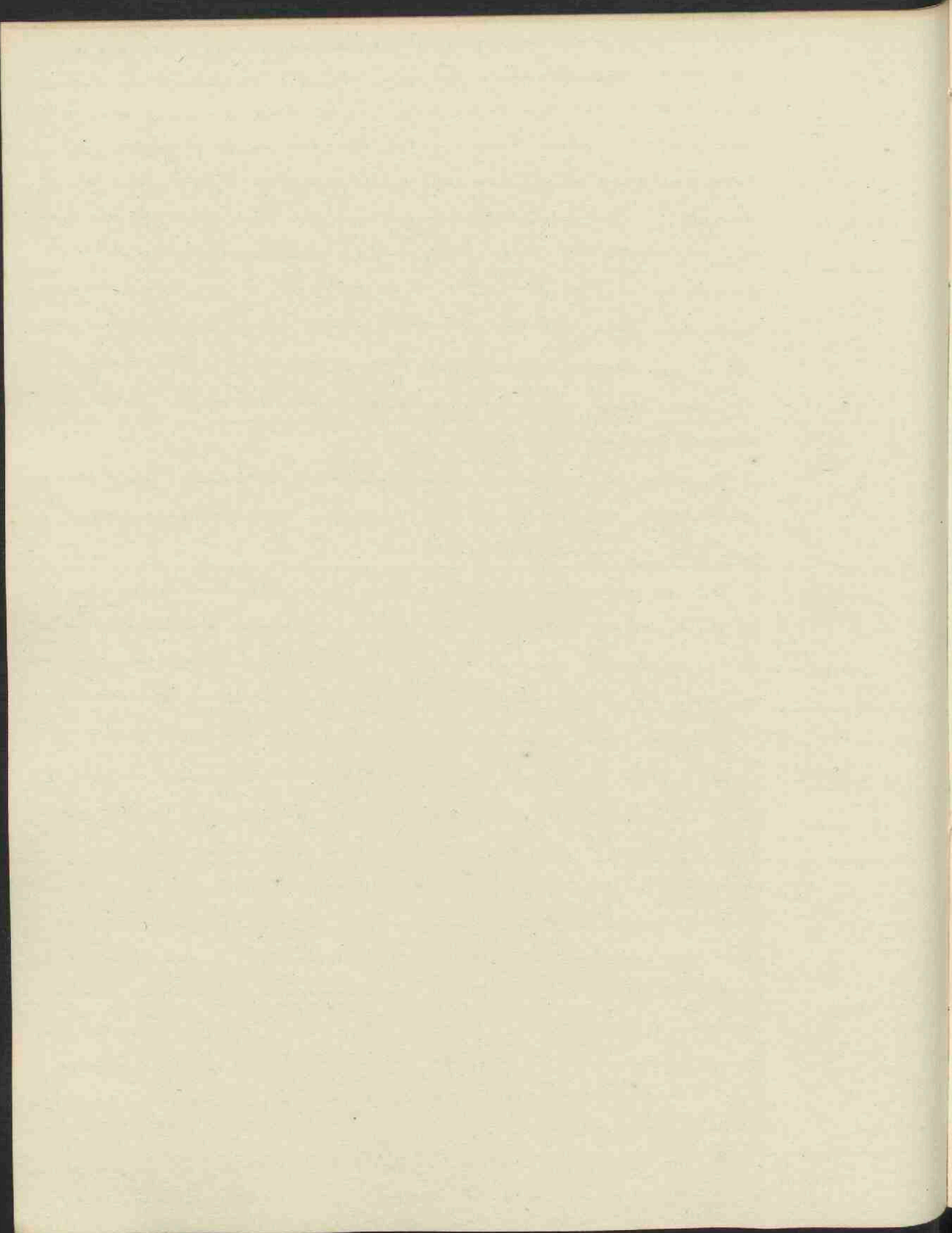

niet meer is dan een ruime houten hut. Ik heb mij
daar wat ophoudend. Er was minder tusschen dan ik ver-
wacht had, en, zoo men mij zeide, ook minder dan in een
dorp jarow. Men zat rustig te eten en te drinken, er werd
niet gesamt en er waren zeer weinig vrouwen op de
koopte. Het pleegt zeer gewoon te zijn, dat by de meer-
dere vrolykheid ook zwaarte nachtpartijen plaats
vinden. Het was, dat hier geacht wordt, gaat naar de
markten van Taktie, de kaas gaat naar verschillende landen.
Er is op deze koopte een kapel, waar in den zomer el-
ken zondag, door een priester uit het dorp Springen
dienst gedaan wordt.

Ik was hier op den weg van den Kleusan-pas, die over
de ruitzen, die ik voor mij zag, in het Schächenthal en
verder naar Altoof vaart.

In de kerberg vond ik den heer Becker eigenaar van
de fabriek in Ruti, met wien ik reeds bekend was.
Ik wandelde met hem (en mijn gids) terug, en had om-
derhandend gesprek met dien yezigen en behoudend
man, die mij zelf zeide dat hy handwerker geweest
was. Vrij gingen gedeeltelyk een anderen weg, ble-
ven langer op de hoogte, maar klommen toen ook
een weg naar Stiller pad af dan dat van deze hoogte.
Hy verhaalde my o. a. dat het Schonne dennenbosch,
waar wy lang gingen, Staats eigendom van Uri is,
men verbiedt in dat kanton die bossen van een ander
dorp, het doode hout niet wegneemt. Lieden van Glarus
hadden voorgesteld, de doode bomen, die eenige jaren
den franken waard zijn, te koop, dewyl de Brandstaf in
hun kanton Schwarz is; doch die van Uri hadden die
stellig afgevoerd.

By het dalen van de wand was het gezicht op de bergen en
de valleij verrekend Schonne en Nothonne. De Tadi was

Zyne nevenbergen, stand was helder in de blaauwe lucht en
 de luccant Schitterende over al die bergen heen. Te zo,
 lyke was men de vele groene hellingen, meer gebouwen
 te en gras beplant, en tot de knuppel trooppens besaamd.
 In de laagte het dorp met tande vette berken. Waanlyk
 het is een heerlyk land en het is een vromme in het land
 nalen te nagen aantschamwen.

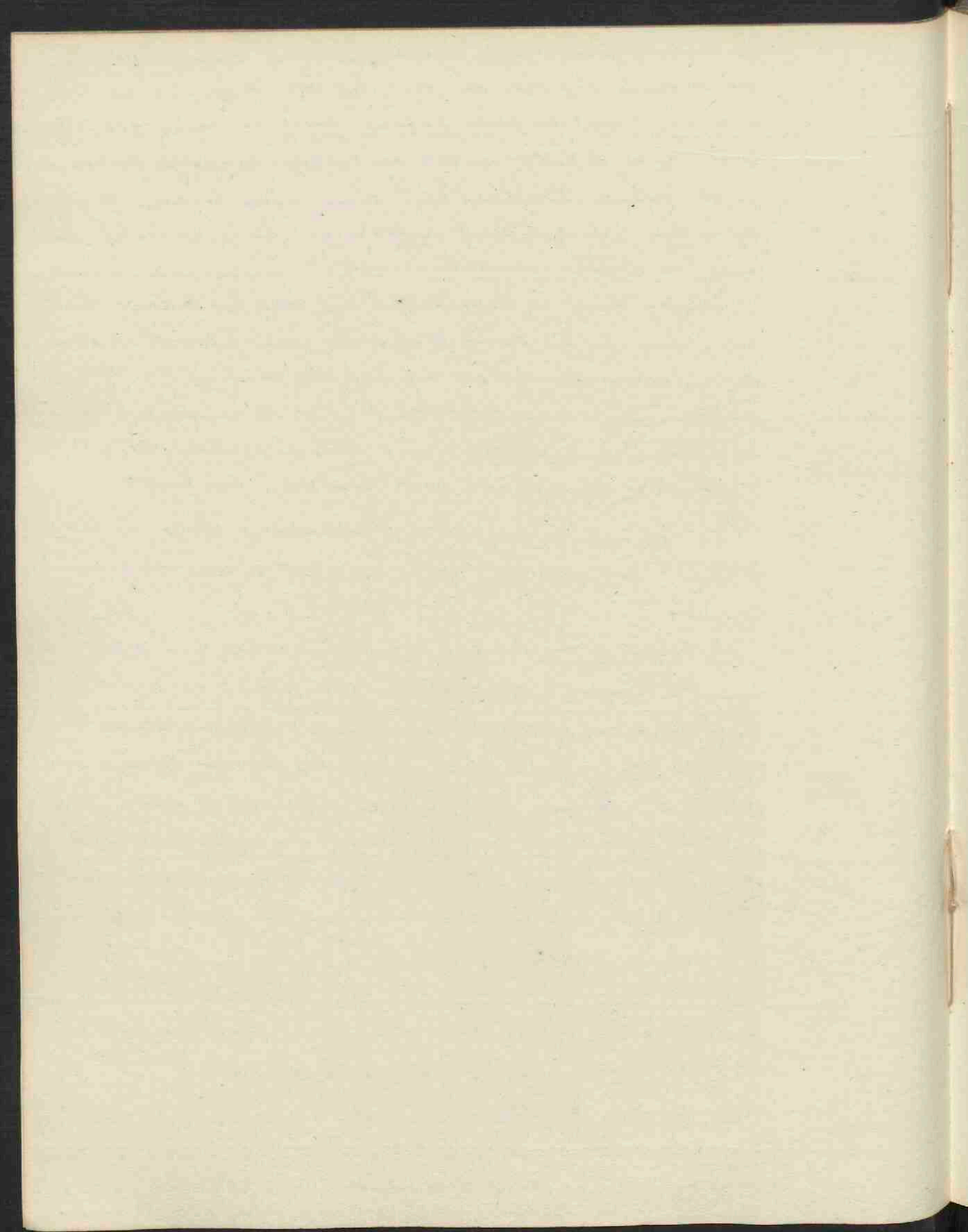
Na by huis ontwaakeden wy den predikant met
 zyne vrouw en twee kinderen, eeno noyt leere fami-
 lie. Ik verwandde my hen het gewone Duitser-
 Duitseh te hooren spreken, terwyl ik den predikant en
 de keek minder Duitseh had hooren preken. Doch de
 Hr Becker sprak ook met my zyne landtaal.

Te vyf ure kwam ik in Stachelkerp terug. Er waren
 meer veel gasten; doch er werd heden niet ge-
 dant.

Maandag 10 Septemb. Het weder was veranderd,
 nevel en regen. Ik had veel te leren en te schry-
 ven, v. a. Schreef ik een aantal brieven naar Hal-
 land. Tegen den avond werd het helder en ik maak-
 te er gebruik van om een wandeling te doen; ik ging
 naar Rati, door over de brug en naar de kroegte
 camp, de Luitk terug; - een my weder goed bekende
 wandeling; die my toch voort een Lombaren day mijn
 schadeloos stelde.

Myne vrouw kwam deren avond weder in de
 groote zaal mede thee drinken. Ook dit gaf my
 stof tot opmerkingheid en dankbaarheid.

Dingsdag 11 Septemb. De regen was nu hardmak-
 tiger dan gisteren. Ik ging niet anders uit dan met den
 Landammann en Prof Woringer in de nieuwe fabriek
 van de heer Becker, die ons met groete beleefdheid

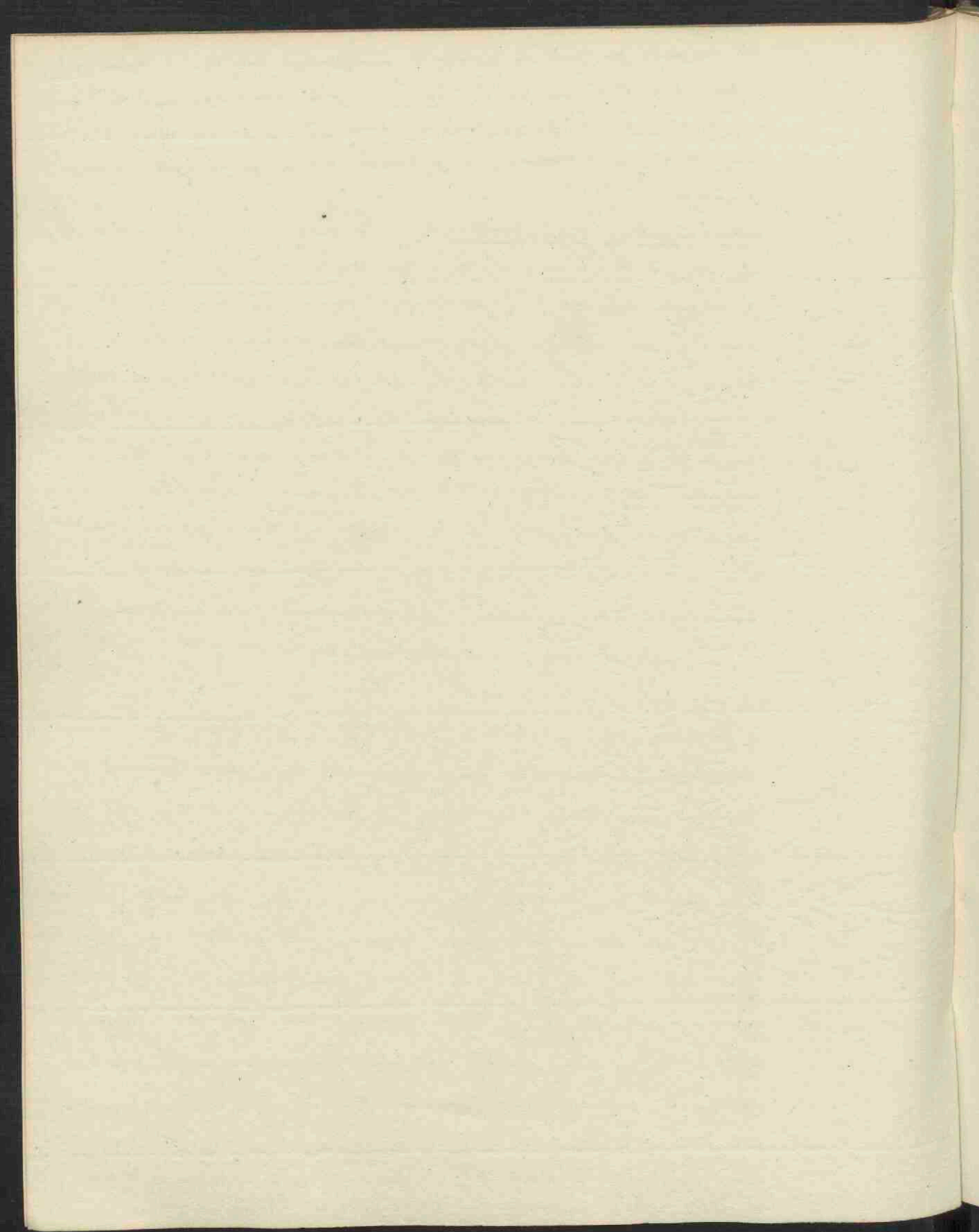

de werktuigen en de geheele inrichting hebben uitgeslapd.

De heer Baum en Canitz uit Straatsburg zijn van hinnen, na vastreis in Graubunderland teruggekomen, de eerste om waer te blijven. Wy hebben reeds veel met hem gespraakt.

Woensdag 12 Septemb. De reizen duurde voort; ^{de} vroege vand da avond den dag niet te lang: ik had veel te lezen en op te teekenen over het kantons Glasus, dat ik met belangstelling leerde kennen. Het intzigtige is schoon zelfs by sterke weder. Hierby kwam de bevreemdenheid over de herstelling myner vrouw want wie een dag rust nog zeer nuttig is.

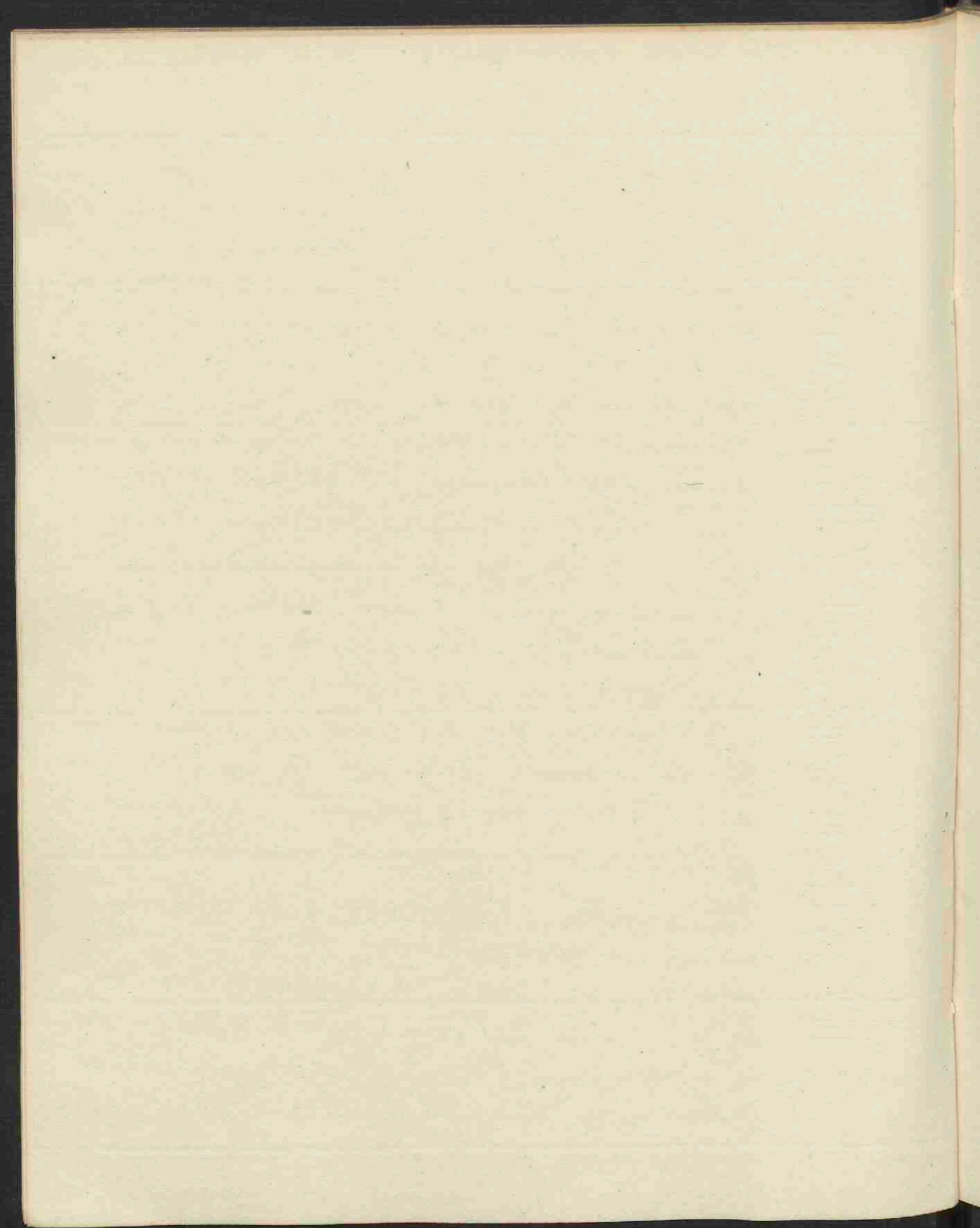
Derend namiddag is de generaal Landammann met zyne vrouw verstorven naar Glasus, waerwaarts wy hem spoedig denken te verlopen. Wy zijn met deze leden zeer hartelijk gewoonden. Zyn naam is Kaspar Blumner, hy is van 1840-47 Landammann geweest, en heeft die waardigheid niet langer willen behouden, omdat hy zins met de bepintelen der gewynde bondvereeniging niet vereenigen konde. Hy zeide my dat hy het niet van de meere centralisatie der republiek mist, mistende, en dat hy de maatregelen der ^{nieuwe} veroving naar het geldwezen, de post, het binnenlands verkeer, enz. zeer goedkende; doch dat naar zyne meening, het karakter van de Repu. blijk verouderd was, de onafhankelykheid van de kantons vermetigd, en dat juist daardoor het behoud van de oude vrydykheid te midden van machtiger Staten in groot gevaar wierd gebragt. Men zoudt, dacht hy, na Zwitserland in de

politieke betrekkingen medeslepen, zoo als men in ⁴⁹
1849 reeds op het punt zwaart was te daan, en
dan vande zeer licht Zwitserland kunnen ophouden,
een zelfstandige republiek te zijn. Nu evenwel
de meesderheid het anders beproeven had, hield hij
het niet voor raadzaam hierop terug te komen.

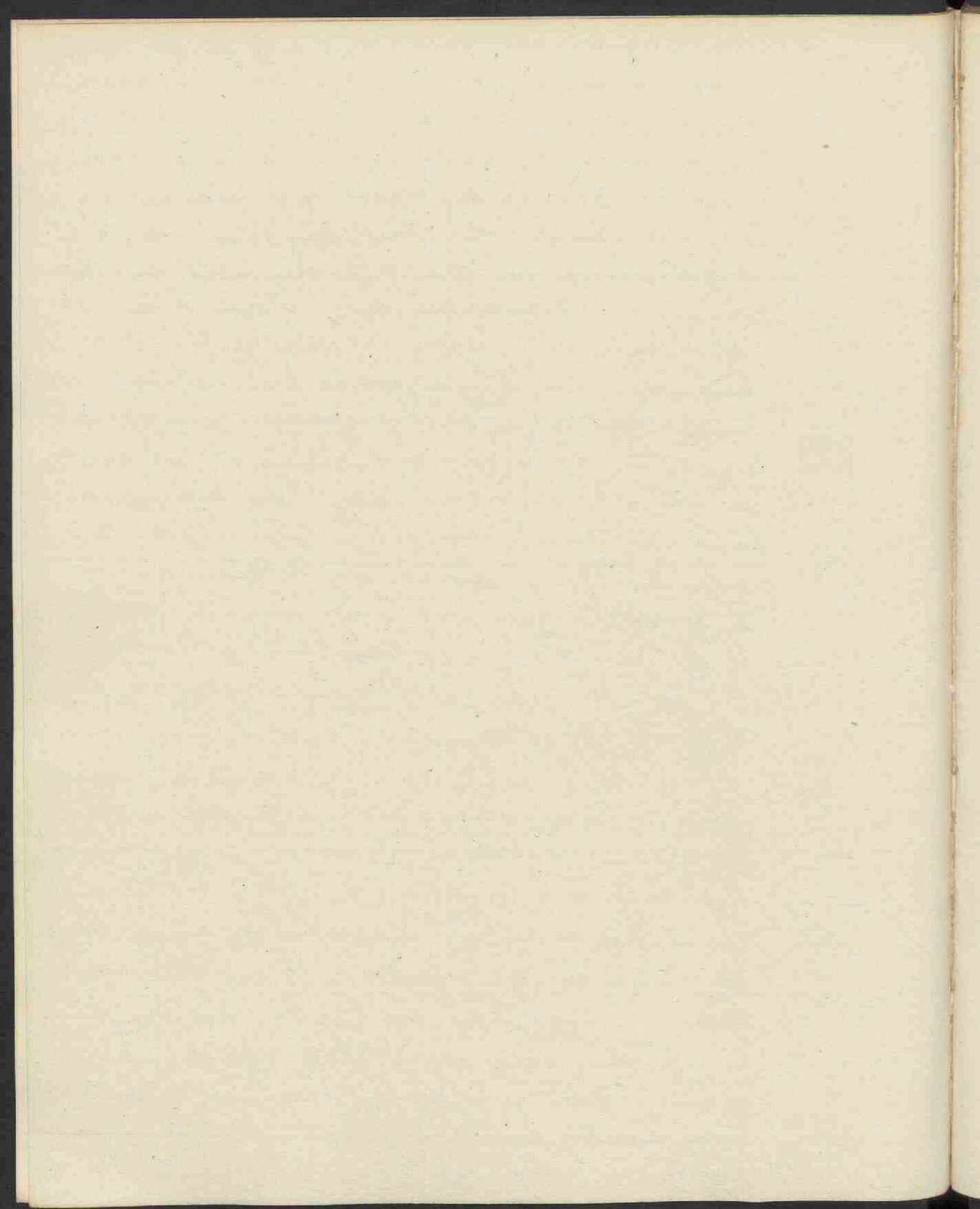
Wij zien drees dagen het zoteloupede hout in den
Durnagelbach aan de oeverzijde der Leith van
de hoogte naar beneden komen. Deraan levend
zijn wij, als een kleinen uitloop, haerel het nagen,
de, de vaerzaamheden voor dat verbaar waren
beschouwend. Mannen met stokken walpen die
hout, loopen de hoogte in het water, en het
hout wanneer het stuit af rich, vast tot, we
den los te maken en voort te stooten. Zij hadden,
tal bevordering van het afvoeren, den waarten
thruwend telken met een dam van hout gedeeltelyk
afgesloten, zoo dat het water nu in een vereenig,
de straal sterker afloop en reeft, den loop overtuom
de. Men gebruikte de meeste waterwalleen om
thruompeper, voor dergelyken afvoer van hout.

Donderdag 13 September. Het weder was
schoon; ik besluit dadelijk de Braunwald bes.,
ge te bezoeken, hetgeen ik tot nu toe om den we.
gen had moeten uitstellen. De heer Bauns was
reeds my. Tegen 9 ure namen wy onze alpen,
stokken op en begonnen onze wandeling. Loop
den wy stegen wand, achter onze woning, de
Leith links af. Veel gingen wy door bossen, en in

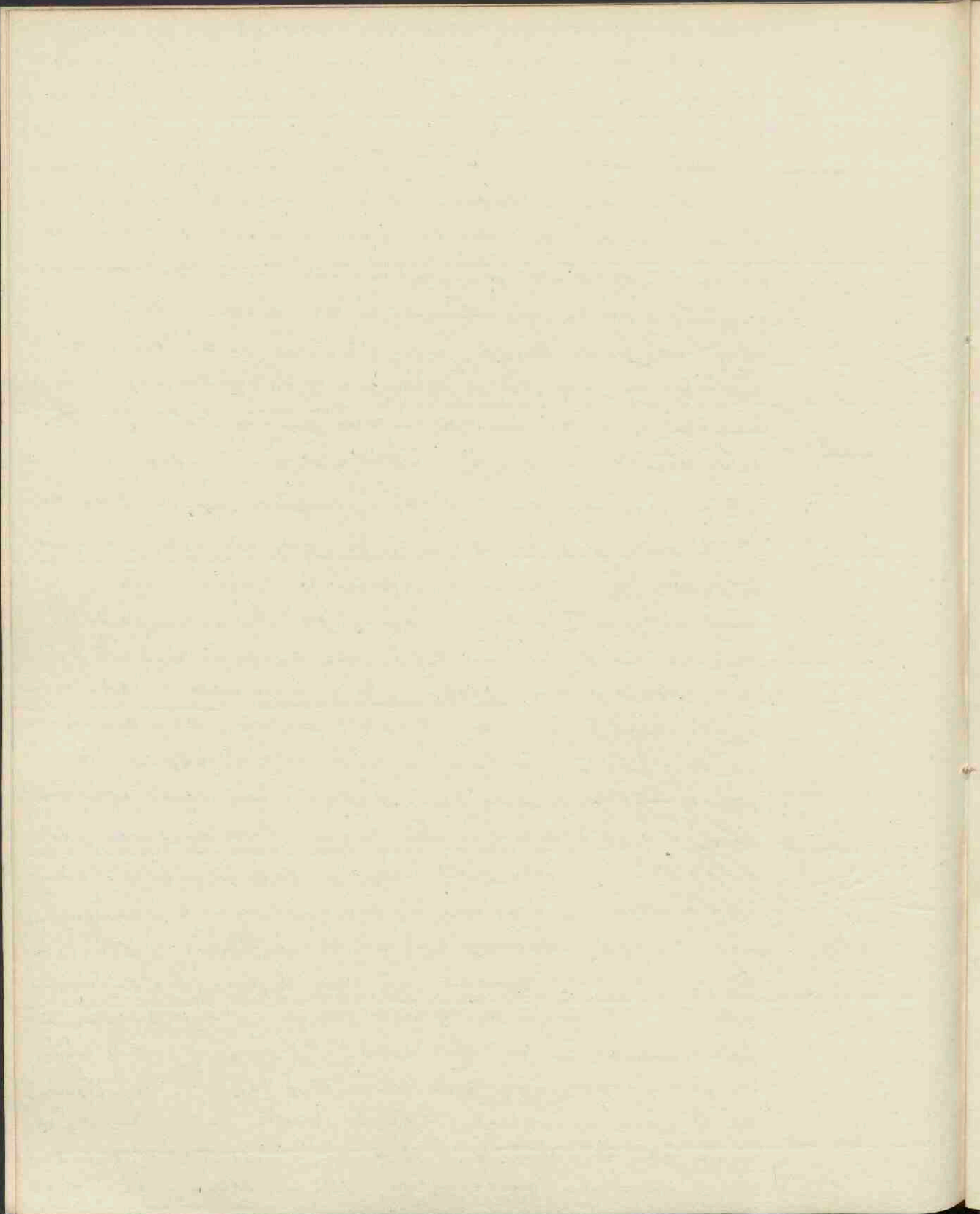
ruim twee uren bereikten wij de hufter. Maar ³⁰
maakt wij hoopar klommenen hadden wij ruims
en grootscher uitzicht. De geheele valle van
al opwaards lay voor ons, en de bergen stonden
in valle pracht. Ten zagen opwaards van dan ons
zoo welbekende Saasberg, den Ruzi-Stock, den
Kilchenstock, den Baumgartenstock, den Sell
sauft, den Bipartenstock, — de Tödi. Van
de andere zyde, nepts van ons, van den Tödi de
grünende, den Gerwi Stock, Kamerstock, Orti-
stock. Op deren valde, de Braunwaldberge,
die by den Brunnbach beginnen en zich tot de
new Luchsingen uitstrekken. De Schneggabau
stads aan dere ry zee schone voorwaards. Tuf.
Zien den Kamerstock en den Ortistock is de
terrebeden, maar ik' vundag geseent bew. Het
is niet ons het belang dorer namen, neal min
om're in het gekenge te presenten, dat die optee-
ken, zoo als de Rezoners, zo ons hebben aange-
wesen; maar ons my op de kaart de lippen
te kunnen voorstellen, en my by het herkennen
der namen die bergen zelven conprins voor de
geest te kunnen roepen.

De wolken kwamen weder op de toppen der ber-
gen; doch een groot gedeelte, en met name de 45.
rekenen aan den Tödi en zyne nevenbergen, lieten
zy my. Het bleef een verheeren schoonwespel, en
de wolken, die zich besagen, ons dan te bedekke
en dan weder te vertoonen wat ons omringde, ont-
namen ons niets. Wy waren nu ongeveer 2.000

vast boren. Hachelberg en dus 4000 boven de zee. 51
Dere hange weide is zeer bewaand; de hinnen staan
verspreid want houder en Lucia over een uitgestrektheid
van weide dan een uur. Elk heeft hier eigen grond waarop
hy woont met weide voor zyn vee, en dit bindt deze
familien aan den bodem die nu machtigste vee den toe-
gang en in den winter byna onder sneeuw bedekken is.
Zy zyn in een kleine stroomen gewast en worden door de
veemvriendelyke ontwerpen en met melk verhaald. De
man was op de hoogte, maar aine tekort kinderhand
weerd om ons heen. Zy had er 8 en slechts een dunnan
was niet hier, het was de oudste dochter die in het Oosten
hans dienstvaard was. Het was aanvandig maar
niet aend in dit gezin, en ons gesprek ook met de oud-
ste knagen gaf een gunstig denkbeeld van de ontwik-
keling en het kuislyt leven dieser koudersfamilie.

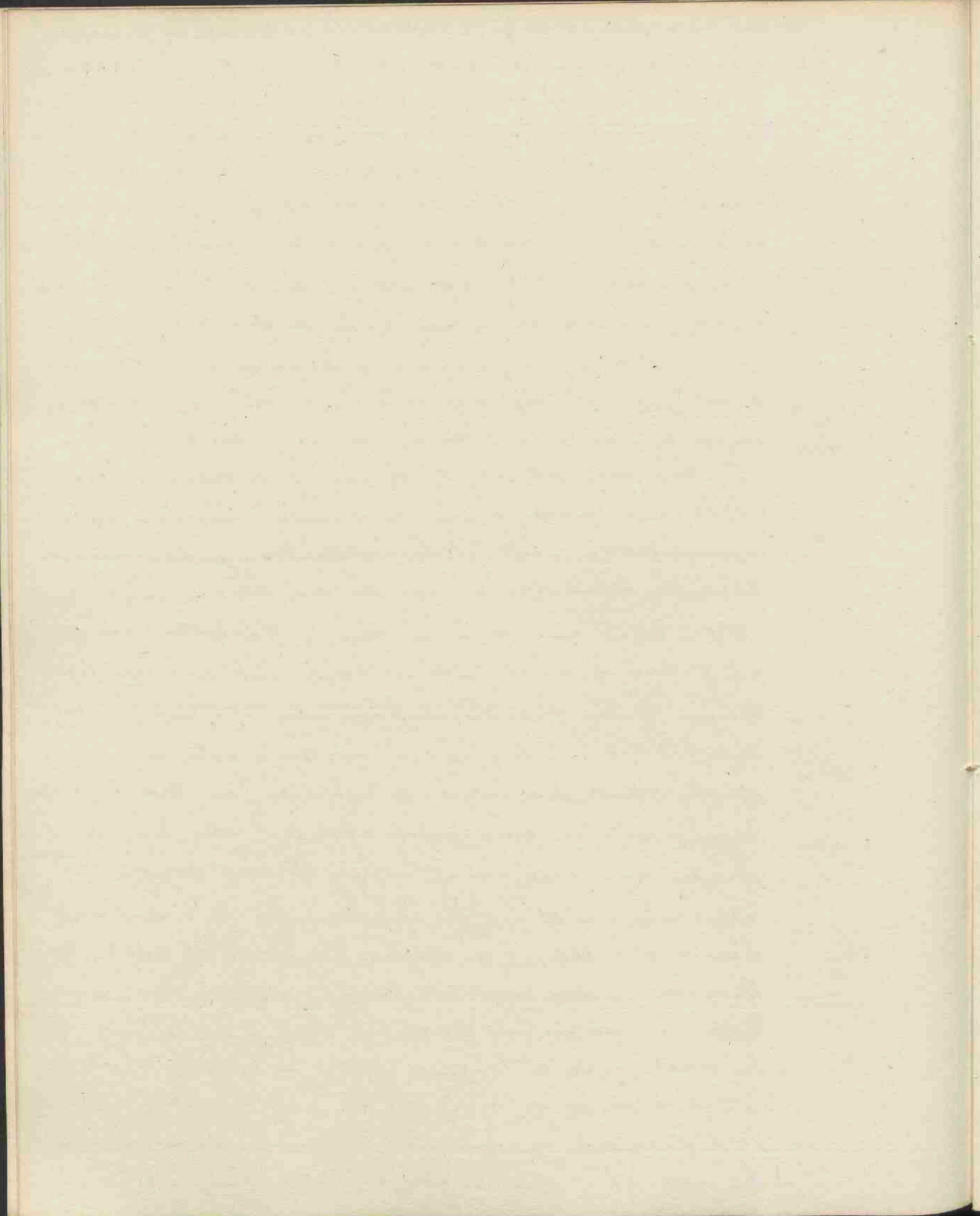
Men behoeft hier tot de Gemeente Batschewandau;
doch het vande ontaenlyk zyn de kinderen daar in de
school te houden. Daarom heeft men sedert 1842 een
eigene school voor deze hoogte gebouwd. Zy hebben een
zeer vrandeling tot haar uitgestrekt en zagen met
grote weldaening een net gebouwt van Steen, dat vier
leden jaar in plaats van het hantou hout opgebouwen is,
en nu aen een zeer goed ingerigt lokaal voor de school
en voor woning van den onderwyzer worden aangebouwt.
fens. De belangstelling van den Schoolraad in Glarus en
de mildheid der geprode burgers hebben dit toe stand
gemaakt. Het is de hoogste school in dit kanton, en
waarschynlyk een der hoogste in Europa. Wel niet
een paleis maar men zult een uitzigt heeft? Zy hebben
kennt met den meester, Tobias Kulli, gemacht. Hy zai
de ons dat hy 10 jaren in Napoli gewest was en door toe
den grond van Maestri was opgebouwen. In de

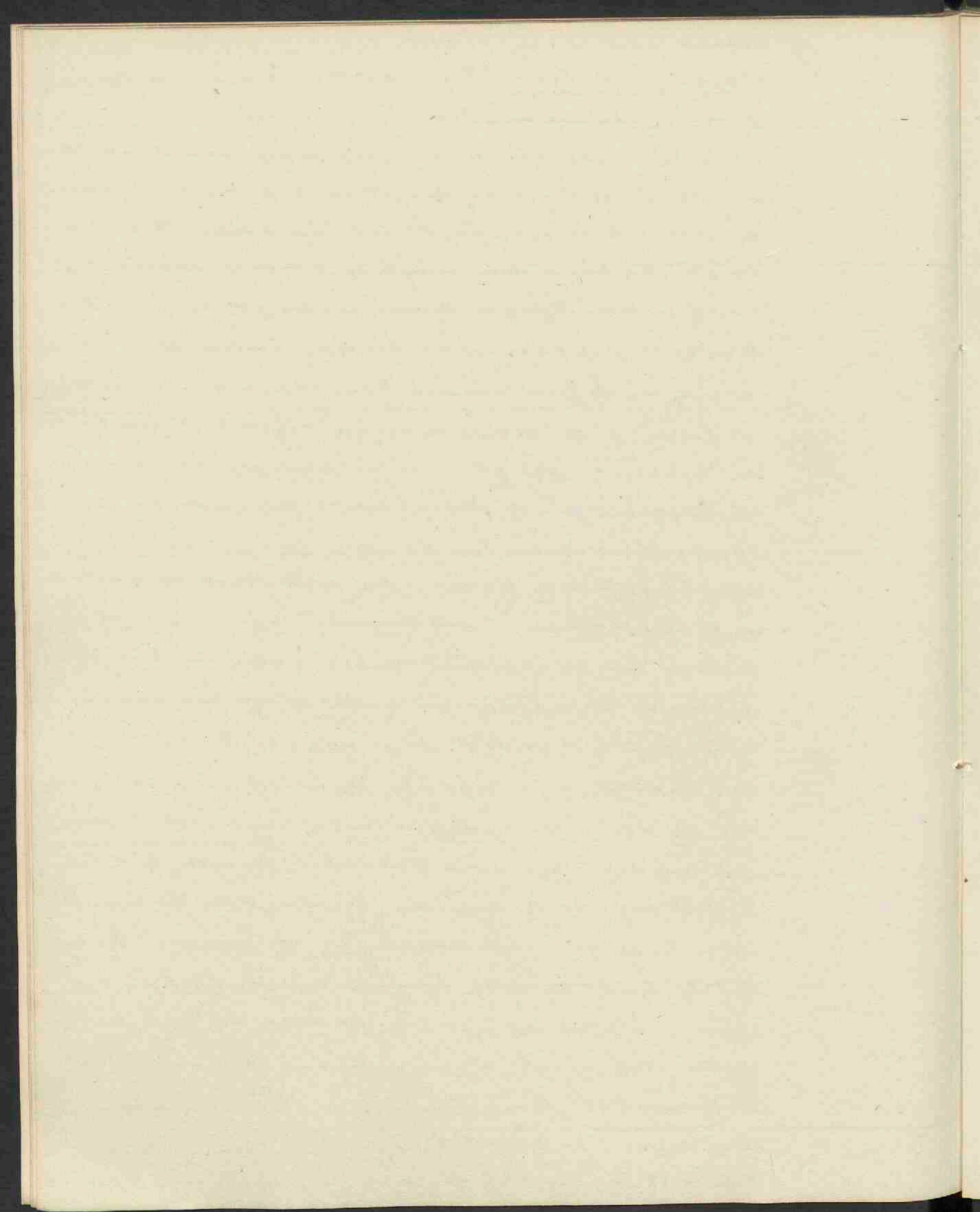
regiment-schouw had by niet reeds gezonden, en terzelfter ^{52.}
men had by zyne verdere opleiding in Glarus behouden
en was sedert een paar jaren hier aangesteld; by was nu
ook getrouwd en verstaande ons zyn eerste kind. Hy had
nu 27 kinderen in de dagschool en 7 in de kerkelijke
school. Zyn inkomen was bepaald op 550 francs, dat
reddeeltylks door het kanton, uit het schoolfonds en door
de ouders der kinderen betaald wordt. De laatste bydrage
wordt jaarlyk omgelyken naar de kerklyke; verleden
jaar had zy 7 francs en eenige centimes voor alle kind-
rednagen. Hy heeft nu wat meide, tuin en stallen,
om in zyn onderhand te voorzien. Het kwam ons
voor dat deze school by de zeventien dorpsfchouwen
zohal niet achterblyft; de meester was zeer eenvoud-
ig en er was in alle schoolbehoefden goed voorzien.
Byzonder goed behoren ons de leefboeken van Fichard.

Tegen twee ure kwamen wy in Stokkhalde kamp;
wy pakten op, en ik hield middagsmaal met den heer
Baum, wiens lanendy gesprek naar my zeer anders
konde wat. Wy namen afscheid van de menige
gasten die nu zamenlyk waren; en tegen 5 ure
kwam ons de portier afhalen, die ons in
minder dan twee ure naar Glarus bracht.

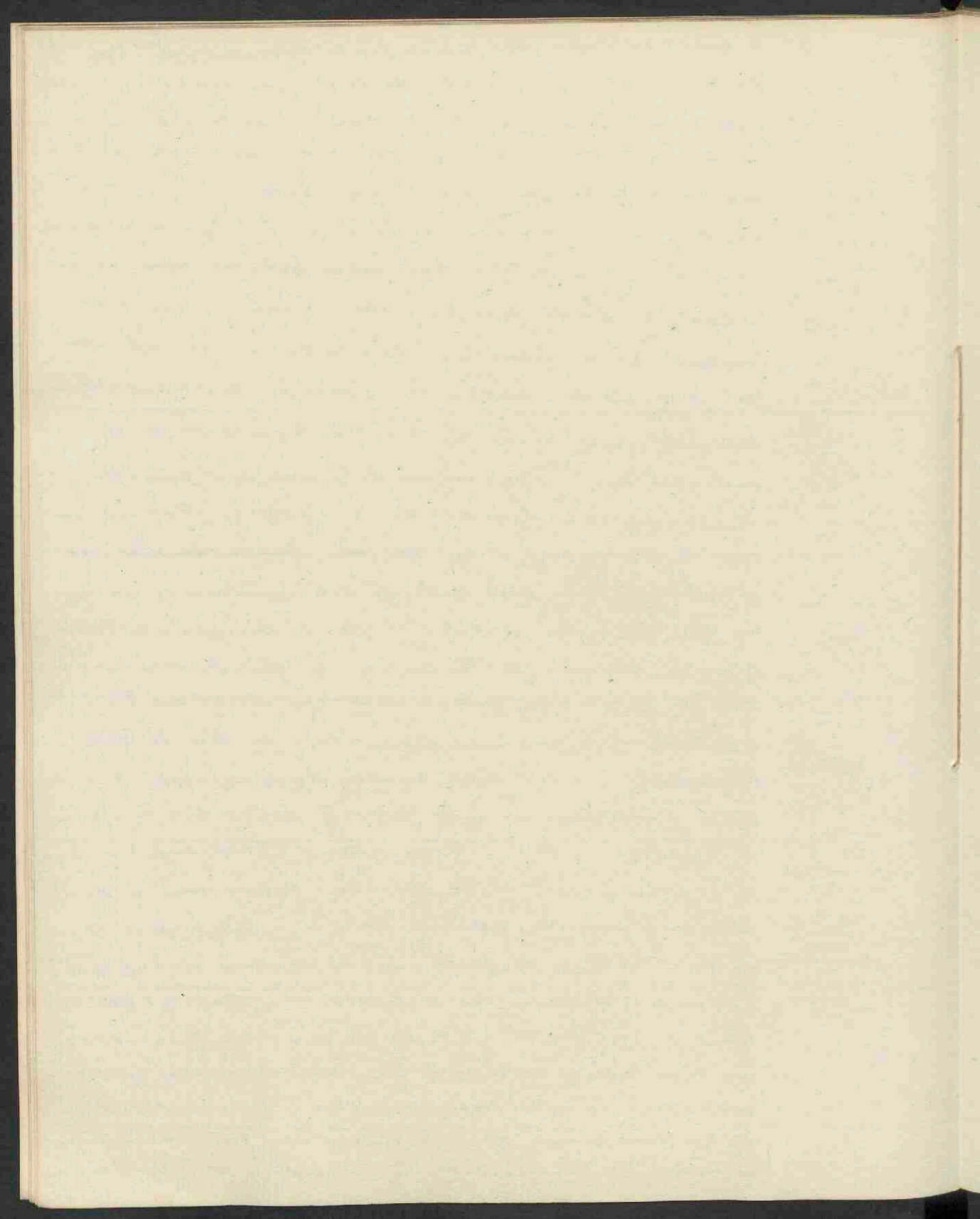
Wy zagen nu by de by den weg die wy by onze aan-
komst gedeeltylks in donker gereden hadden. Het
is merkwaardig zoo vele dorpen, die alle het voorke-
men van het naast hebben, in deze naame, afgele-
ten vallen aan te treffen. Het is de bruyn van men-
scholke vlyt op de kranpheid der natuur. Wy vanden
goed verby in den st. d. d. w. te Glarus. In het naem-
den boek stond myn naam reeds in juny 1834 ee.

Vrijdag 14 Sept. Ik maakte deze morgen een bezoek
 by den Landammann Blumer, die voorkomend vian
 delyk was. Nu den midday ging myne vrouw met Ma-
 ria myne vrouwe bezoeken, terwyl hy met my naar
 de Armeschool des Linthkantonis reed. Ik had de
 langste ontrent deze inscriptie reeds in Stosshallap
 van den heer Blumer bekomen en gelezen, zoo dat
 ik met de gotschedenit en het eigenaardige daer schonk
 volkomen bekend was, en daardoor met te meer be-
 langstelling dit bezoek maakte. Het is de zeer barba-
 rische uitkomst des plannen en pogingen om hulp te
 verschaffen tegen de schrikbelyke armoede, die van
 1813 tot 1814 in het kanton Glarus heerste.
 Men heeft arme knapen, die onderloos of verlate
 of geheel verwaarloofd waren, opgenomen, om
 ze door werkzaamheid op het veld, onderwijs en
 liefderijke opvoeding en verzoeping tot goede
 menschen te maken. Een uitdrukkend man, de
 heer Lutzky, heeft zich aan die taak toegewyd, wa-
 dat hy door Fellenberg daartoe was aangenomen.
 De middelen zyn zeer beperkt geweest, te meer
 omdat men in de kens van het land mistlagen be-
 gaan heeft, die veel belommaring aantreffen. De heer
 Lutzky heeft des niet te men ontvankelbare ver-
 hoeding het opvoedingswerk volbragt en heeft verwon-
 derlyk veel vrucht daarvan mogen beloven. Voor
 ongeveer tien jaren vreesde men, dat de winter-
 stouwen vanden te kort schieten. Een niemant yver is
 toen ontwaakt. By den aanvang had men door

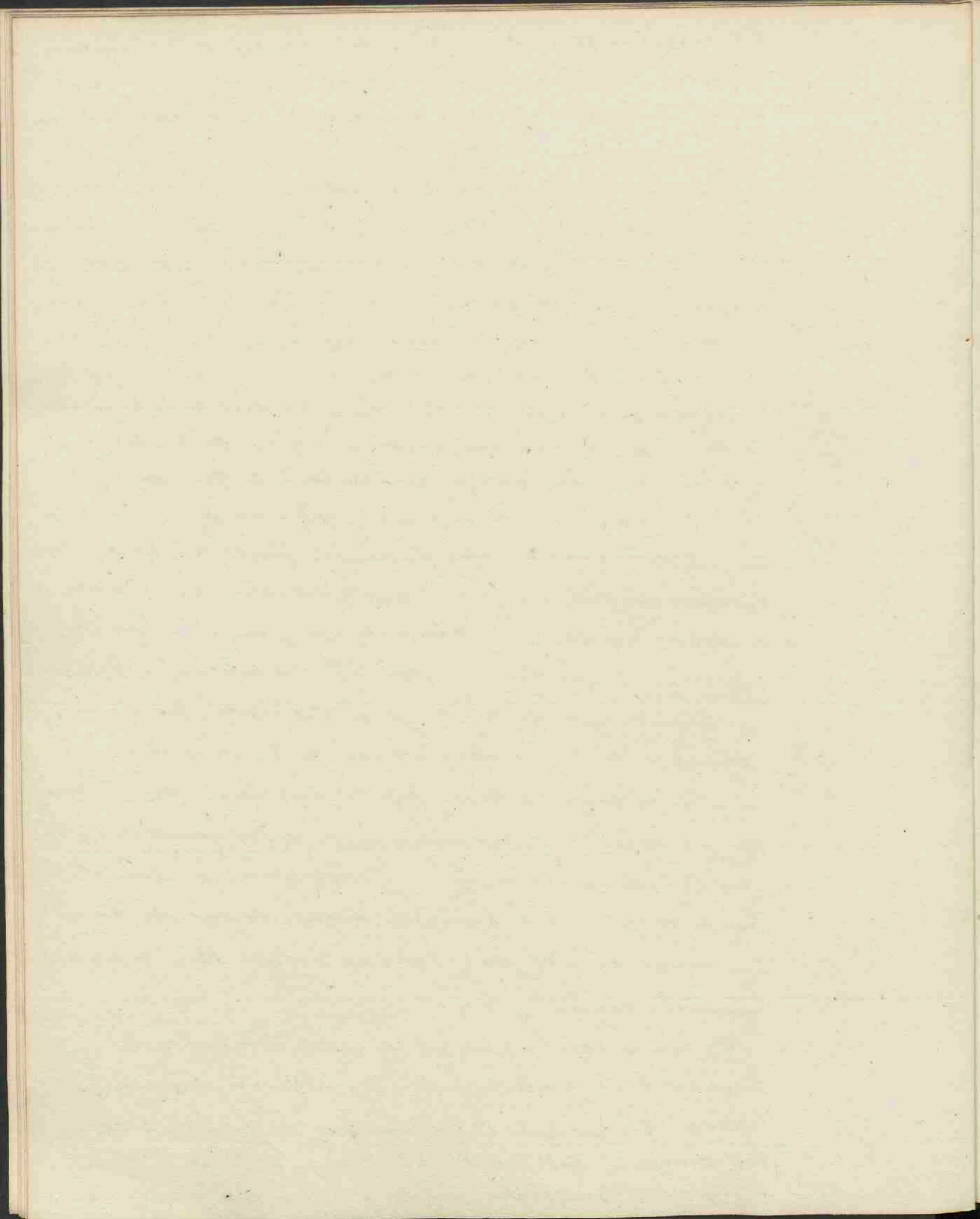
vroegwillige giften een groot fonds byeengebracht. Nu 54
kooft men, in plaats van de bestaande school te Cate-
kuyner, voortgeleid, eene facade op te richten, en
daarvan het onestellige land, dat de eerste tot lan-
was over te dragen. Een nieuw fonds van 30,000
gelden was daarvoor noodig, en dit is werkelijck by-
eengebracht. Dus dat er nu twee scholen zijn. En wy
kopen nu beide berecht. De eerste school had
vroeger 36 kinderkelken, thans waren er 28. De
Hr. L. houdt dit volkomen goet. Het moet een
familie zijn, reide hy, en die kan niet naaraan
talryker zijn. Wy hebben lang met hem gesproken en
de verman van hem dat hy in 1818 op Hoopweg was,
toen de Talleberg en den heer van Muyden berecht; de-
ren had hy zeer goed gekend; ook over Uetely spraken
hy, dien ik in het Institut voor onderwijzers te Cra-
lingen in Thüringen het laatste gezien heb. De verman van
van den Hr. L. dat Uetely daar van 1833 tot 53 ge-
meent is; doch toen een eigene school te Kuchentubel by
Lucinfelden, in hetzelfde kanton, heeft opgericht. Hy is on-
lang gestorven; doch de school wordt door zijn vrouw
voortgezet. Het institut van Talleberg was den
dier vrouw niet in stand gekomen, alleen was er een
inrichting van landbouw. Oudlang heeft evenwel
de Hr. Muller de zaak van Talleberg weder opge-
vat en er is nu hoop dat de school van Hoopweg zal her-
leven. De Hr. Lütky is nu weder bejward (hy is
van mijn leeftijd) doch hy is nu met de zaak van de
meed zijn vrouw heeft hem steeds daarin bygestaan.
Hy had een ducht, die niet geheel aan het werk van ha-
re anders had aangesloten. Hy is in Juny 20. Overleden op

55.

26 jarigen leeflyd. Dit is voor die waandige lieden ca. drie
rijpe klaf. Zy gaan evenwel voort met hun mucopolys
werk, waaron geen andere belooning bestaat dan de
voldoening van wat te dwaas. Uly zagen de knapen
op het veld waar zy het grootste gadoocte van, dan by
doerbrenge, zy waren vroelyk en hadden het vando
men van gezondheid. En zyn nu 146 uit de totale
uitgegaan, en slechts vier overblyven, die mislukte waren;
het de meesten zyn zeer goed geslaagd. Sommigen zyn
in zwaarte betrekkingen gekomen, vermaaken zyn en
dennig was gewoone. Eene byzondereheid van deze klasse
is de roep die men ommende om aan de knaakalijer
by het uitvreden goede geleeftheid te bezorgen om
in hun onderhand te voorzien; men blyfe hun ook te
ten uyt door raad en hulp bystaan. Juist dit heeft veel
byzondere tot den voorraad, die aan de meesten is
te kort gevallen. Voor eenige jaren hebben de
generale knaakelingen der Lintkhalanie, geheel
uit handelen eene vereeniging gevormd, ten einde
elkander te ondersteunen en de handelingen van
hunne opleiding levendig te houden; tenans om
hunne opvolgers, wanners zy in de maatschappij toe
den, behulpzaam te zyn. Niet zelden de heer C.
konde hem meer genoegen doen; dewyl by daarin
het bewys vondt, dat het raad door hem gevraagd
vruelken doef.

Wij wandelden over het land der kalanie naar de
tweede schied. Het is een straat van ongelijke
breedte, langs het Lintkhalanie, en gesterboets met
het gemeene bed der Lintk bestaande, dat het steen
achtig en ongelijk was en deurbout zoo onvrucht,

beur dat het de boekeningen geheel heeft doen falen.
 Het meest der bekwaming was ook te veel voor de kleine
 kinderen der eerste school. Nu is het meest afgelegen
 gedeelte van de tweede school afgegaan; en die is
 gezetigd in een huis dat daarran gebouwt is in het
 dorp Bilkem. In deze school zijn 28 knapen. Wy
 vonden hen voortantsoels op het land met den onder-
 wyzer Lienthard, een man in de kracht van het le-
 ven, die met grooten yver zijn taak verrult die
 hem sedert drie jaaren is opgedragen. Hy streeft
 en na den landbouw voorbeeliger te maken en
 daardoor de bekwaamheid der inkomende conij-
 vins te verhelpen. Hy heeft ook de lichaamslyke
 vermaasclomp der kinderen, door het voortdurend
 werken in de vrye lucht, te herstellen. Ook deze
 maekte op my een gunstigen indruk; hy scheen den
 maed en de haacht te berispen om het moeygelyke
 werk te volbragen. Hy heeft 28 kinderen.

De beide gebouwen zijn zeer eenvoudig, want het
 selyw van tuelle, maar voldoende en in
 teerste goede orde. In de school van den
 heer Lienthard waren veel kleine jongens, die
 vanden wyf in huis, en de vrouw van dien onder-
 wyzer, die zich met hen bezig hield, gaf ons eenige
 inleeking omtrent den draevigen toestand van
 vermaascloring waarin zich die arme kinderen
 by kunne van kamet meestal bevinden.

De flotsom is dat my deze school zeer goed in-
 geest voorkomende om het veel van een aantal
 kinderen tot armoede en verdorvenheid te woen.
 Kanst wy en voorbeelden zijn van de beste soort van

De meest der vermaarde families bestaat hier voort al in
de woning. De huizen zijn zeer ruim; doch de vastheden
zijn niet zeer groot; alles is zeer net en seculyke, keusbaar
ingericht. De winkelpuizen zijn laag en de kassels van por-
cellain of aardse neman veel plaats wop. De meubelen
zijn fraai en uitgerucht; heel zilver. Overigens leeft men
stiel en bescheiden, groote machtige maectyden af gese-
tekappen. Komen byna niet voor. De mannen zijn vly-
tig in hun beroep en de vrouwen in huis en huishouding.
De huizen zijn duur en elke familie heeft gewoontlyk
een eijgen huis, dat van 30 tot 60 duizend francs kost.
Huizen verhuuren is ongewoon. Die betere huizen zijn
van steen en zijn ook uitgerucht zeer net, wit of gaal
overpleisterd en met fraane vermindthouwen. De Land-
aanmannen seide my, dat hy niet geloofde dat er een
familie in Glarus meer dan 8000 francs verstant
hoewel er vele zijn die niet 20 of meer malen die
Lumi inkomen hebben. Just daardoor neman de for-
tuinen 200 toe.

Als een staad van de beleeftheit die de hier onderkomt,
wil ik nog op teekenen, dat toen ik in den buchwinkel
een stukje van de Gemeinutzige Gesellschaft vromp, inzien
in een verslag van de fabrieken voutkamen, en de buchken
kooppe my seide dat hy dit niet had, een heer die dit heet,
de my seide dat hy nog een exemplaar bezat, en my die
dadelyk koele en aanbod. Het was, zoo als ik later was,
namy de heer Staub, verkehrrichter en redacteur der Glar-
ner Zeitung.

Toen wy terugkwamen was het avond. Myne vrouw was nog by Herrons Blumer, die ongemak aan den voet had, en daarom twee kassen nietten roer, zacht had om met myne vrouw te kunnen wandelen. Wy vanden dit gezelschap en bleefden nog een tyd lang te samen praten. Maria was intusschen gaan spelen by een dochtertje van Herr. Studer, waarmede wy in Stachelberg kennis gemaakt had. Wy hebben ons zeer te bereisnen over de vriendschaplykheid van deze lieden, die wy in dit kanton hebben aangepetroffen, en het was voort ons werk, waardig de huiselyke insigting en levenswijze van ryke families van Glarus te leeren kennen.

Ik heb deren morgen by den boekhandelaar Stuckken over dit kanton gekocht, zoo dat ik myne voorgenomene nasporing, zoo veel de tyd gedoogt, kan volbrengen.

Zaterdag 15 Septemb. Het heeft den gaderen dag geregeerd. Ik heb hem toch nuttig aangewand, gedeeltelyk om op te teekenen, meer nog om fabrieken te bezigtigen, deren morgen die van der heer Richter Brunner, en deren middag die van Blumer werd Jerny. In den avond verwachting geslaagd in de poging om myne nieuwsgierigheid te bevredigen betrekkegh de mynerheid in het kanton Glarus en vooral die der fabrieken. Het is my echter maerzelyk, uit hetgen ik hiervoor gelezen, gezien en vernomen heb, een verband hangend onzigt te maken in den korten tyd die de reit my

Landbouw. J. 372.

J. 378.

daarvoor vergoet. Ik wil ook naar op teekenen.
 In het werk der Canton Glarus, van Oswald Herz en
 Blumer Heer zijn belangrijke aandacht, die mij door
 deskundigen veelal zijn bevestigd.

In den Landbouw mijn genomen, is mij zeer merkwaardig
 die vooropgekomen de wiedhouet. Dus nuant men het
 regt om op bepaalde plaatsen, meest op de hoofta,
 maageljk taeganteljk planton, gras te maagant.
 Dit wordt op vanden tyd in het jaar taeganteljk en
 die het eerst in "ekere street" aankomt heeft voor
 dat jaar uitsluitend aanspraak om daar te maagant.
 "Der Wiedhouet ist Gemeindsgut"; daer het zijn alleen
 de amsenen die er gebruik van maken. Uij hebben
 manipuleerd dat hovi van de bejden vanden draag.
 men bindt het daerom in groote doeken van
 grof linnen, en draaft het op den veler. Dit is de
 winteroveraad die de arme lieden van hun wei-
 nig nte, draagant alleen eenige gften, versamelen.
 Een andere gemeentegrond is de Almende in de
 valleri. Die wordt in dit kanton niet meer gebruikt
 voor weide; zy is niet gemeenschappeljk; maar zy
 wordt by gadeecten, die in elke gemeente naar de
 uitgestrektheid en naar het getal der Familien et.
 verdeltd worden, taeganteljk. Om de 4 of 5 jaren
 wordt op nieuw verdeeld, Familien vanden dan uitverdel.
 en en menwel vanden draag huweljk opvokomen; Dit is
 een gewigtige waarbep taegen ghele verdeling.
 Doch de aardappelen hebben het vanden draag afge-
 men, en de planting van aardappelen vanden draag
 Seling, meest men, dat den grond zal uitputten.

J. 434.

J. 437

J. 441.

J. 447.

J. 448.

Trouwely elke familie in het wildhouw en het aardap. 99
pelen planten eenig bestaan vindt, hetgeen by meestal
ook overleed van appelen. De arbeidszucht is dus niet
zoo behoefte als in heel andere landen.

De glans of Alpenthee was in vroeger tyd een be-
langryk handelen artikel, o.c. met Halleant. Het
waren elcwt wilde kruiden, en deze mynerheit
was dus een van de meinste voorbeelden van hetgeen
de Francker Caillotte noemen.

De jagt met name die van gemeten geest
zoo weinigen, vischery aan het meinder eenig be-
staan. Doncker raapt men in de wateren van Gld.,
rust; — dat wy zoo goede zalm eten, verwonderde
out; doch die wordt niet in die kantou ge-
vangen.

Borsboom is er niet dan die van legend, de vroe-
re zande Plattenberg, waaraan ik reeds gespro-
ken heb.

Omtrent de handwerken verhaalden out de heer.
Berker, by gelegentheid dat wy het dorp in de meiste
fabriek bewonderden, dat de bekivame tinnenlieden
en bouwmestker byne allen uit het kleine dorp
Schwendt afkomstig zyn. Deze lieden hebben, byne
zander opleiding een geschiktheid die hen boven alle an-
deren doet uitmanen.

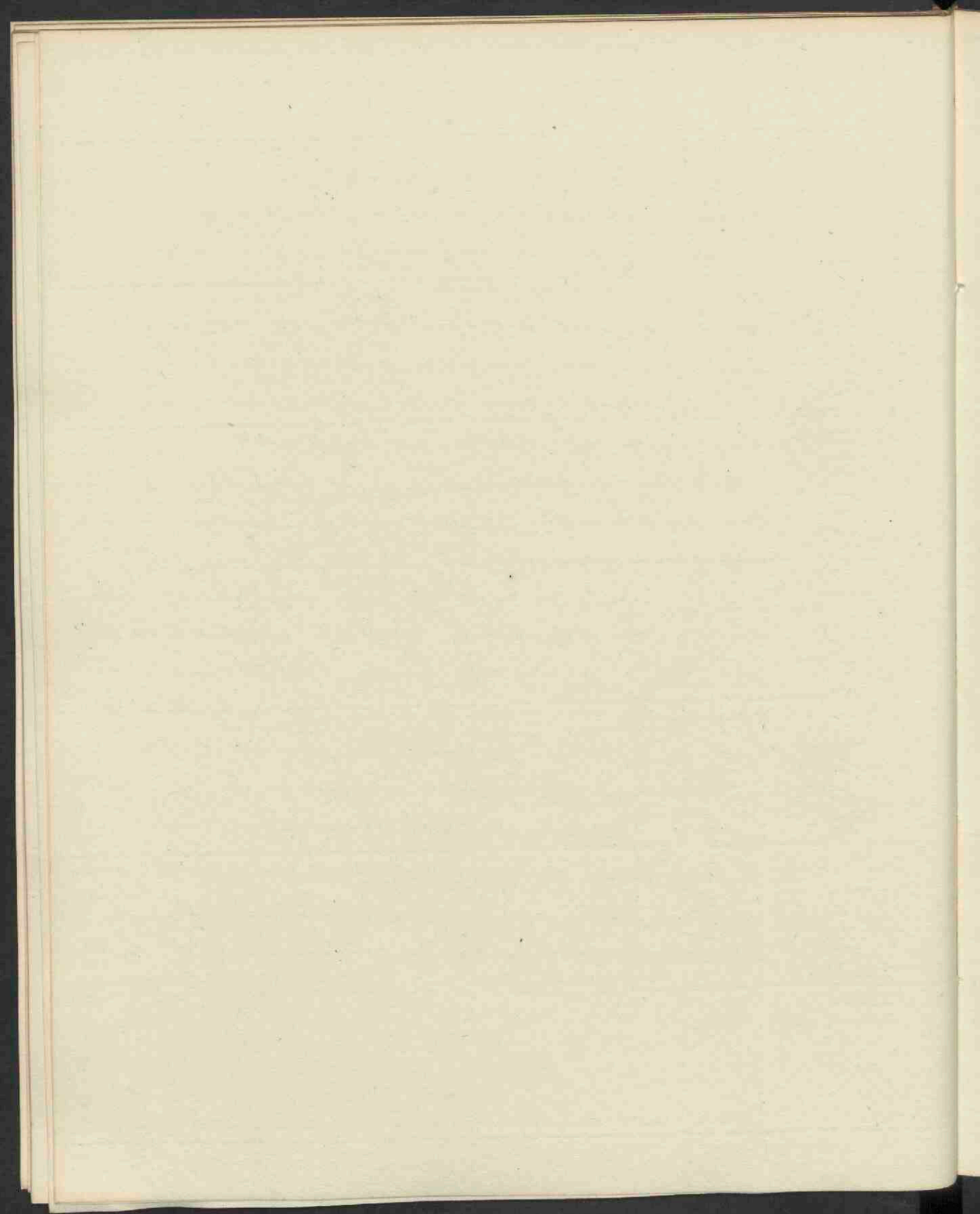
De fabrieken bestaan in het westen van Glans
eene gewigtige plaats, en onder die de Katsenfabrie-
ken. De historie van haar ontstaan wordt in het
boek over het kantou vry omstandig medegedeeld.
Glans heeft in de vorige eeuw het katasenpienen met de hand
algemeen ingevoerd, en in de laatste jaren waanen ook enige
tinneryn en doublersen ontstaan. De overloep en de uitru-

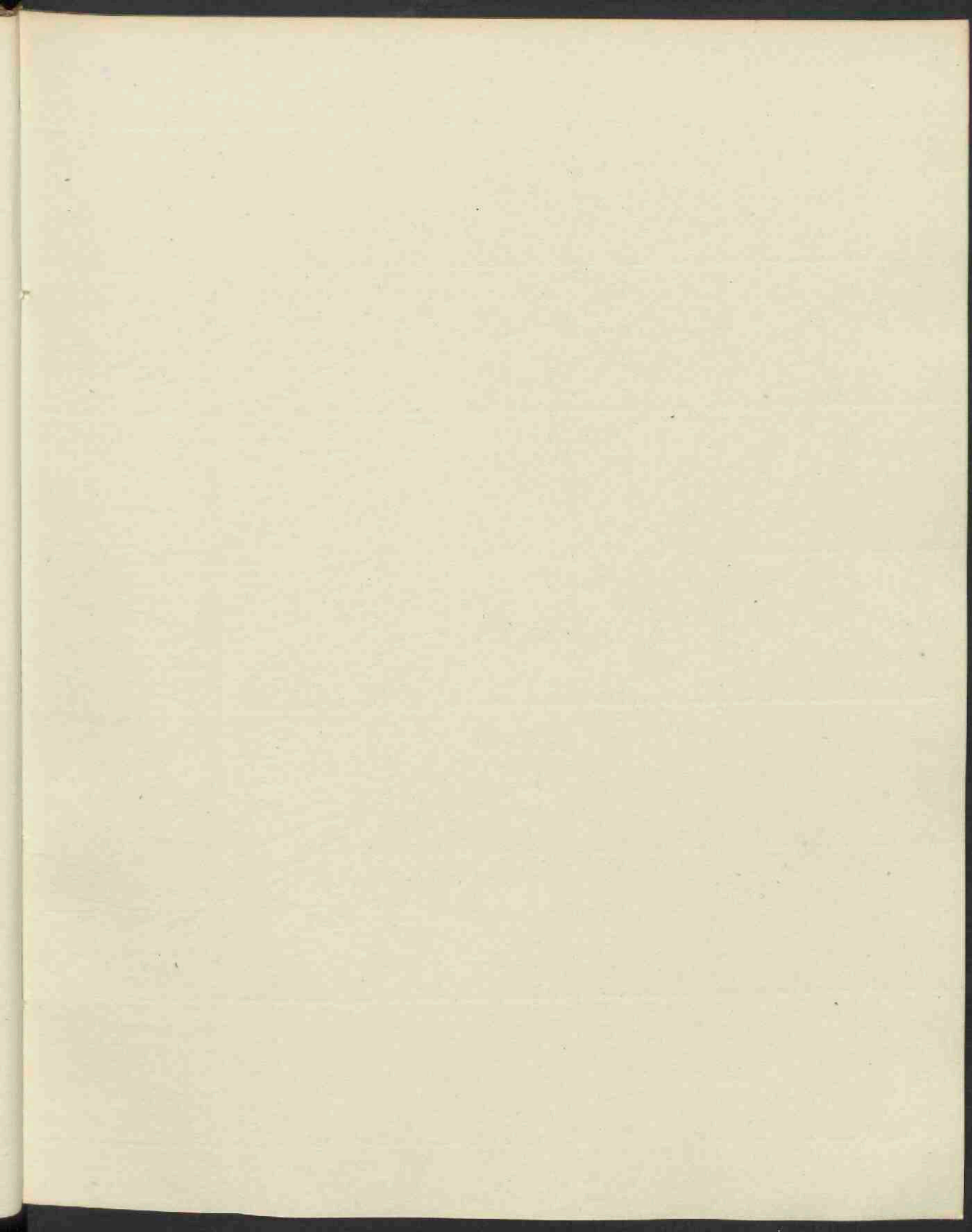
* Deze apparaten ontving ik van den Hr. Riches
Brunner. In de Beschrijving van het kanton (1846)
staat: 62,060 Spindels en 18,224 Centen. Katton.

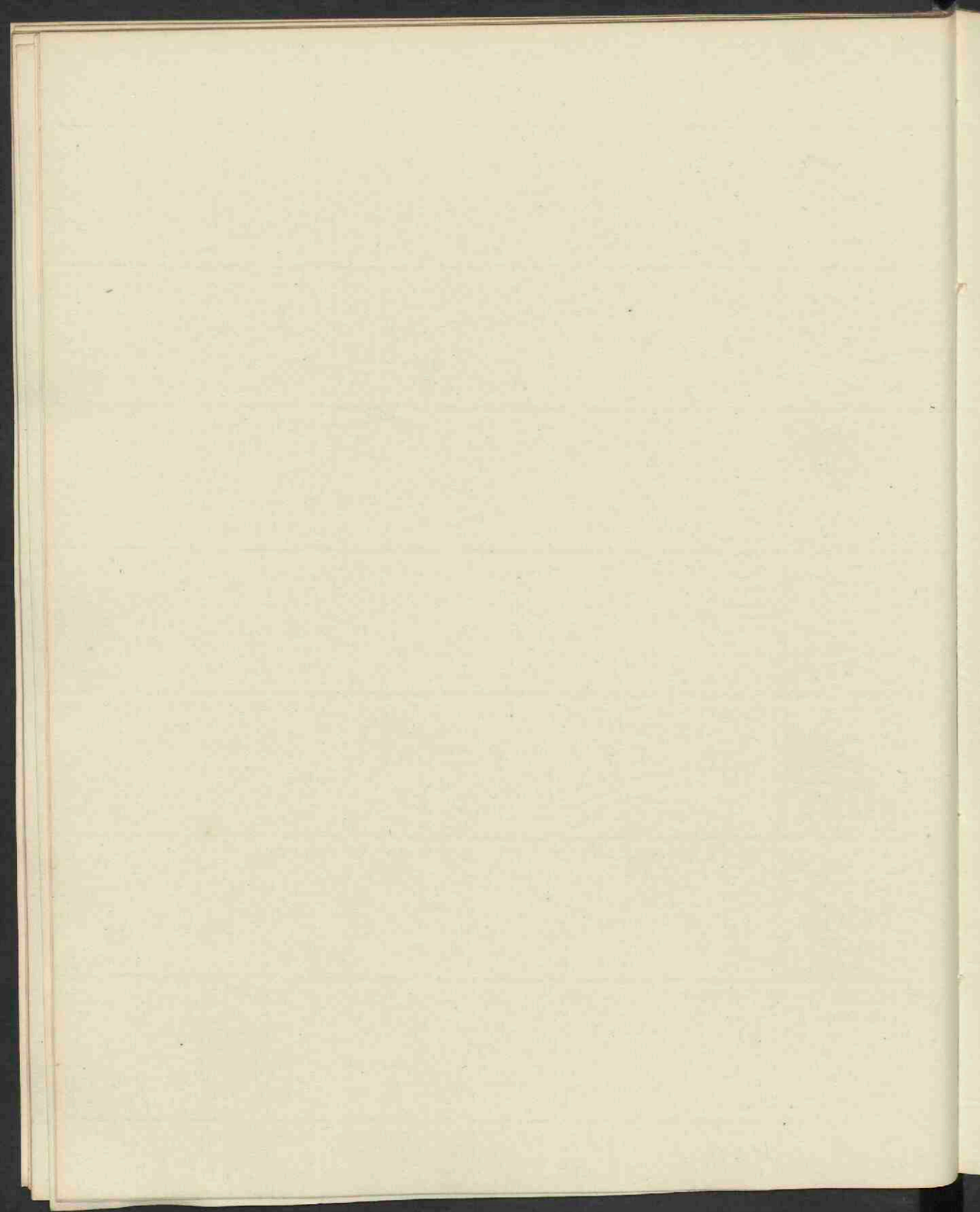
60

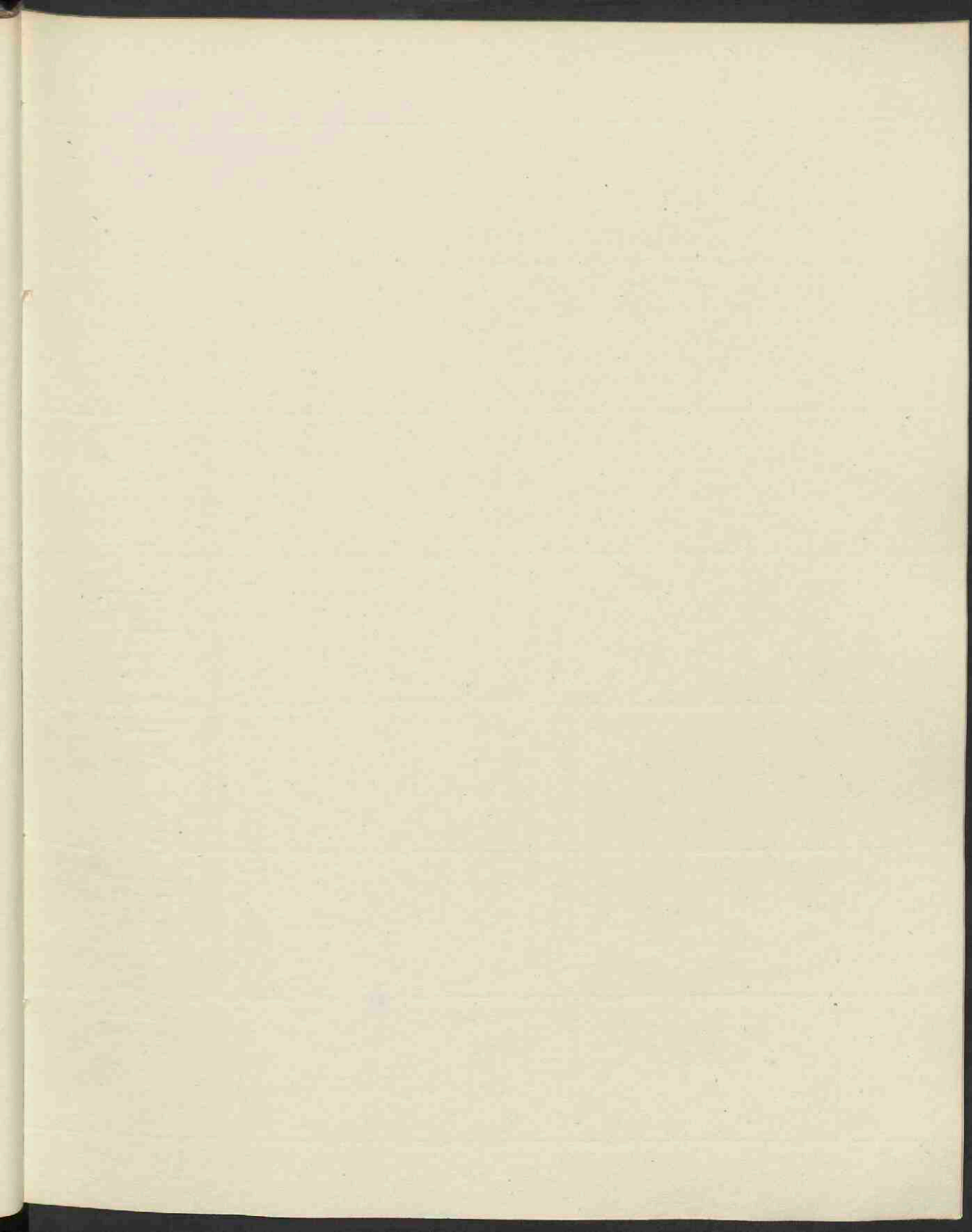
dinzen der vestingen hadden die vyverheid bijna geheel
daer te gronde gaan. Een nieuw tydperk begon na
1815, het eerst ontstonden weaverijen en draadweverijen;
in 1835 begon ook eene groote Spinnerij, van Ender-
li en Junny, aan de Liepeltbrücke, en in 1839 die van
Kunst in Lütthwal. Deze voorbeelden zyn van tyd
tot tyd gevolgd; nu dat men reeds een aantal groote
Spinnerijen met een volkomen vestingen en reeds
150,000 Spindels bestaan, dit laatste getal is in de
laatste tien jaren meer dan verdubbeld, nu als ook
de haercolheid katoen die verwacht wordt, en die men
thans op 40,000 Centners reekent. *

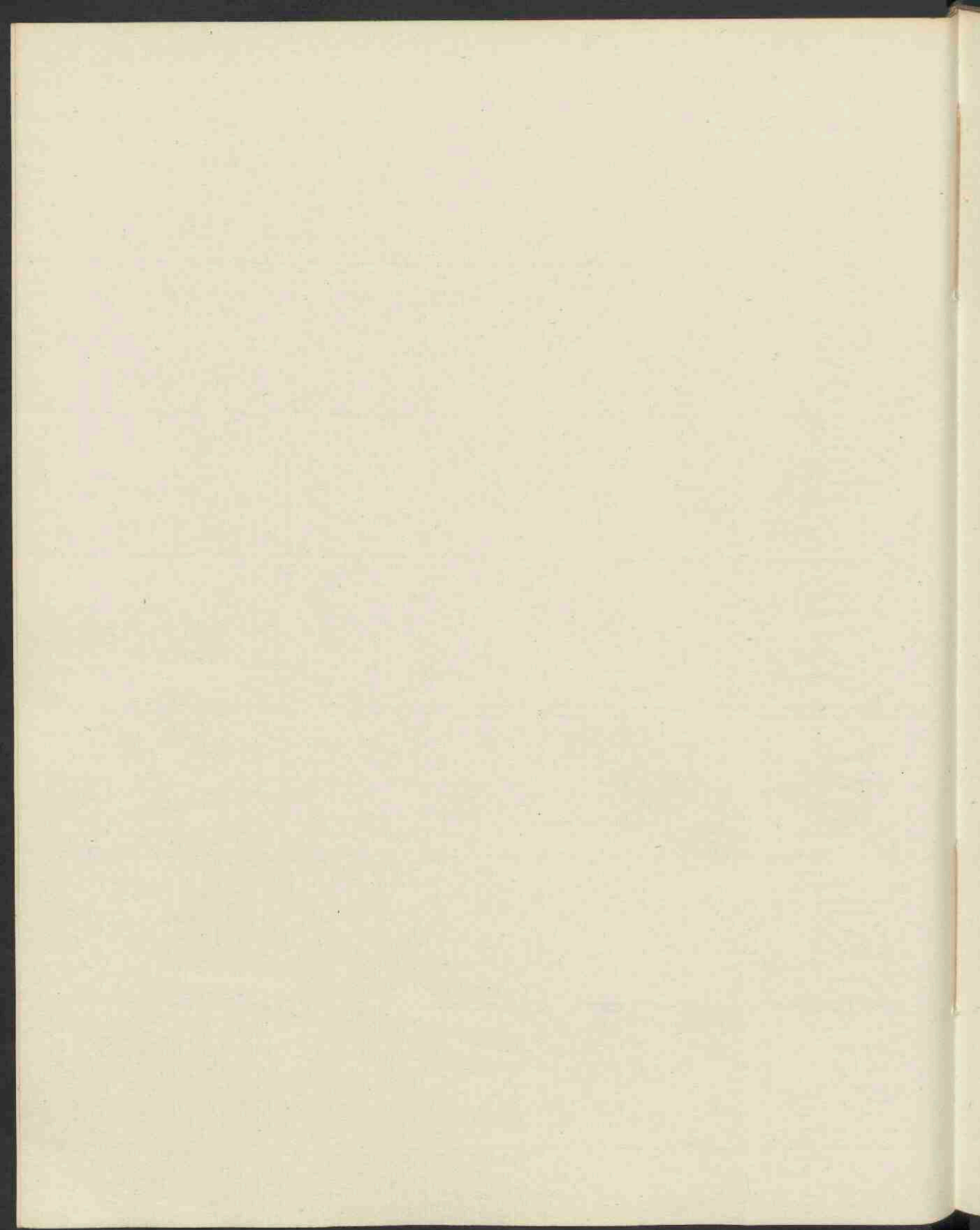
Het gansen wordt met veelzaming uitbreiding in het
kanton, gemeen en de weaverijen gebruikt, ook
nog jaren van elders. Ditzelfde heeft het spin-
nen en weven in dezelfde fabriek plaats, zwaer en
die van de gebroeders Becker en Müll, die 14 ge-
zeien heb, en in nog vijf andere. De Spinfabriek van
den heer Kunst, naby de Korbberg van Stachellberg, is
naast de weaverij. Vijf fabrieken zyn bluit spinnerijen
en twee zyn uitsluitend weaverijen. De nieuwste fa-
briek van de heeren Becker is uitsluitend naar het
spinnen bestemd, en by voortaan van zeer fijn gansen.
De weefgetouwen zyn ook van de meest volke,
men werktuigen in beweging gebracht.

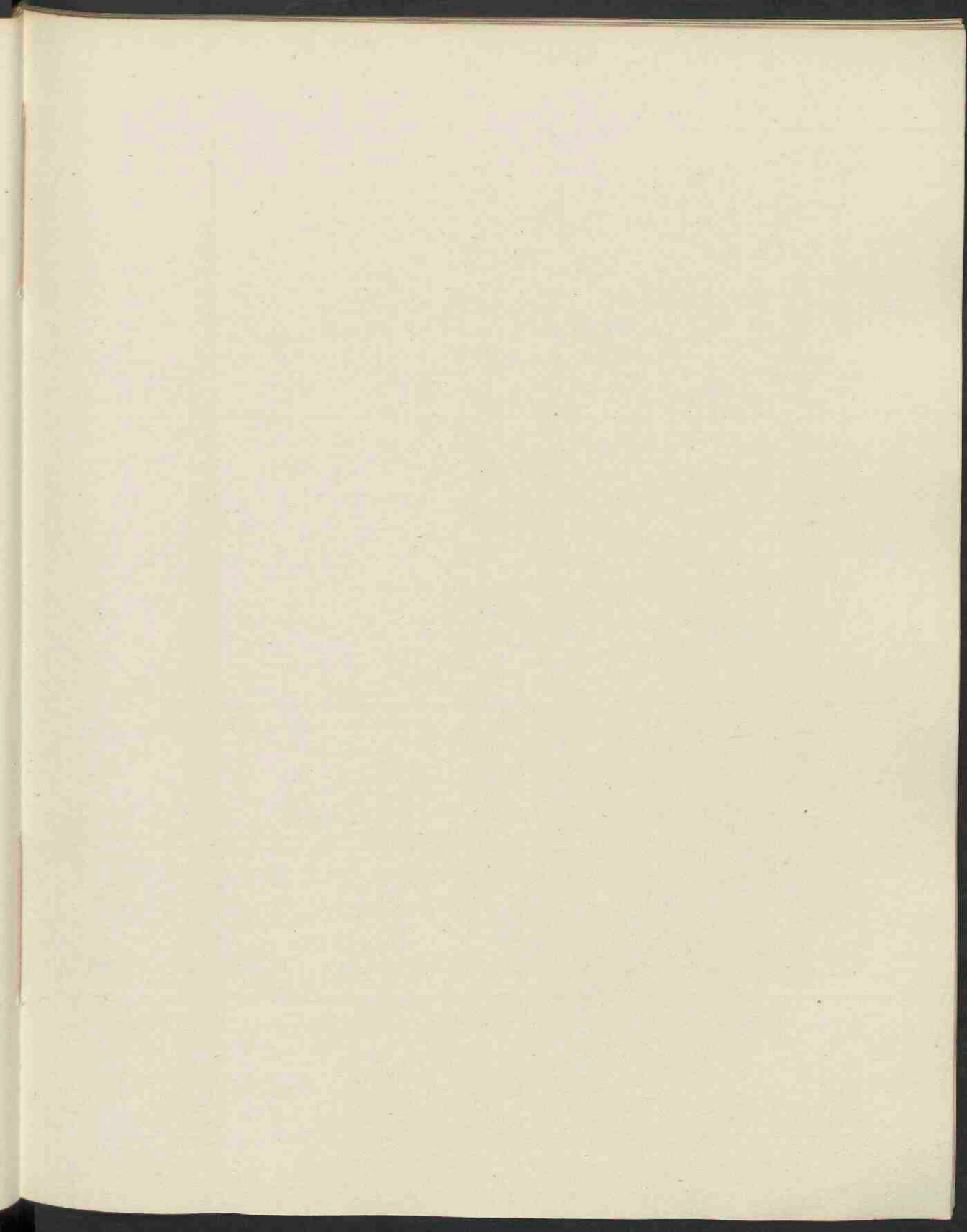

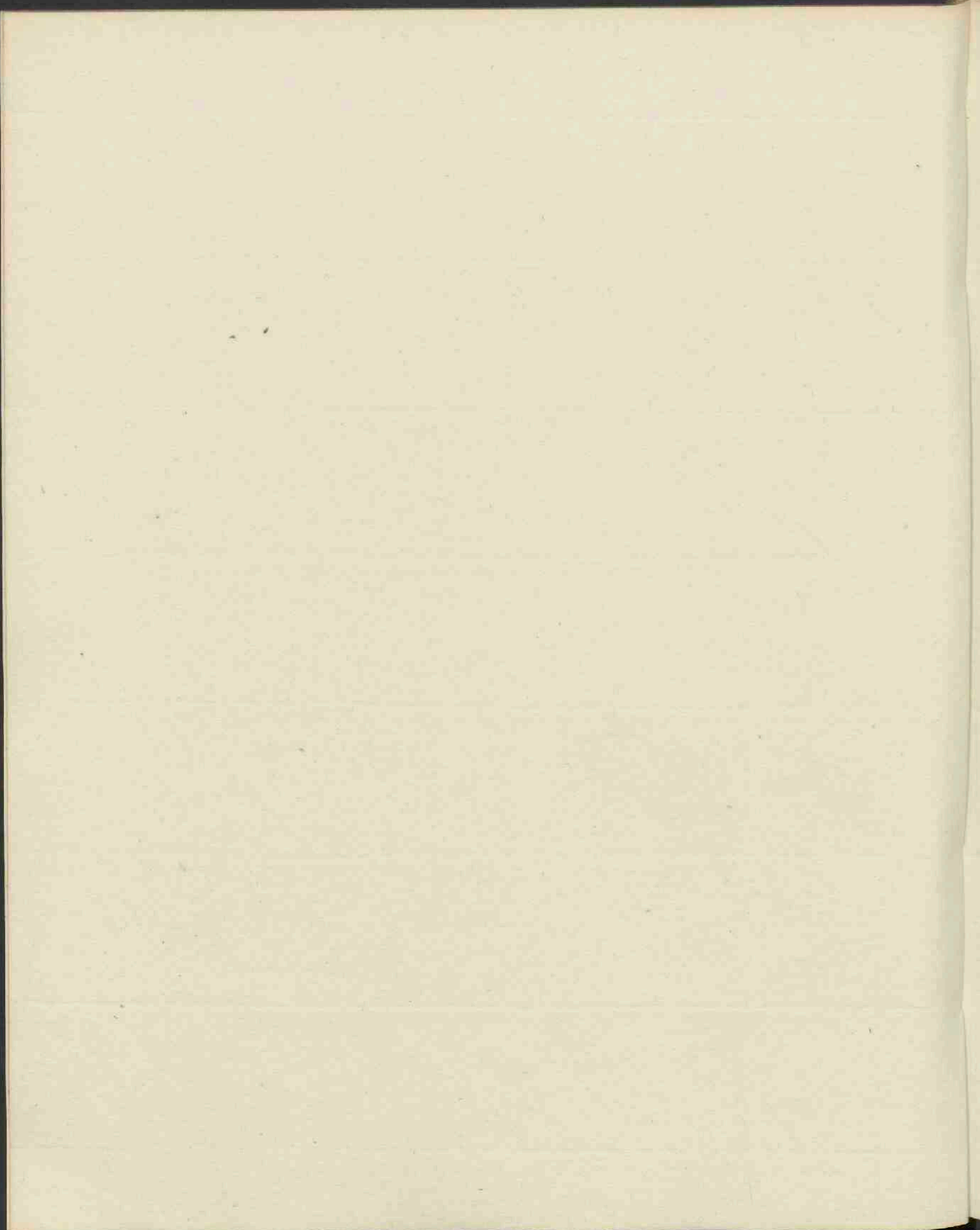

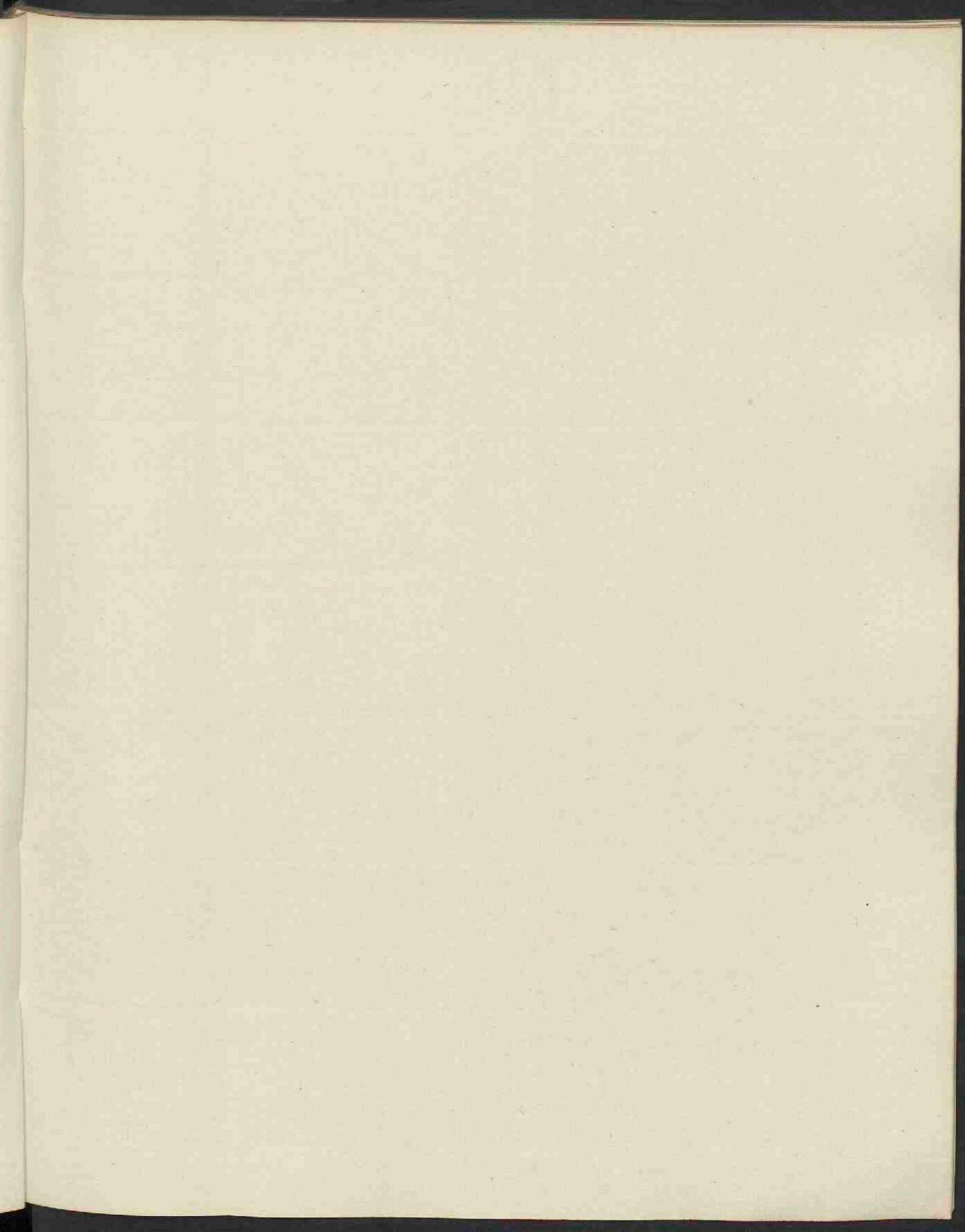

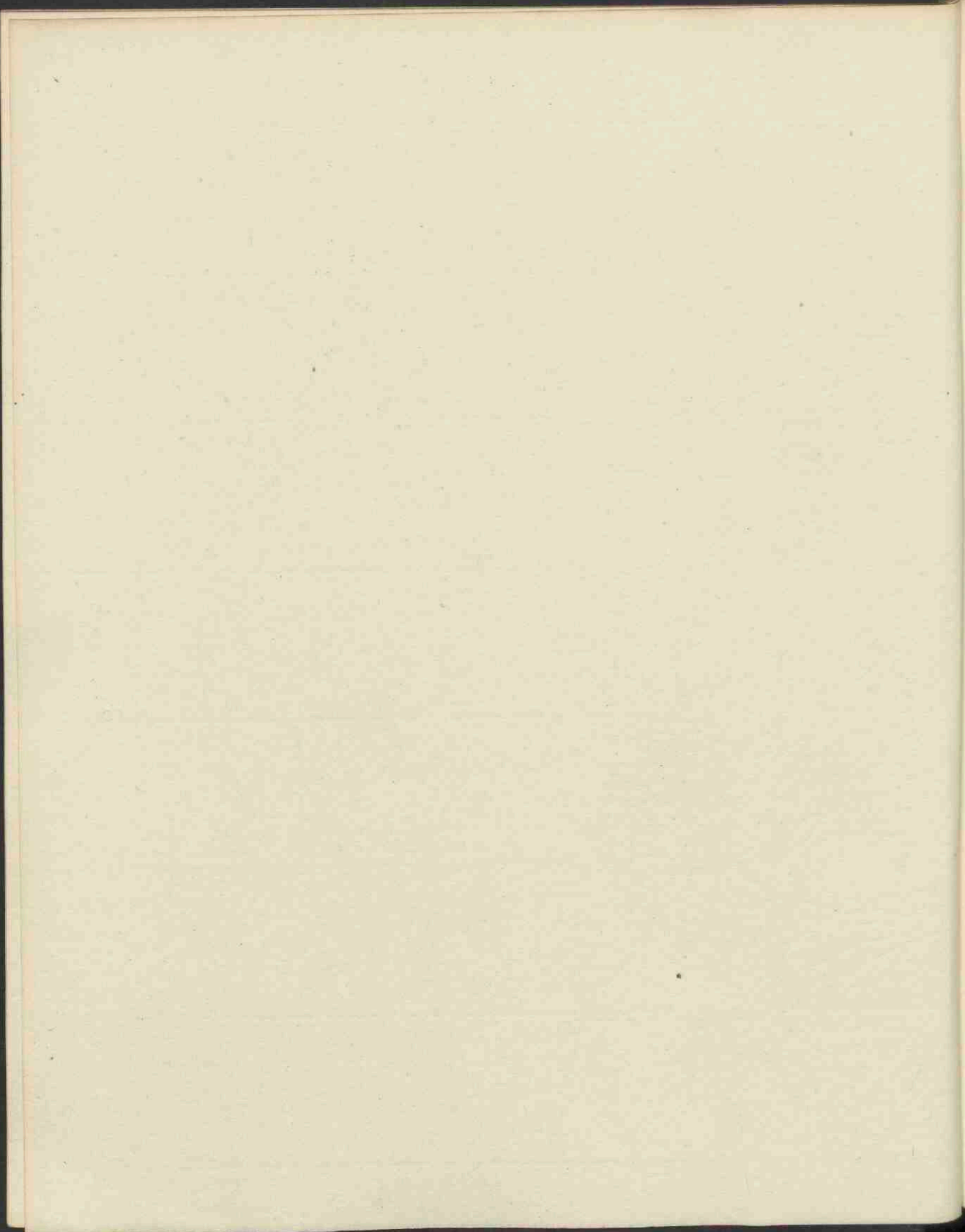

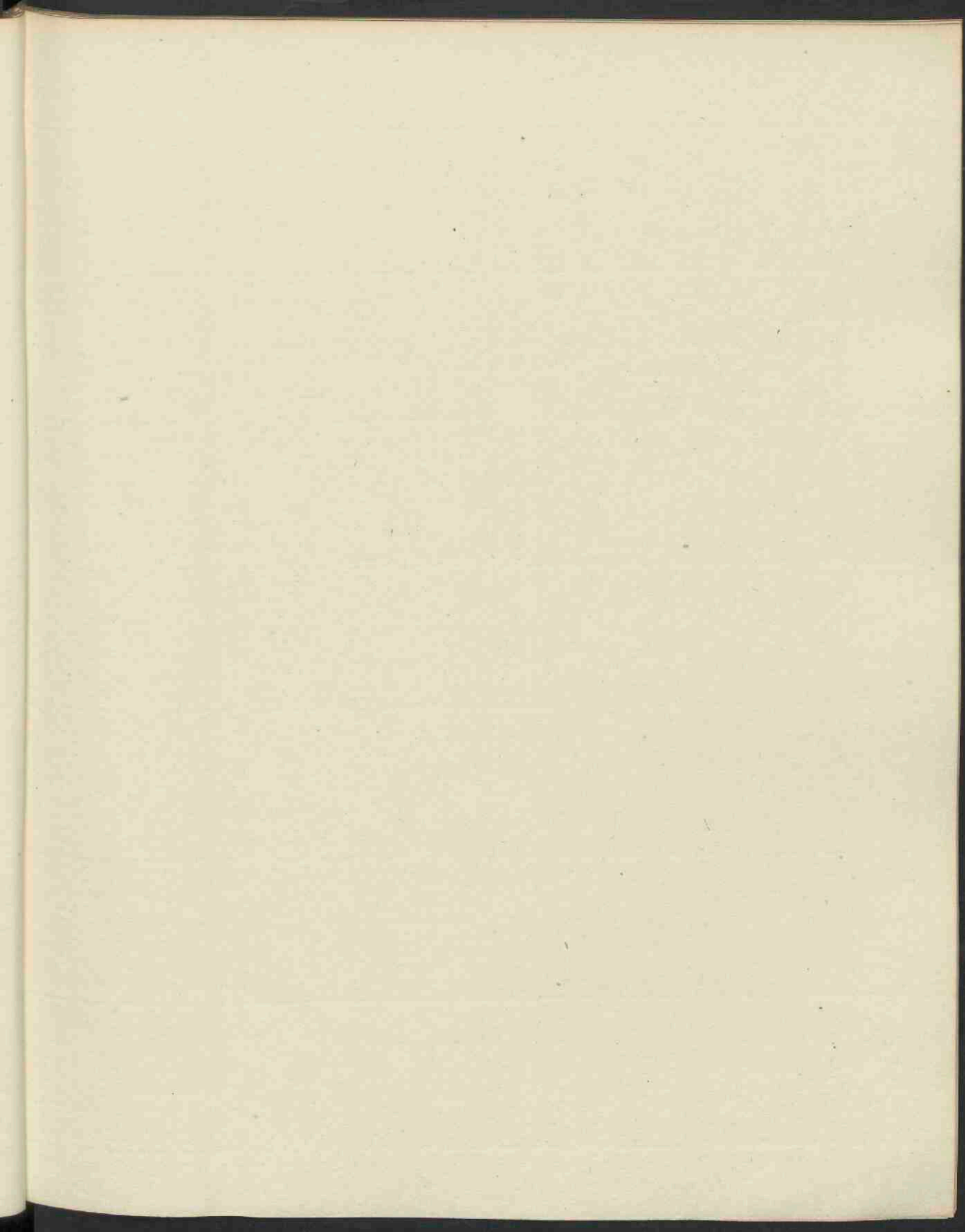

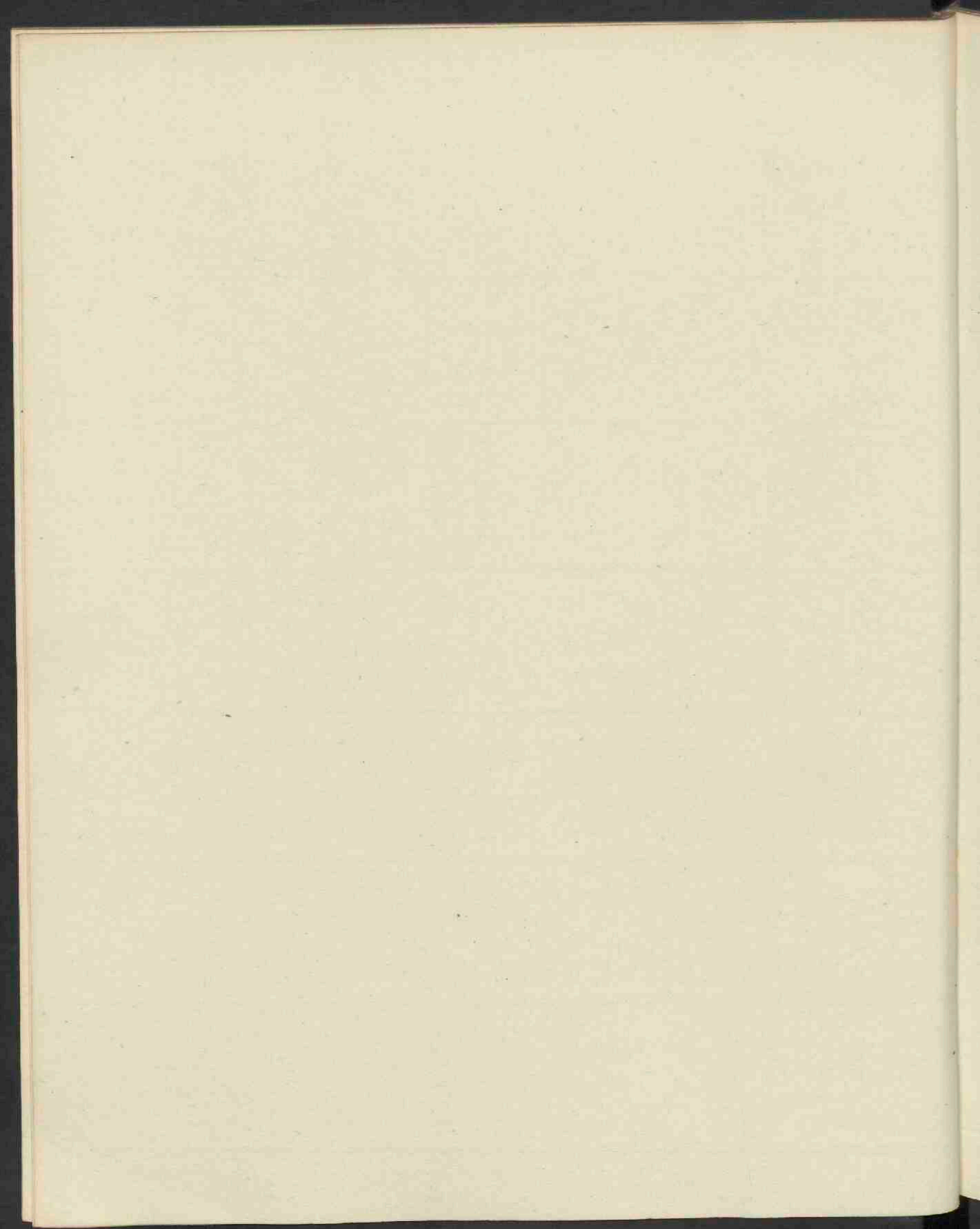

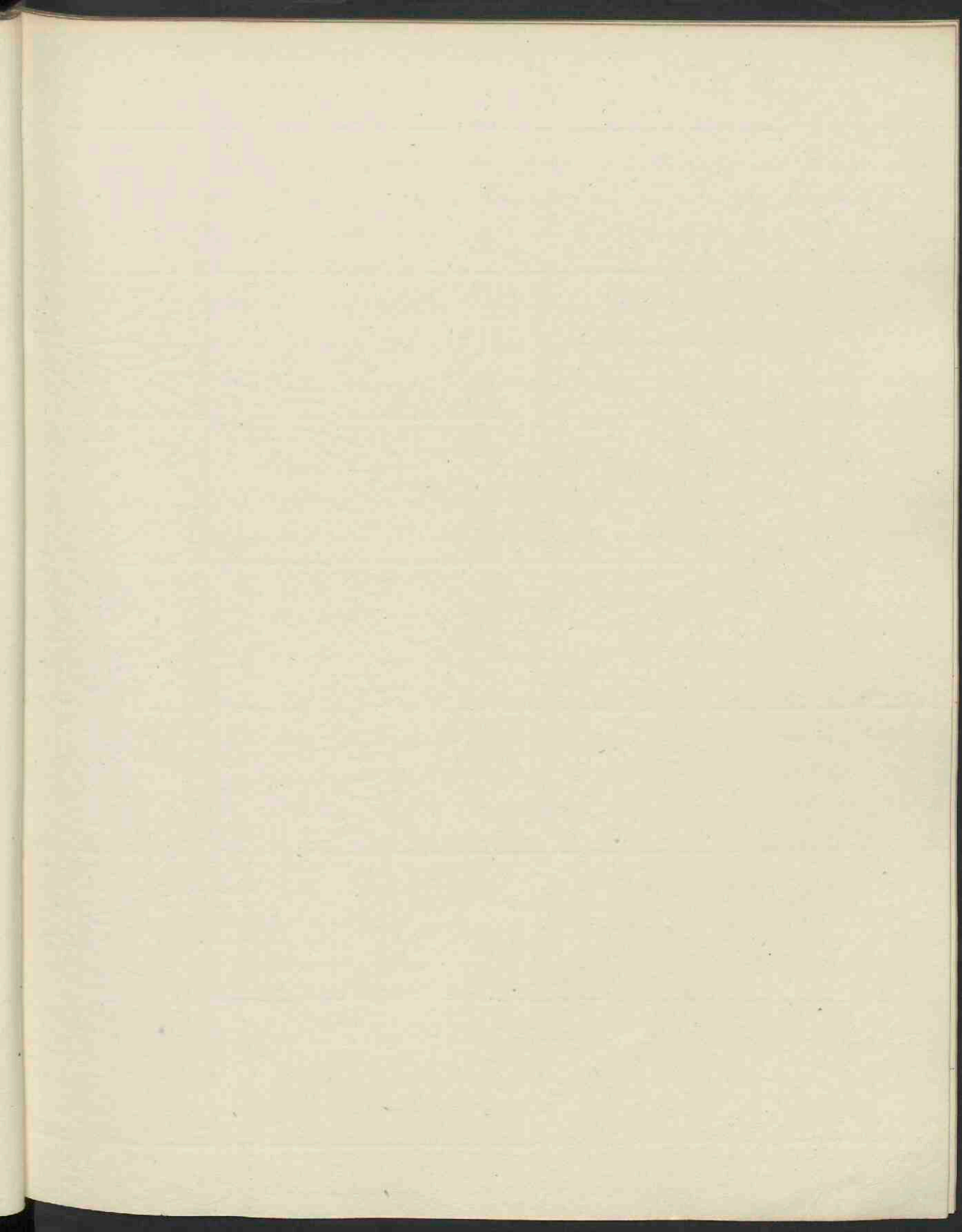

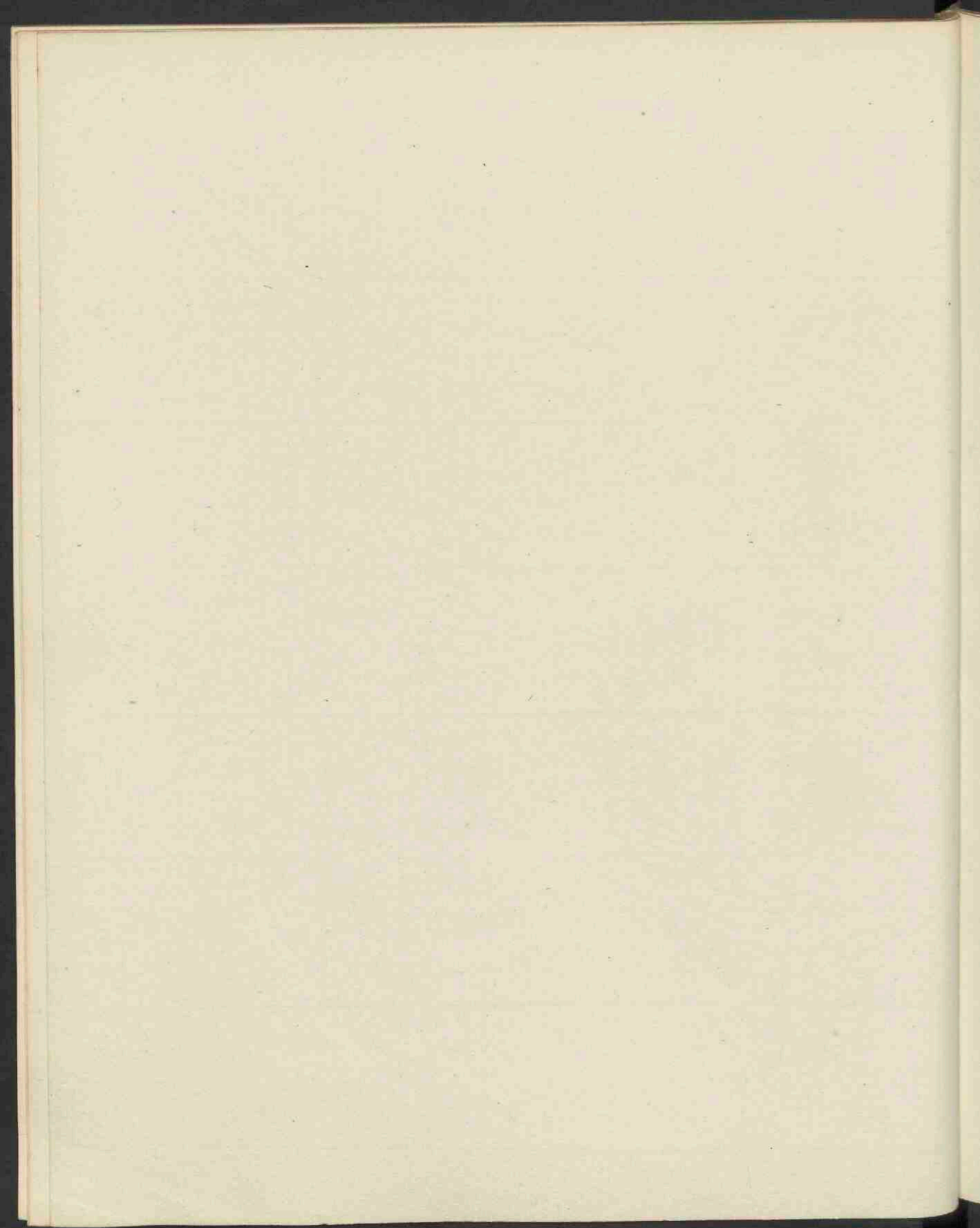

Zondag 16 Septemb. Daraan smoggen te 6 ure vertrokken
wij Glarus naar een berg, die ons naar Brunnen brengen
kon. Wy reden nu den ons grootendeels bekende weg door
het Lintthal naar het Meer van Zurich, dan het eind van
het dal zagen wy op de hoogte de ruïne van het kasteel "Wind",
eek, dat in de historie van dit land voorkomt. Wians het kas-
teel van Nafes, gestaan heeft is een Capucienkerkwaarden ge-
bouw, dat nog in waare is. Ook is het dorp by uitruan
daring geheel door A. Katholiken bewoond.

Wy zagen op deraan weg nog veel sporen van de verwoes-
tingen die het inaker naar eenige maanden heeft aangevoert.

To half 10 waren wy in het vlakke Laufen aan het Meer
van Zurich, maar wy een uur planterden en toen de lange
weg onderaan van dit Meer tot dat der Vieskantons
van Pfäfersen stye de weg zeer steil, maar door
ih zeldenheid had meer dan twee uren tenaast te gaan.
De kampflek op het Meer van Zurich en het geheele
land was zeer schoon. Op de hoogte Maden twee
posthuizen, Schändellige en Biberbrunn. In het land
the Zwammen wy te 2 ure en hebben er middag. Men
is hier naby de Lühl en aan de Biberkalt. Een ry
weg ruert van hier naar Eensiedeln. De weg, die niet
kanal over deze hoogte gebouwd is heeft door de wulken
breuk veel geleden, zoo dat men daar niet eenige hui-
naring paffenot. Men was bang dien eenigen te ver-
lossen. Het was hier zeer hard ten gevolge van de hoogte.
Wy konden byna niets bekomen; de herberg is afgelegen
en de postwaker komt er in den nacht voorby. De vrouwen
in de herberg bekeerde zich en ons.

To drie uren reden wy verder en te 4 bereikten wy het
hoogste punt. By het afklimmen hadden wy het groot

x mit Lasi.

gedeeft van het Kantou Schuytje voor ons en melde wa-
gen. My het meer den Vier Kantons. My kwam door het
dorp Rothenthorum naby het Hagveld van Moorgarden.
Het viel in het auge dat in dit Kantou zoo algemeen ge-
deelt wordt, niet omdat er de armoede zoo groot is,
maar omdat het veel er van gevonden is en vandaar aan
in veridit. Schuytje ligt in een groote zacht gevogende
vlakte met vele woningen tofcher gebouwen en graven
den bideke. De avond was zeer tekun, de bergen was-
den door de avondson betchonen, en haanse niet geheel
ry van welke, beandert zyn een nekeren tehouwspel.
Het was vallen van den avond krasamen my in Bru-
ren, waar my vriendelyk antwanger en mededelmaty
gelyk vast werden. Het was val en a. a. was er een
Italiaansche familie^x, die hier eenige wecken hadden
dangebrogt. In Achuan een kamet naart de
zaal, en juist toen ik my ten noot wilde beveren, be-
gan levendige muziek van piano, fluit en Deruyf.
Er was niet anders op dan op te blyven niet tegenstaen
de myne narmandheid, want van slapen viel niet
te denken. In kante de muziek niet af, maar ik
had zo kort ditmaat liever willen niffen.

Avond. 17 Sept. Herlyk weder, waaraan wy zo
konik maaken om Teelberg te bezaken. Dit ligt
juist tegenover Bonnau. Een schuytje brage ons
naar de kanten Treib waar een herberg aan het water
staat. Van daar klo mmen wy langs een ryf styp
pad, doch heelal door bosth, in ruim een uur, naar
de herberg Sonnenburg die boven op de ruyt gebouwd
is, en ongeveer 50 gaasen verakken kan. In den zomer
is het gewoonlyk veel bezocht en niet zelden ontbrekt
het aan plaats. Nu was de tyd newly, en dars. mer.

x naar 800 inwoners

By het opklimmen zagen wy den Uvi Roshotok in de
achter den Linsen-pas, die naar Engilburg naart.

gen was de laatste familie, die hier verblyf zohouden had,
verstrooken. Het huns was niet en kaniel ons goed,
wy behuamen een goed middagmaal. Men heeft hier
de in Zwitserland zoo gebruikelijke „Mulkentour.“ Men
heeft ons dit verblyf zeer goeënd. De hoogte is nu
2200 met boven de zee, ongeveer 900 boven het Meer
der vier Kantons. Seelishof is eens uitgestrekte
gemeente^x verspreid over eens ongelijke vlakke mee
zoo goede weide bedekt, geseeltelghe met bosch. En
zoo twee kerken, de eens een Bedevaorts-Kapel, met
een wonderbaarig ikaria-beeld, omringt van een groot
aantal es rotes, die de knaacht en ras. beuzelen.
Dit geest wintgerend verkeer aan een paar geertelghe
kan en aan enige hebergen. Men is hier in het kanton
Uri. De huizen hebben een goed vastkomen, de in
woning hebben hun bestaan van het zee:

Wy maakten eens groote wandeling. Een der hoog-
ste punten in den omtrek is het „Könzeli.“ Men
overzielt en een groot deel van het Meer, met Luz-
Zaw, Schwytz, Brunnen; - de vooenaamde Luzi Sta-
low; - daar boven de Mythen; - de Muota, die uit
het dal komt, naar links van Brunnen in het Meer;
thans de andere zyde ziet men Flüelen, en de Ruis
die van den Gotthard komt, doch als een kanaal inge-
tloten in het Meer naar. De Bristenstock, de Wind-
gellen; - enz. Wy overzagen hier ook Seelishof zelf
de Spitz is met bosch bedekt, en aan de helling is een
eens veel bosch. Een klein Meer op deze hoogte heeft
een groot Sisaad in het landschap; het ligt geheel
verfcholed. Wy hebben onze wandeling voortgezet
tot het klein kasteeltje Beroldenpen, dat thans een

x Seminar Director in Rathhausen.

baarenwoning is, waarbij wij ons kapel in waanen is.
Zoo men ons reide, behoorde het aan een Italiaan,
Leke familie. Onze inwendig waerde ons heel daar
het kerk, waarin men de schoonste beelden ontmoet. Zoo men
ons reide behoorde het aan de geueent.

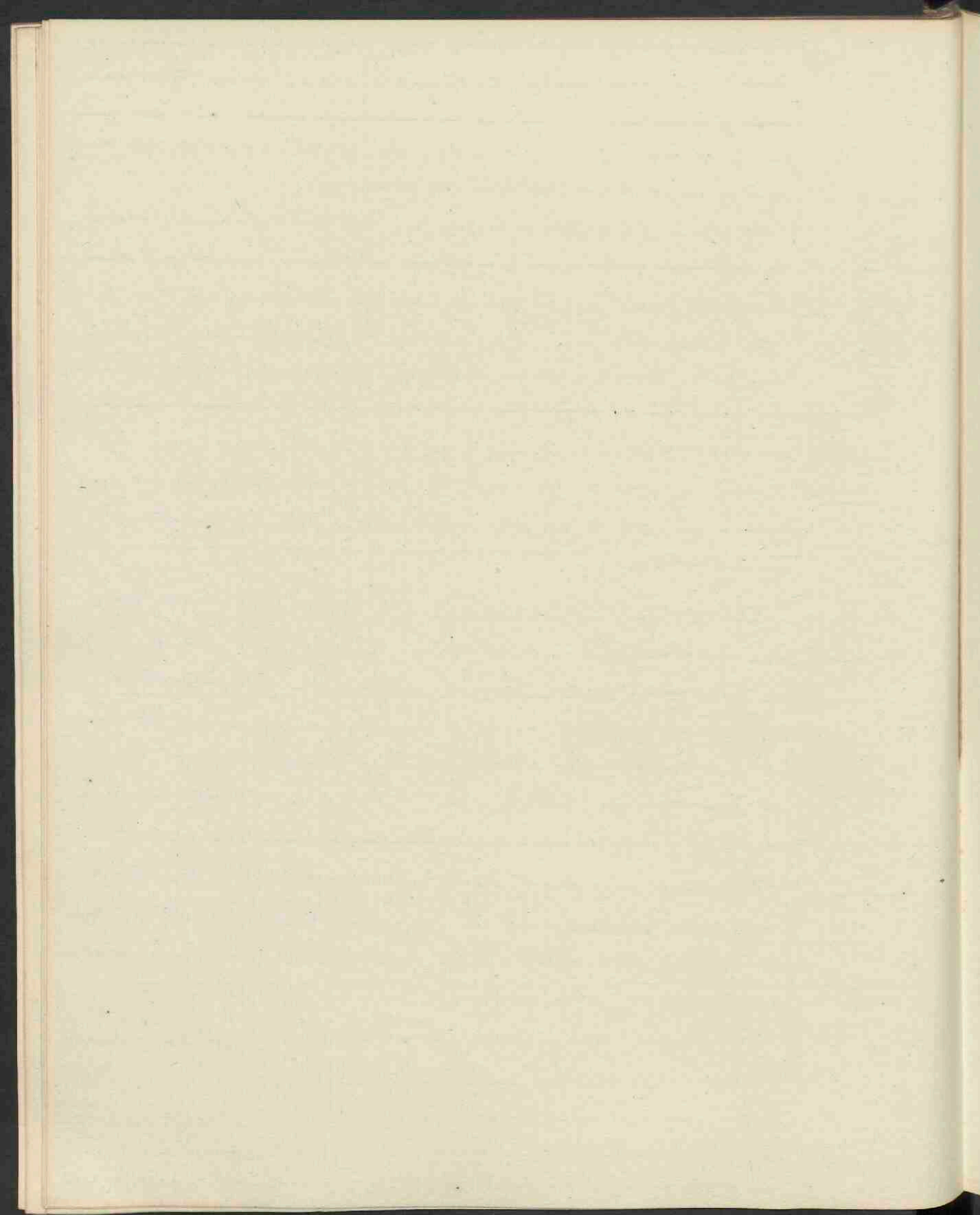
Wij naemen het heer vader over by het schoonste uader;
de onderpauze van verlichte de toppen der Alpen, by van,
den de Alpen, den Frakwalp, en den Bristenstock.

Het bleek ons, dat wij in het land waanen dat de geestelike,
heid van Rome wij als het zeer bekend. Twee priesters,
kwamen in de kerk, die wij naar ons gekoemt hadden,
planten zich naast ons, vander ons te groeten of een
woord tot ons te spreken. Nu verlangde niet in ons om,
naam gesprek te groeten en het dat die kerkmaedige
mannen begaan.

Dingsdag 18 Septemb. Ik begaf mij dezen maer,
ger met de stoomboot naar Lucern, met het doel om
de verpadering der „Gemeinnützliche Gesellschaft“ by
te wonen. Myne vrouw en Maria bleuen in Brunnen.
In het „Schweizer Hof“ vond ik goede herberg. Aan
de post waanen bieren van F. Beck en Croeywanger,
die mij goede tyding uit Holland bezagten.

Ik purgde den heer Duld^x, voorzitter der G. Gesell.
schaft te vinden, doch die woonde buiten de stad. De
secretaris, dien ik ontmoet, beloofde mij daadelyk, dat ik
eene uitnodiging bekomen soude.

Aan tafel, te een uure, vond ik niemand om mede te
spreken. Ik maekte eene groote verwandeling om my Lu.
cern weder te herkennen. Er was, zoo my taetschen, veel
wij verandert; alleen trof my dat in de voorsteden was
veel goede en schoone huizen waanen, die uitbreiding van

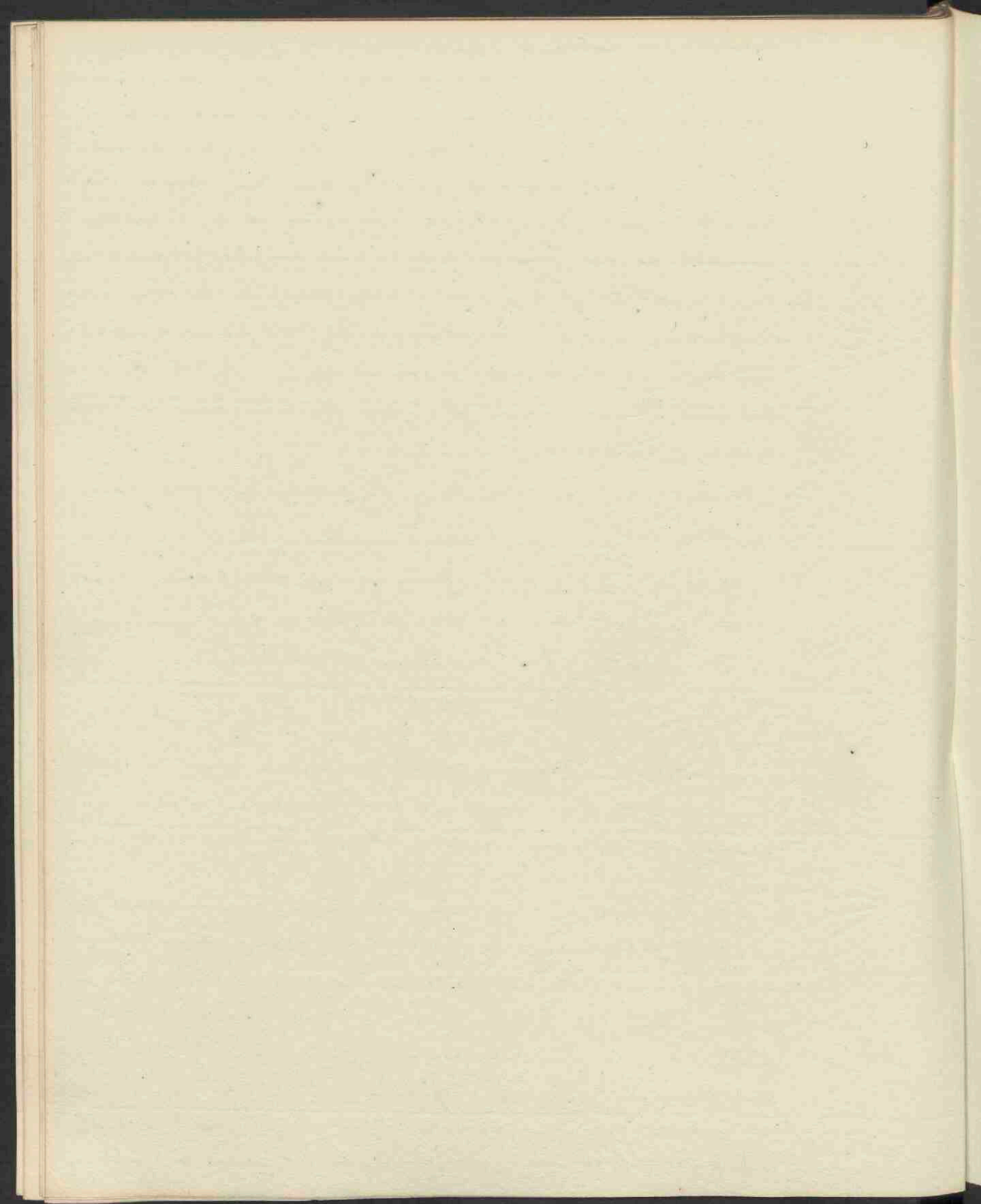
bevechtting en welvaart aanduiders. De legging is nu schouwen,
dat men steeds met nieuw gezinsgenooten deze stad bevocht.

De ginf was in het foyer van den Schouwburg, waar
de leden der Gen. Ges. ontvingen werden. De president
was daar niet; doch ik wendde er den heer Beyer Ober-
gerichts-president in Lucern, met wien ik in Engelberg
gemeent bew, en die de kamers zeer vriendelyk waarnemen
de; - ook Dr Maag uit Lichtensteig in het Kantoon
St Gallen, die ik op de stammbuch had aangevraagd en
met wien ik reeds veel gepraat had. In den busken
keel van Kaiser vond ik enkele stukken over de "Zwit-
serische rymerheid".

Verspreidde ik thans thee, en bleef nog lang lozen
en schryven.

Woensd. 19 Sept. Bereen, marpen te 8 ure vonden
ik de opening by van de "Schweizerische Gemeinnützige
Gesellschaft" by. Men vergaderde in de "Zaal van der Groo-
ten Raad in het Regeringsgebouw. Deze zaal is ruim
en goed ingericht, doch men sprekend en hoort en niet ge-
makelyk. Vervolgens werd door een koor het taal-
koren-lied in Zwitsersch Duitsch gezongen, dat in het
programma gedrukt is. Er waren nu 100 leden aan-
wezig.

Deze maatschappij heeft veel overeenkomst met de onze; het
nu van het algemeen. Zy is taal later opgericht door Vesten en
andere yverige mannen, die bevocht en welvaart wilden be-
vorderen, maar afkeer waren van onverschillen. Zy heeft drie
onderwerpen van hare werkzaamheid aangemerkt: Volksbelyden,
Gewaarfleijt, Armenzorg. Zy heeft leden in alle kantons, doch
haar getal en haar yver is zeer ongelijk; in sommige kantons was
men die leden byzonderlyk wettelingen, en geven zy ook verslagen

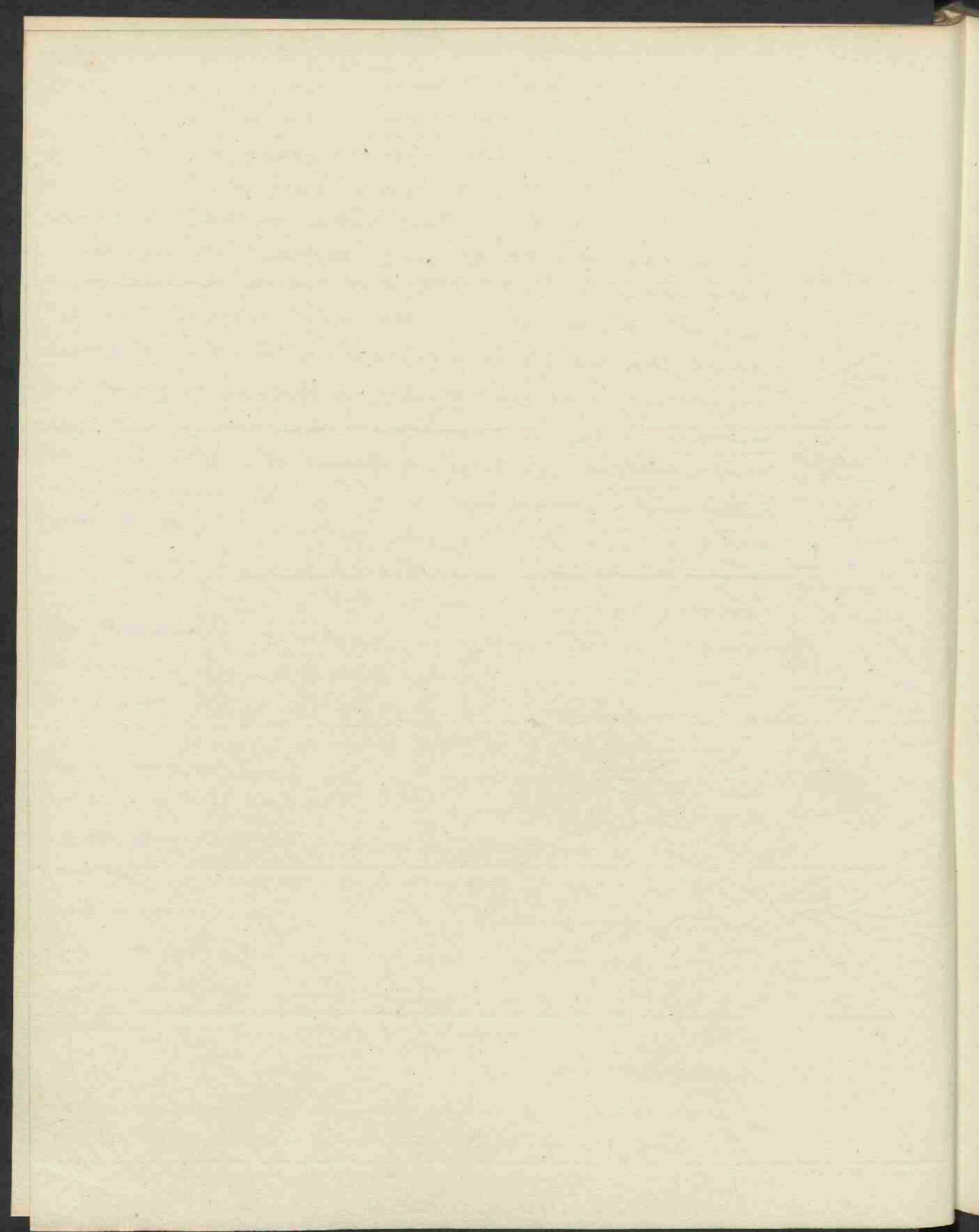

in het licht. De politieke schokken van 1830 hadden deze Staat
zich open op den achtergrond daar trecken, omdat by mededeling van
politieke benoeming twee klynen en eenen min met aan de
voornaamste Conservatieve kanten aansluitten. De naam
van 1834 toen deze overtuigingen, gevolgen van welke
Frank, zoo veel verzoent werd, hebben den gne van de
meemintige Geselschaps weder openstelt. Zy heeft ten
later gepoofd middelen te berekenen om den toestand van het
volk te verbeteren. Zy heeft slaat door vodelyken invloed,
dat die geefs hant juist groot geest, en, zoo men my geest
heeft, is reeds veel geest, tal stand geest, slaat door tal
te behandeld en aankomelen werd door deze Staatshoofdy.
Zy is in die opzigt geheel in overeenstemming met de rege,
alchymische instellingen: zoo dra men de overtuiging hant
daar doorbrengen dat iets nuttig is, zoo komt het los stand,
Zonder tegenkanting van willakom by een roest of van
eigenbelang van bevoorrechte Standen.

De algemeene vergaderingen worden in de verschillende
kantons gehouden, niet volgens vaste opvolging, maar wel,
zoo het besluit dat jaarlyke genomen wordt. Vraag had
zy alle twee jaren plaats, thans jaarlyke.

De voorzitter herinnerte dat in Leiden de vergadering niet
gehouden was, in vrees, sedert 1823, en met eenige troef
kende vrouwen merkte by op het veel, dat toen nog als in
de wate gemerkt werd, nu verkrepen was. Zy namde ook
de mannen, die toen met jeugtige kracht naar verbetering
streden en sedert gestorven waren, maar ook eenige die nog aan
wezig waren niet meer als jongelingen maar als "oude yande"
voor derzelfde zaak stuygende. Onder deze, duidde by op Casimir
Piffier, die toegenwoordig was.

Een der eerste ondernemingen was dat der Banken, waaraan
de heer Rathsfchreide Lingg een Verlof uitbraaf. Dit was zeer
onlastig, meer dan van de vergadering geschiedt was. Het te
watte veel statutenlike byzondereheden, die gedrukt van belang

zullen zijn. Enkele punten het is reeds opgetoond.

In 1833 werd de eerste bank in Bern opgericht; zij was tot 1850 geheim omtrent hare operatiën. In 1844 is die van Basel opgericht, met een klein kapitaal, uitsluitend als girobank voor de handelaars van de stad. In 1847 werd zij reeds uitgebreid en gevestigd. In Genève werd de bank in 1846 opgericht, in de plaats der Cour des Vins en de andere penantiënrichting was. In Glarus is een bank opgericht in 1852.

By den aandrang van 1854 waren er reeds 14 banken, en sedert zijn er nu 5 bygekomen, zoo dat er nu 19 zijn. Zij hebben reeds meer dan 25 milliaans francs kapitaal. In allen zijn de aandeelhouders niet verder aansprakelyk dan tot het belang hunner actiën.

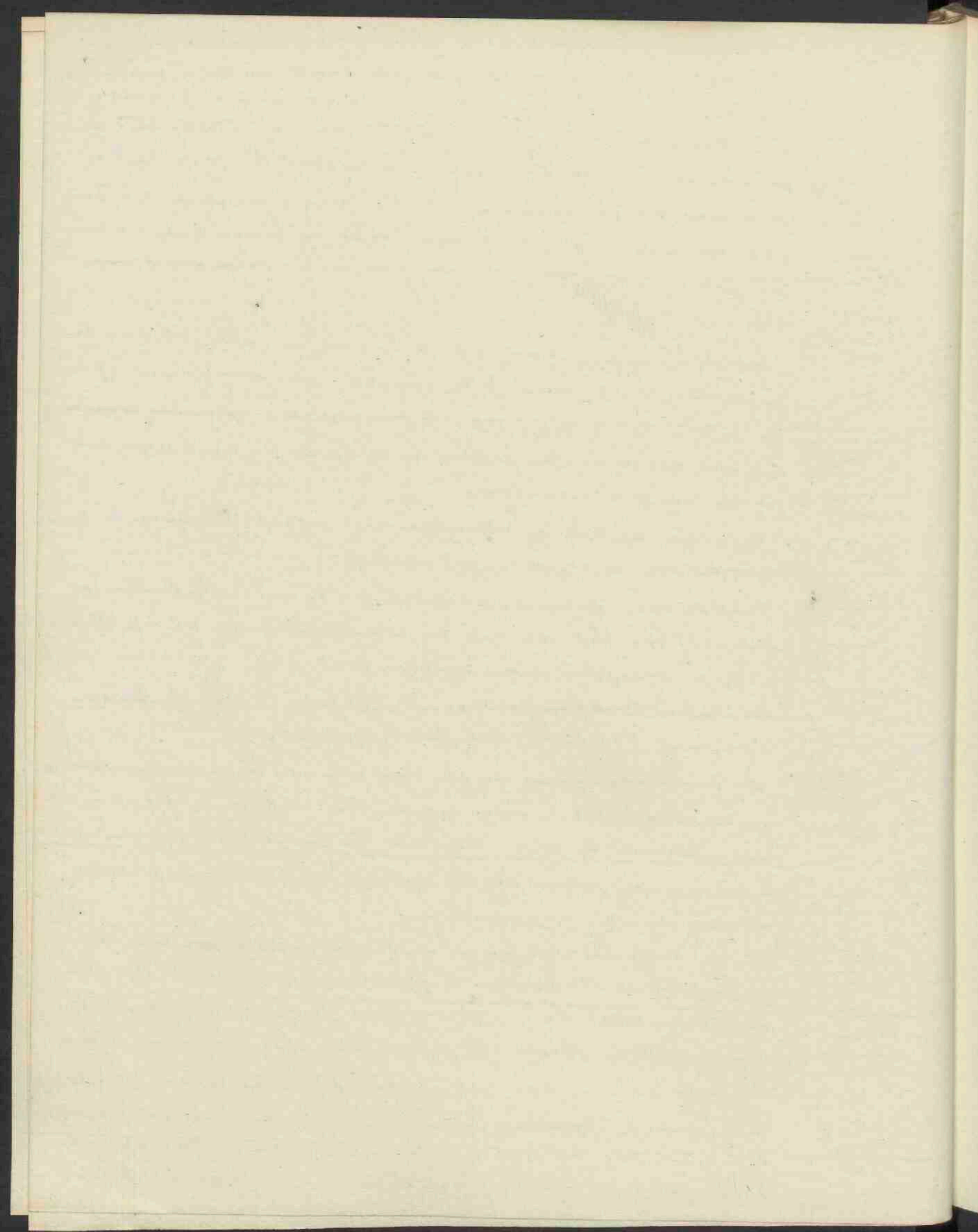
Nels zijn legalyk hypothecbanken, enkele uitsluitend hypotheekbanken zijn ook opgekomen.

Wisselbanken, banques populaires (by ons kassabanken ge. naamd) zijn nog nergens tot stand gekomen dan te Bille, en daar slaagt zij aanvankelyk goed.

De hypothecbanken zijn in Basel-land, in Genève, Fribourg, Thurgau, enz. goed geslaagd.

De circulatiebanken hebben veel gemak van de nyperden opgeleerd door het aannemen van wissels en het geven van wisselschotten. Zij geven nu niet het grante gemak van papiercirculatie, door dat de briefjes niet wederzigt by de banken worden aangenomen.

In de korte besaardeloping werd reeds juist opgemerkt, dat het ondernemen der banken in het algemeen, met de gewoone wagen omtrent haar nut en hare geraden, niet geschikt was voor deze Staatshappy; dat het niet wenschelyk te ingewikkeld was, en dat het ook de tijdelijkheid van de Ee. meenotrige Gesellen met behaefde. Het was later het aan de mannen van het vak over te laten. Zelfs de hypothecbanken konde men op deze wyse beschouwen. Door de hulp,

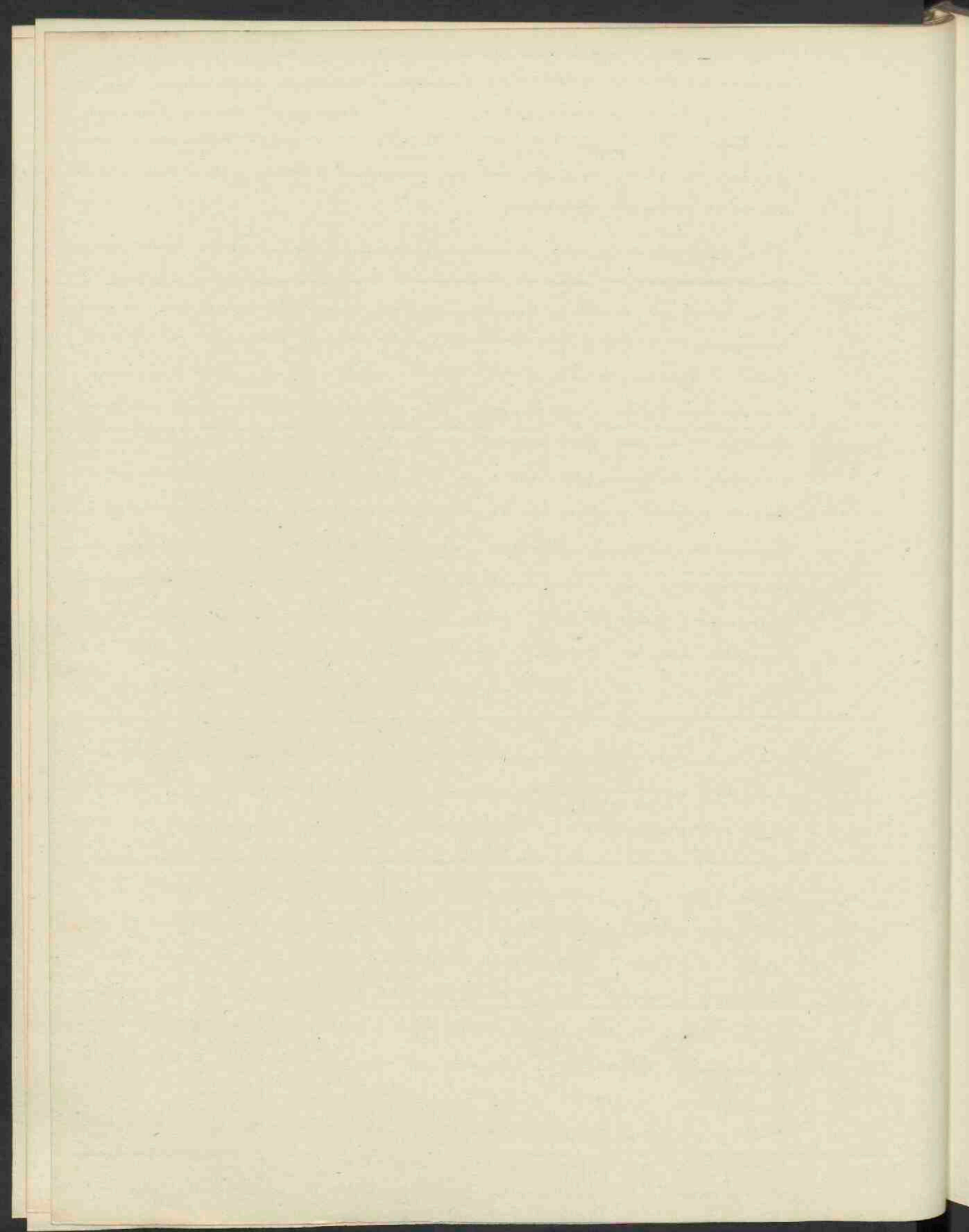

banken, verkiender. Voor de belangstelling; konst zy voor de min-
gepaste een middel van uitvaart kunnen opletten en tot nog
toe zoo weinig geslaagd zyn. Toen med sprak hierover
de heer Speer, predikant in Zwitser. Men besloot in dien
geest, de Volksbanken als een onderneming van, grandis onder,
derrank van te houden.

Naar onderneming der scholen gaf aanleiding tot belangvolle
besluitingen. Men behandelde nu eerst de armen scholen.
Eene school voor vernederlandsche kinderen is door de be-
maatschapping van de „Godevrienden” tot stand gebracht te Bâle,
Zwits. Zy valde als intotekend; doch en werden. Tussch de
zwaren tegen ingeslacht. Men vond het onduidelijk door
tegelijk met de hervormde ook katholieke kinderen, op te
nemen; hetgeen, behalve de nuttelijkheid der opleiding door
het te groote getal en de beperktheid der middelen niet was
kunnen geschieden. Zy neemt ook geen jeugdige mis-
dadigers op, die nu niet zelden by oude misdadigers op-
geleeten worden. Men kwam na lange en scherpe ver-
drachten tot het besluit, dat er dringende behoefte was aan
eene tussche school, bestemd voor katholieke kinderen, en
het was, byzonder hervormde predikanten, die er op oordeel-
gave dat het pligt was dat uit alle kantons de middelen
daartoe werden byeengebracht. Eindelijk werd aan een con-
missie uit de twee kerkgenooten verzoeken opgedragen, om over
verwoyd alle middelen aan te brengen, ten einde die tussche
school spoedig tot stand te brengen.

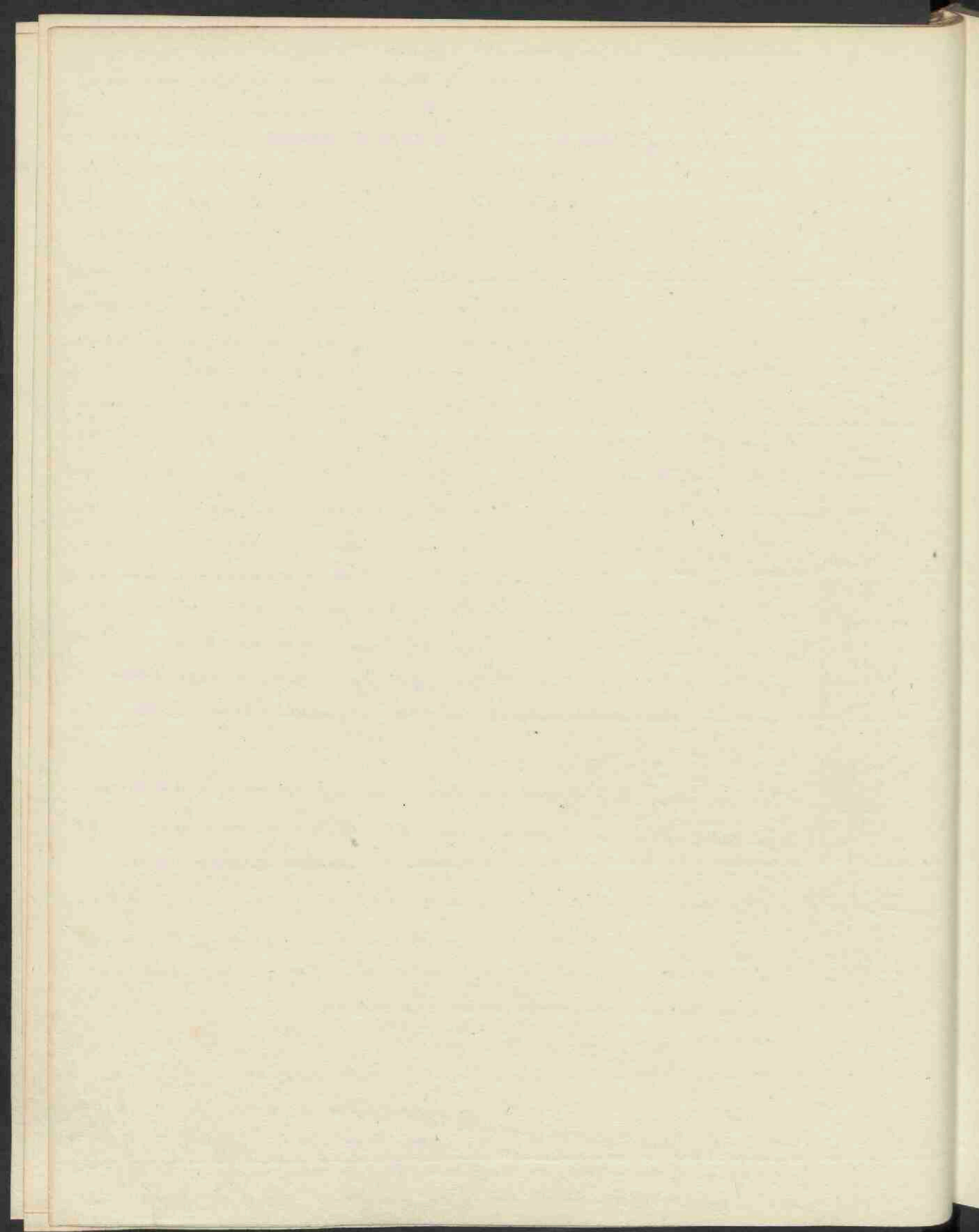
De jeugdige misdadigers, overal een men behielden niet in
dese scholen; het is een pligt naar den staat geen pri-
vate maatschapping, maatregelen in hun belang te nemen.
Men besloot dus zich over dit onderwerp aan de regering
te wenden om haar het gewigt der zaak onder het oog te bre-
ngen.

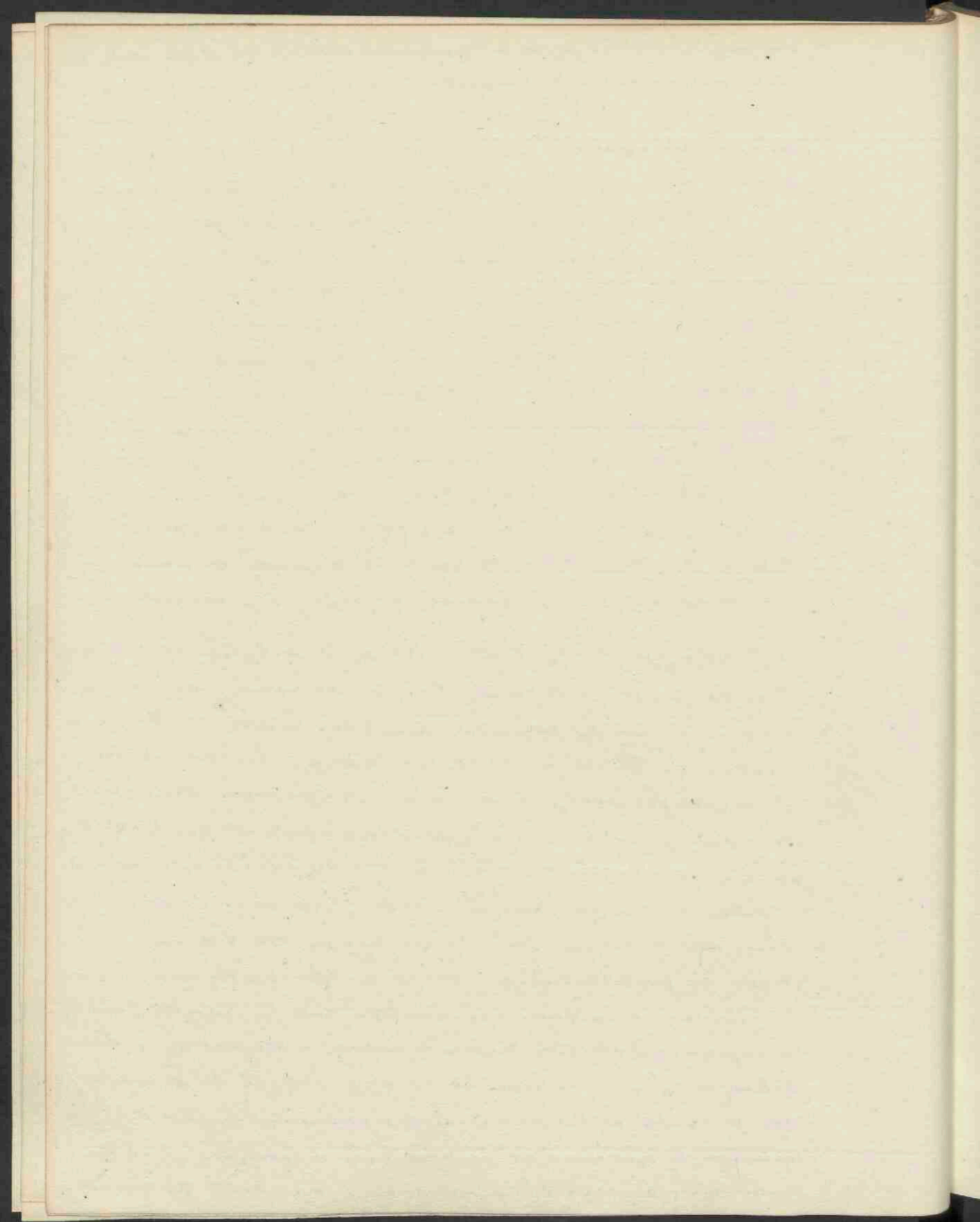
De vraag werd ook behandeld of byzondere scholen
moesten worden opgericht tot opleiding van onderwysers
voor armen scholen der verschillende goddientelike be-

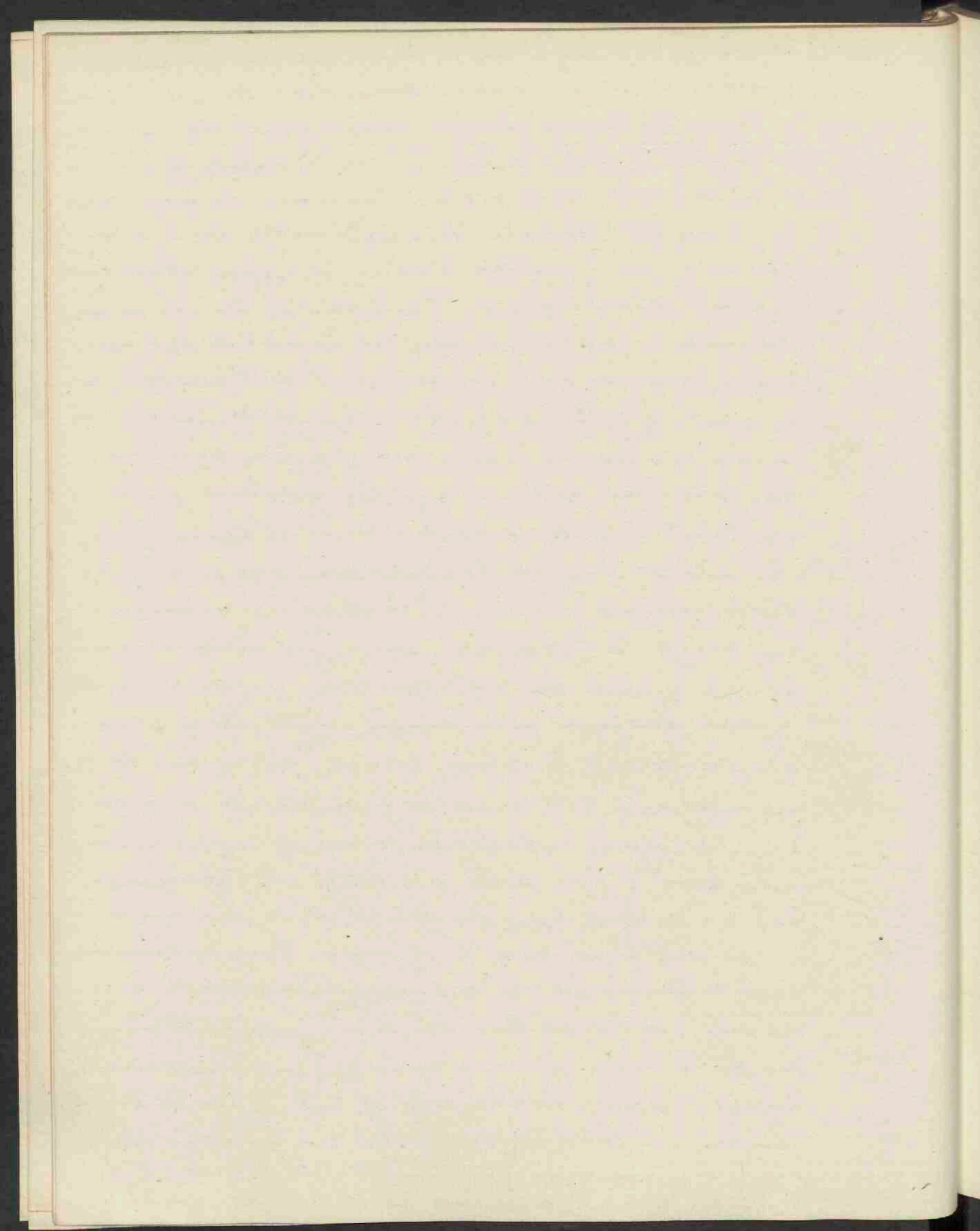
lydeniszaam. De uitlokende Caspar Zeleneger heeft zich aan-
tehaal naar armensmeester te Guntamma opgericht, ook veel
katholiken. Dit onderwerp werd vooral met veel klau-
heid behandeld door den heer Kallen, Seminar-Bezoeker in
Wettingen. Hy betoogde dat het beter was de school over-
nemen van de kinderen der twee Belydenissen of te zamen
nemen, dewyl dan de beginselen en de vormen naar elk in de so-
kele opvoeding konden imponeeren zyn. Doch de toekomstige
onderwyzers, zoide hy, zyn reeds in hunne kerkleer onderwij-
en in hunne kerk opgevoerd; maar hen is het beter te zien
als onderwijzers opgesteld te worden; zy worden dan door vrien-
delijgezemaakte van hunne Belydenis, evenmin als in den om-
gang der Hoofscholary; maar zy leeren die van andere
Belydenis verdragen en verstaan en dat is veel eerder nut-
tig. Hy werd gescheiden werd zonder tegenspraak als dat de ver-
gadering aangenomen. Er raamen veel Katholische geestelijken
aanwenzig en Lueson is zeer aan de kerk gebocht. Toen ik la-
ter myne verandering te kennen gaf over die groote ver-
draagzaamheid, zielden my strenge Katholiken: in Zwit-
serland is men algemeen zeer gereind, ook de geestelijken,
het zyn uitsluitend de Jesuiten, die overvloedig draagzaamheid
haestenen.

En vervolgens werd uitproeft over de onverschiktheid
der Stoffelike middelen naar het Caspar onderwys, en de
middelen om die te verbeteren: Schoolgebouwen,
Schoolbehoefden, inkomsten der onderwijzers. Men
had veel statistische bysonderheden hiervan ver-
meld; evenwel was de Stataand van het onderwys, dat
er veel meer grondwoord werd over ons den meestelijken
toestand behoudlyk te kunnen oordeelen. Er werd van
Louvainse kantons opgegeven een inkomer van 100, van 120
als minimum en van Luich van 550 met een maximum
van 820 franct. Zulke opgaven hield men (te recht) naar te
ontekent; doch men besloot over het onderwys de zwaarte der
aard naar te draagen. Het was nu twee ure. De leses waren

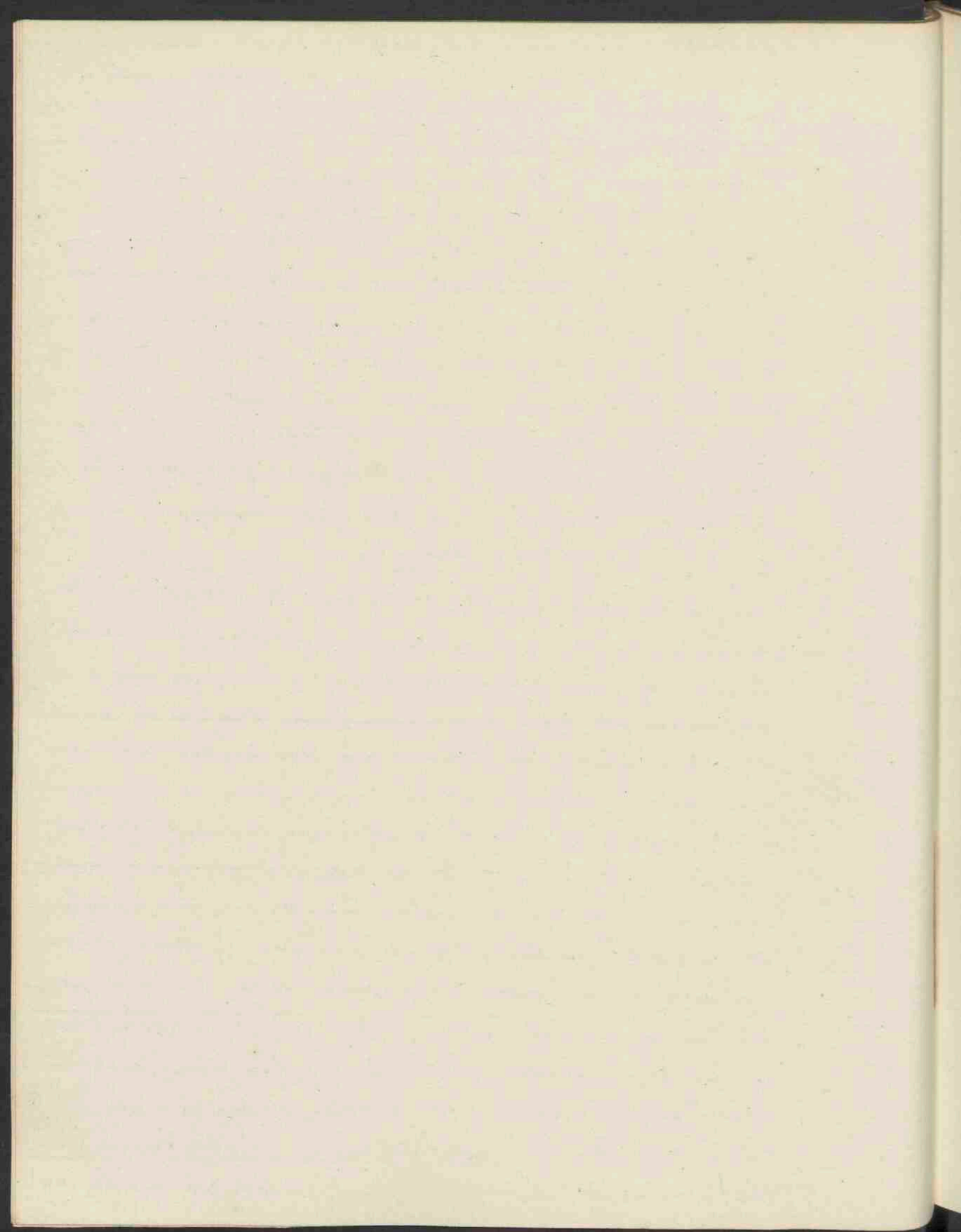

De vraag, door wie en hoe de kosten behouwe. gedragen te worden, wordt zeer grondig behandeld. Het gevoelen, dat de Staat het Lager onderwijs eneral voor niet moest dragen, wordt algemeen bevestigd. De gemeente behouwt in de eerste plaats in de kosten te voorzien, en men schijft maar hoe, dat algemeen ingevoerd moet, want in vele gemeenten reeds bestaat, dat een byzonder schoolfonds, daarrvoor bestemd blijft. In het kantoor Zwinth nemen die fondsen zeer toe, zonder dat er over de bydraagen geklaagd wordt die daarrvoor gevorderd worden; b.v. een getrouwe by het uittrekken van elk kind; - een inkoop van elk die zich in een gemeente vestigt en daarrvoor deel behouwt aan het bestaande fonds. Men moet zich streng houden aan het beginsel dat minstens iets van het kapitaal van dat fonds mag besteed worden. Maar de reuker niet passieband zijn voor de behoeften, maar dan in de eerste plaats door de gemeente voorzien worden. Doch ook de ouders behouwen by te dragen, want het is zeer in hun belang dat de school bestaat, die een deel der opvoeding overneemt, welke de families niet gene kan. De belangstelling neemt ook af als het onderwijs niet kost. De Staat moet niet ook laten galagen zijn aan de bekostiging der school; doch meer om te weten dat de gemeente en de ouders niet nalaten hun plicht te volbragen, en te helpen maar dera te hand schieten. De Staat kan b.v. onderhouden oind meene scholen te bouwen; - ook waar gemeenten zeer arm zijn, het onderwijs lang naar verluidt is, enz. Kan de school meester, maar de middelen schaarsch zijn, een beroep uitaa, konen? Zoo ja welk? In het geval dat by landbouw dnyen, zijn er ambtsverrippingen, die hand kunnen worden op..

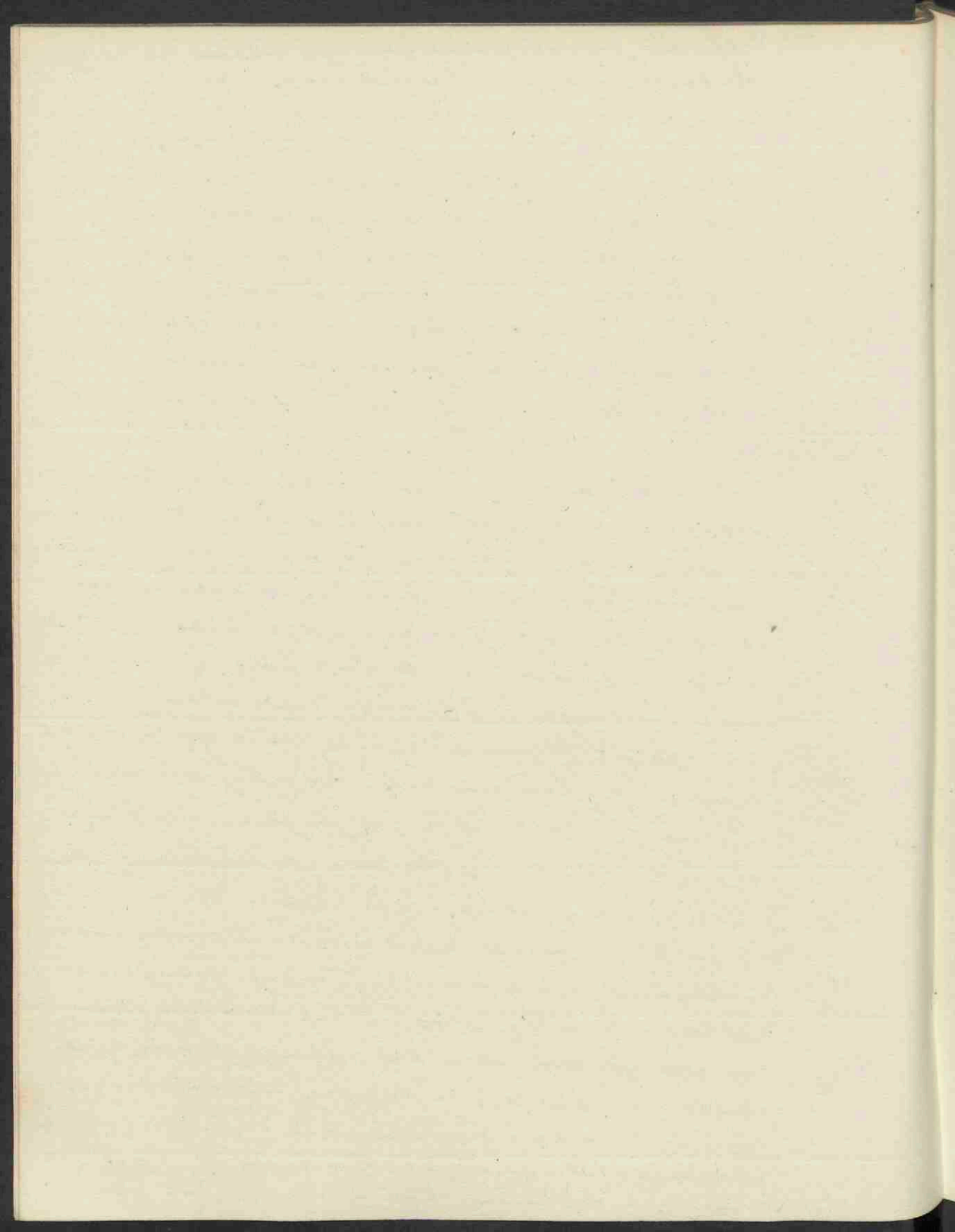
georganiseerd? Deze en dergelyke vragen werden met veel
vaankennis behandeld. De Hr Keller vaarde, als
een voorbeeld van groote belangstelling in het onderwijs,
van een Schoulnmeester aan, dat Johann Jacob Wüest,
onderwyzer in het dorp Birschwand, kanton Argau,
toen hy 50 jaren zyn ambt had waargenomen, aan
waukelijk voor 100, later voor 180 frankes jaars,
medde, aan de gemeente een kapitaal aanbood, dat
uit die jaarmedde was opgehoepen, welke hy gedwen-
de al dien tyd ter zyde geleefd had en met de pen-
testemend had om een nieuw schoupebauw te laten
optrekken. Die school is merkelyk uit dat kapi-
taal daarpostaed, en is een blyvend gedenksceken van
den braven meester, wient stoffelyk overblyfsel naast
dat van Pestalozzi bepranen is.

Een belangryk verslag werd door den voorzitter Dr.
la uitgebracht over het Aftimmeren. Het bevatte den
hoofdzinckhoud van mededeelingen en opmerkingen uit vers-
tehillente kantons inezanden; practisch niet minder
dan theoretisch. De slotsom was, dat het doet, waarnaar
men streven moest, de organische samenwerking was van
de reorganisatioef met de vrijwillige pogingen der leij-
dadigheid. Dit was, zende de referant, het maatschappij-
problema; doch ook naar de maatschappij het geringst-
ste; het was een socialismus om gaad te daan, dat de
groote uitkomsten belaaft; het was ook de pligt
die men moest ondernomen, indien men een gelukelike
maatschappij wilde verschaffen. Men heeft niet zoo
veel yver en volharding onderzocht, welke de rechten der
burgeren zyn. Dit kan men nu veelip rusten laten. Alle
rechten en vryheden, waerop men aanspraak maken kan,

hebben de Zwitseri vernooten; 'ny bekoren nu al hun
aandacht ^{te} wijzen aan het onderricht naar hunne plig-
ten. By de groote ongelijkmoedigheid en de afwe-
zigheid van zamenhang der byzondere liefdadigheid,
oordeelde hy, dat de aanvang van organisatie van
eenkenooping behoort gemaakt te worden door
de staatsbemeyning, en dat deze moet uitgaan
van het beginsel dat niemand van gebrek mag
omkomen, en dat de Staat daarvoor zorgen moet.
Een ontwerp van armenwet voor Sulewa werd
hierby overgelegd. Ik heb een afdruck daarvan te
komeu.

Over dit ontwerp spraken vooral de heeren
Lahuder, burgemeester van Luvech, en Birman, cer-
meninspector en Barce Land, die van hunne ander-
minding mededeelden. Het is my niet doentlyk veel
van het gehoorde op te teekenen; doch voor my was het
uiters merkwaardig te bemerken hoe zeer de Zwit-
serische staetanden van de onze verschilden. Van
thoof, afgunst, argwaan, tafsoeken kerkelyk en politiek
gezag was geheel geen rede. De menig was maar hoe
men elkander het best vanda verstaan om zamen-
schappelyk het dael te bereiken. De heer Birman ver-
haalde met de grootste eenvoudigheid hoe men in Ba-
rce Land in den grooten nood niet door lange onder-
zakingen den tyd verloren had, maar dadelyk bespreekt
had was voor de hand lag, en hoe dit konen vermach-
ting geslaagd was. Men had namelyk allee de kinde-
ren, die aan bedelary en lediggang waren proys gegeven,
opgenomen en door gemeenschappelyke inspanning
en opoffering voor hunne opvoeding en voor lichte
gevoerd; en vervolgens had men niet naauwkeusig

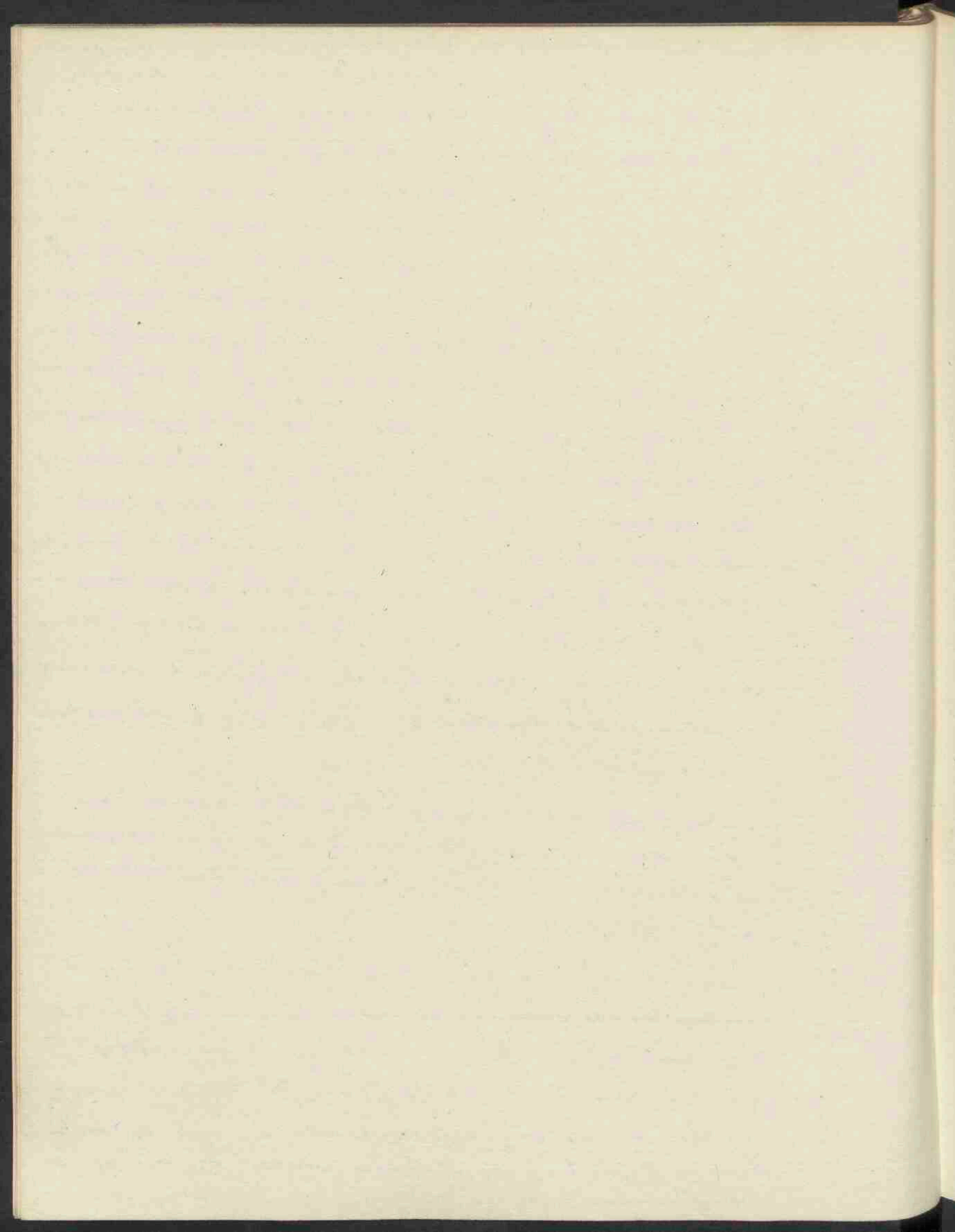

met den toestand van alle andere armen, barij ghou-
den; en nu ging men hiernaede waart. De ar-
meede was sedert aankomend afgenomen.

Eene opmerking, die my belangryk voorkwam,
was, dat men de gemeenten niet moest afrande-
nen, zoo dat ook zy die veel armen en weinig mid-
delen hebben, geheel zelfstandig in hare behoeften
machten voorzien. Men heeft grootere versoenin-
gen van geslagen en beproefd, arme gemeenten met
ryke verbonden. Wintertuur heeft de zorg van
de armste gemeenten in den outschte vrijwillig op
zich genomen. Dit voorbeeld verdient navolging.
Men stelde voor dat, even als van elke familie
onderzocht moest worden, waarom zy arm is, en
naar omstandigheden de oorzaak bestudeeren; -
zoo ook van gemeenten, die achter uit gaan, dan
andere, die voortspaad hebben, derzelvke onderzoek
en poging tot herstel moest in het werk gesteld
worden.

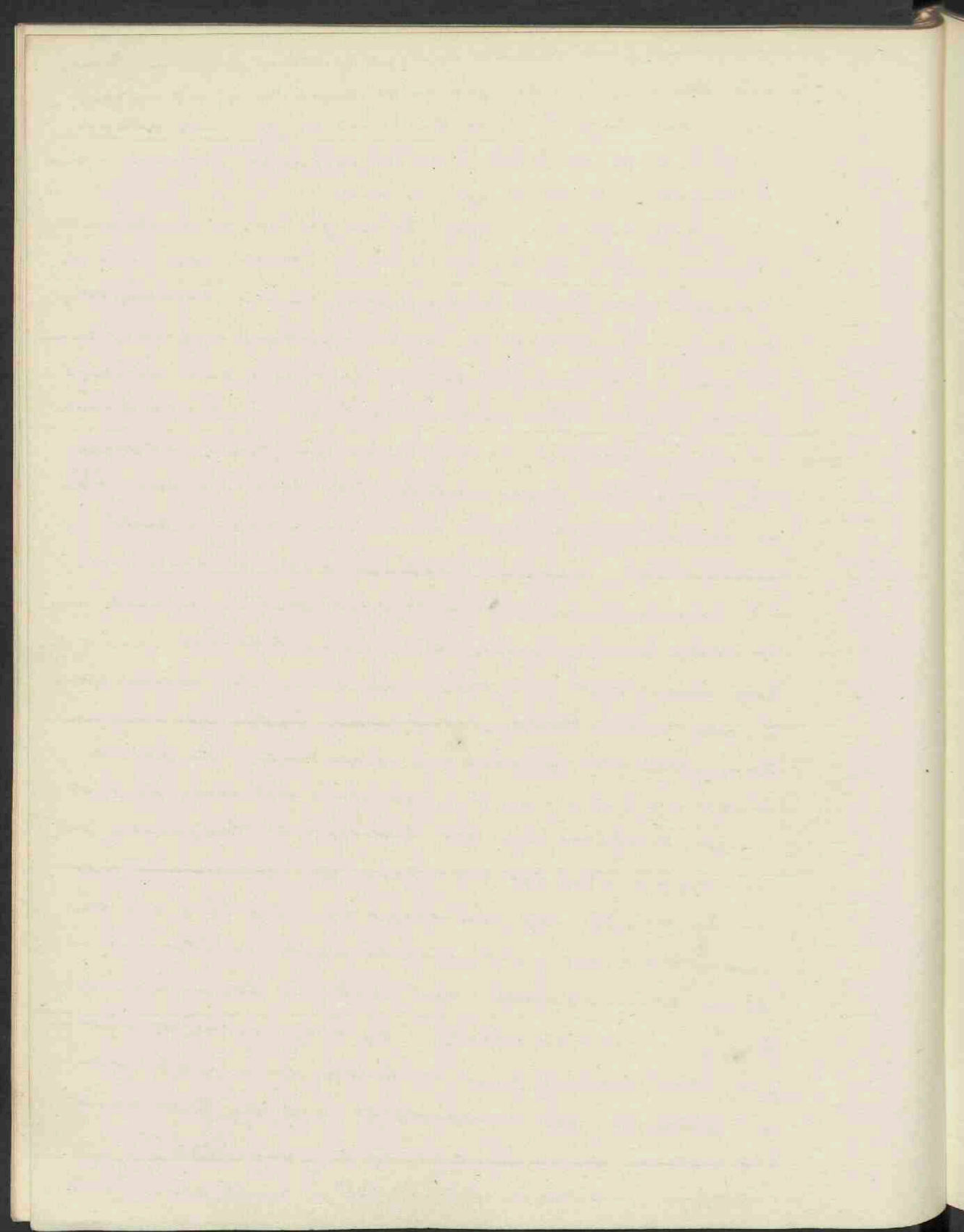
De beide onderswerpen van Schoolwezen en
armwezen werden bestemd om op de volgende
vergadering, die te Darm zal gehouden worden,
neder behandeld te worden.

Er werden nog eenige zaken, die naar my minder
belang hadden, behandeld, en te 3 ure werd de ver-
gadering gesloten. Hierop volgde een kort middag-
maal in den Schouwbof (voort 2½ uren). Er was
den toek enkele toaisten ingesteld, en met veel van-
toet de stralting van Opper Wallis, die door aard-
beving zoo veel geleden had, van de mededeelzaamheid

vanberoken, en daadelyk een inrameling gedaan. In was
geen luid uit dat kantou in de verspreiding aanderzij;
dacht dat belatte niet dat met de groottle genogen,
heid over de broeders aldaar gesproken en naar hunne
ondersteuning bygebragen wierd.

Te drie was wierd een „Spazierfahrt“ op de Steamboat
naar het Grütli ondernomen. Ook dit was een be-
looftheid van de Lectors jegens hunne gasten, vlieg-
gen versierden de boot en onder muziek e. gezang naar
men af. Ik had nu gelepenheid met vele heeren kon-
nis te maken, byzonder met hen die ik had hooren
spraken. Toen de boot aankamen, werd het geseel,
^{(begroot}
schap) door twee regeeringsleden van Uri, die hen naar
de hoogte begeleidde, en daar aangekomen hield een
hunner een schoone, treffende rede van vaderland-
like herinneringen. De president Dula antwoordde hier-
op in dezelfde geest, en hy, nuw liberal, was al by
zelf zeide, niet de broederhand van den vorigen spre-
ker die yding Conservatief was. Velen spraken was
hen, allen met de groottste geestdrift. De plaats
waar wy ons bevonden, het doel der reizen, de
innige broederschap der Zwitsersche Edgenoten ga-
nen ruime stof tot uitbreining. Men konde niet
zonder aantouning die taal van het hare uit den
mond van zeer veelmeenende edele Zwitsers hooren.
Byna allen spraken zeer gaed en binnigen met
groote uelsprekendheid. My trof vooral de vancan-
ging van eerbied naar de helden der vryheid, voor
den geest van het vooropslacht met den yner vora
het niemme, voor verbetering en vooruitgang; —
ook van dankbaarheid naar God en wane vromheid

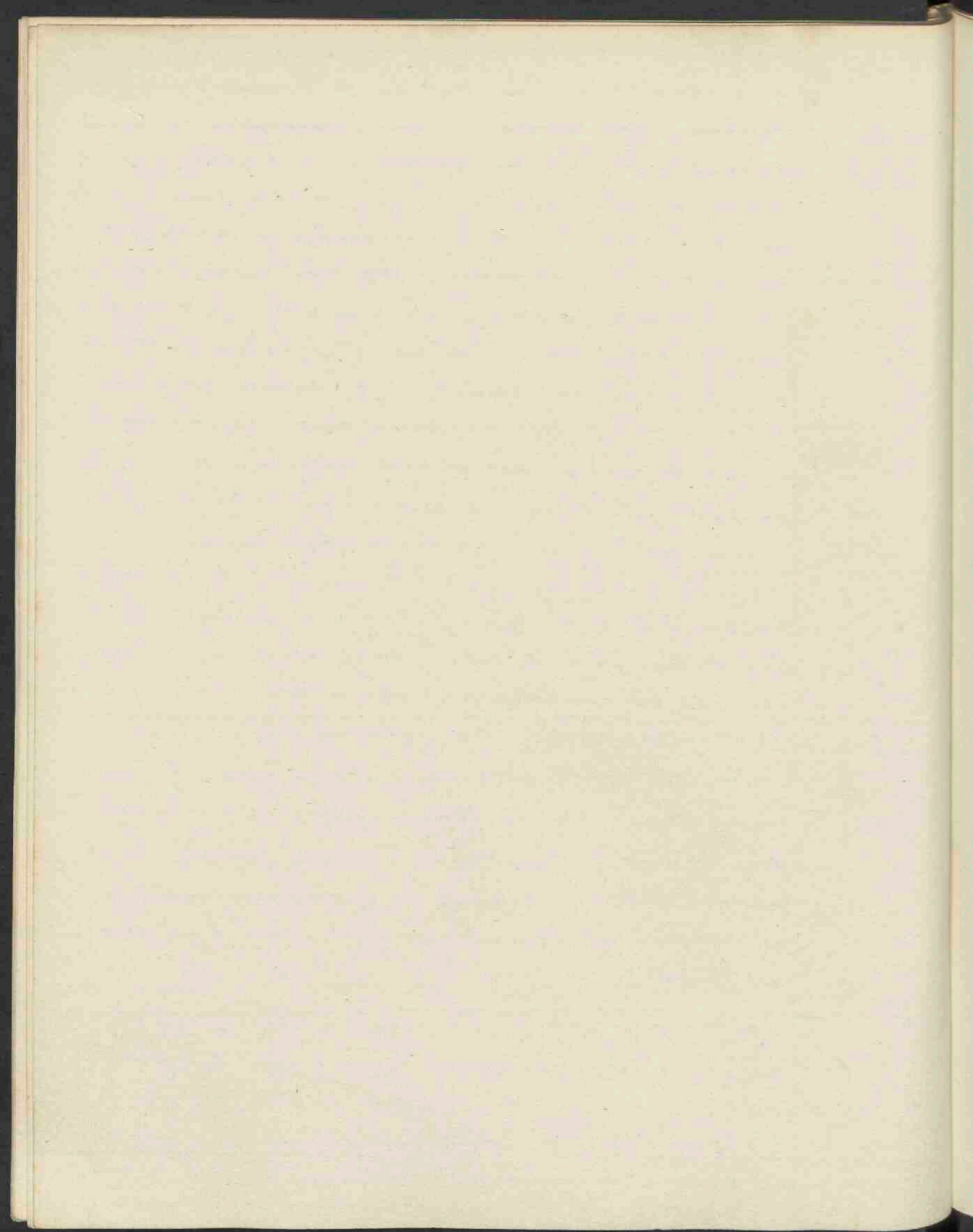

met de kachtelyke overstemming (want verdraag
zaamheid is het mis) tusschen de verschillende belei-
denissen. Het waren vooral geestelyken der twee
gerindheden die twee spraken. Ik zoude verbaasd
hebben de schoone woorden, die ik daar konde te ken-
nen bemerken, - de lieve gedachten, die by uitsiel-
den, wat ik niet vergetend. Wy zijn ongeveer drie uren,
op het Grütli gebleeven; het was als of men de pooten
niet verlaten kon; - de zang onder de sterren
blonken aan den hemel; - de roeten verkiezen
zich niet mogetait rontom ons. Een der sprekers
merkte terecht op, dat er geen verkenens tempel kan
gevonden worden, om de ziel tot God te verheffen, het
wel gestouft worden uit leedden, gezongen.

Ik was zeer tevreden dit bezoek van het Grütli me-
de gemaakt te hebben. Ik nam nu afscheid van het
Geselschap. Toen de stoomboot terug naar de
ceven, waar dezen avond in den schouwburg nog een
vriendschappelyke byeenkomst konde gehouden
worden, naar ik niet eens heen in een bootje
naar Brunnau; de stoomboot nam ons dat van
deze plaats op sleepvaart. Myne vrouw was in
tusschen ongesteld geweest en ik was vermoeid van
de inspanning; byzonder ook van het bezoek op
den Grütli.

Vrydag 21 Sept. Ik was ongesteld, zoo dat ik
eerst tegen den avond naar koken tyd het bed ver-
liet.

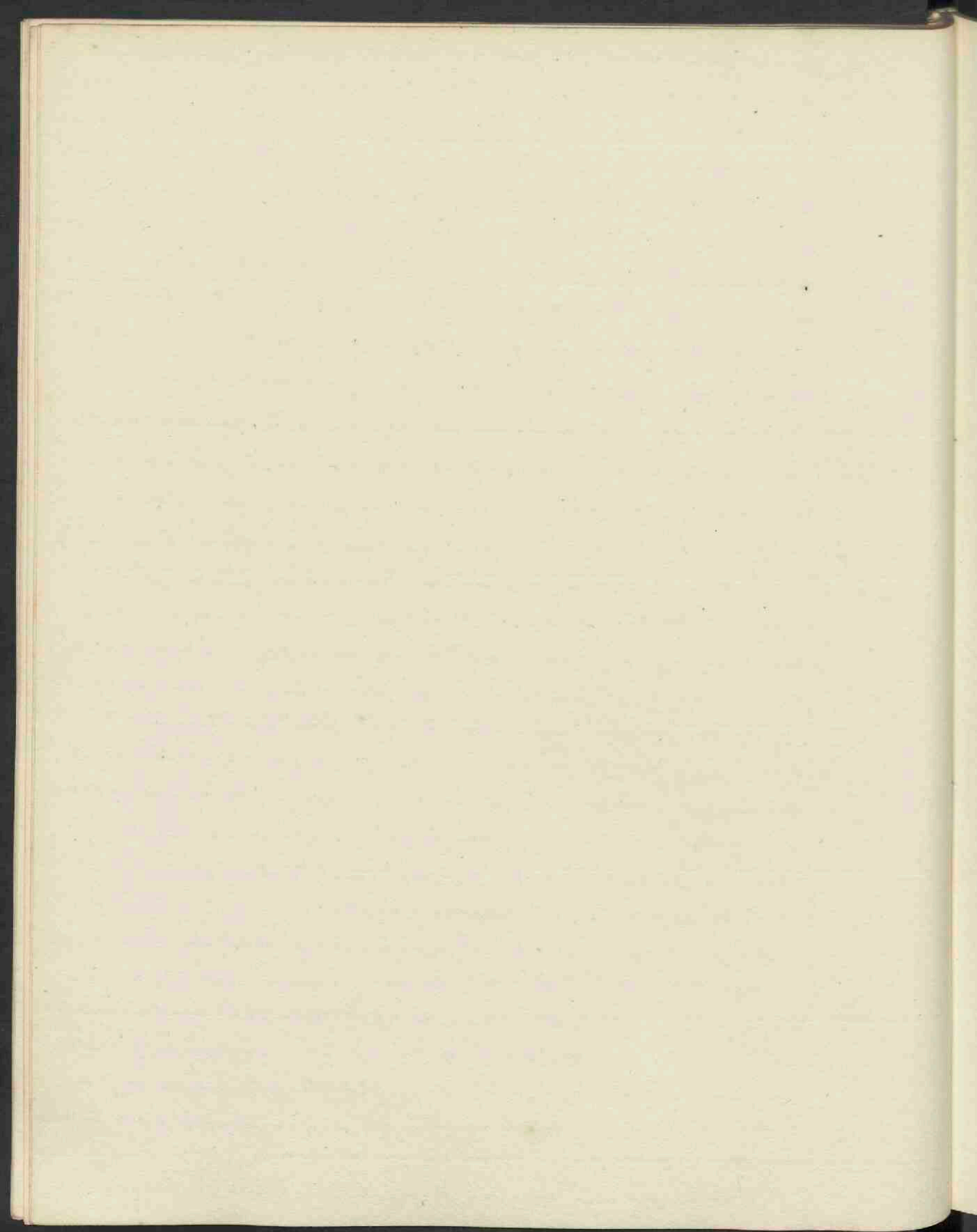
Zaterdag 22. Ik was nog niet zeer wel; doch
het weder was schoon; Brunnau was voor ons niet
aanzenaam als een langere verblyfplaats; een meer

man had ons een gaaden wagen aan. Dit alles
bragt te meer, dat wy tegen, twaalf uur op twee dagen,
van om naar Sint Gallen te reizen. Wy gingen reden
tot Lachen waar wy reeds geweest waren. Er was in Schwytz
grote drukte voor het feest dat den volgende dag om een
plaats hebben. Het bestaat in een tentoonstelling van een
dopandelyk van het ras van Schwytz, dat ook in een
deze kantons verspreid is en ook van de andere kantonen
komt. Men stelt er groot belang in, en naar het lofte
worden groten toegehoord. Het is verschillend van het
Bourneke ras, en op de tentoonstelling in Parijs noemde het
de, noemde en werd onmiddellijk na het Engelse te
konden. Dit wordt als een voordeel van Schwytz te
schouwen; men verwacht nu in Frankryk en andere landen
met voordeel een te kunnen verkopen, terwijl men
nu in Italië het enige land van uitvoer was. Men
bragt het een naar de Italiaanische markten, en was dan in
de handen der kooplieden, die dikwijls te groten een drukten.
Men verwacht men reeds, dat Italiaanische handelaars hier
komen om een te kopen. Na de tentoonstelling hebben
spelen en volksovernamehelpteden plaats. In vande groten
dit nationale feest hebben bygewoond; dat het heeft
erit in andere plaats, en wy vanden dat drie dagen
op onze reis is niet moeten opofferen.

Schwyz heeft nog meer andere rympheid dan vreesde,
aan de ontwikkeling der fabrieken neemt het byna geen
deed, alleen eenigzins aan de rydspinnery nabij het meer
van Lucerne. De beledary heeft het reeds raam; die is
een een volksovername, dat nabij Rothenthurn, de kinderen
by schenen komen uit groten huizen, vanden byblommer in andere
kanten, vande groten aan de vanden, een.

Wy vanden op veel plaatsen turf maken; een het heeft, is

dit een nymmerheid die ook op een land naar Wellenham de
oefent.

Tegen 6 ure kwamen wy in Luchen, een welbekend vlak aan
het Meer van Zurich, waar veel verkeer is door de wegen te
water en te land.

Zondag 23 Septemb. Heerlyke morgen. De weg naar
aanvang door laag land, waaraan de Straat March ge-
maakt wordt. Wy rafen er veel heen. Wy hadden lang
het landschap op het Meer van Zurich.

In het Kanton Sint Gallen, was het land beter en beter
bouwde. Er was overvloed van aap: de beledene aap
en poerboommen waren een sieraad in het landschap.

Men viel ons spoedig de grante tuelvaart in het oog. Wy
kwamen in het nymmer Toggenburg. Men viel ons
goede huizen, goed bekende veld; - veel fabriekgebou-
wen, en goed gekleede bevolking, geen bedelaars meer
wy zyn door twee der blaasgrote plantation gekomen. Wat,
wyl en Lichtentieg; in de laatste hielen wy midde. Dit
goede veld had, wat wyl is daar; doch de de normen als een
reeks van takken en praktische woningen met fijne tuinen
en al het uiterlyk van tuelvaart en veld. Het is te zien uit,
zietend de bewerking van katoen, welke deze bevolking zoo veel
werk verricht. Behalve deze twee plaatsen, zyn Cappel,
Ebenat, Flaung, Obern en Nieder. Wenzel. de waarna een volk
deze fabrieknymmerheid. De nymmerheid van Sint Gallen heeft
veel overeenkomst met die van Glarous. Het is de grante op,
meerzaamheid op de gelegenheden om voordeel te behalen;
de gewoonte om te zyn de behoeften op te zyn, die hun
zoo te stude. komen. Als voorbeeld waarde de heer Maag
my aan, dat de fabrikant Tobias Hudra in Watzung
sedert eenigen tyd hebben deze vervaardigen, zoo mer
het dreeflyk is door werkmannen, en wat met de hand ge-
schieden met voor 40 Centimes verrijt bekant. Hy was

ze trouwen en personen, zoo dat zij de kleinste nuwste bevolking.
Hij had ontdekt dat op die wijze een groote afzet in Ameri-
rika en in andere overzeesche landen te vinden was; en
was overtuigd die alle berekening, zoo dat het een zeer winst-
gevend zak van fabriek en handel geworden is.

Er was groote levandigheid in Watwyl en naar alle
kanten, zelfs wij mannen derwaard gaan. In Lichten-
steijn was het ledig. In vermannen wij dat dit het ge-
wely was van de verkiezing van een Berisck-Ausman,
die in de eerste plaats gelukken moest. Hierneft hebben
alle burgers, die 18 jaren bereisck hadde... die van dit nog
verreijnt gebruik te maken, betalen by verkiezingen een
gemeente twee, van het Berisck tien francs beta-
len.

Men is in deze plaatsen protestant, en derzelfde kerken
deelen voor Katholiken en hervormden, zouda dat
dit enige maagelghheid oplevert.

Over aanmerkelijke kanten reden wij van het eens dat
in het ander; het land was niet zeer schoon; byna
enkel grasland en zeer goede huizen. In het kanton
Appenzel bekruamen wij weder rutsen in het gerief.

Te 5 u. kwamen wij in Herisau, de hoofplaats van
Appenzel-Aufersoden, een zeer welvarende kleine
stad met fraaye huizen; doch zeer ongezond ge-
bouw. Dit gedeelte van het kanton neemt deel
aan de bemegning der fabrieksnijverheid. Tusschen
bepaalt rijk tot het bekende bodenwolk. Wij za-
gen in Herisau een groote toker van Keizeren naar
het Tuighuis getoekend, die rijk in de wapenen oefende.
Hietzelfde hebben wij meijer in andere kantont gezien;
het is meer dan spel, het is een uitmuntende voorbe-
reiding naar den krijgdiens en van groot belang

By het intygen van de Stad zagen wy het nieuwe Theater,
huis, een groot prachtig gebouw. Een inwonner van Sint-
Jalle zeede ons dat men uit de eigene fondsen van
wellevendheid niet alleen dit gebouw had kunnen doen,
Hollen; maar dat benevens de inkomsten. Zoo ruim
waren, dat jaarlyk 15 of 16,000 francs overblijven. De
gewoonte der ryke inwoners, om legaten daarvoor te
betammen, doen die fondsen zoo aanpraezen.

van de nationale eenheidsheid.

Het land was meer een schitterend gewordend, byzonder door het zilverwitte van de bergen, dat nu met de herfstkleuren prykte. Wij reden op een paardje hooftwaart der provincie. Ons riel d. in het oop een 42e van brug over de Sitter, op een merkelyke hoogte, die nu dien weg gemaakt werd, trouwly wy lagen een schone steenen brug over neden.

In het dal van den avond bezielten wy Sint Gallen; de bevolking was buitengewoon groot. Welvaart en vruchtbaarheid spraken uit het veld van den deelschen wandelaart in en voor de stad; - nu was het ook een buitengewoon zekere heldere dag.

Maandag 24 Sept. Wy bleven in Sint Gallen, omdat wy nog te zwak waren ^{om} vander Infanteriepartij voort te gaan, en wy bleven desen morgen thuis, omdat het regende. Nadat midday wandelden ^{wy} wat door de stad; doch toen daar een gewaar ons weder ontloef. Wy waren hier ook met gemeest en hadden den vrienden. Het besult, waar men het land was goed overriet. De openbare en byzondere gebouwen waren nog te zien, en naast onze herberg. De "Hoek" was men bezig een nieuw van schouwburg te bouwen. De fabrieksruimte door de stad en over het land, alzo. Van het klooster der heiligen Gallen en de studien, die hier in de 10e en 11e eeuw meer dan byna veertig in Europa bleef, is nu men over dan de Stijfbijschapsbibliothek, die nog veel hand. Schriften bevat, die nog in den laatste tyd zeer gebruikt en geadeltyk metgeest. Het politiek gezag van den Abt is sedert lang verdwenen, en nu er nog stryd van het land van invloed by den Bischof en het koninkrijk, die de behoudende party vormen, en daartegen een liberale katholic.

In Friedrichshafen heeft men ont goed geheel
met onderzocht.

liken, die geen verpikil van godsdienst-willa es konnen, en
o.a. het middelbaar onderwijs, dat nog naar de heiligen-
len afgedruet is, gemengd willen maken. In 1847 en 48
had elk dieser partijen 75 leden in den grooten Raad;
nu is de vryzinnige party versierend; doch het is niet
aanmerksaamlyk, dat over twee jaren de keuse weder
voor de priestersparty uitvallen. De heftigheid die in
de dagbladen heerscht misleidt evenwel de vreedende lezer,
men zeide my dat het geheel niet vreemd is, de teogenen
der bismarck artikelen vreedelyk met elkander te verspre-
ken en drinken. Het volk neemt het verpikil ook niet zoo
ernstlyk, en vooral is godsdienstige onverschuldzaamheid
niet in tyde geest.

Dinsd. 25 Septemb. Heden deden wy den vrylen
gen. Weg af van Sint Gallen naar Stuttgart. Te
half 8 vertrokken wy met den postwagen naar Rott-
schach, van waar wy tegen 9 ure in de stoomboot
naar Friedrichshafen varen. Regen en wind maakten
die korte vaart over het Meer van Konstanz niet aangene-
zaam. Onze vertoefing verschofte ons de Pruisi-
sche gezant, Graaf von Seckendorff, die met de gravin,
welke van olifantsdille was, vijf kinderen, zevens Bedien-
den en zevens en twintig kisten en koffers, van elka Gest-
sartake reis terugkwam en met ons op de boot was. De be-
hoort maad toe om met die omgelyng te reiken, en de reis
lust maet groot tyde aan dit voor gezagen te doen.

Te half elf namen wy plaats in den buxpen op den spoor,
weg en voor twee ure waren te Ulm. Het land was
niet schoon: ontvany, weinig vruchtbaar en middelmatig
doopen. De spoorweg gaat door de vestingwerken van Ulm,

maar, als gewoonlijk, niet men van de stad bijna niets. Wy
gingen het over den Donau, die nog weinig breedte heeft. Het
land wordt heel schoon, men komt in de heuvelen
van de Rauhe-Alp. In het stadje Gießlingen kwam
een aantal mannen allerlei voorwerpen van ivoor en
hout, kunstig gebeit en gesneden, te koop aanbieden; dit
is de eigenaartige nijverheid van deze plaats. Naby Nies-
ten waren wy reeds de ruïne van een kerkhof op de hoogte;
en nog andere ruïnes in het omkreeft. De vallei was
hier zeer schilderachtig. Reeds lieten wy op drie kilometer
afstands den Hohentauern met de bewaarde Keirenberg,
waaraan het bijna niet meer aanzienlijk is. De naaste
plaats is Gießlingen.

De weg loopt gedeeltelijk door Eßlingen, een oude
en groote stad, waarbij ook een brug op de rivier
ligt.

Voor ons was keuramer wy in Stuttgart aan, waar
wy in het hotel Marguardt gaede herberg vonden.

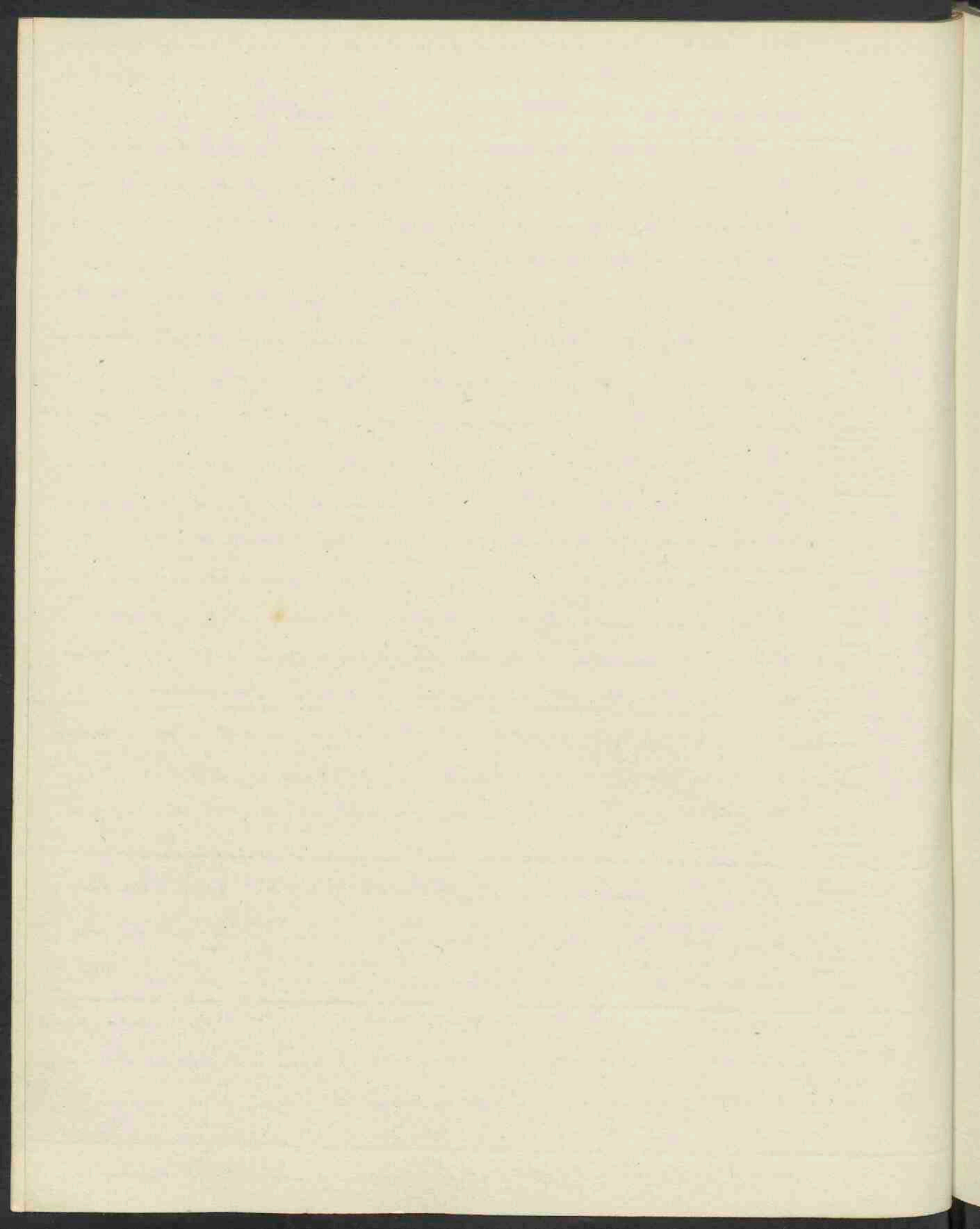
Woensdag 26 September. Dieren dag hebben wy de
staad om Stuttgart en de omstreken eenigzins te be-
ken. Deze stad behoort tot de kleinste in
Duitsland; wy tellen slechts 45000 inwoners, en
wel is wy geheel vorstelyke residentie stad. Granten
desz ruïne en ruïne schant aangelegd, met prachtige
publieke gebouwen en schone wouken, maakt
zy een aangename indruk. Ik had reeds meer dan een
hottel bezocht; na kwam het my voor dat wy
heel aangekomen en verfruid was. Byzonder schoon zyn
de Königsstraße en de Neckarstraße, de laatste geheel
nieuw. Tuistekend goed zyn de straten geplaveid. Een
verneemt van het domein is de nabijheid van overvloedige
dijf schaapen.

De Schlafgarten heeft een nieuwe wandeling op
die vooral versierd wordt door een groot aantal groote
oranjebomen, waarvan sommige, zoo men beweent,
meer dan 300 jaren oud zijn.

Het Oude Slot met zyne fontein dient niet meer tot wo-
ning voor de koning of leden van zyne familie; doch is
daarom niet verlaten. Men geeft zelfs v.a. de voo-
re kenkens voortdurend voor de koninklijke tafel.
De spijzen worden in grote kisten overgebracht; maar
niet meer daardoor de onaanprezende lucht, die gewoon-
lijk van de keukens uitgaat.

In het Meuse Slot bezagen wy de Galen en ka-
meren van den Vorsten en den tegenwoordigen Koning;
ook die tuinen voor gaiten bestemd zyn; doch niet
die waart zich merkelyke gasten bevinden, zoo als
thans de koningin der Nederlanden met hare zoon.
Er was in dit paleis niet veel dat my byzonder
merkwaardig voorkwam. Er zyn toch beelden van
Dannecker ook Schilderijen van geachte meesters;
doch niet van kune besta. Fresco's van Goussier,
baker tafereelen uit de historie van Wustenberg
voorstellende, met hoorden my zeer veelzagen en
geachtten zyn zedten al kunstvoortbrengende goed,
en hier geheel op effect gezichtend overdreven in
teekening en in kleuren vond ik de afkeuring.

Tusschen het oude en het nieuwe slot staat een
bronsen beeld van Schiller, naar een medail-
lion van Thorwaldsen, waaraan houding en uitdrukking
my zeer goed voorkwamen. Midden op het Plein
staat de Jubileumst-zeil, om te herinneren aan
de 25jarige regering van den tegenwoordigen Koning
Wilhelm I. Ongetuiklyk vraagt men wat hy
dan in die 25 jaren en sedert voor zyne ontafda-
nen gedaan heeft. Mogten de vorsten toch leeren in

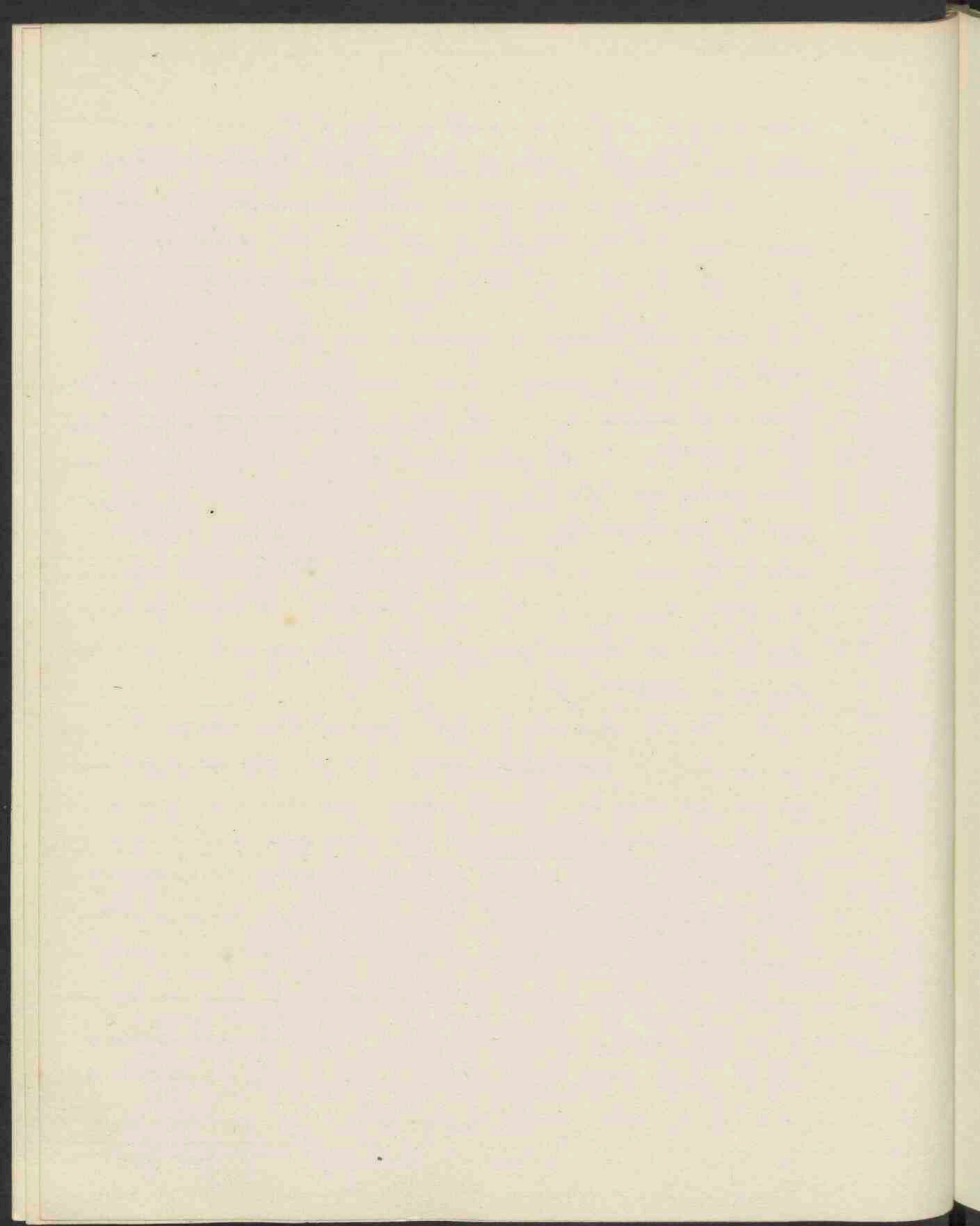

Zien, dat er geen verdienste in is blout te leuen; en
veel min nog slocht te leuen.

Onder de schoone gebouwen bekennen wy het
Paleis van den kroonprins, dat meermal bezig zal
zyn, want deze vorst de echtgenoot der Russische
grootvorstin Olga, heeft geen kinderen; — en
het Meintkeis; dit is de Meikentrafpe.

Er zyn verscheiden verzamelingen, die by langzamer
tyd een bezemk waard zyn: het Museum van Na-
tuurlyke historie, — de koninklyke Bibliothek.
In het Museum der beeldende kunsten zyn wy slechts
kort geweest. Er zyn verscheiden schoone schiesse
zyn; de meeste daarvan herinnerde ik my teut meer
zien te hebben, en ik vermoede dus dat het kopieën zyn.
Een stuk viel my in het oog, niet om de uitrassing,
maar om de vinding; het was Wallenstein met zyn
Sterrenwichekglas.

Aan tafel vonden wy geen gezelschap dat voor ons
camp belang had; naast my zat een der jong gekunde
parren die niet ont op den sprooef geweest waren.
De gewoonte om het humelyk met een neis aan te van-
gen is zoo algemeen, dat wy voortdurend veel gezet,
tekap aantreffe. Men kan niet wel onbeduiden,
der reisgezanten hebben. Menne onbeduidenheid in
ontkinds daarplaten, die hebben wy met de personen
van hen leeftyd gemeen, zyn wy zoo onbeduiden met
tebreelmen bezig zehouden, dat aan geen behoorlyk
gesprek met hen te denken valt. Het wil hem dat al-
les wy gaarne verstaan, maar de meeste zyn zoo veel
kiesch in het verstaan hunner gezegenheid, dat men

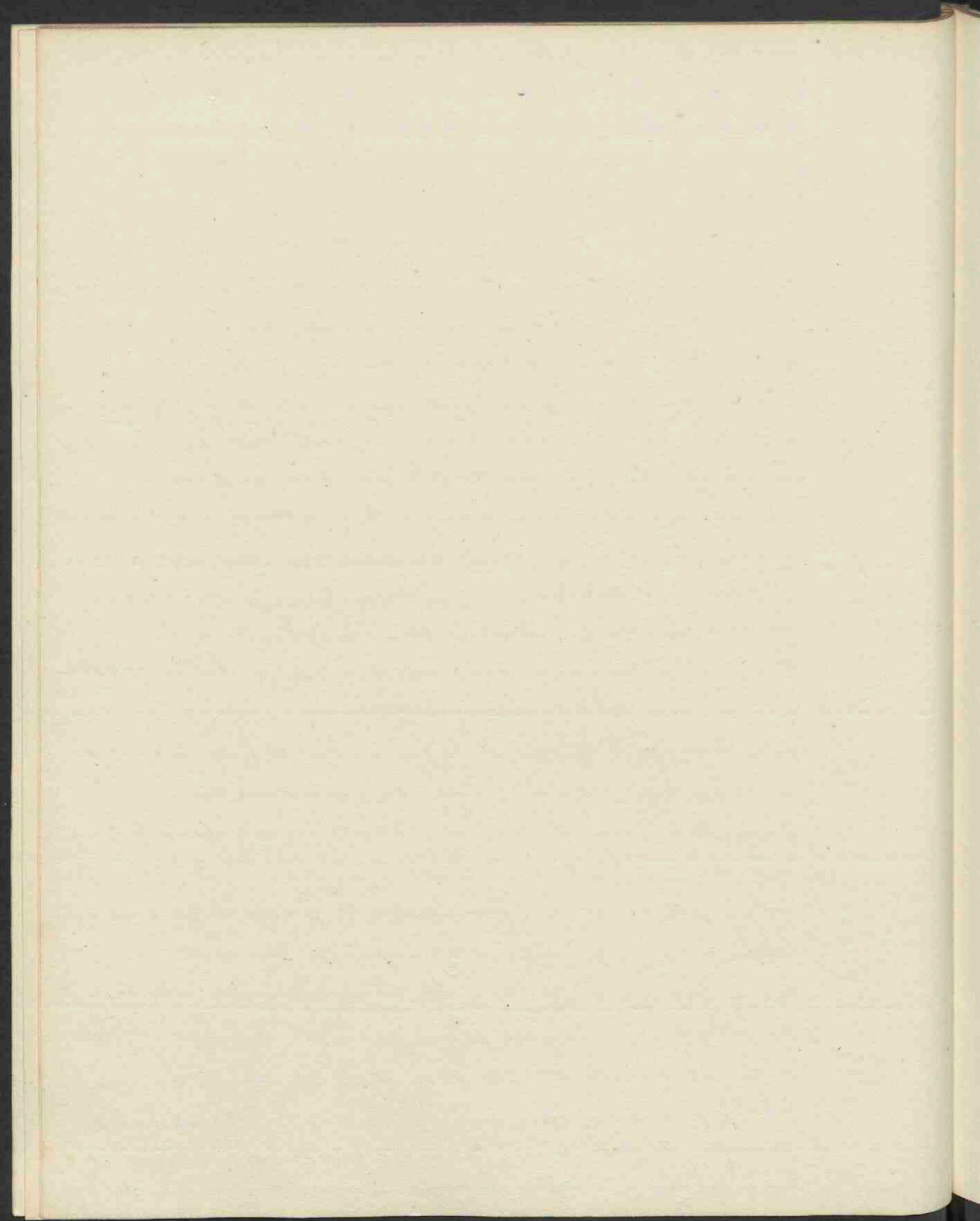
ook kander streng te zyn, hun wil men pover kande toe
menschen. Het is wonderlijk, doch de verkeering is niet
te riekken, dat die hemel, hieliefde meestal by de
jonge vrouwen zyn nog veel meer dan by haren echt,
vrouwen in het oog valt.

Men is alomteden by naar Buitten; eenen schoone
laan van platanen naast naar de Kella der Koningin
Rosentheim, een half uur van de Stad en weder
naam Cauststätt op ongeveer een uur afstand.

Rosentheim is een fraai gebouw, in een lieve landstreek
naby de Mecker; alles is nieuwe, zeer net en konallyf
ingefrist. Er zyn een groot aantal beelden en
schilderyen, alle van nieuwe kunstenaars, enkele
beelden van Daumier, meer van zyn leerling Wagner,
- onder de schilderyen zyn zeer fraaie landschap,
per uit Spanje en Italië, van Hestley en anderen.
Er zyn veel schoone vrouwenhoofden; het is blykbaar
dat de koninklyke verzamelaar een voorliefde daar,
voor keunst. Er zyn stukken onder, die de keunst en
waardig zyn, zoo als Lath en zyne dochter.

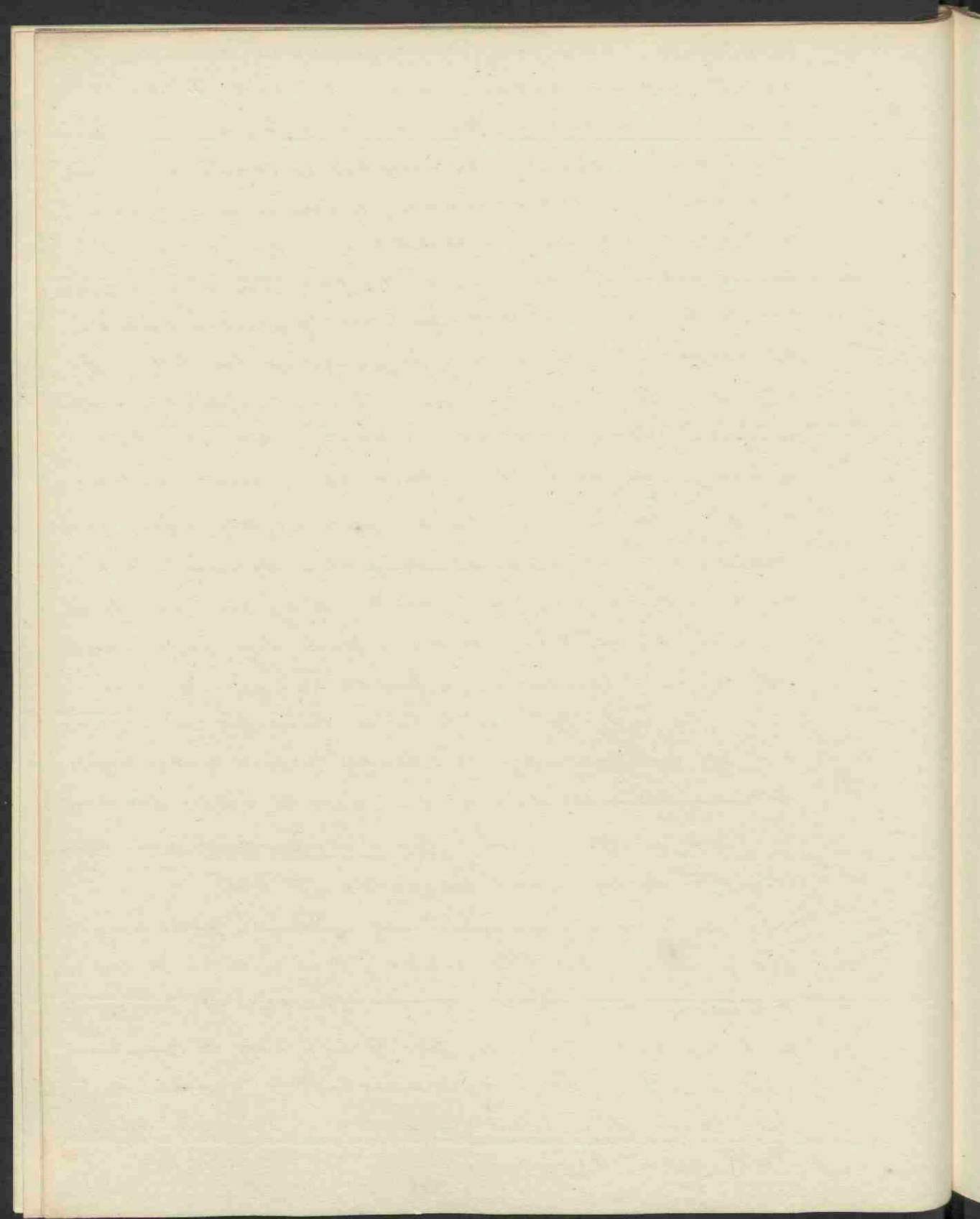
Rosentheim wordt door den koning veel bezocht, maar
niet bewoond.

Cauststätt is een kleine stad, gedeeltelyk zeer oud,
doch ten gevolge van de minerale bron, die in later
tyd beraemd geworden is, met nieuwe straten
uitgeleerd, met nette gebouwen en schoone tuinen,
delingen versierd. Men bezochten de bron die over
vloedig water opweeft; - de ruime karrack, de
grootte herberg van Hermann en Forbis, waar 146
kamers zyn. Meer belang stelden men op in de laan,

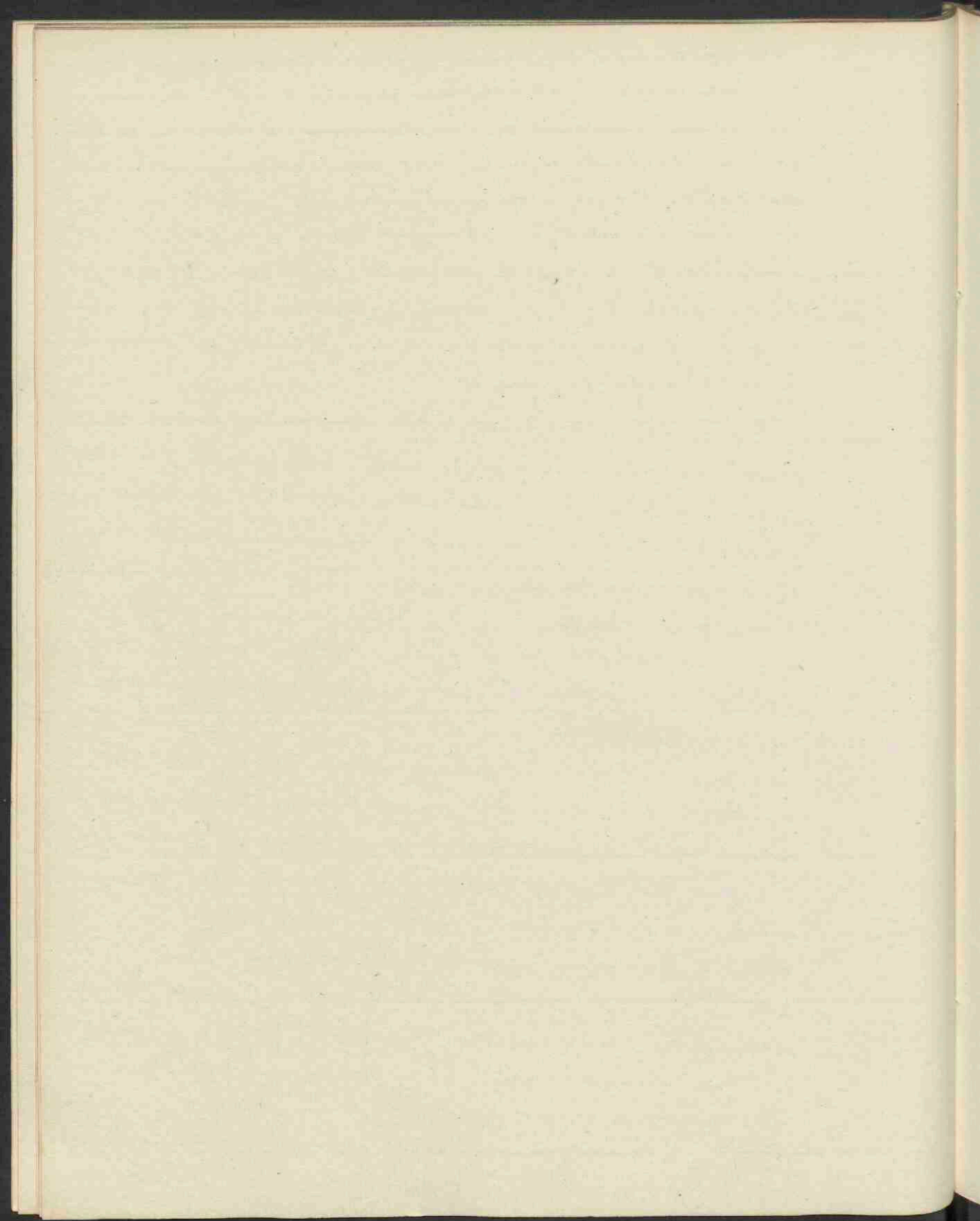
beveid selan. naar het Volksteft dat dierz dagen
vande plaats hebben, in een uitgebreid veld
naby Cannstadt. Het duurt morgen, van en
duurt drie dagen. Er hebben tentaanstellingen
van, een v. veldruichten, weidmenen, illum.
natie, natuuremaakbyheden van allerlei
laast. plaats. Tenten, en tafels, en vele dinen
den te kunnen ontwerpen en spysen, en de
opgerijde men heeft den verjuardag der koning
naar dit feest gekoren, en uit de amtreken zekent
men dat 40,000 personen komen om het by te
wonen. De koning heeft vroeger veel werk van
dit feest gemaakt, hy plaatst zelf de pyren in
te deelen; er is voor het Hof een bysondere toe-
bure. Doch dit jaar verkiest hy het niet by te
wonen; hy is dierz morgen van hier verstraken.
Wy zanden veel verlanje hebben dit feest by te wonen
en de volkverengd aan te zien; doch het konde ons
drie of vier dagen gekost hebben, want zaterdag is
de voorvaamste dag, en dit was te veel. Het heeft
veel overeenkomst met het Octoberfeest van Mun-
chen dat ik eenmaal bygewoond heb.

De Spoorweg waarover wy getrokken gekomen
zijn gaat vóórby Cannstadt en men behoeft slechts
8 minuten om daar vóór uit Stuttgart naars de
te badplaats te gaan. Het is dan ook de gewone
wandeling. Een byzonderheid is het dat de
Spoorweg door middel van een Tunnel onder
Rosenstein doorgaat.

Terruggeloomend bevochten wij den Schouwburg, waar een Schansspel, Mathilde, gezamenl. werd. Dit was een burgertransport in vier bedrijven; beter dan de zoo gemaakte melodrames, dat goed uitgevraagd, werd. De voor is ruim en goed gelouwd; vander overleg, wij het verloor. Haermaal in de hoofstad, stand, volgens Duitsch gebruik op het briefje: „Anfang 6, Ende nach 8 $\frac{1}{2}$ “ Alle, zoons waren wij zeer vuedaan; alleen was het voor Maria niet geschikt en niet onderkend.

Donderdag 27 September. Wij reden heden op den spoorweg van Stuttgart naar Mannheim, en van Ludwigshafen naar Heims. Te 6 u. des morgens vertrokken wij; - te half 11 bereikten wij Bruchsal, waar de Württembergische spoorweg met den Badenischen zamenloopt. In een uur kwamen wij van hier te Heidelberg en in ruim een uur te Mannheim. Dadelijk bracht ons een omnibus naar Ludwigshafen, waar wij van een fat over drie ure tijd hadden. In deze stad, die wij in hare geboorte is, was voor ons niets merkenswaardigt. Men konnt er aduicijolyke magarynen; eevige gaede hui, een 4jn het begin van staden; er it veel stof en weinig orde; zoos als het in eene stad, die men de, zig is te bouwen, niet wel anders 4jn kan. Wij gingen in het „Duitsche Haus“, waar wij een middelmatig middageten vonden. De weg van hier tot Heims laden wij in twee uren af; zoos dat ik hier wij tijd had naar de stoomboot te gaan nemen en wat te wandelen. Ook de conje wandeling, tegenover den Rhein, was verlaten, ook niet er arund

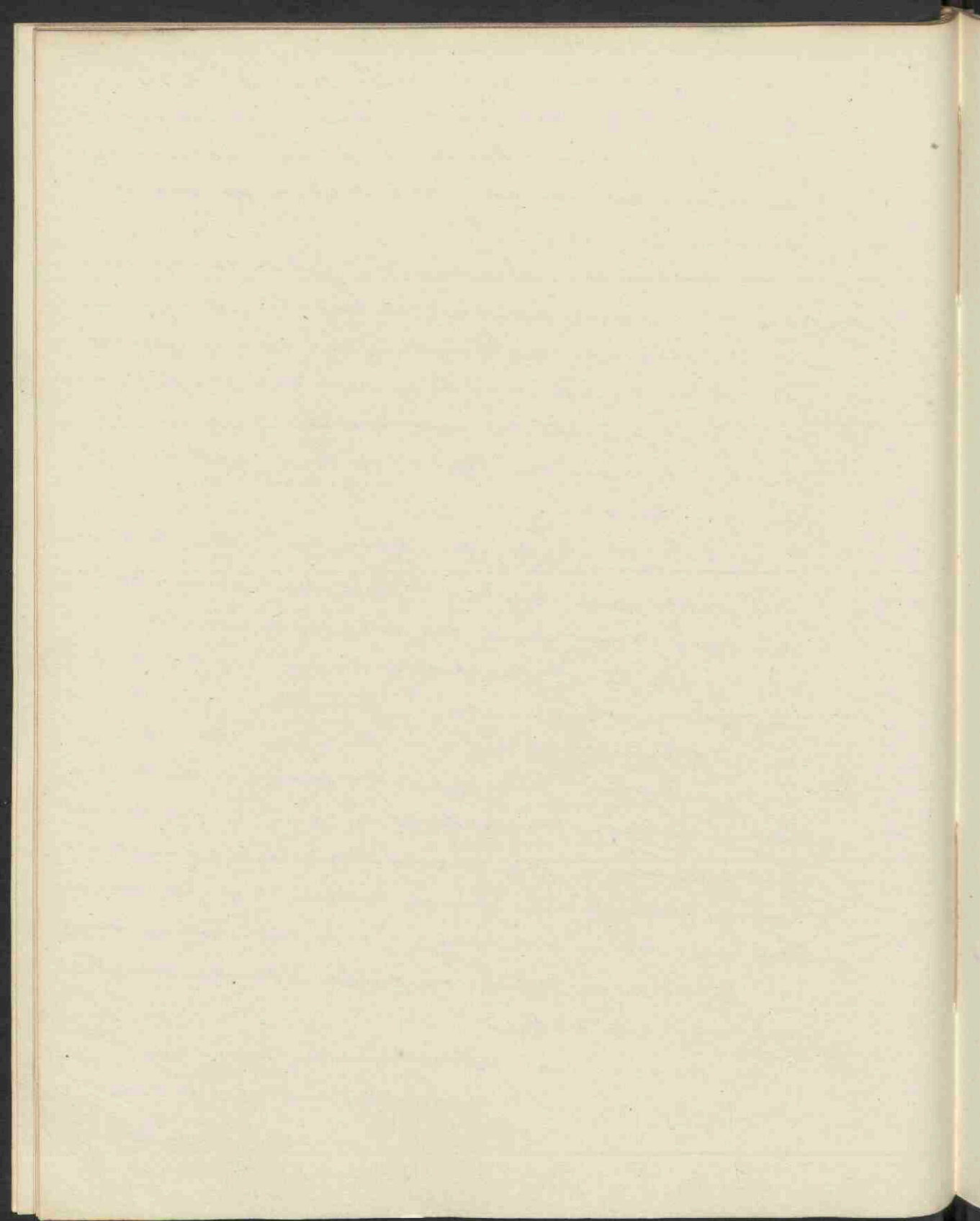

en door de stad terugkerende viel my in het oog hoe
merkwaardig een vroegerige vroegerige stad is. Langs den
Rijn was het schoon rijk konde, is het bijna on-
doenlyk te gaan. Het vestingwerken bedekt alles.
De maan ging anders zoo schoon op over den
breeden stroom.

Wij hebben geen reisgenooten gehad waarmede
wij veel gesproken konden aanknoopen; de wagons
op den spoorweg rijn daarron ook weinig geschikt.
Een Deen kwam ons voor zeer behaagd en wel
ouderrigt haemel rijn uiterlyk dit niet aankun-
digde; - het deed ons leed met hem niet mee te
kunnen spreken.

Vrydag 28 Septemb. Dessen morgen te nagen
wee vertrokken wij van Merits met de Neder-
landsche stormbuit den Rheinländer, die in
plaats van den Stolzenfels naar, die nog niet van
Manheim gekomen was. Voor twee ure bereikte
wij Coblenz, en te ras ure Keulen. Hier bleven
wij tot dat de Stolzenfels aangekomen en te zes
desen op desen overgebragt waren, en dit duurde
tot tien ure. Wij maakte van dit op onthoud
alleen gebruik om een de Cologne te gaan koop.
Het regente en dit maakte een wandeling door
de moorse en vlecht verlichte Straten van Keu-
len niet uitlokkend.

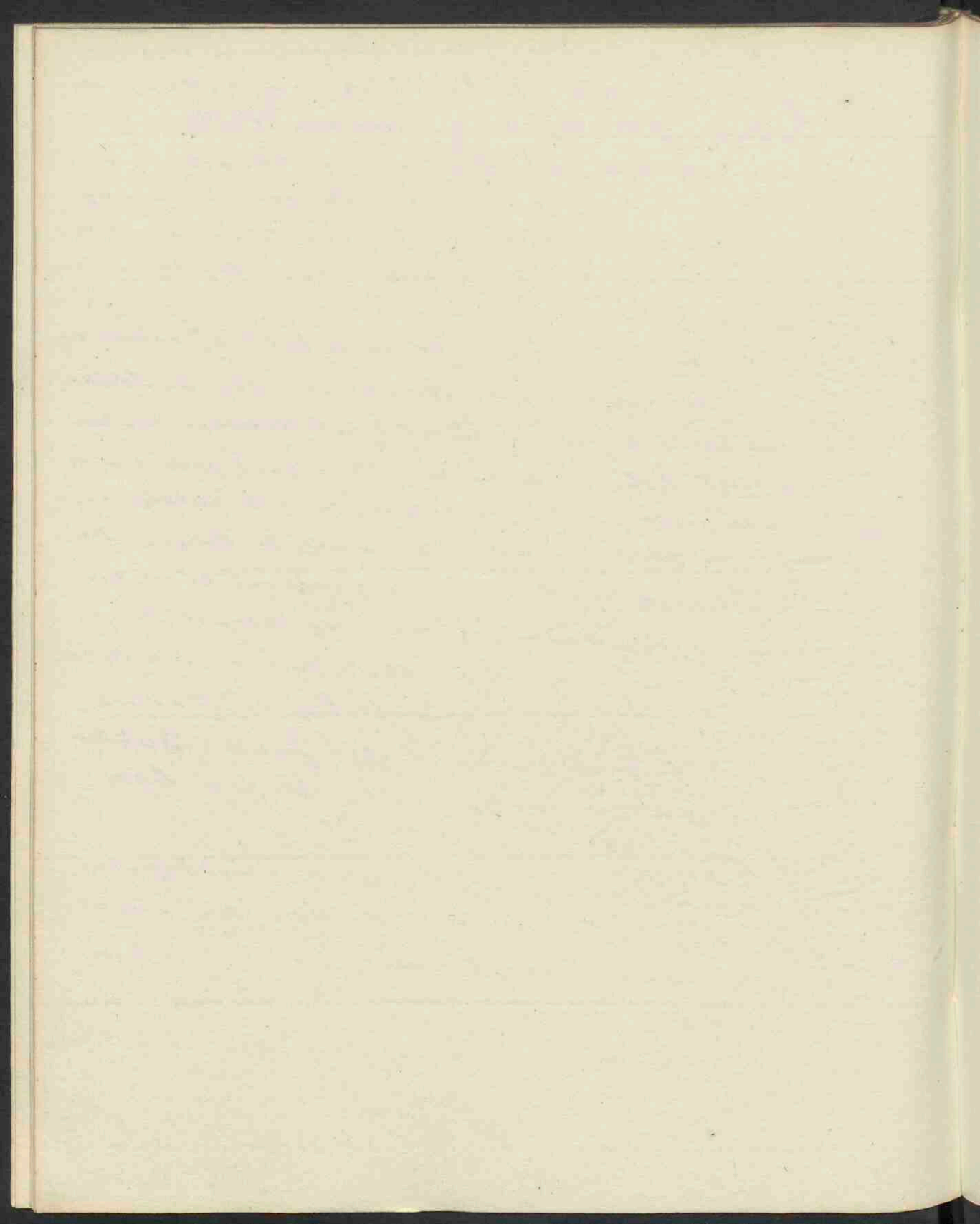
Wij kunnen een der karnestjes, waaraan wij
den nacht tamelyk rustig konden doorkruisen.
De maan schyn maakte het doenlyk door te ma-
nen.

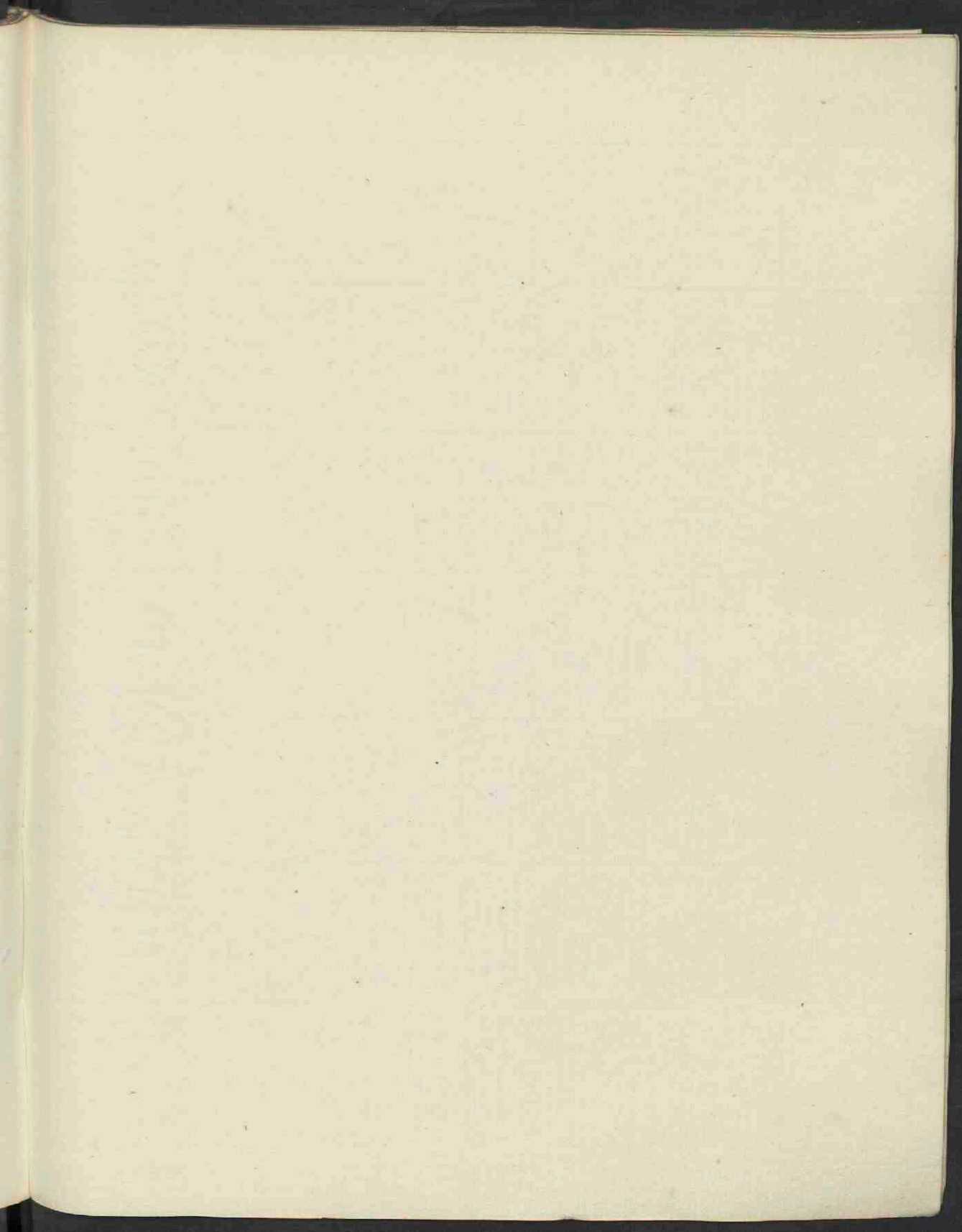

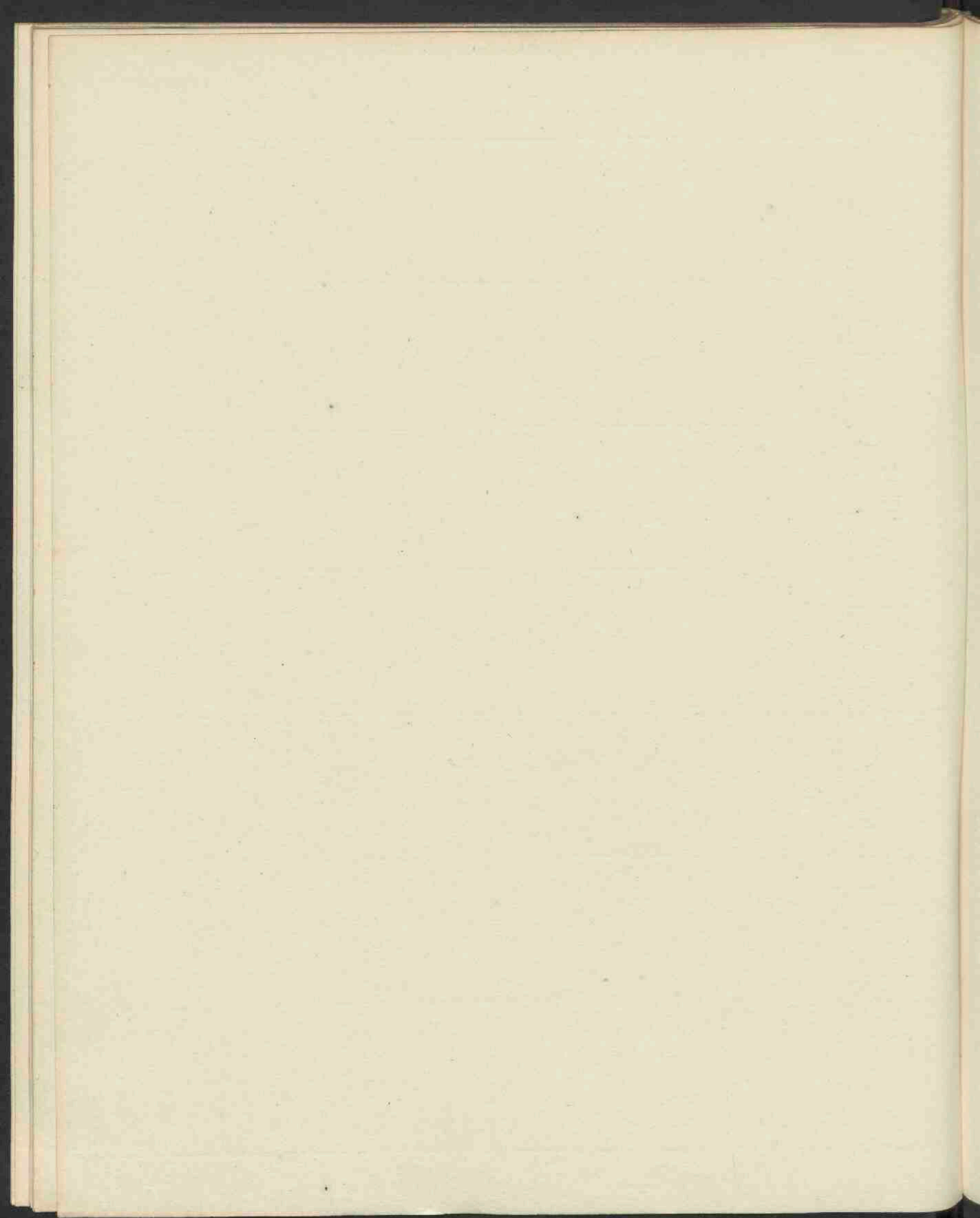
Zaterdag 29 Sept. Dieren morgen voor half negen
ons kwamen. Wy te Emmenich aan, en de wyl de
baan, om het lage water niet over Arnhem, maar
over Nymegen naar Carlotoen wy had te verlaten.
Het gezelschap was niet talryk geweest en wy
hadde alleen met den Majoor Slagende en diens
vrouw uit Arnhem, onze eenige landgenooten,
enige kennis gemaakt.

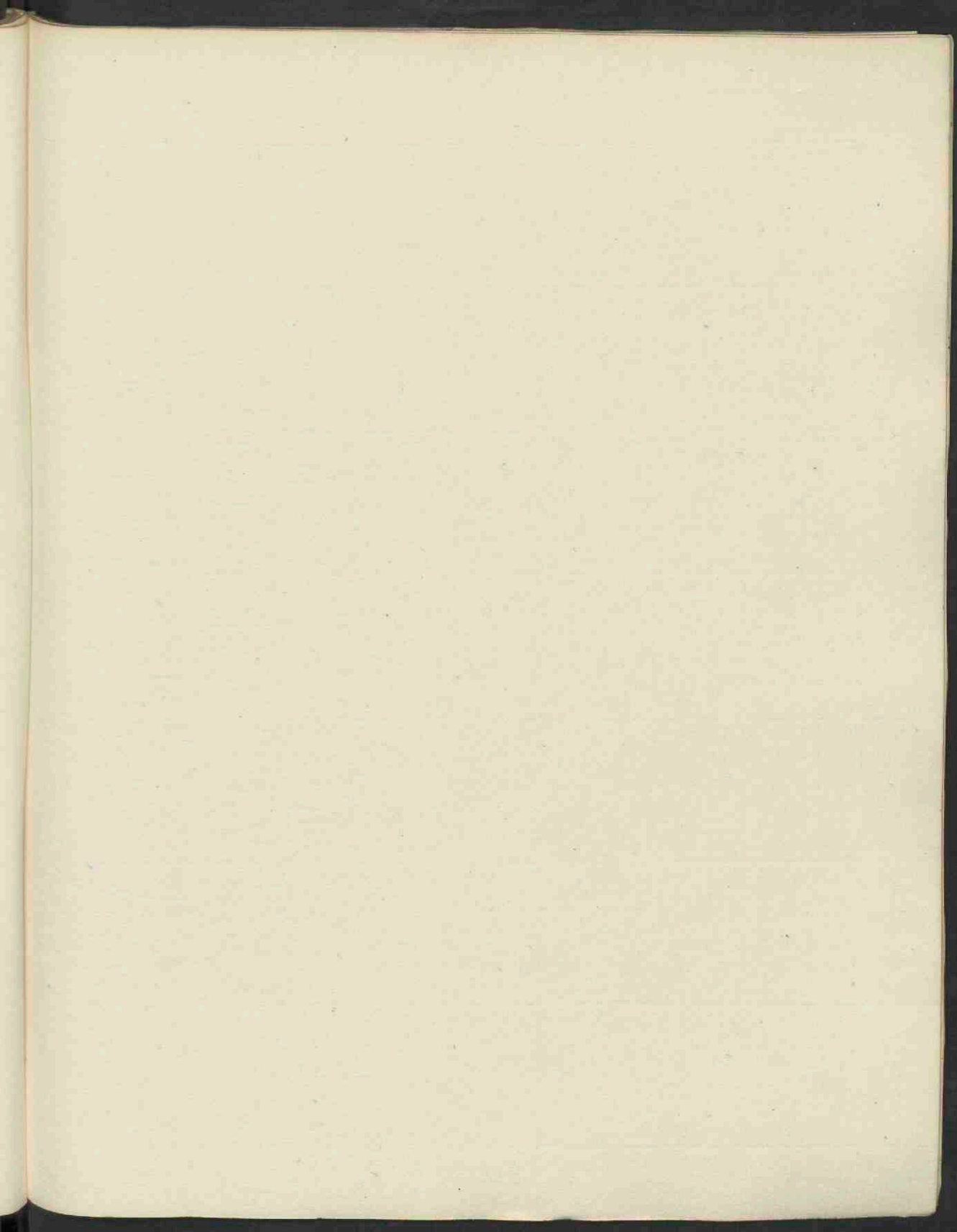
Ma in Emmenich ontbaten te hebben, reden wy
met een wagen naar Arnhem. Aan de Neder-
landsche grens, te Ballewick, werden wy zeer
beleefd behandeld en werd ons goed geheel niet
onderzocht. Wy vertoefden wat te Westervoort,
om de brug voor den spoorweg te zien. Dat
salafpryke werk is thans voltooid en er zy
reeds traag over gedaan. Wy zagen de brug
openen om er de Yffel-Steembuis door te laten
varen. Het gewerk is uit Engeland aange-
voerd, volgens het opschrift: Joseph Butler
& Comp. Stanningley iron works near Leeds
England 1855.

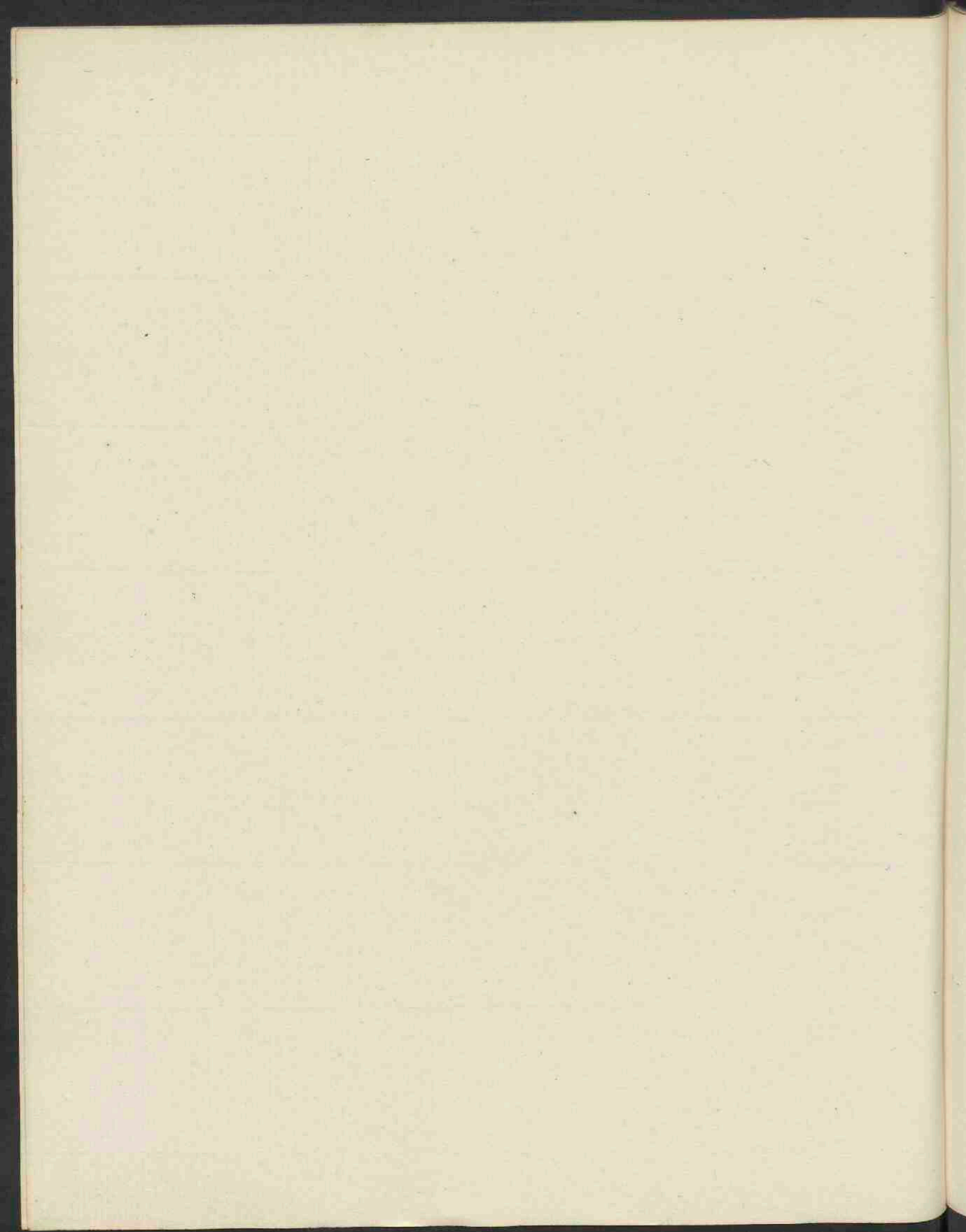
Wy hadden tyd om in Arnhem middagsmaal
te houden. Het den trein, die tegen vier uur ver-
took, reden wy naar Utrecht, zoo dat wy tegen
den avond in onze woning terug kwamen, na
cieren tusschen met groot genoegen gereisd te hebben.

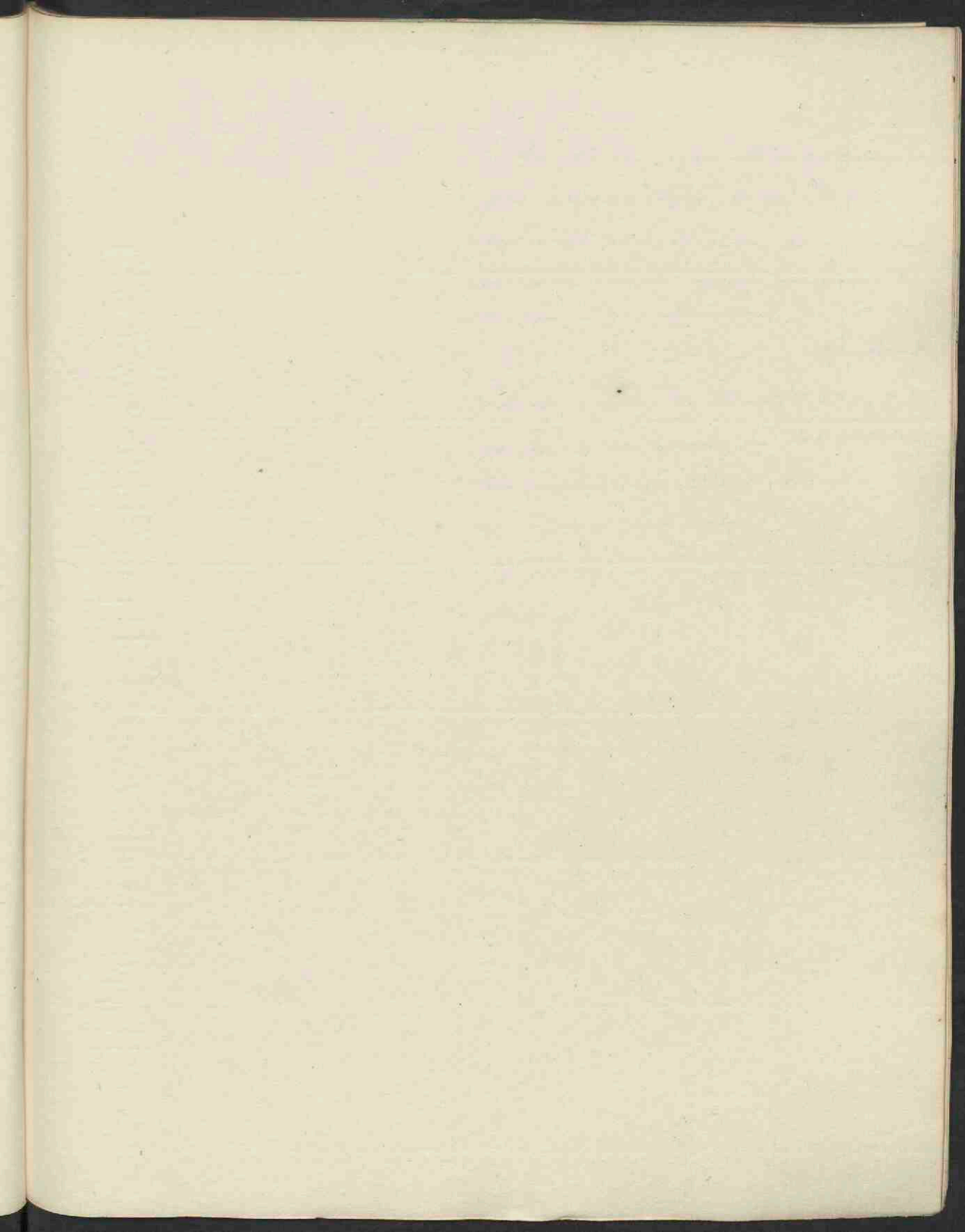

P

De bron van Stachelberg, vroe-
ger naarmelyke bekend, is in 1768
het eerst als geneesmiddel aan-
wend en sedert meer en meer be-
praefd en aanbevolen.

In 1812 werd zy door Dr. Martin,
van de gemeente Emmelshausen, in ei-
gendom overkreeft, en sedert is zy
langzaamlyk tot drinken a. b. v.
aan ingedigt geworden.

In 1830 is het eigentlyke badhuis
gebouwt.

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

De reestant, byzonder het rundvee,
is sedert het einde des vorigen eeuws
aanmerkeelyk afgenomen.

Dit schryft men toe aan den
aardappelboom, en aan de ver-
wachtingen des Bergstruomen, die
de landes verninderd hebben.

Schapen kweekt men slechts voor
het vleesch en niet genoeg voor
eijer behoefte.

Gyten heeft men niet, en zy
zyn voor de arme lieden zeer
voordelig. Doch zeer schade-
lyk voor de boskhen.

Baker vaert men meer in dan
eint.

Schubriepes is een eijenaar,
die fabrikant van Glasius. Het is
kaas waarin men Zieperklea (Melk,
Lotos Caerulea) mengt. J. 402.

Men vaert $\frac{11}{12}$ van den voortbreng-
ten graanen Zieper uit, die men
op 4940 Cantons met berekent.

Men heeft eijene zieperfabrieken, en
Ziepermolens.

De kaas is verspreid, van die
in het Emmenthal vervaardigd worden.

Zy zeedochte mundaar is, dan handel.
 Terwijl men in de fabrieken ziele
 steeds naar den smaak der Kon-
 pers vraagt, blijft men haar niet
 als van ouds. 1,404.

Men niet de waida, zelfs heeft
 van de Alpen naar westen; het ge-
 schiedt door het vervoer van de
 maai, of door het bezien met
 gewaarde "gulle" of gis. Een
 taal wordt opgemerkt, dat men
 het naamkenip opvanelen e.
 Comanen van den mott niet ne,
 staat of althuis niet aannende.

Men rekent de grootte der Alpen
 by "Stafje", dat is de uitgestrekt-
 heid als noodig is voor de "Lams-
 rennig" van een Koa, uit de
 oppenar hierom trent beghet
 de alpen in 30000 afnemem.

In 1636 rekente men 13,000 st-
 in 1843 9,740 -
 Men onderscheidt zeer naar de
 oorzaken, van dat vermal en de
 middelen tot herstel. 1,405.

1,421.

Alle de Alpen zijn in "Stafje" af-
 deeld, gewoonlyk in drie, naar
 reghen. 34-40 hoeyt, vormen
 een "Lent" waarron op elke staf
 een Alpenhulle vancinat wordt.

Voor elke Lent zijn gewoonlyk
 vier mannen noodig.

1,424

De Alpen schynen minimer in het
 berit de grondhava gewent te
 Zy waren maats in de oudste tyd
 privaatsigendand.

1,434

De Glannershee, noeyt een get
 handelsartikel, is zeer in ontb-
 rakte

Jagt

1,437

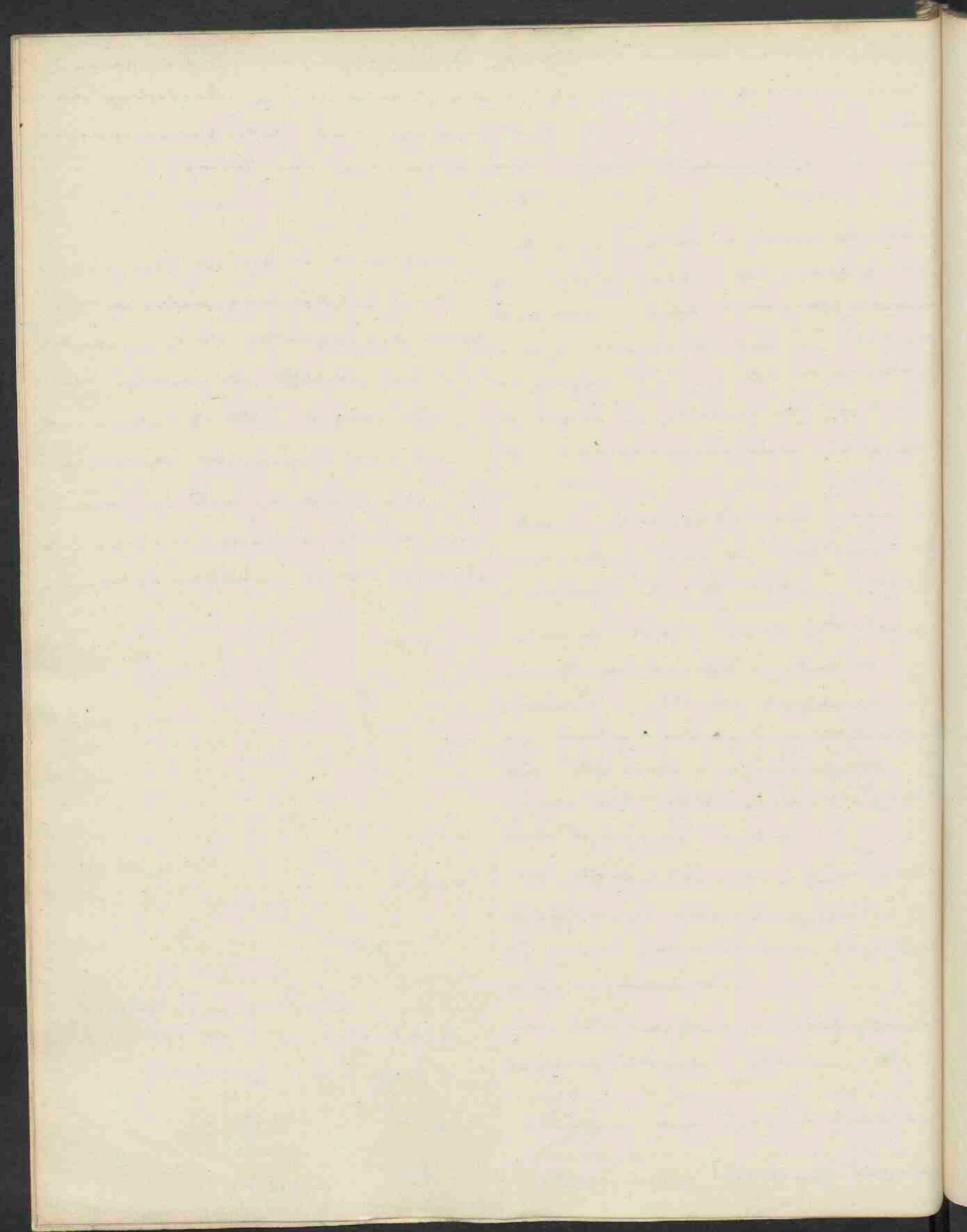
Rekhouandige bysundersheden an
 de Lemsejagt.

Angen

1,441

Plattenesig, het eenige bespind

N. 438 De Wijfchey is twainij betoekend.
by Schreane. in Stachallery die
wyer een goede voluy, dat die was
mit een Aas van Linn.

En zijn in Glarus minimum gelden of verbruiken voor hand-
marken gemaakt. 447.

In de volkstelling van 1834 waren er 2552 handmarken;
meesters, gezellen en leerlingen. Men berekent hunne
verbruiken gemiddeld op 130 fl. dit maakt ruim 331,760 fl.

De andere rijkheid is ontryfelbaar reekelt de
meest. Men zie af verbruiken van het ree leeft
men ook den eersten handel; waarschijnlijk reeds
vroeger, doch zeker in de 14^e eeuw met opper Italië
gedreuen. In 1400 sloot de van Glarus een verband
met den alt van Sefantis tot wederzijdse betrek-
king van hun handel. In de 15^e eeuw belommende
de overlofen om de onafhankelijkheid, in de 16^e de
kinderlandste streef naar de gods dienst te ontrenten
loop der rijkheid.

In de 17^e eeuw nam, men als in de andere Zwitsers
kantons, de introes reer toe: ree, schabriege, lij-
jen, thee. De reehandel is voortdurend op de reis.
en van Japan en Balleirond, in October, gedruuen,
dude met de drie andere artikelen gingen de glouner
in andere landen, 47 leepden deze komer, naepden an-
dere trouwen deenby, en zoo is de handelsgest by hen ont-
wickeld. Aan het eind der 17^e eeuw waren de glou-
ner van de Liepelbrücke met voortgang naar Mullau,
47 reerde behelre gezepte voren merkelant en gedruy
de vrenten met ree.

Ten het men behout in Glarus uitgeput was, byonden van
mouten; haalden zy het uit naburige kantons, voornamelyc uit Savoye,
Dinic, Sicilie, Calabrie, zelf Spanje; en bragten ze vromel
naar Holland. De Hallandsche wever vertoehde met haren
we behout in Savoye, waarna ze vromel terug in d'af. kanten
van het zinnen dan naar Neder-Italië en keeren in Savoye
bynaary terug. 1450

De eerste fabriekswerkheid heeft bestaan in twee plaatsen
van wol en half van linnen en van wat.

De Pfarrer Andreas Heidegger vande 1712 de heere
taen-ryghtheid in Melona weid in het pante land
kataan gespannen. Byna 90 jaren is dit de hoofd-
werkzaamheid ende voortvrome verdiensten in het zake
te kanton geneest, die in 1757 tot 1765 naar hoofde
punt bereikt heeft.

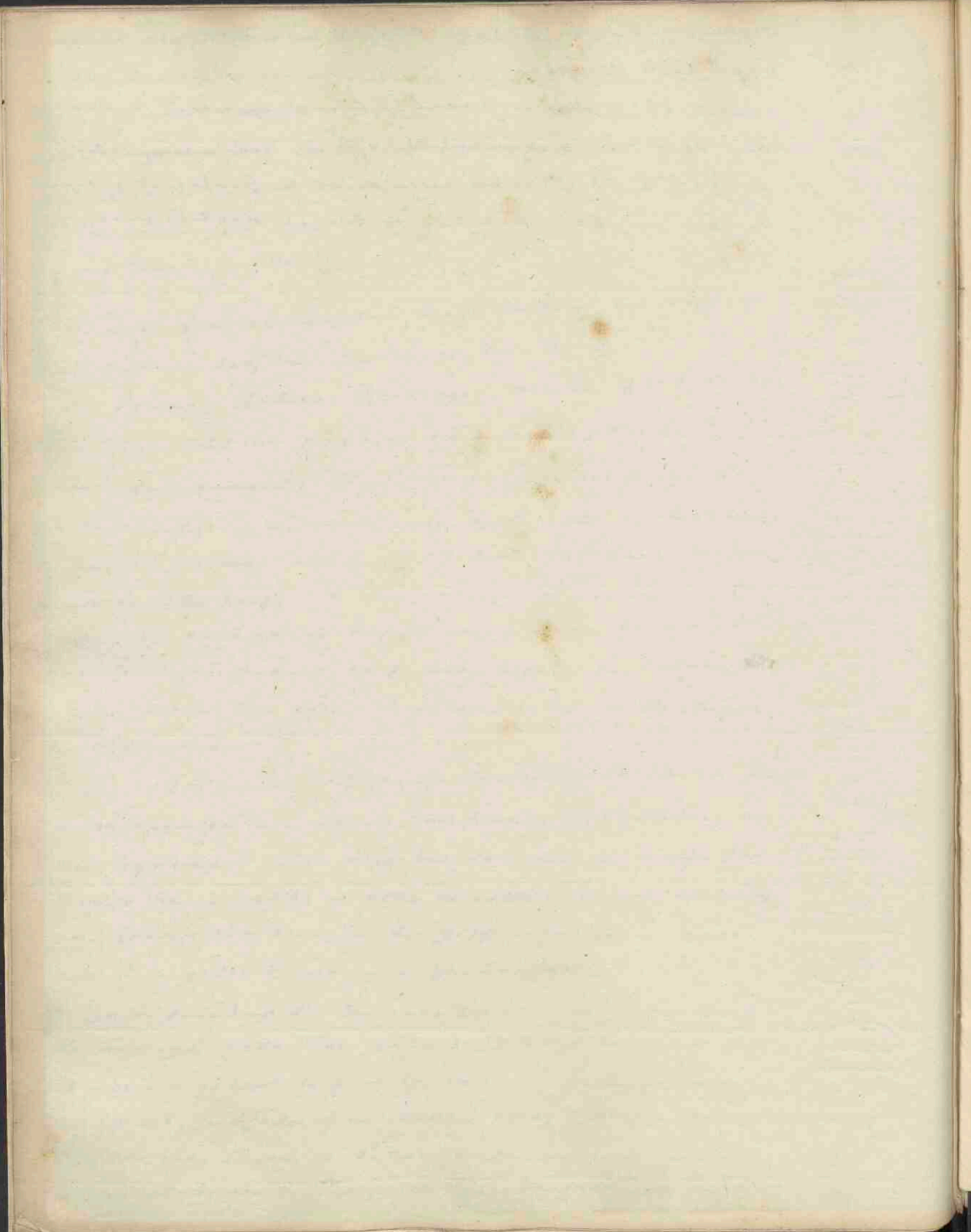
Van het eind van de vorige eeuw, taen het voordeel
van spinnewerf, heeft men begonnen kataan te
weven, en in het begin deze eeuw zyn de kwaliteit
ten verbeterd.

In 1740 weid in Glarus de eerste Indienne-fa-
briek opperigt, men begon zekduaken te doen, en
die ryghtheid naar nu toe, dat van het einde der
vorige eeuw reeds op alle markten voortbrengende
van Glarus voortkwamen die gespannen, weven, zo
verloed en gedreht waren in het kanton.

De uitvinding der spinnewerf en weverijen
de avolagen deden deze ryghtheid naar het einde der
18e eeuw geheel te gronde gaen. Enkele papieren
het beritel, lintfabriek in Hallen 1812, zyde spinnewerf, en
bragten geen bevreemde hulp. Mynera menmed uit
Glarus vleepten in Parys streekweverfabrieken op te

rigte); andere gingen naar Keiland, waar zy in vele jaaren van
rypheid leefden.

Met 1815 begon weder fabriekrypheid in Glamis.
Van 1819 - 30 ontweekelde zy riek naar voorrypheid.
In 1822 werd in Schwanen de eerste Spinnfabriek gebouwd.
In 1817 en 1822 kwamen in Glamis de eerste fabrieken in
gang.

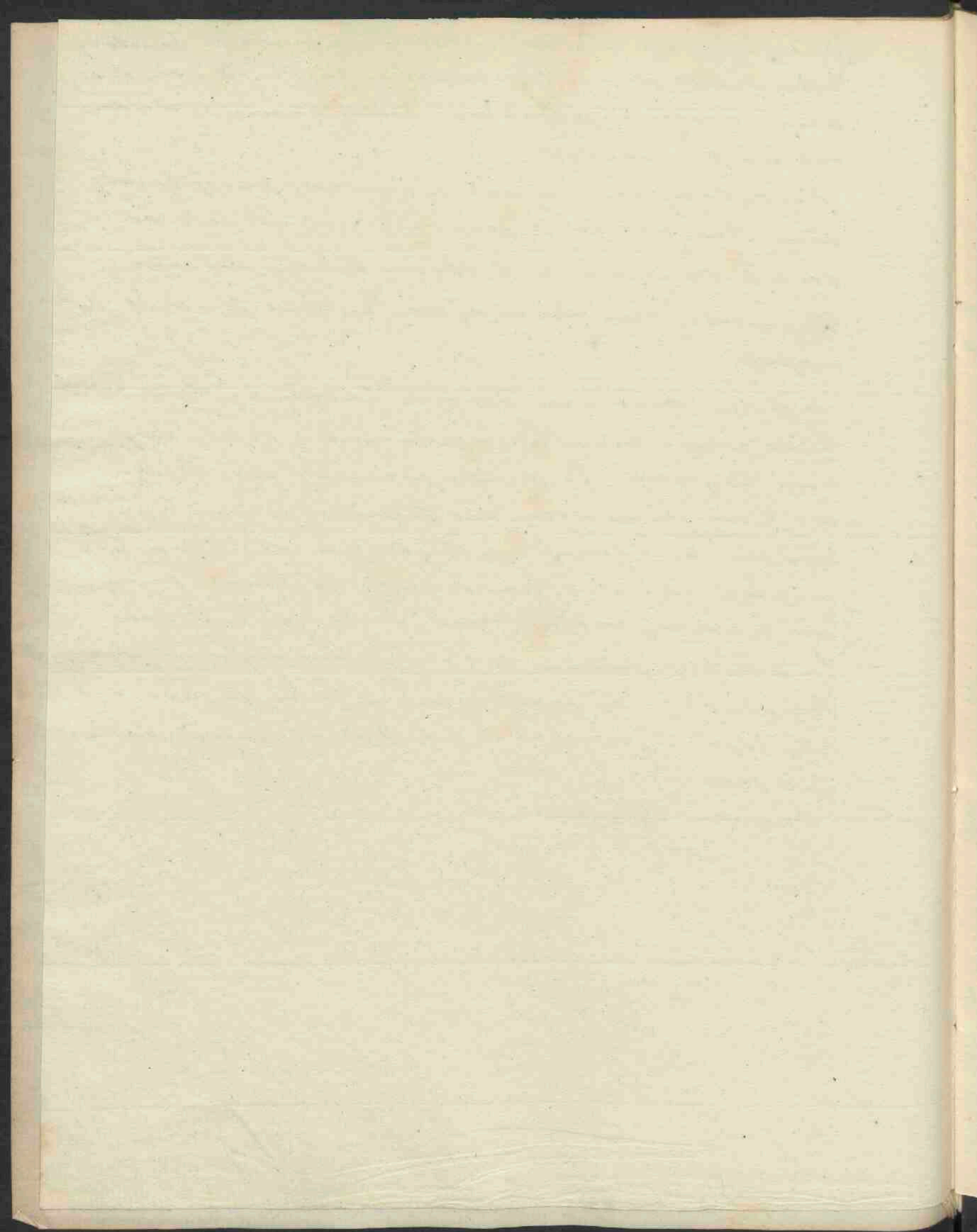

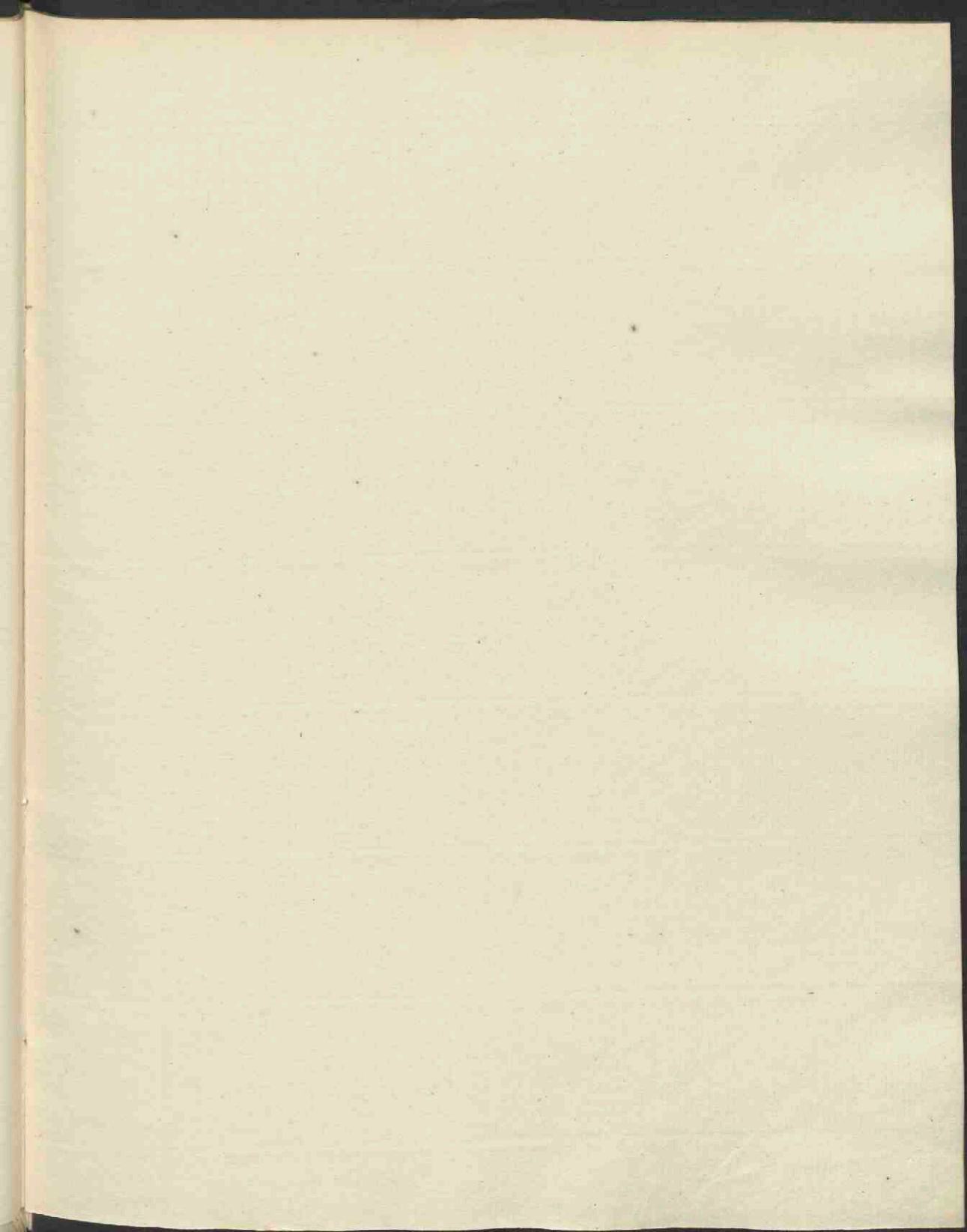
De kam noemt men dat werktuig, waaraan de hevels of
lippen berettigd zijn, daar welke de kettingen der
teluys worden opgetrokken. Zulke kammen worden
ook hier veruandigd.

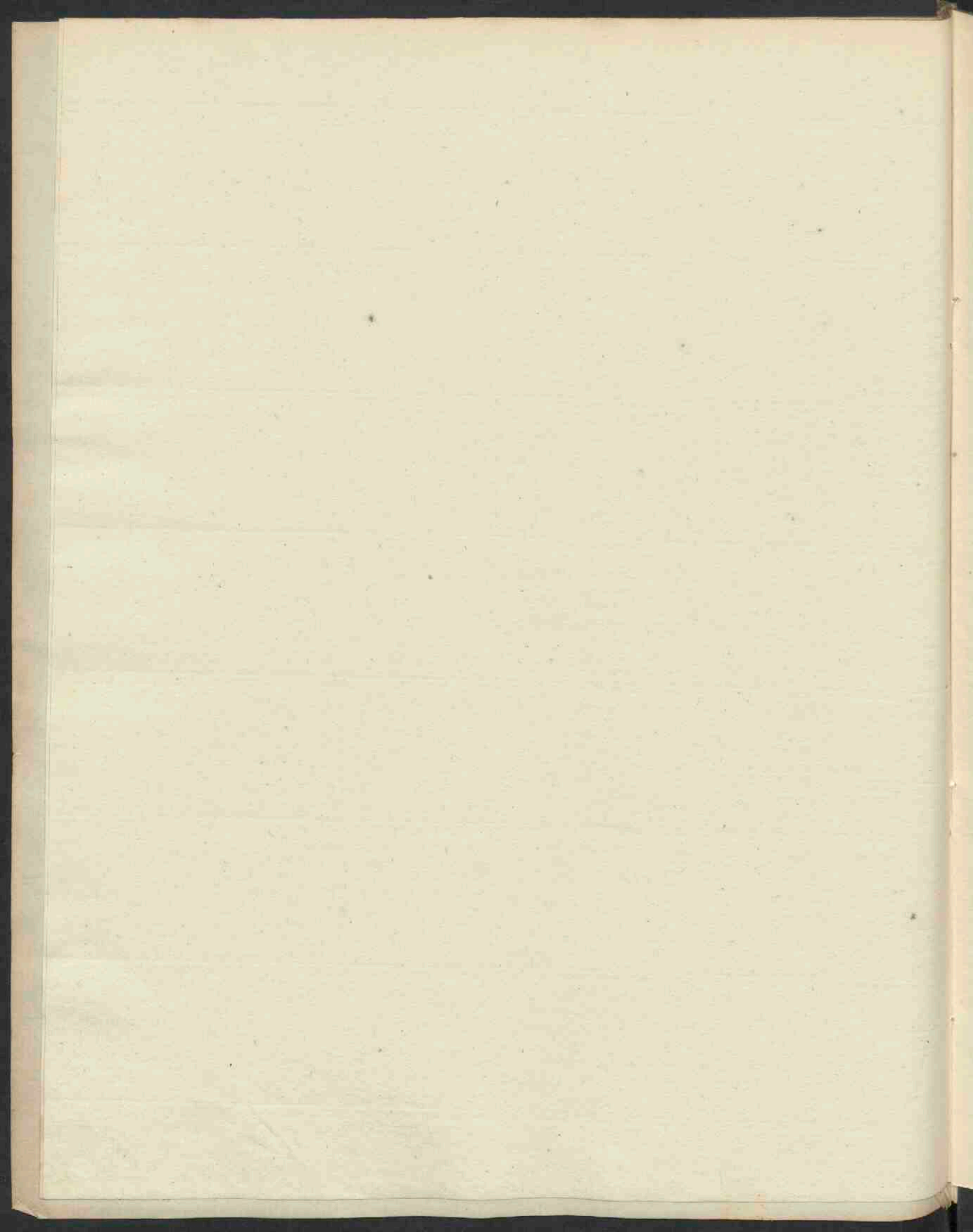
Hengelo is een vry net maar zeer onregelmatig
dorp. Men ziet hier eene nieuwe hervormde
kerk te bouwen; er bestaan buiten die eene
Roomsche, eene mennoniten, en eene joodsche syn-
agoge.

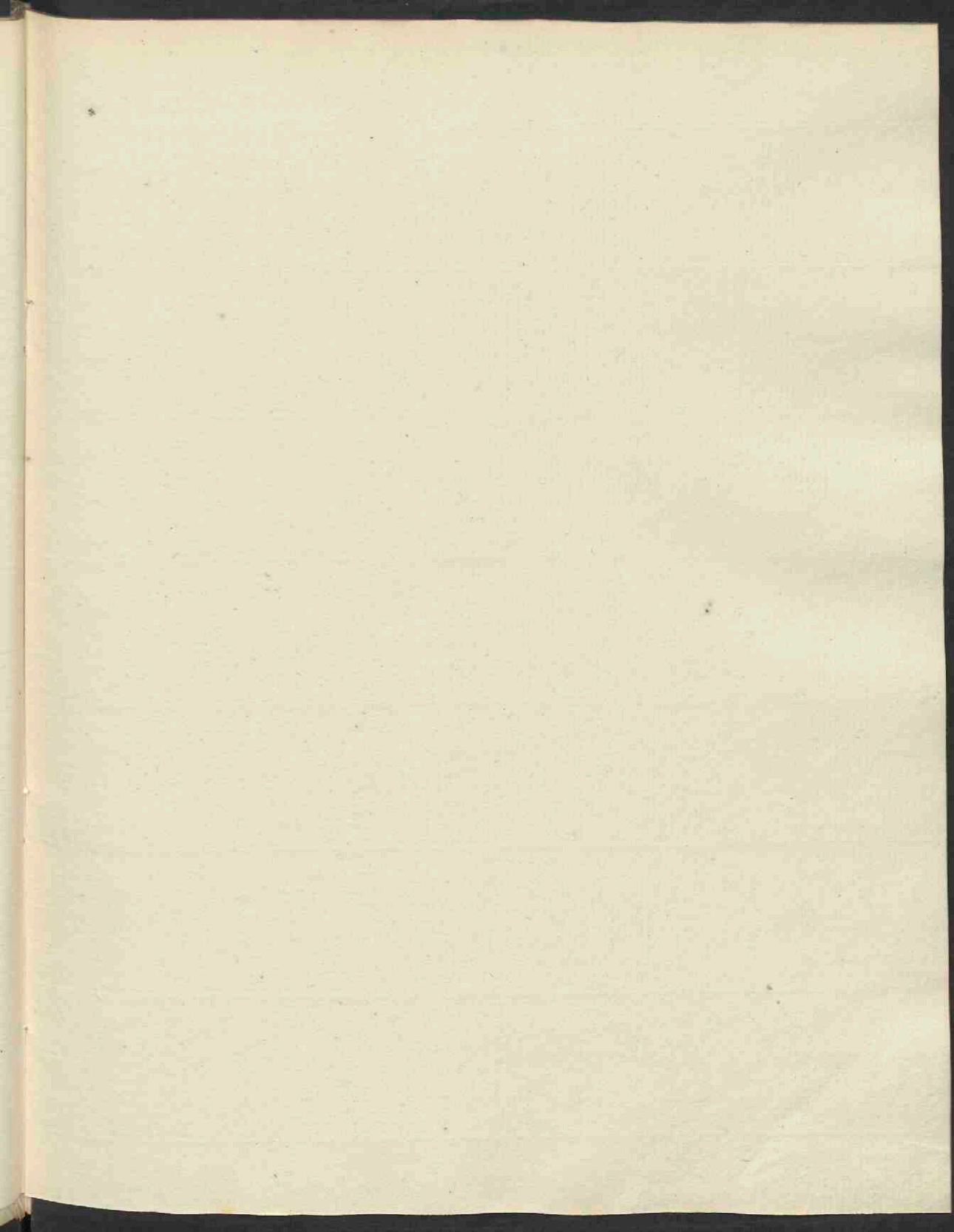
Infeiten Belsen en Hengelo hadden wy byna geen
heide gezien maar veel geboomte; op den weg
van hier naar Enschede was wy veel heide.
Wy kwamen in deze stad tegen den avond aan,
vanden middeelmattige heide in den klomp, en
maakten nog eene wandeling. De voorsteden zijn
zoo groot als de stad selve, beide zijn zeer net.
Een prachtig gebouw, dat ons in het oog viel, is de
Societeit. Wy dronken saam te en legden ons
lydig ter rust, maar in de wind en de misten ont wel
wat stoorden.

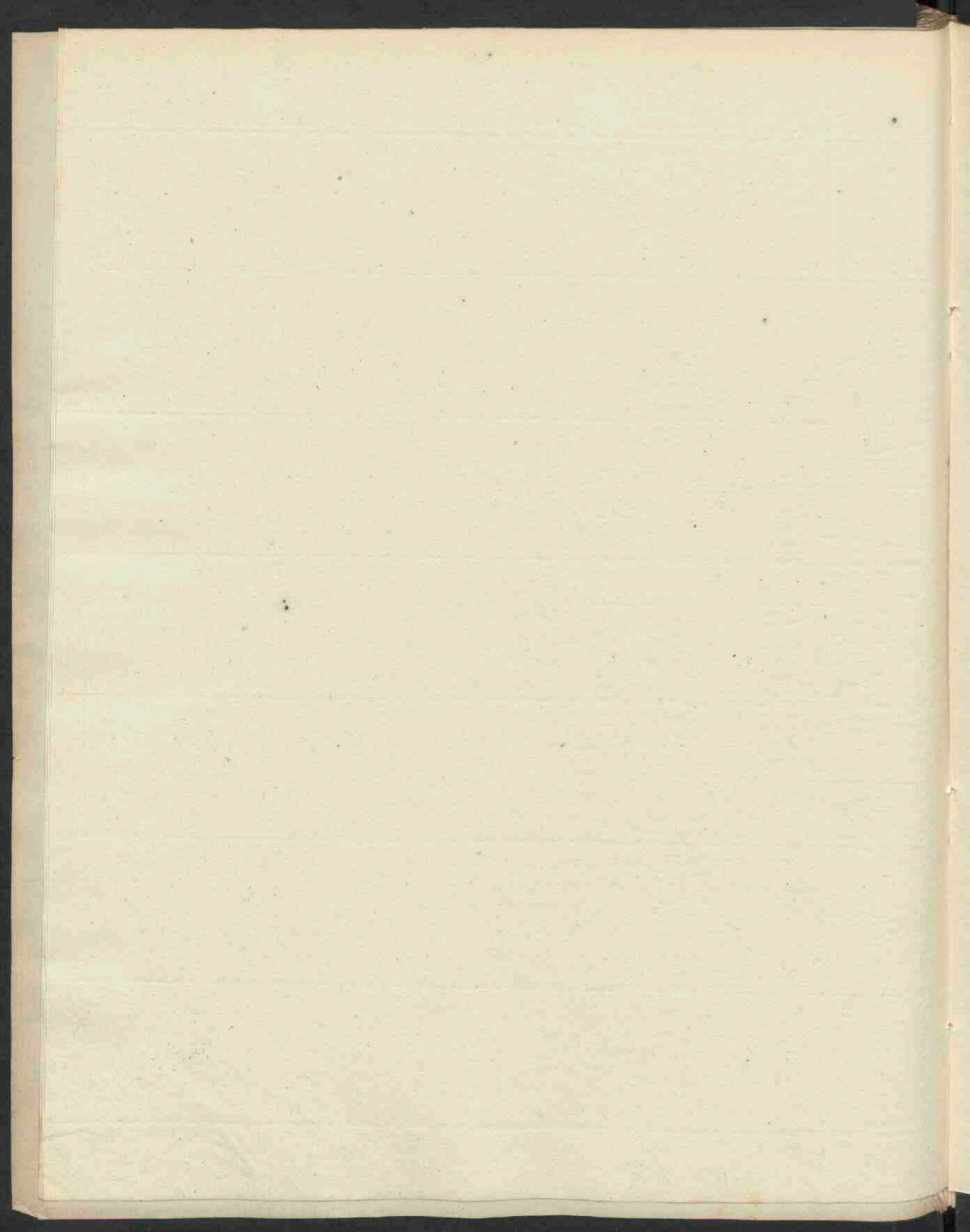
Dingsdag 22 augustus.

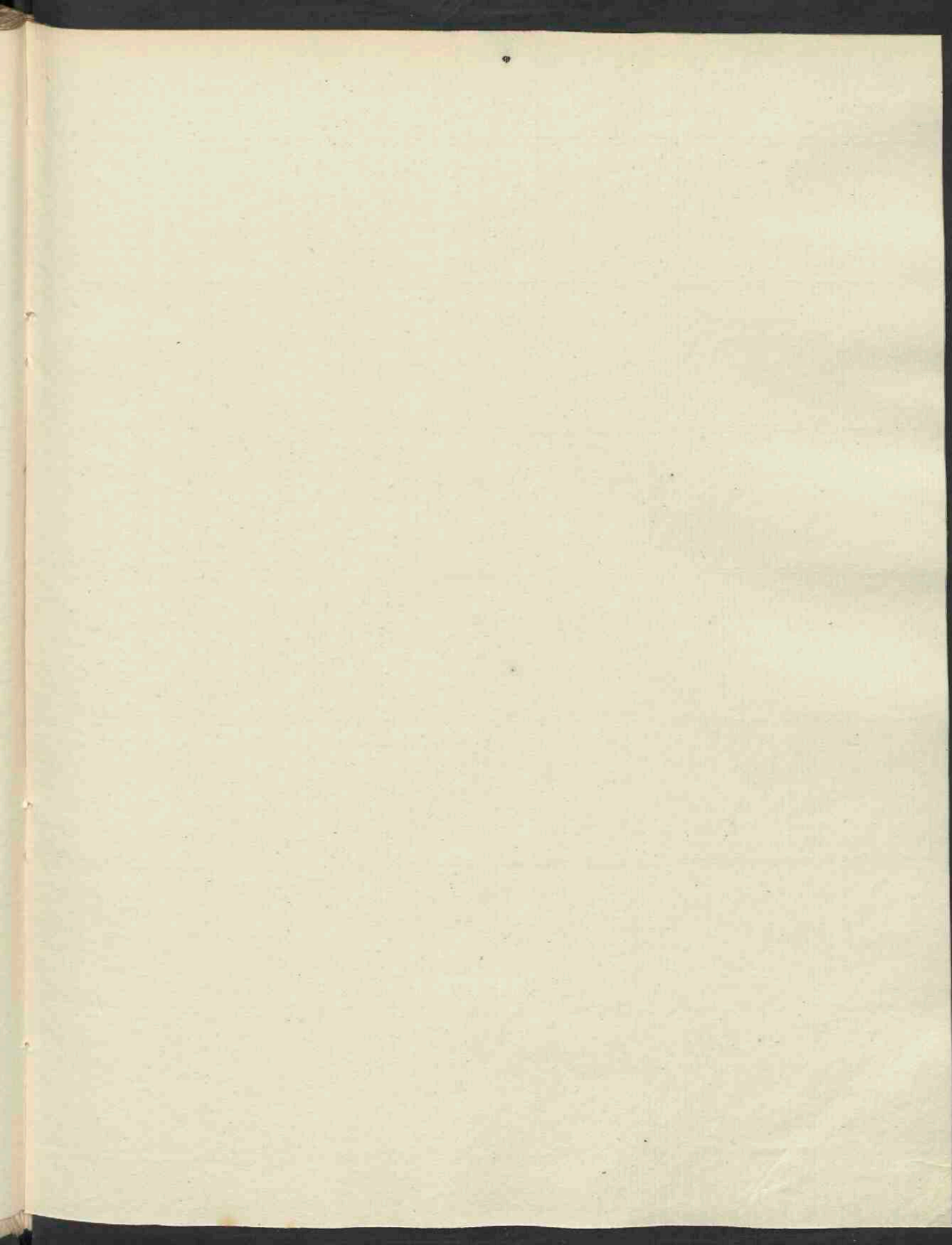

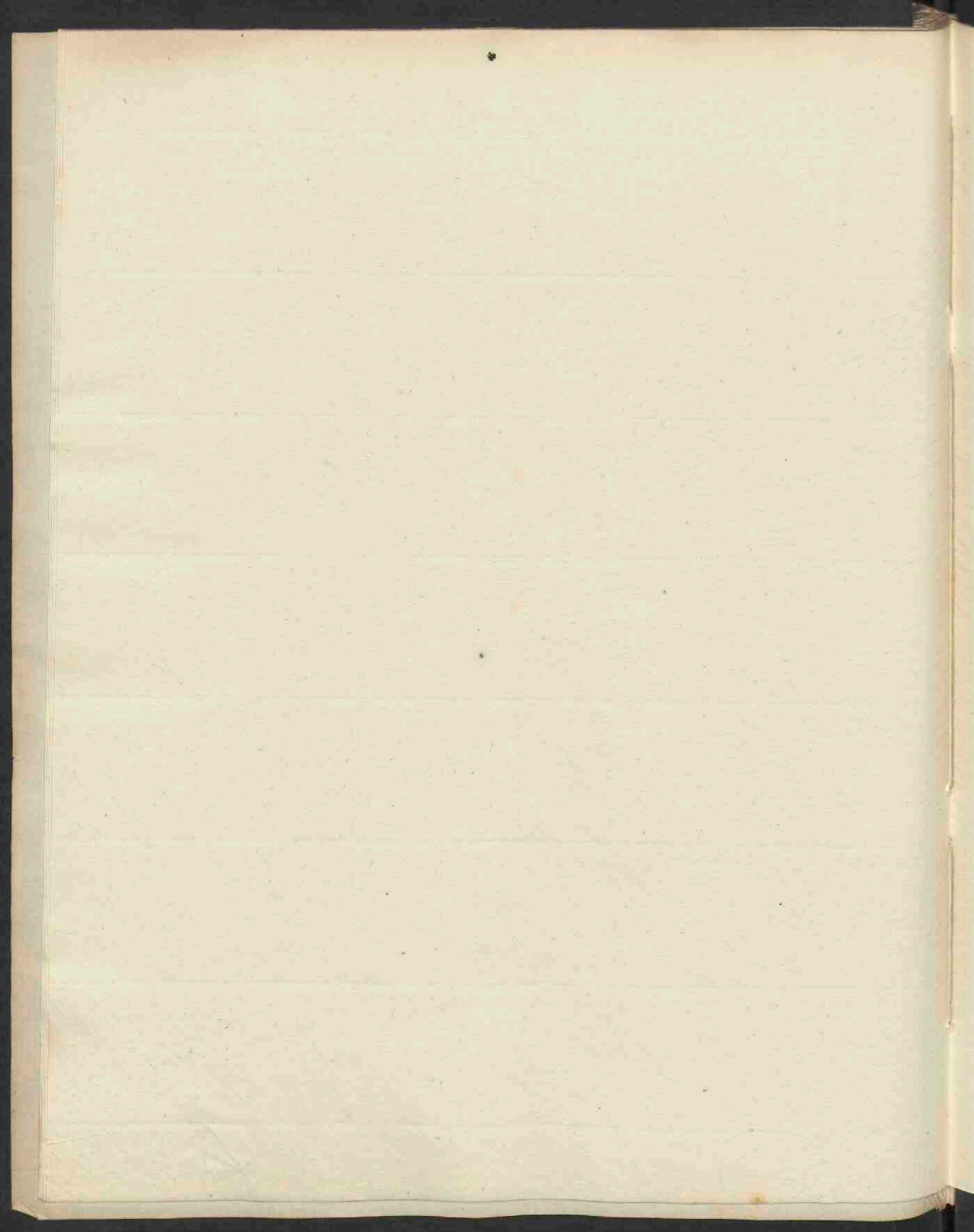

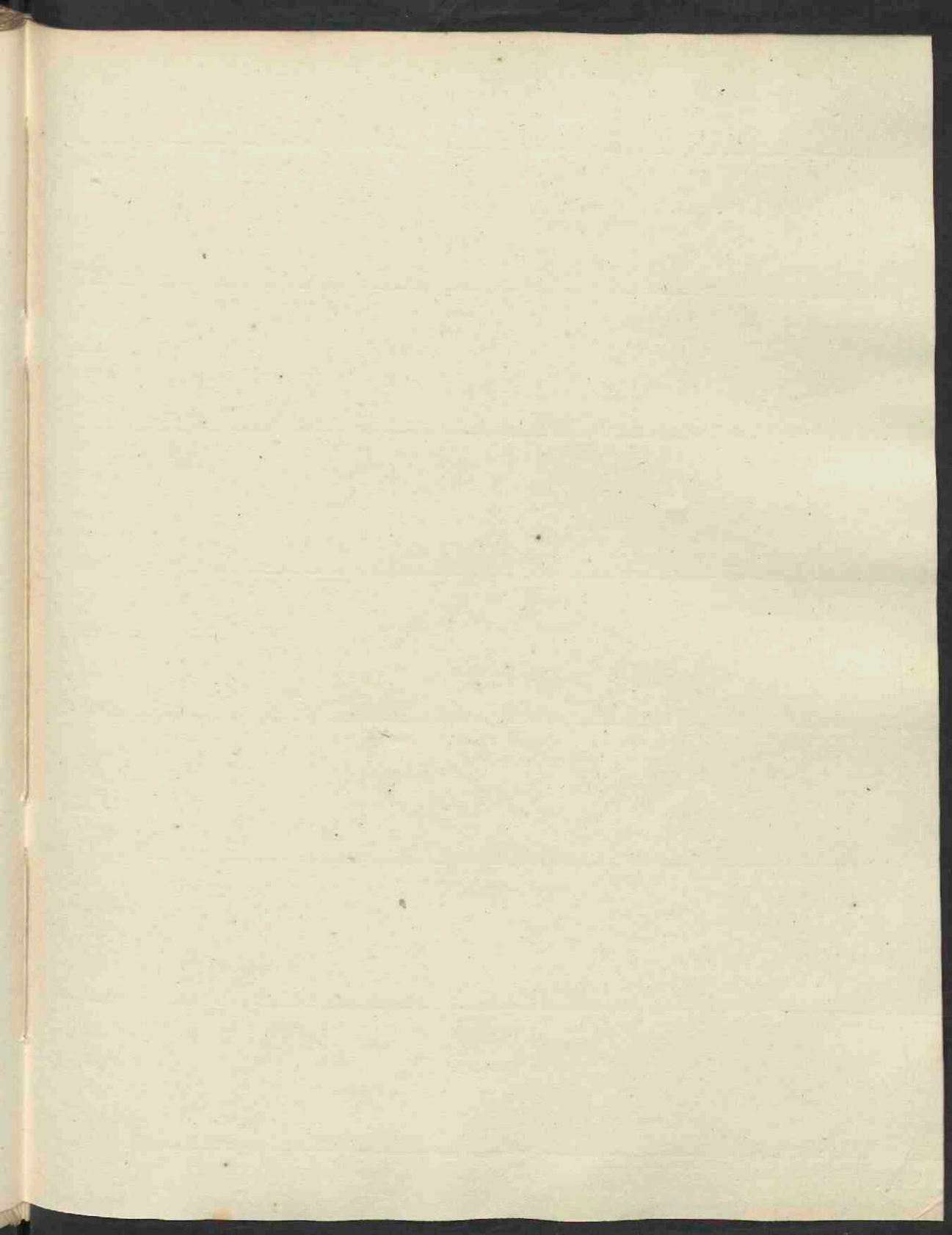

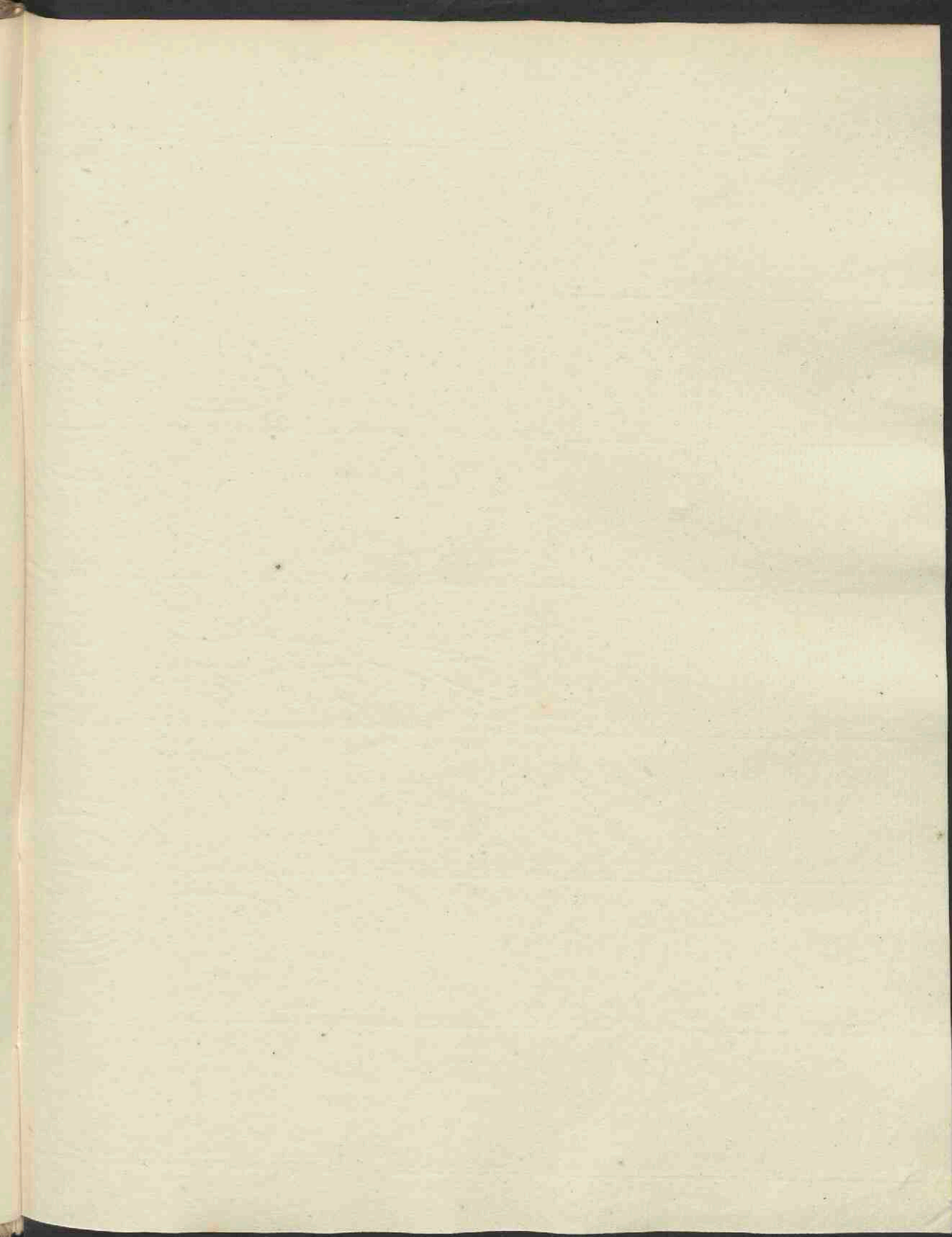

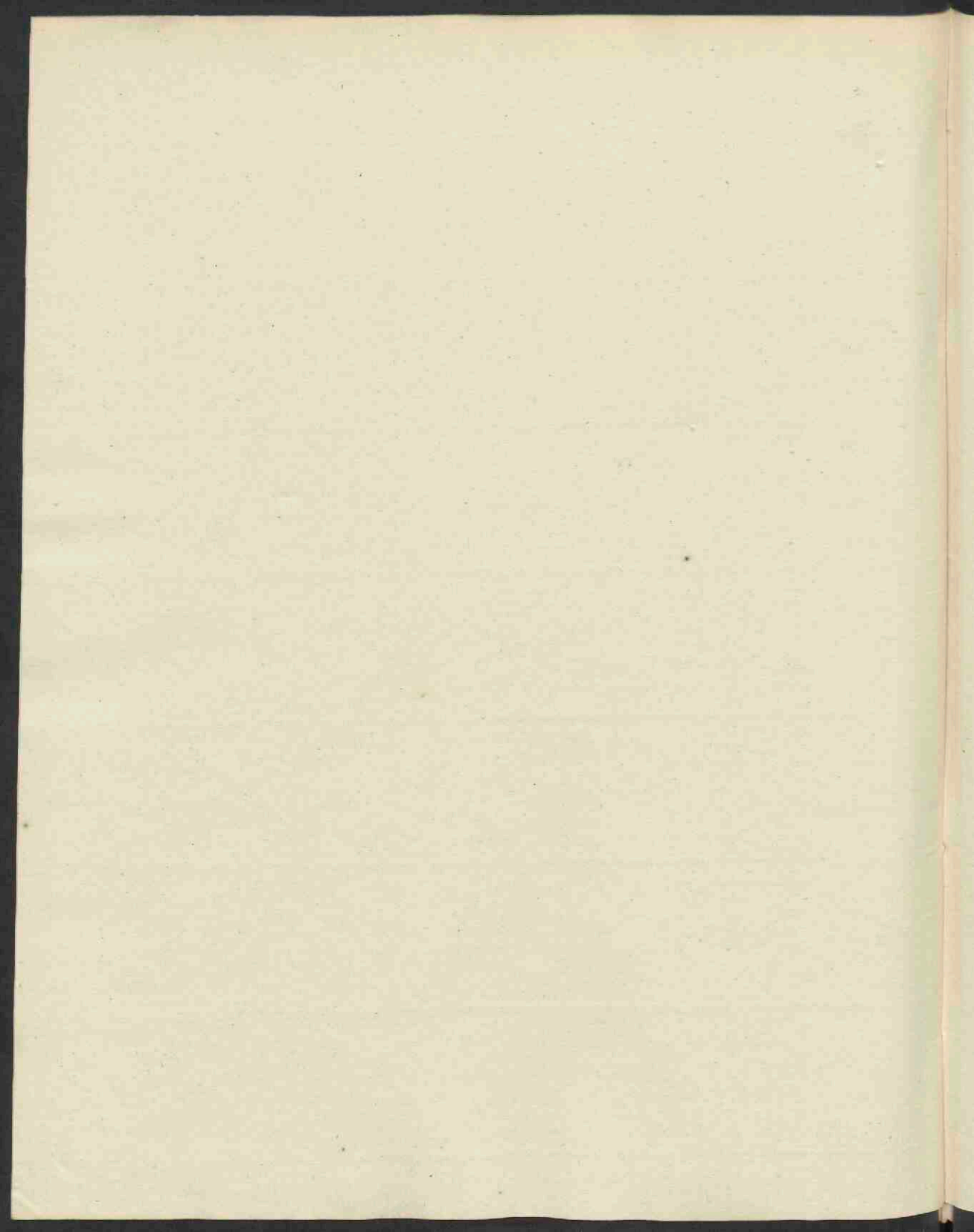

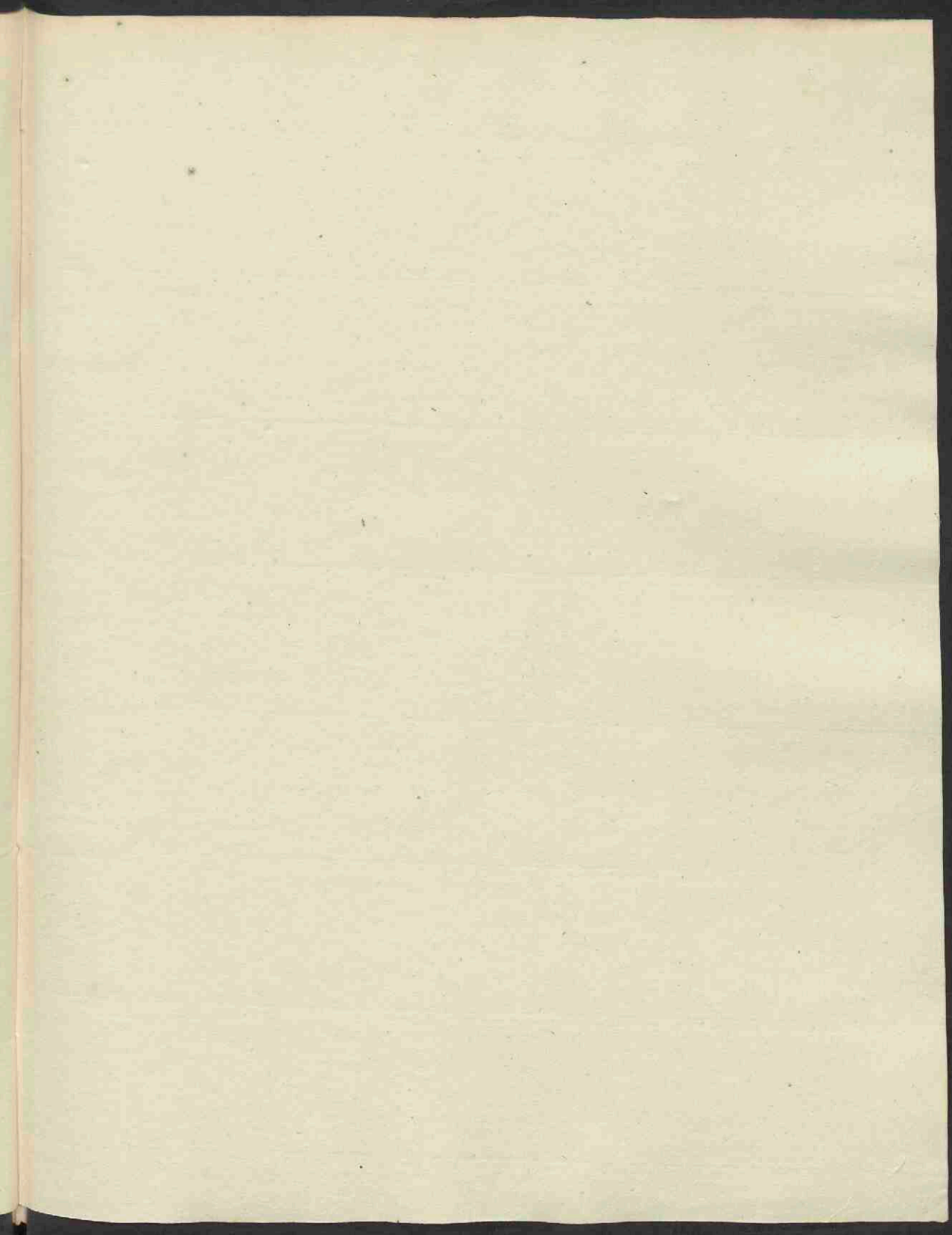

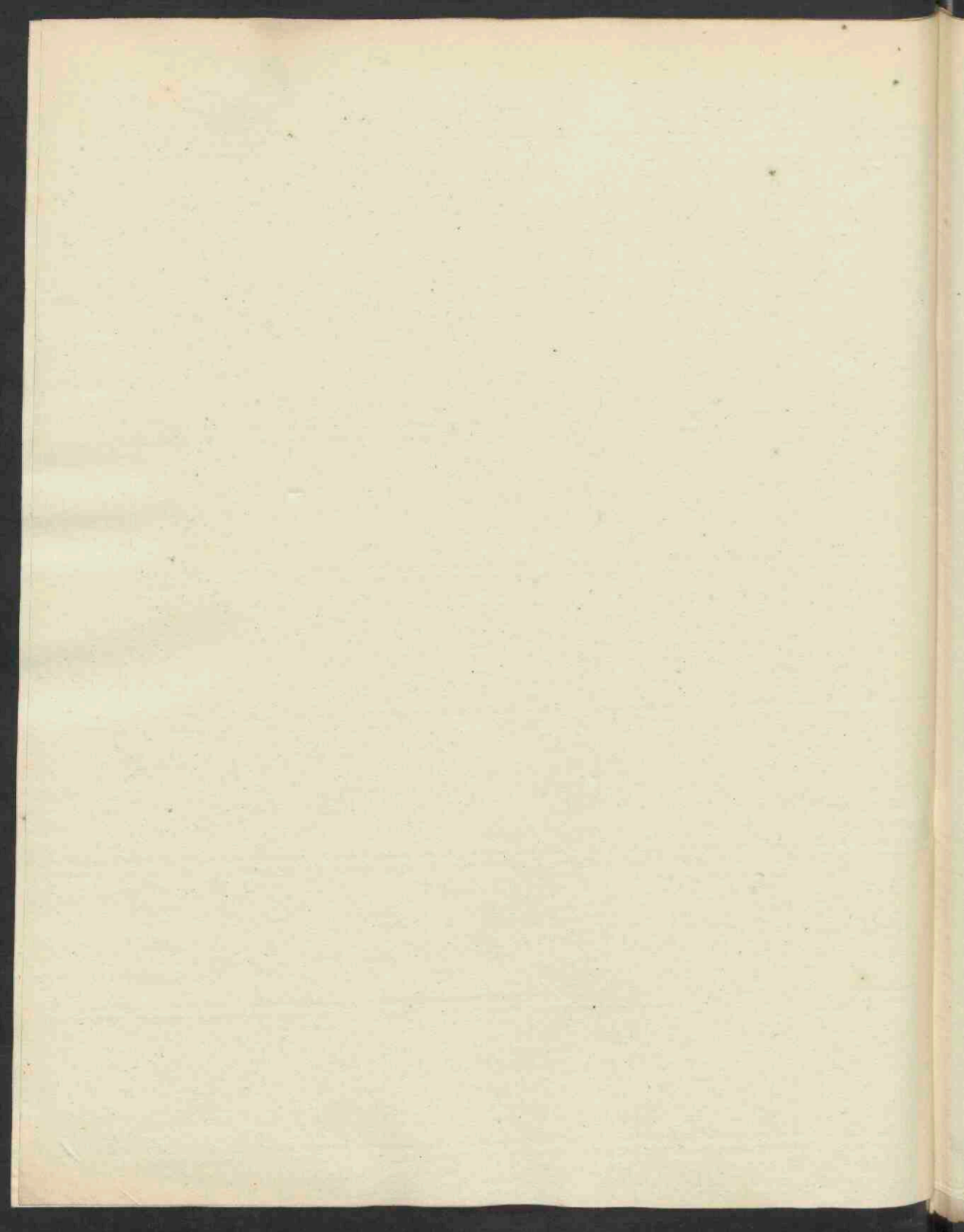

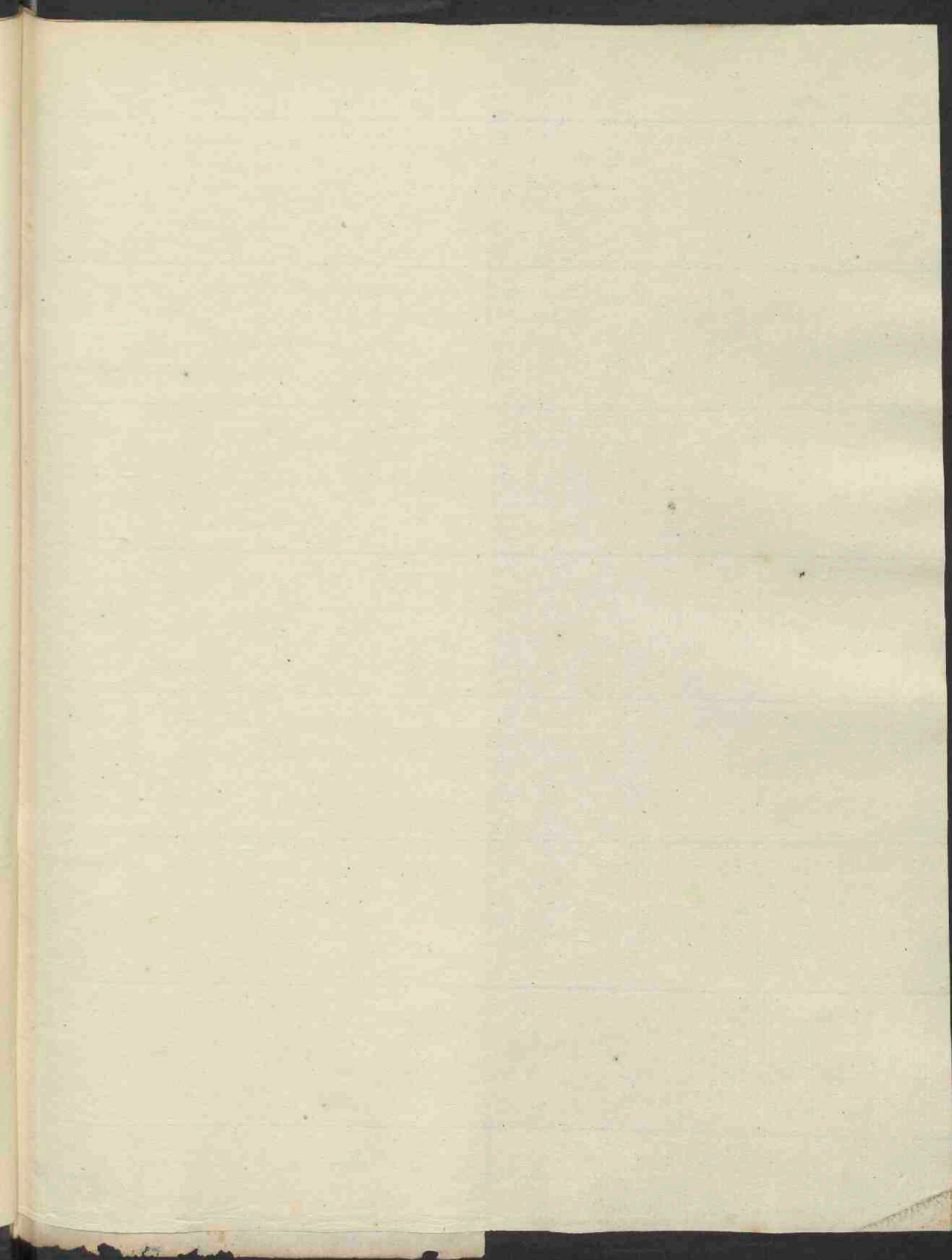

α 2727 #

